

המחיר
7 ש"ח
למנויים חיים
ניתן לשלם בנדדים פלוס וקהילות

אוסף

אוסף גיליונות מבית צוף הוצאה לאור

היום של עתיד

הם החיים האמיתיים

ענייני תפילה

מהגאון רבי משה שפירא זצוק"ל

עמידה בניסיון

ע"י האמונה התמימה

הגאון הגדול

רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

היסוד הנפשי להתקדמות

הגאון רבי יונתן אבר שליט"א

להמשיך לעלות

גם כשהמעלית תקועה

עינינו גל

ז'למדתם אתם את בניכם'

בירור מרתק בנושא חובת האב

ללמד תורה את בנו

עומק הפשט

מענה יחזקאל
הרב יחזקאל הרטמן

מים זכים

הפרישה המתכננת

בדרכו אמונה

לקראת
שבועת
מלכתא

ממגד
גרש ירחים

שיעור חומש

נחל
אליהו

יעלת הן

אוצר פולטות משהלל סלוצק

עטרת המועדים

פנינו הלכה

תוספת
שבת

שיעורי דעה

בירור
הלכה
בין אדם לחבירו
BeNaF

ובלכתך
אמונת ישראל

מחשבות טובות

{ אז נדברו }

התאחדות אגודת ישראל

תמצית
סיכומי נפלאי הלכה ומוסר

חשבותי דרכי
סקירות אורחים מיטת החרוץ 'פנינו זשיקלי'

שיעורי
בינה

ועד ליל שבת

תורת המידות

עינינו גל

חנוך
לנער

קווים לדמותו וחיבוריו המאירים של האי כהנא רבה רבי יהודה כהנא זצ"ל בעל קונטרס הספיקות ותרומת הכרי

לעילוי נשמות ר' צבי הערש ב"ר שרגא פייבל קנול ז"ל נלב"ע י"ח ניסן תשי"ג תנצב"ה

תזכין עניינים

אוסף הדעת

5 חשבתי דרכי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

7 שיעודי בניה
שיעורים ע"ס המצוות מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

9 ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

11 תורת המידות
הרה"ג רבי יונתן אבר שליט"א

13 עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה

19 חנוך לנער
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

21 זבלכתך
הרב אהרון לוי שליט"א

22 מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

23 אז נדברו
מחשבות לבני הישיבות

29 מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי

33 מבחני לדעת
מבחן במשנה ברורה

34 מבחני לדעת
מבחן בחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף ההלכה

35 עטרת המועדים
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי ספירת העומר

37 עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים

41 פניני הלכה
מראשי ורבני החברות בישיבת מיר

53 תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה

55 שיעודי דעה
מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

57 בירוד הלכה
בירורי הלכה אקטואליים
מתוך הסוגיות והפוסקים

61 בירוד בכשרות
הפטרויות לפסח
הרה"ג ישראל מאיר מורגנשטרן שליט"א

65 בין אדם לחבירו למעשה
גיליון להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו

אוסף הפרשה

67 ממגד גרש ירחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין שליט"א

69 שיעוד חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

71 נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א

74 מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א

77 יעלת חן
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א

79 אמונה בין בתרי הפרשה
תובנותיו של
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

81 מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים
ערבים ונחמדים

83 הפרשה המחכימה
לקחים מעשיים ואקטואליים
מפרשת השבוע

87 בדרכו אמונה
כינוס רבני וחברי המכון
בבית רביה"ק זיע"א

91 לקדאת שבת
לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"

96 ה'קונטרס הספיקות'
קווים לדמותו וחיבוריו המאירים

מזלא טבא

לידידינו היקר והנכבד
מעמודי התווך של ה"אוסף"
השוקד ימים ולילות על תיקנו ופיתחו
תורה מפוארת בכלי מפואר

הרה"ג רבי מאיר גויטיין שליט"א
מנהל רוחני בישיבת בית מדרש גבוה
מחבר הגיליונות הנודעים בשערים
"שיעורי בינה"

מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ו"התבוננות במועדי השנה"
מאת הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
ועורך ראשי של ה"אוסף"
לרגל בוא ביתו בברית האירוסין
עב"ג בשעטומ"צ

יתן ה' שהבית הנבנה על יסודות איתנים
ויונק משורשים בעומק נטועים
יבנה מתוך שמחה ואהרה
בו תשרה השכינה
ובין כתליו ישמעו זמירות חוקה של תורה
ויזכו ההורים לראות רוב נחת מכל הצאצאים
ההולכים בדרכם באמת ובתמים

מאת השמחים בשמחתכם
ומברכים בכל לב
הרב נתן פלדמן וחברי מערכת ה"אוסף"

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

נתן פלדמן

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
"בעמדות נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

"וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"

בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778

ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46

על כל תרומה לאוסף גיליונות

(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת אחרי מות קדושים ענייני תפילה | גליון מס' 240

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ' ע"ה

עיקר העבודה היא לחיות באופן שמוקד החיים הוא בעתיד

הוא נמצא פה בעולם הזה, הוא נמצא ב'היום', הוא לא נמצא ב'מחר'. "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם", היום, הכוונה היא שזה כולל את היום את מחר את מחרתים ואת כל מה שנקרא היום, כל משך הזמן של העבודה, הכל נקרא היום. על כך אומרים חז"ל, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, מחר לקבל שכרם ולא היום לקבל שכרם. יש את מה שנקרא היום ויש את מה שנקרא מחר. ומחר, הפירוש הוא שהדבר הזה הוא תמיד מחר. כמו שההיום הוא תמיד היום, אנחנו נמצאים בהיום, כך המחר הוא תמיד מחר.

כשחיים בהווה, המילים האלה הן מילים ריקות. דבר ריק הוא, אכן, על כך הלא כתוב בירושלמי בתחילת מסכת פיאה "דאמר רבי מנא, כי לא דבר רק הוא מכס, ואם הוא רק מכס הוא", אנחנו אשמים שזה ריק, אבל החיים עצמם, זה מה שצריך להגיע, זה העתיד.

מוקד החיים – בעכשיו או בעתיד

מוקד החיים שלנו, היינו החיים עצמם, הוא העכשיו שאותו אנו חיים. כי לכאורה, מה שהאדם חי אתמול מת, ועל מה שיחיה מחר, הרי שכשיגיע מחר נראה את המחר, וכמאמר הגמרא על החשש שמא יבקע הנוד, לכשיבקע... מקוים שנגיע למצב שהמחר יהיה היום, אבל את ההיום חיים בתור היום. חיים זה ההיום, העכשיו, הרגע.

באמת בחיים של עתיד, הרי שעצם החיים זה מה שצריך לבוא, מה שעתיד לבוא. כשהעתיד הוא עצם תפיסת החיים, המכוון בזה, שהעובדה שאני חי עכשיו זה רק הכנה למה שיגיע. כל רגע שיגיע הוא יהיה הכנה ליותר, וכשיגיע הרגע הבא זה יהיה הכנה לעוד יותר. כשחיים בעתיד הרי שהמטרה זה העיקר, המטרה זה החיים, ה'לאן' זה החיים. הרגע הבא אכן מגיע, אבל כשזה יגיע, זה יפסיק להיות הוה, והמשמעות שלו תהיה בזה שזה הכנה לעוד יותר.

אין הכוונה למה שמפורסם בשם רבי סעדיה גאון שבכל יום הוא תפס שכל מה שהיה עד עכשיו זה לא כלום, כי שם בכל אופן התפיסה היא שהחיים הם הרגע הזה, והמציאות של היום נמשכת תמיד. במציאות שאנחנו חיים, הרי שכאשר נגיע למחר נגיד עליו היום, שכשמחר יבוא והוא יהיה היום אז היום יהיה

מְלֶךְ מְלֶךְ יְמֵלֶךְ – שלשה אופני חיים שונים

הארכנו כבר בעניין מְלֶךְ מְלֶךְ יְמֵלֶךְ ונוסיף לעסוק בזה. הגאון, בביאורי הזוהר בפרשת שלח, אומר חידוש עצום, [שגם בהבנה הוא חידוש עצום]. היום, כאשר אנו חיים בתוך המערכת של מְלֶךְ, ההוה זה נקודת העיקר של החיים, זו נקודת החיים. במְלֶךְ, מחדש הגאון, שם נקודת המוקד היתה העבר, ובמְלֶךְ, העתיד.

נבאר בעניין העתיד, שההבנה בו יותר קרובה אלינו מההבנה בעניין העבר. כשם שאנו יודעים שהיום, במערכת של מְלֶךְ שבה אנו נמצאים, ההוה זה החיים. העבר כבר איננו והעתיד עדיין איננו, אבל החיים עצמם הם חיים בהוה. [וידוע מאמר בעלי המוסר 'העבר אין, העתיד עדיין, ההוה כהרף עין, אם כן דאגה מנין'], כך עלינו להבין שבמימד של ימלוך, היינו בתוך המערכת של ימלוך, העתיד הוא העיקר, הוא נקודת המוקד. מה שהיום, היינו במערכת של מְלֶךְ, ההוה, זה מה שיהיה העתיד במערכת של יְמֵלֶךְ.

הדברים ודאי אינם קלים להבנה, בין עניין העבר ובין עניין העתיד, [ומי שמבין זאת בקל, הרי זה סימן שלא הבין כלום...]. ננסה לעסוק בהם מעט.

היְמֵלֶךְ נותר תמיד יְמֵלֶךְ – זה חיים של עתיד

כאשר אנו מדברים על ימלוך הרי שזה תמיד נותר ימלוך. אין הכוונה שמחר זה יהיה מְלֶךְ, ולאחר מכן, שוב זה כבר יהיה מְלֶךְ. אנחנו, החיים בתוך מסגרת של הוה, יודעים שיש הוה, וההוה זה הוה נמשך. אנחנו הולכים מהוה להוה, ומהוה להוה, וזה החיים. החיים זה ההוה. אבל כשהמימד של החיים הם עתיד, כאשר נקודת החיים היא מה שיהיה, מה שעתיד לבוא, הרי שאז לא חיים את מה שעכשיו. מה שעכשיו זה ממש כלום, זה רק היכי תימצוי לעתיד. זה כמו העבר לגבי ההוה. אבל לחיות את החיים עצמם, זה מה שצריך לבוא. עצם החיים זה הדבר שצריך להגיע.

מכיון שאיננו שייכים לזה איננו יכולים לחיות זאת היום, אנחנו כלל לא יודעים מה זה, אבל האמת היא, שעיקר העבודה המוטלת על מבקשי ה' היא להשתדל להכנס לצורת חיים של המימד הזה. שהחיים יהיו בעתיד. כל מי שהחיים שלו זה הוה,

אין לנו כלל כלים להבין בעניין העתיד והנצח

זה לא מושג שאנחנו מבינים, זה לא בדיוק מימד של זמן שאנחנו מבינים, אבל זה באמת כך, משום שאנחנו לא מבינים מה זה נצח. אנחנו לוקחים את הנצח ומלבישים לו את הנעליים של היום. הנצח בשבילנו זה מין של הוה. הוה כמו היום, כמו שאנחנו חיים פה. אנחנו הרי חיים פה, אנחנו יודעים ש"צבא לאנוש עלי ארץ" כמו שכתוב בספר איוב (ז' א'), אנחנו יודעים שזה נגמר, ובנצח אנחנו יודעים שזה לא נגמר, אבל אנחנו חושבים שעצם החיים זה בדיוק כמו פה. אכן, חוץ מעצם העם ארצות מצד עצמו, הרי שזו קטנות המוחין להבין שההבדל בין נצח לבין פה זה עוד דפים בלוח, אבל בקיום של עכשיו אין שום נפקא מינא. כל בר דעת מבין שזו שטות, שזה לא ככה, זה לא שייך. על כרחך הפירוש הוא שבחיי נצח המציאות נראית אחרת. כל המימד הוא אחר. זה מימד אחר של זמן. וכך, חוץ מהמימד שבו אנחנו חיים, יש את מימד העתיד [שבו אנחנו עוסקים] ויש את מימד העבר. במימד של עתיד, מונח כאן בהכרח הקיום לעולם, משום שבעיקר המציאות מונח ההלאה,

עתה, כשאנחנו מסתכלים על עבר והוה כלפי העתיד, הכל נתפס כהכנה. הכל נתפס כהיכי תמצוי, אבל זה הדבר בעצמו.

כמו שהיום אז הכל נתפס כהיכי תמצוי לתפיסה של עכשיו. בהיום, כשאני מדבר על עתיד, זו אכן התקוה שלי עכשיו, אולם העתיד שיבוא לא שייך לעכשיו, הוא לא שייך אלי, אני לא חי אותו, אני חי את העכשיו, כך, כשאני חי עתיד, הכוונה היא עד כמה שהעתיד נמצא עכשיו.

ילכו מחיל אל חיל – החיל מביא לעוד חיל

יבוא זמן שכשאני אחיה את ההוה אני אחיה עד כמה שאני היכי תמצוי לעתיד. אין לי עכשיו, עכשיו זה כלום, זה שום דבר. מה שיש לי עכשיו זה רק היכי תמצוי להלאה. זה הפשט "ילכו מחיל אל חיל". כי לכאורה, מה הפירוש ילכו מחיל אל חיל, היה ראוי לכתוב ילכו אל חיל, אולם כאן כתוב שגם נקודת המוצא תהיה חיל. פירוש המילה חיל הוא כלשון הכתוב "וישראל עושה חיל". פירוש המילה חיל זה תמיד תוספת, כיבוש. וישראל עושה חיל, הכוונה היא שהוא מוסיף לעצמו יותר. נמצא, שכשכתוב ילכו מחיל אל חיל, הפירוש הוא שכל הישג נתפס כהיכי תמצוי לחיל יותר. כל השיג, כל חיל, נתפס כהיכי תמצוי לחיל גדול יותר.

עיקר הכוונה בדברינו היא פשוט לעדן יותר את המושגים, לא להסתכל על זה בצורה גסה. הציור הכי נורא אצל הרמב"ם של חסרי דעת זה על הישמעאלים בציור שלהם על גן עדן. אולם בלא להבין את ענין הנצח אנחנו לא הרבה יותר טובים... זה לא חשוב אם זו תאוה כזו או כזו, זה לא משנה, אם התפיסה היא לא תפיסה שזו מציאות אחרת, אם איננו תופסים שאחרי תחיית המתים זו מציאות אחרת בכלל, שכל העסק משתנה למציאות אחרת. אם אנחנו חושבים שנקום בתחיית המתים ונמשיך במקום שהפסקנו בו אלא שיהיה לנו הרבה כוח ויהיה טוב, זו מחשבה לא נכונה. בשבוע הבא נמשיך בעז"ה לעסוק בסוגיא זו.

העבר. ובאופן הזה, כמו שהיום אנו אומרים על אתמול שהוא כבר נהיה עבר, כך גם נאמר על מחר כשהמחר הזה יהיה היום. אכן, לא בזה אנו עוסקים. אנו מדברים על נושא אחר. אנו מדברים על כך שאין הוה. שהמציאות של מה שנקרא בעינינו הוה, שפירושה החיים עצמם, עיקר החיים זה שההוה נתפס רק כהכנה למה שיבוא. אלו הם דברי הגאון, שזה כלול בימלוח.

האמת היא, שמי שחש את זה, מבין את הדברים. מי שתופס את העתיד בצורה כזאת, הוא כבר עכשיו תופס את העניין. זה מונח בתוך הדבר הזה בעצמו, בתוך ההשגה הזאת בעצמה. לכן באמת יש צד שיותר קל לנו להבין את עניין העתיד מאשר את עניין העבר, משום שהעבר אף פעם לא יחזור, ואילו העתיד, אנחנו מצפים לו.

בנצח – כל רגע מחייב קיום לעולם

ונוסיף להבנת הדברים, יש צורת חיים, של החיים שאנחנו חיים אותם, בתור עכשיו. ובאופן הזה, העבר, זה העכשיו של אתמול, והעתיד זה העכשיו של מחר. זה בשבילנו העתיד, העכשיו של מחר, ההוה של מחר. אבל כשאנחנו מדברים על עתיד באמת, עתיד של ימלוח שזה עתיד אמיתי, ימלוח, הכוונה היא שהחיים יהיו בעתיד.

זה גם הפירוש האמיתי של נצח, חיי נצח. זה חייב להיות כך. אין הוה של נצח, אבל בנצח, כל רגע שאתה נמצא, הרגע הזה מחייב את הרגע הבא, משום שהקיום של הרגע הזה זה הרגע הבא, לכן זה מחייב שהוא יגיע. הפירוש של נצח, כי הנה, היום, בזמן שאתה חי את עכשיו מהיכי תיתי שיבוא עוד עכשיו כמותו, איפה מונח בתוך העכשיו העתיד, איפה מונח בתוך העכשיו שיבוא עוד רגע שהוא יהיה עכשיו. זה צריך להיות שהקב"ה ישפיע שוב, אולם זה ייתכן שכן וייתכן שלא. אכן, בצורת הדברים של נצח, כאמור, העתיד מונח בהוה, משום שכל הקיום של עכשיו הוא הרגע הבא, והקיום של הרגע הבא זה הרגע שיבוא אחריו, וכך, זה מונח בעצם הקיום, עצם הקיום הוא הקיום של הרגע הבא. זה חיי נצח. זה ימלוח. הנצח הוא כאן בהכרח משום שהרגע הבא נמצא ברגע הזה. כל רגע מחייב את הרגע הבא. לעולם אי אפשר להפסיק את זה.

הגע עצמך, להפסיק אפשר משום שבזמן שהעתיד זה דבר חדש, זה צריך להגיע, ממילא, כשזה נקטע זה לא יגיע. אבל כשהעתיד הוא לא חדש, העתיד מונח עכשיו, פירוש הדבר שמה שאני חי עכשיו, אני חי את הרגע הבא. אני חי את הדבר הזה בתור הכנה לרגע שיבוא. ונוסיף ונדגיש, הכנה לרגע שיבוא, זה לא כמו היום, בהוה, כשאדם מתכנן את המחר, כמו בערב חתונה למשל, כי בהכנה כזו אדם מתכנן את מה שיהיה מחר בתור שזה יגיע כהוה, אולם כאן אנו מדברים על המימד הנקרא עתיד, ושם הפירוש הוא שהעתיד נמצא. הקיום שלי עכשיו יש בו עתיד. זה הפירוש שאני נמצא, זה הפירוש שאני חי. כשאני חי, אני חי את הרגע הבא, וכשיגיע הרגע הבא אני אחיה את הרגע שיבוא אחריו. לזה אין הפסק. כאן מונח עכשיו - הרגע הבא. וממילא, אם הרגע הבא מונח וברגע הבא מונח הרגע שיבוא אחריו, נמצא שאם מונח רגע אחד מונח כל הנצח. לעומת זאת, בהוה לא מונח שום עתיד, ההוה הוא של עכשיו.

ושאר חפצים לחבירו, והלוואת מעות היא מצוה גדולה יותר שיש בה מצות עשה מיוחדת.

מצות הלוואה עם טובת הנאה

והנה בצדקה פשיטא דמקיים מצוה גם כשנותן לשם תועלת אישית, כדאי' בגמ' "האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור" (ב"ב י: ועוד). ויש לדון אם ה"נ במצות הלוואה, ואף המלוה את חבירו ויש לו טובת הנאה מכך, מקיים מצות עשה של הלוואה או לא. ויש להביא ראיה מהא דמוקמינן בגמ' (ב"מ פב:) למחלוקת רבי עקיבא ורבי אליעזר במלוה הצריך למשכון, דר"ע סבר דהגם שמשתמש המלוה ונהנה מהמשכון מקיים מצוה ונפק"מ דחשיב שומר שכר על המשכון, והוא עוסק במצוה, ור"א סבר דאינו מקיים מצוה דלהנאתו קעביד, וחשיב שומר חנם. ולמאן דס"ל דאינו מקיים מצוה, פשיטא דלא קיים מצות הלוואה ולא מצות צדקה, שהרי לא חשיב עוסק במצוה. וכך מבואר באהבת חסד (ח"ב פט"ו) דהמלוה לחבירו בהיתר עיסקא אינו מקיים מצות הלוואה אפי' בפלגא פיקדון שאין בו רווח, דלא נתן הלוואה זו אלא להשתכר, ואין זה אלא עסק משותף לכוונת הרווחה ולא נתינה וחסד.

ושאני מהנותן צדקה ע"מ שיחיה בנו, דהתם נותן צדקה גמורה, אלא שמכוון לתכלית נוספת שתצמח לו מכוח מעשה הצדקה, ולפיכך היא צדקה גמורה אע"פ שניתנת שלא לשמה.

אם יש מצוה בהלוואה בריבית

כתב הרמב"ן בתורת האדם דהמלוה לחבירו בריבית בהיתר עיסקא וכיו"ב, אינו מקיים מצות הלוואה, וצ"ב מאי טעמא, דהא הלוה לחבירו אע"פ שנוטל ריבית. וצ"ל ע"פ מה שכתב הרשב"א (שו"ת המיוחסות רכג) דגדר ריבית הוא כדמי שכירות על המעות, ולפיכך אין כאן הלוואה כלל, ואין בזה מצוה.

אלא דבגמ' (ב"מ עא.) מבואר שיש סדרי עדיפויות בהלוואה

מצות הלוואה גדולה ממצות צדקה

מלבד המצוה ליתן צדקה (מצוה קצה) נצטוינו להלוות כסף לעני, ומבאר הרמב"ם (בסה"מ וברי"ש הל' מלוה ולוה) את יתרון מצוה זו על מצות צדקה דהעני המבקש צדקה כבר נתבזה כשגילה פניו לשאול מן האנשים, ואילו המבקש הלוואה, לא נתגלה ענינו ולכך מצות עשה להלוות לו קודם שימוט גדולה ממצות צדקה.

מצוה לעני ולא לעשיר

ומבואר ברמב"ם דמ"ע זו אינה אלא לעני, כמו שאמר הכתוב "אם כסף תלוה את עמי, את העני עמך" (שמות כב כד). ובשו"ע (ח"מ צז א) הביא את מצות הלוואה לעני, והוסיף "ואפילו עשיר שצריך להלוות, מצוה להלוותו לפי שעה ולההנותו אף בדברים וליעצו עצה ההוגנת לו". וכוונתו דאע"פ דליכא מצוה להלוות לעשיר, מ"מ יש להלוות לו מצד מצות גמילות חסדים המחייבת לסייע וליתן לכל אחד כפי צרכו ולא דווקא בנתינת ממון (כמו שנתבאר במצות צדקה), וכן משמע מדברי הגר"א שציין לגמ' בסוכה (מט:): "גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה... גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים". והנה, העני האמור כאן, אינו לפי גדר מצות צדקה הניתנת רק למי שאין לו מאתים זוז, דלפי מה שהגדיר הרמב"ם את ענין המצוה ותכליתה, לסייע לאדם שעדיין לא התמוטט ולהלוות לו בכדי שלא יפול ויזדקק לבקש צדקה, א"כ המצוה מיוחדת למצב מסוים של אדם המוחזק כעשיר וזקוק לכסף ע"מ להישאר במצבו. ולפי"ז פשוט דאינה שייכת בהלוואה לעשיר הזקוק לכסף לצורך עסקיו, ומ"מ מצוה לגמול חסד ולהלוות לעשיר מצד מצות צדקה שאינה משתלמת אלא לפי חסד שבה כדאמר ר"א בגמ' (שם).

מצוה להלוות כסף ולא פירות

דין נוסף נאמר במכילתא (דר"י משפטים פר' יט) לענין מצות הלוואה, דהחיוב הוא רק להלוות כסף ולא פירות, ואם אדם זקוק לפירות אין חיוב להלוותו פירות. וכן נקט הח"ח באהבת חסד (ח"א פ"א ב) בפשיטות דממידת החסד להשאיל כלים

מצוה בפיני עצמה, וגדולה ממצות צדקה כמש"כ הרמב"ם שהיא על מנת למנוע מהעני להתמוטט, ותכלית זו היא הדרגה הגבוהה גם בצדקה. והחילוק בין מצות צדקה להלוואה, דבצדקה נותן את הכסף לגמרי, ובהלוואה הכסף חוזר, ולכן פשיטא דאין חיוב ליתן כסף למי שאינו מחזיר. וא"כ גדר ההלוואה היא נתינת הכסף ע"מ להשתמש בו. ומהאי טעמא כתב הרמב"ן דהמלוה בריבית אינו מקיים מצות הלוואה, הגם שההלוואה נערכה בהיתר, דבהלוואה כזאת אינו נחשב שנתן ללווה להשתמש בכספו, אלא אדרבה המלווה הוא המשתמש בכסף לצורכו ולהנאתו.

החילוק בין כסף לפירות

ומה שאמרו במכילתא דאין מצות הלוואה בפירות, דכל המצוה היא לאפשר לאחור להשתמש בכסף, והכסף חוזר לאחמ"כ. ואע"פ שאינו מחזיר את המעות עצמם דמלוה להוצאה ניתנה, מ"מ מעיקרא נותן רק את הערך שבכסף ולא את המעות עצמם, דכל המשמעות של מעות היא הערך שבהם, ומחזירו לאחמ"כ. אבל נתינת פירות היא נתינה גמורה של פירות, והלווה מחזיר פירות אחרים תמורתם, ובזה אינו מחויב מכוח מצות הלוואה דלא נאמרה נתינה במצות הלוואה.

המצוה להעדיף הלוואה לישראל על הלוואה לנכרי בריבית

רק בכסף שאינו עומד לשימוש

ומעתה כשיש לפניו הלוואה לגוי בריבית והלוואה לישראל, אין ספק דאם יש לו כסף שמיועד להלוואות כסף בריבית לנכרי, אינו מחויב להלוותו לישראל במקום להלוות לנכרי, כיון שזהו העסק שלו ולא חל חובה על כסף זה. אלא במקום שאין לו שום שימוש בכסף, ובאו ישראל ונכרי לפניו לבקש הלוואה, ויכול להרוויח את הריבית מהנכרי, בכה"ג מורה מצות הלוואה, שלא להשתמש בכסף לצורך עצמו ולהרוויח אלא להלוות לישראל לשם המצוה.

נמצא - מצות הלוואה היא להלוות כסף שאינו מיועד לשימוש כלשהו, וליתנו לעני ע"מ שיחזיר כדי שלא יתמוטט ויצטרך לבקש צדקה. והיא מצוה גדולה מצדקה, שמונע ממנו שלא יהיה עני.

כדרך שיש בצדקה, כגון עניי עירך קודמין ועוד. ואי' שם "אם כסף תלוה את עמי... עמי ונכרי עמי קודם", ומקשה הגמ' פשיטא, (ולא נתבאר מדוע פשיטא דעמי קודם, ואפשר דישאל לגבי נכרי חשיב עניי עירך, או מפני דלישראל יש מצות הלוואה ואילו לנכרי אין מצוה כלל להלוותו) ומתיר רב נחמן "אמר לי הונא לא נצרכא דאפילו לנכרי בריבית ולישראל בחינם", דהו"א דכיון דעשוי להרויח בהלוואה לנכרי, אינו מחויב להלוות לישראל, קמ"ל דאעפ"כ מחויב להלוות לישראל.

מצות הלוואה בדאינא פסידא לדידיה

ובפנ"י הקשה מ"ט מחויב להפסיד ממון בשביל המצוה, הא בכל דוכתי אמרינן דהיכא דאיכא פסידא דידיה, שלו קודם לשל כל אדם, כדכתיב "אפס כי לא יהיה בך אביון". ומיישב הפנ"י דשאני התם דעיקר מצות צדקה היא לתת משלו לאחרים, ואינה כשאר מצוות שצריך לקיים רק בדליכא פסידא לדידיה. ואף גדר מצות הלוואה ליתן לעני כדי להחיותו והיא ענף ממצות צדקה ולכך פשיטא דלא אמרי' דשלו קודם.

אמנם, כבר כתב הח"ח באהבת חסד (ח"א פ"א) דליכא למימר דמחויב אדם להלוות כל ממון שיש לו, ומחמת מצוה זו יהיה מנוע מלעשות עיסקאות בכספו. וכן לא יתכן שהשיעור הוא חומש, דהלוואה אינה נתינה אלא הכסף חוזר אליו, ובע"כ דהכל לפי הענין, שמלווה לפי היכולת ואם יש לו צורך כלשהו להשתמש בכסף אינו מחויב להלוותו. ואין זה מצד הקדימה שהביא הפנ"י, אלא שעל כסף שמשתמש בו אין חיוב להוציאו ולהלוותו לאחר.

וכעין זה אמרו בשם הגרי"ז דאין ענין להחליף וליתן מעשר כספים לחבירו לצורך נישואי בנו וחבירו יתן לבנו, אלא יכול כל אחד ליתן לבנו, משום שכל אחד נצרך לכסף לנישואין ואינו צריך להוציאו. וא"כ צ"ב מש"כ הפנ"י דהלא אין דין חיך קודמין בזה, דכל ממון שהוא זקוק לו אינו מחויב להוציאו, ומדוע צריך ליתן לחבירו הלוואה במקום שנזקק להלוות כסף זה לנכרי בריבית ולהרוויח.

מצות הלוואה - ליתן לעני להשתמש בכסף

וחזינן דמצות הלוואה אינה שייכת למצות צדקה אלא היא

ועד ליל שבת

דברי מזכיר והשקפה ע"ס משכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר בשי"ה"ק

עמידה בניסיון ע"י האמונה התמימה

היו לו כוחות רגילים, ופתאום המצב השונה מחייב אותו לעבוד עם כוחות שלא היו לו ועם דברים שלא הורגל בהם.

פעמים רבות פוקדים את האדם נסיונות שהוא מרגיש כאילו העולם התהפך והוא לא יודע מה לעשות עם עצמו. מהיכן יהיה לו את הכח, ומה הוא יעשה עכשיו... עד עכשיו היו לו כוחות והמצב התאים למה שהוא צריך לעשות, ופתאום מתחדשים עליו מאורעות שסותרים את מה שיש לו.

אבל זה כל ענין הנסיון - לא להתרע מהמצב החדש, ולהמשיך לעבוד את ה' גם כשהדברים השתנו. אפילו שהבעיה נראית גדולה בלי מוצא, צריכים לדעת שהבעיה כולה היא רק כעשרים אחוז ממה שנראה, וכל שאר האחוזים הם רק הבעיה הנפשית שיש לאדם בעקבות הבעיה... ואכן זו צורת הנסיון - עצם הבלבול והבהלה שיש לאדם ממה שהכל השתנה ואין לו את מה שהיה לו עד עכשיו. על הנסיון הזה צריכים להתגבר ולהמשיך, וכך מתרוממים עוד יותר ומגיעים לדרגות גבוהות של 'נס' יותר מאשר היה במצב הטבעי.

המעלה המיוחדת שהיתה לאברהם התייחדה דוקא בכגון דא, שביטל את עצמו כל כך לרצון ה', עד שלא היה אכפת לו כלל מה היה איתו עד עכשיו. עד עתה היה את המבט שלו שראה את הדברים בצורה אחת, מהמקום שבו הוא נמצא, ואז באו הנסיונות שהפכו את הכל ושינו לכאורה את כל מה שהיה לו, והוא בכל זאת עשה את מה שנצטווה בלי להתחשב כי הוא זה במה שהיה עליו לחשוב.

אם ניקח לדוגמה את הנסיון הראשון של 'לך לך מארצך', הרי שהוא היווה סתירה מוחלטת לכל עבודתו של אברהם, שבנה אוהל עם ארבעה פתחים, גייר את האנשים, ומתוך מקומו והכנסת האורחים שהיתה לו קירב את הבריות תחת כנפי השכינה. כעת הוא נאלץ לנדוד בגלות ולהתאכסן אצל אחרים, ולכאורה בזה נעקרת כל עבודתו כלפי הקב"ה. היה עליו לחשוב שאדרבה, רצון ה' אומר שהוא יסאר בארצו ולא יילך הלאה. ועם זאת אברהם לא עיכב ועשה בדיוק את מה שנצטווה, הכל משום שזה מה שנצטווה.

וכך כאשר אברהם אבינו נצטוו להכנס אל הארץ, לכאורה הוא הגיע אל המנוחה ואל הנחלה: אם הקב"ה מצווה אותו לנדוד כדי להגיע לכנען, לפחות בזה מתקיים רצון הקב"ה שיגיע לכנען. אבל גם שם, מיד עם הגעתו - 'ויהי רעב בארץ' והוא צריך ללכת הלאה, בלי להרגיש אפילו שתהיה תועלת במה שנדד.

ולא עוד אלא שהיה זה לכאורה כנגד הבטחת הקב"ה עצמו שקבע לו שכן כנגד ההליכה ואמר לו 'ונברכו בך כל משפחות האדמה' וכו', והנה כעת ההבטחה לא מתקיימת והוא צריך לנדוד שוב, אך גם בניסיון זה אברהם עמד, שלא היה אכפת לו ההליכה עד הארץ וכל ההבטחות שנלוו אליה, אם כעת רצון ה' שהוא יצא משם. וזה היה המשותף בכל נסיון ונסיון מנסיונותיו של אברהם, שבכל פעם נקלע לקושי דוקא מתוך מה שהיה צריך לעשות, כגון מה שקירב את לוט בן אחיו ועל ידי זה נקלע למלחמת המלכים, ומה שירד למצרים ועל ידי זה נלקחה שרה, וכן הלאה בכל הנסיונות, שבכולם היה אמור לעלות במחשבתו שבדיוק ההפך הוא הנכון והמצב לא אמור להשתנות אף בדיני שמים, אבל מה שאומר ה' גובר על הכל ואפילו על מה שנדמה כרצון ה', הוא כלל אינו צד בסיפור ואין לו זכות טענה, כי אם אשר ידבר ה'.

ג. נסיון העקידה:

ועל כולנה עלה אברהם בניסיון העקידה, שלכאורה במבט פשוט קשה להבין מה היה בה גודל הנסיון עד כדי כך, הלא כל יהודי מאמין שישמע ציווי מפורש מפי הקב"ה בכבודו ובניעתו ודאי היה עושה את המצוה כמאמרה בלי היסוס גם אם יאלץ לההרג ולא לעבוד, שהרי פי ה' הוא המדבר אליו ומה שייך לעשות אחרת, אולם אצל אברהם אבינו מצינו שהתורה שיבחה אותו דוקא במעשה העקידה ובשכרה זכה לו ולבניו אחריו עד סוף כל הדורות.

ושמעתי לבאר מפי מו"ר בעל האבי עזרי זצ"ל (א.ה. וכן כתב בספרו הלכות דעות) על פי דברי הגמרא ביבמות (מ"ט, ב') שכל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה ומשה נסתכל באספקלריא המאירה, וזוהו עלה משה על כל הנביאים שהוא התנבא ב'זה הדבר' והם התנבאו רק ב'כח אמר' (כמו שהביא רש"י מחז"ל ריש פרשת מטות), והיינו שאצל כל הנביאים - צורת הנבואה לא הגיעה באופן שיכלו לראות במפורש מה דיבר ה', אלא התגלה להם רק מחזה מסוים שאותו היו צריכים לפרש מעצמם למה בדיוק הכוונה, ומשה רבינו היה היחיד שהדבור פורש אליו וגילה לו להדיא 'זה הדבר'.

והנה נתאר לעצמנו מה היה עושה כל אדם אחר במקום אברהם, בשעה שמתגלה אליו אספקלריא שאינה מאירה ודברים עמומים שאינם מפורשים, שכאשר הוא בא לפענח אותם ולנסות להבין, יוצא לו לפי דעתו שהכוונה היא לקחת את יצחק ולהעלות אותו לעולה... לכאורה הוא מוכרח לומר לעצמו שודאי הכוונה אחרת, והוא טעה איך לפרש את הנבואה. הרי הקב"ה עצמו הבטיח לו כי יצחק יקרא לך זרע, ומאי אולמיה האי מהאי.

"עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד ככולם להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום" (ה', ג').

א. עשרה נסיונות נתנסה אברהם:

רבינו יונה והרמב"ם ושאר המפרשים על המשנה מונים אחד לאחד את כל עשרת נסיונותיו של אברהם אבינו, כיצד עמד ככולם ולא הרחרח אחר מידותיו של הקב"ה, יעויין שם.

ועל כולנה אומרת המשנה, שתכלית הנסיונות היתה 'להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום', ופירש רבינו יונה שלכך הקב"ה היה מנסהו, "לגלות לבריות כי ירא אלוקים ושלם בכל המידות".

וכעין זה מפורש כבר בלשון הכתוב לאחר מעשה העקידה (בראשית כ"ב, י"ב), "כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה", וכתב רש"י: "מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלוקים אתה".

ומבואר לפנינו שמטרת הנסיונות שנתנסה אברהם היתה להודיע לכל באי עולם שהוא 'ירא אלוקים', כי עד עתה הם לא זכו להבין מדוע אברהם מכונה 'אברהם אוהבי' והוא חביב כל כך לפני המקום, ולאחר עשרה נסיונות התגלה לכולם עד היכן מגעת יראתו של אברהם כלפי הקב"ה.

אך עצם הדבר אומר דרשני, וכי זו היתה כל סיבת הנסיונות של אברהם - להודיע לכולם מה הוא באמת?... האם זו כל הסיבה שמחמתה העמידו אותו בכל אותם קשיים, ודרשו ממנו להתגבר ולעבוד במשך עשרה פעמים...?

הלא לכל אדם קרוץ חומר ישנו שאלות אין ספור על כל הנעשה בעולם, אולם אנו יודעים שלא כמחשבותינו מחשבותיו והקב"ה אינו טורח לענות תשובות על כל שאלה, אך במה נשתנתה שאלה זו 'מה היא חיבתו' שעליה הוצרכנו לתשובה גדולה כל כך של עשרה נסיונות.

ואם כי אכן יש ענין להודיע לברואים את דרכי הקב"ה שמשלם שכר טוב ליראיו, הרי ודאי שהרבה דרכים למקום להראות עוד כהנה וכהנה מדוע הוא אוהב צדיקים וכיצד הוא מביא אותם על שכרם. לשם מה נצרכו עבור כך דוקא אותם עשרה נסיונות שנתנסה אברהם, שבהם חפץ ה' כדי לגלות לבריות ולהשיב לאומות התמהות.

אך באמת גם אם נאמר כפשוטו, שמטרת הנסיונות היתה לבחון את אברהם מהי דרגתו, וכמו שאמר חז"ל בכמה מקומות שהקב"ה "היה מנסה את אברהם כל פעם ופעם לידע את ליבו אם יכול לעמוד ולשמור את כל מצותיה של תורה" (לשון פרקי דר"א פרק ל"א), יש להבין מה שייך 'נסיון' כלפי אברהם. הלא כלפי שמיא ודאי גליא מה היתה דרגתו ועד כמה הוא ירא אלוקים, ומה יש במעשה הנסיון שגילה זאת יותר. ועי' בגמ' בסנהדרין (פ"ט, ב') ויתירה מזו בתנחומא פרשת שלח לענין נסיון העקידה, שאם אברהם לא היה עומד בניסיון היה מתגלה כביכול שאף הראשונות אין בהם ממש, וכל דרגתו נקבעה לפי הנסיון. והדבר צריך מובן כל כך למה, מדוע אותו נסיון בודד של פעם אחת קובע את דרגת האדם.

וביאור הדברים מתבאר בלשון המדרש בפרשת וירא לגבי מעשה העקידה: "כתיב (תהלים ס' ו') נתנה ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה, נסיון אחר נסיון וגידולין אחר גידולין בשביל לנסותן בעולם, בשביל לגדלן בעולם כנס הזה של ספינה".

ומבואר במדרש שכל הלשון 'נסיון' היא מלשון 'נס להתנוסס', לגדל ולהרים את האדם עוד יותר ממה שהיה, וכעין לישנא דקרא (ישעיהו מ"ט, כ"ב) 'ואל עמים הרים נסי' וכל כיוצא בזה, שכולן הם לשון גידול והרמה לגובה - 'כנס הזה של ספינה' שמתרומם עד למעלה. ואם כן מבואר שהנסיון לא רק קובע את הדרגה הקודמת, אלא מעלה את האדם לדרגה אחרת, וזה היה ענינם של עשרת הנסיונות.

אך עדיין לא נתבאר לנו כל הצורך מה היה בניסיונות שגידל כל כך את אברהם, והרי כאמור, ודאי שדרגתו כבר היתה ידועה מלכתחילה, ולכאורה כל כוחו לעמוד בניסיונות הוא מכח הדרגה שהיתה לו קודם, ואם עד הנה הוא היה גדול - מה היה בניסיונות שגידל אותו עוד יותר.

ב. נס להתנוסס - עמדו ואשמעה מה יצוה ה':

אך עלינו לדעת שכל ענין ה'נסיון' הוא שינוי מהמצב הטבעי של האדם, וסתירה למה שהיה לו עד כען. אמנם ודאי שכל החיים רצופים נסיונות, ו'כל עיקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בניסיון', כלשון המסילת ישרים בפרק א', אולם ה'נסיונות' שעליהם מדובר כאן שהם מלשון 'נס להתנוסס' - הכוונה ה'נסיונות' כאלו שמשנים לאדם את כל הקרקע שעליה הוא עומד. עד עכשיו הוא היה רגיל להיות במצב מסוים עם כל המסוימות, ופתאום מגיע מצב חדש שמערער את הכל ולא נותן לו להשאיר באותו מקום.

על נסיונות כאלו אומרים חז"ל שהם 'גידולין אחר גידולין בשביל לנסותן בעולם, בשביל לגדלן בעולם', כיון שכאשר האדם נקלע למצב חדש ולמקום לא מוכר, ובכל זאת מגלה בעצמו כוחות חדשים - הרי הוא גודל ומתעלה עוד יותר. עד עתה

אלה החכמים בעיניהם אשר רבו ענפי חכמתם ולהם שרשים מועטים, כאשר בא רוח סערה רוח הגלות והגירוש הפך אותם על פניהם ועקרם."

וכאן רואים את ההבחנה שמעלה היעב"ץ ממה שראו עיניו, שבזמן הנסיון הגדול של גירוש ספרד, כאשר המגורשים נאלצו לעזוב את ביתם ואת עירם ואת כל אשר להם, דוקא הנשים ועמי הארץ היו אלו שמסרו את הכל על קדושת בוראם, מה שאין כן האחרים שהיו חכמים יותר 'כולם המירו את כבודם', ואף שרבים מהם לא עשו זאת אלא למראית העין ולא באו לידי שמד (וכמבואר בכתבי הבית יוסף ועוד מגדולי אותו דור שמשפחותיהם היו מגולי ספרד, ודנו על האנוסים להכשירם לבוא בקהל), מכל מקום לא השתוותה דרגת המשכילים למעלת האנשים הפשוטים, שהם העדיפו את בוראם על פני חכמת עצמם, ואמנתם התמימה לא נתנה להם אפילו מקום לדון מה עליהם לעשות מלבד למסור את הנפש...

ואף אנו נצא ונביט על עצמנו, כולנו חכמים וכולנו נבונים וכולנו לומדים את התורה, אך אין ספק שדרגת יראת השמים שלנו לא נוגעת באפס קצה של היראה שהיתה בדורות קודמים אצל 'הנשים ועמי הארץ' ואפילו אצל זקנותינו היהודיות הפשוטות, שחיו לא לפני שנים רבות כל כך, כי אם לפני שמונים ותשעים ומאה שנה.

אותן נשים יהודיות של פעם חיו בתוך העיירה, כשרובן לא היו נשים משכילות ויודעות ספר, ואפילו לא ידעו קרוא וכתוב (צא וראה בספרי האחרונים נידונים כגון להוציא אשה בכה"ג שאינה מבינה את לשון הברכה וכן כל כיו"ב), הן לא ידעו כמעט מאומה ממה שאנחנו יודעים, ועם כל זה - היכן אנחנו והיכן הן. הרוחניות שהיתה להן בערה כאשר בעצמותיהן, והן חיו כל ימיהן רק את רצון ה' בלי שום שיוך וכלי הוה אמינא של צד שני, מתוך פחד ה' והדר אגונו - הכל מתוך הצורה של 'ואני בתומי אלך', שכאשר הקב"ה רוצה אף שום מקום אחר.

זכור לי לדוגמא על אחד מבני שיחי' שבא בברית אירוסיו בתחילת חודש תמוז, ועלה צורך לקנות דברים מצרכי החתונה בשלושת השבועות. זקנתה של הכלה ע"ה, שהיתה אז בחיי חיותה, שמעה מהנעשה ושאלה את בתה, אם הכלה, כיצד הם עושים כדבר הזה, ללכת לקניות בבין המצרים... האם כמובן השיבה שעל פי הלכה הדבר מותר, ורק בתשעת הימים אסור... אך הסבתא לא הבינה: לא שאלתי אם מותר, אלא שאלתי כיצד אתם יכולים, איך אפשר ללכת ולקנות דברים בזמן כזה של אבלות...?

רגש יראת השמים שהיה פעם היה רגש חי ומוחשי, ולמשל בזמני האבלות הרגישו הרגשת אבל ממשית של מתו מוטל לפניו בלי צורך בשום הסברים, על אחת כמה וכמה שלא המשיכו הלאה וחיפשו אחרי היתרים בהלכה... עצם המושג 'חורבן בית המקדש' היה דבר שנכח בכל השנה כולה, ולא משהו שנזכרים בו משנה לחברתה... ואילו אנחנו, דוקא מתוך השכל והתבונה שהתפתחו לכאורה, קשה לנו הרבה יותר שלא לחיות את עצמנו אלא לחיות באותם מושגים מרוממים של היהודים הפשוטים מדורות עברו.

כל ענין ה'נסיון' הוא לא לחפש הסברים ולא לנסות לחבר את הדברים למה שנראה לי, אלא לדעת לקבל כל דבר כצורתו וכמאמרו, מתוך תחושה חיה וקיימת כי פי ה' דיבר. וכפי שפתחנו בתחילה, עיקר הנסיון שמרומם את האדם הוא באופן שהמצב משתנה, האדם יוצא מהאיזור שהוא הורגל בו, וכעת כשהוא לא עוזב וממשיך לעשות את רצון בוראו - הרי הוא מתעלה עם כוחות גדולים יותר ומשיג השגות שלא יכל להשיג לפני כך.

דרך האדם היא שכאשר מזדמן לפניו קושי הוא כביכול אינו מבין מדוע זה קורה לו. יש לו תחושה שהחיים אמורים להתנהל בדרך מסויימת, דרך טובה ונוחה שבה יוכל לעבוד את ה', וכאשר הדברים משתבשים ואינם הולכים כפי שחשב שהיו צריכים ללכת, קשה לו הרבה יותר לעבוד בכל זאת ולהמשיך, שהרי לו חפץ ה' בעבודתו - היה מסדר את הענין בצורה שבה יצליח יותר...

אך זה כל ענין העבודה - 'ביקש לישב בשלוה, וקפץ עליו רוגזו'. כי אכן הצדיקים מבקשים לישב בשלוה, מתוך מחשבה שכך יוכלו לעבוד יותר את ה', אך הקב"ה מסובב כל הסיבות והוא מביא דוקא את ה'נסיון', לומר להם לצדיקים שכך ישיגו עוד יותר, דוקא מתוך צוק העיתים ושינוי הזמנים, ולא מתוך המצב התקין והרגיל שבו ביקשו לשבת.

וכפי שאמרנו, מבחינה מסויימת כל עיקר הקשיים שפוקדים את האדם ענינם הוא השינוי מהתמונה שעמדה במוחו כיצד החיים צריכים להיות, ומרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל כתב באחד מכתביו, שהקושי שיש לאדם לאבד פרוטה אחת הוא אותו קושי שיש לו לאבד ממון הרבה, ואין חילוק בין הפסד קטן לגדול, בין נזק זעיר ובין נזק אדיר, בין יסורים קלים ובין יסורים קשים, כולם נותנים אותה תחושה של כאב ואין הבדל אף בין עקיצת יתוש לנגע ומחלה, כי הכל נותן את אותה הרגשה לאדם - כביכול הוא לא יוצלח וחייו אינם מתנהלים כתיקנם על מי מנוחות, ועיקר הקושי הוא מהזעזוע של המצב התקין והרגיל שבו חי ורצה לחיות.

אם כן הדרך להתגבר על כל הקשיים ולעמוד בנסיון היא דוקא בצורה זו של 'נס להתנוסס', שהאדם אינו קופא על שמויי אלא מתקדם הלאה למצבים החדשים שמזדמנים על פתחו, וכך נוצרת בו עליה גדולה וכוחות מחודשים עם כל נסיון וכל גדילה שמציב לו הבורא.

כאשר אדם נמצא באותו מהלך של 'להתנוסס', אין אצלו הבדל בין סוף זמן לתחילת זמן, בין זמני התעוררות לבין זמני הביניים, כל הזמנים שווים אצלו לטובה בלי קשר למה שמתרחש מסביבו, כי הוא יודע שכל רגע הוא תפקיד בפני עצמו שאינו תלוי ברגע הקודם - לעשות את רצון ה', ודוקא כאשר קשה יותר והזמנים משתנים אז אפשר להתקדם עוד יותר ולכבוש עוד ועוד דרגות, הכל מתוך אותה תחושת שליחות והכרה של 'ואני בתומי אלך' - שאין לי אלא מה שפרט הכתוב ואין בו אלא חידושו, לעלות בכל פעם מחדש עם מה שגזר עלי הקב"ה.

ולא עוד אלא שכל העקידה סותרת את מה שהוא אברהם חינוך כל ימיו, לפרסם את שם ה' ולהודיע את דרכי הנהגתו בעולם. שכן כידוע עבודת האלילים שהיתה באותם ימים לא סתרה את האמונה בקב"ה, אלא סברה שהקב"ה מגביה לשבת ואין זה מתאים לדרגתו להשפיל לארץ ולנהל את העולם החומרי, ובדאי עזב ה' את הארץ ומסרה לכוחות ולגורמים אחרים. חלק מעבודת עובדי הע"ז היתה להקריב את הבנים לאותם כוחות של אלילים, ואילו אברהם קם והתהלך בארץ במשך מאה שנה ללמד דעת את העם כנגד אותה תפיסה טפלה.

אך הנה לאברהם נראה לכאורה לעשות את ההפך מהכל, ומשום מה הוא עומד על דעתו ולא חושב שום מחשבה אחרת. מה שיצא לו לפי הפירוש שלו - זה מה שהוא מבין, והוא יוצא לדרך בלי פקפוק שזה מה שהוא צריך לעשות. מדוע הוא לא חשב שהשכל הישר מחייב שלא כך?

ואף בדרך עצמה קידם השטן את אברהם, כמבואר בגמ' בסנהדרין (פ"ט, ב') ויתירה מזו בשאר מקומות בחז"ל שהשטן פעל בכמה אופנים להראות לאברהם שהוא טועה, כגון מה שהתהפך לנהר וכמעט הטביעו במים וכו', ועם כל זאת אברהם המשיך הלאה ולא היסס לרגע שזאת טעות עלתה בידו והוא לא פירש נכון את הצייוני.

אלא הכח שהיה לאברהם הוא כלשון הגמרא שם: 'ואני בתומי אלך'. אברהם מעולם לא ראה את עצמו כאדם עם מחשבה משלו, אלא כבטל ומבוטל לרצון הקב"ה, ואם כעת זה מה שהראה הקב"ה לפניו - אין שום דבר שזיז אותו הצידה, לא אכפת לו מה היתה עבודתו עד עכשיו ומה יהיה הלאה - הכל בטל כעפרא דארעא, כעת הדבר היחיד שיש על גביו הוא רק ה' אלוקיו ותו לא מידי.

זהו הכח של 'אני בתומי אלך', ללכת בתמימות בדרך נחני ה', בלי לחשוב על הצינונות העצמיים שלי ועל המקום שבו עמדת, כי מה שיש כל הזמן הוא רק את רצון ה' של אותו זמן.

בשנת תש"ו הדפיס מרן הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל יחד עם הגר"י ניסן וקסמן זצ"ל מהדורה של הספר 'תומר דבורה', ובסופו צירפו אסופת מאמרים בענינים שונים. בתוך הדברים שם הובאה אמרה של הגר"ח מבריסק על דברי הירושלמי בתענית (פ"ב ה"ד) וז"ל: 'רבי ביבי אבא בשם ר' יוחנן, אמר אברהם לפני הקב"ה, רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שבשעה שאמרת לי להעלות את יצחק בני היה לי מה להעלותו שם לעולה, ח"ו לא עשיתי כן אלא כבשתי את יצרי ועשיתי רצונך, כן יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שבשעה שהיה בניו של יצחק בני נכנסים לידי צרה ואין להם מי ילמד עליהם סניגוריא אתה תהא מלמד עליהם סניגוריא...'

ולכאורה תפילתו של אברהם צריכה עיון, מה הקשר בין מה שכבש את יצרו ללימוד סניגוריא על בניו, אמנם הוא עמד בנסיון בגבורה והלך לעקוד את בנו יצחק, אך מדוע דוקא זה מחייב למחול לישראל על עוונותיהם וללמד עליהם זכות בשעה שהם אינם ראויים.

וביאר בזה מרן הגר"ח, דהנה לכאן יש לתמוה על דרך הלימוד, כיצד אנו שואלים שאלות על התורה - למה הקב"ה ציוה כך, ולמה הדין כך, והאם כן הקב"ה ציוה היה לנו לקבל דבריו כמו שהם, וביאר הגר"ח שאין הכי נמי במקום שאין תשובה אסור לשאול את השאלה, אבל במקום שיש תשובה אנו שואלים בשביל לדעת תשובה.

והכי נמי אברהם אינו אמר להקב"ה מתחילה שצוית אותי לעלות את יצחק לעולה היתה לי טענה מוצדקת כיצד זה מסתדר עם ההבטחה של ביצחק יקרא לך זרע, אבל כיון שהיה זה שאלה בלי תשובה לא שאלתי, כך גם כשבני יחטאו ויהיה בבחינת שאלה שאין עליה תשובה, למה חטאו כל ולמה עשו כך, אל תשאל להם למה חטאו, בשכר זה שאני לא שאלתי כיון שלא היה תשובה, ה"נ בני אם אין תשובה על מעשיהם אל תשאל למה עשו אותם.

ובזה יודע אפוא במה מצא אברהם חן בעיני הקב"ה, באותה מעלה של 'נס להתנוסס' שמגידה את שבחו שלא שינה, לא היה כאן רק קושי גרידא שהיה צריך להתגבר עליו, אלא היה כאן שינוי של כל המחשבה וצורת דרכו בעולם - שלמרות הכל ביטל את עצמו והתכופף למה שבוראו אמר לו, ומשום כך מביאים חז"ל על נסיון זה את לשון זו של 'להתנוסס', ללמדך שהוא הדבר אשר מגדל את האדם - שאינו מניח את עצמו במקום שבו הוא מונח, אלא יוצא לדרך ועוזב את הכל כדי לקיים את מה שהתחדש עליו, ובזה הוא מתרומם לדרגות חדשות ול'גידולין אחר גידולין' עד בלי די.

ועל פי זה יובן כיצד תכלית כל הנסיונות היו 'להודיע כמה חיבתו של אברהם אינו עליו השלום', שכן לא היה בזה רק תשובה לשאלת האומות, כי אם לימוד בפני עצמו לכל באי עולם מה עשו אבותינו שבה חשק בהם ה' (א.ה. ועי' במדרש שם שכע"ז דרשו את המשך לשון הפסוק 'מפני קושט סלה', בשביל שתתקשט מידת הדין בעולם וכו'): שגם כאשר השכל אומר להפך והכל נראה שונה, ניתן לעזוב את הכל ולעשות את רצון הבורא. וזהו לימוד שמצינו דוגמתו רק אצל אברהם, שנתייחד במעלה זו של 'ירא אלוקים אתה', בלי לשיר שום מקום לעצמו.

ד. 'ואני בתומי אלך':

ידוע על החסיד יעב"ץ שהיה אחד ממגורשי ספרד, כפי שמתאר בהקדמת פירושו למסכת אבות ובשאר מקומות, ומרן הגר"מ שך זצ"ל היה חוזר בשיחותיו כסדר על הדברים שכתב בספרו (אור החיים פרק ב'), שם מדבר בארוכה על רעת הפילוסופים שמנסים להבין מה למעלה מהם, וכותב: "אליכם אישים אקרא, מגלות ספרד אני, אשר גורשנו בעונותינו הרבים והעצומים, ורוב המתפארים בחכמה ובמעשים טובים כולם המירו את כבודם ביום מור, והנשים ועמי הארץ מסרו גופם וממונם על קדושת בוראם... עמי הארץ המכירים את בוראם על דרך הקבלה לבד ולהם שרשי מעשיהם הטובים, נתקיימו לפני השי"ת ועמדו בנסיונם כי כבר מילאו חוקם כפי חכמתם המעוטה כי נתעצמה בחינת בוראם על בחינת חכמתם, אמנם

תורת המידות

פרקי יסוד בעבודת המידות על פי ספר 'אמונה ובטחון' לחזון-איש

שיעורי המשגיח הגאון רבי יונתן אבר שליט"א

היסוד הנפשי להתקדמות בעבודת ה'

פרק ב

סדר ומגמה ברורה, שהעיקר והתכלית הבלעדית בחייו היא יהיה חיי רוח - קיום רצון ה'. בכך האדם יוצר מצב, שהחיים הגשמיים אינם העיקר אצלו. בכך הוא בונה לעצמו מציאות בה הוא חי 'חיים רוחניים'.

אין בכך סתירה לסיפוק צרכים גשמיים, או מחויבות להתנזר מחיי העוה"ז. אדם שמעמיד את עיקר חייו כחיים של עשיית רצון ה', ממלא ומספק את כל צרכיו הגשמיים, מתוך הכרה והכרות עם כוחות הגוף. אבל לא חלילה להיפך; שעיקר מגמת החיים לחיות חיי נוחות, ומתוך הכרה שיש גם חיי רוח הוא משתדל 'להסתדר עם הנשמה', לתת גם לה משהו. כשהגשמיות היא העיקר.

החלטה אישית ומהותית

המידה הטובה בהגדרתה, היא רצון והשתוקקות - לחיות חיים רוחניים. רק מתוך רצון ותשוקה פנימית עמוקה לחיות חיי התעלות, נוצרת 'הסכמה מוחלטת'.

ההסכמה הזאת לעולם לא תגיע כתוצר של חינוך או אורח חברתית וכל התעוררות חיצונית אחרת, אלא רק מתוך תפיסת אמת פנימית אליה מגיע האדם בשלב כל שהוא בחייו. מתוך תהליך נפשי פנימי ועמוק, כשאדם 'יושב עם עצמו', ומגיע להכרה והבנה עמוקה: "אני רוצה לחיות חיים רוחניים! לא משנה מה יעבור עלי בחיים ומה יעמוד בדרכי, בכל מצב ובכל מחיר - אחיה חיי דביקות עם הבורא".

אמנם, ההכרה ובעקבותיה ההחלטה יכולה לבוא מתוך התעוררות מסוימת. לדוגמה מהשפעת שיחות או בעקבות אסון ח"ו. אך לא מדובר על להט והתרגשות הבאה מרושם חד פעמי "אני רוצה להיות צדיק"...

ישנו קושי להגדיר נקודה זו, היות וכאמור מדובר ברגע פנימי של האדם בינו לבין עצמו. אין אפשרות 'להעביר' את זה לשני. זו מסקנה פנימית של אמת, שהאדם מתוך עצמו שואף ודורש שהחיים שלו יהיו אחרת, שחייו יהיו שייכים לרובד אחר - גבוה יותר, לעולם רוחני.

הסוד להתקדמות בעבודת ה'

בצורה בולטת, אפשר להבחין בתהליך זה אצל אנשים שלא היו שומרי תורה ומצוות ונהיו בעלי תשובה. שם בולט במיוחד איך המעבר וההחלטה הזו פועלת. בשלב מסוים בחייו, כשאדם זה מתחיל להכיר את חיי התורה, לשמוע ולקיים מעט מהמצוות, מגיע רגע בו הוא צריך להחליט - האם להישאר בחיים החילוניים, או לעבור במעבר טוטאלי לחיים עם בורא, תורה ומעמד הר סיני - על כל המשתמע והנובע מכך!

תורת המידות

החזו"א (תחילת פרק ד' ב"אמונה ובטחון") שולל את הגישה הסוברת כי ניתן לעבוד על כל מידה מכוחות הנפש בפני עצמה. זאת מכיון שיש שורש נפשי אחד לכל המידות הרעות, ושורש נפשי אחד לכל המידות הטובות. מתוך הנקודה השורשית המחברת את כל כוחות הנפש, יש הזנה לכל המידות כולם; ובעצם ישנן רק שתי מידות - מידה אחת טובה ומידה אחת רעה.

לכן, ללא עבודה על הנקודה המרכזית, העבודה נידונת לכישלון. אף אם יחול איזה שיפור במידה מסוימת, בלי טיפול בשורש הבעיה - הנפש נשארת פגומה.

בפרק הקודם עסקנו בהסבר הגדרת החזו"א את המידה המאחדת וכוללת כל המידות הרעות - 'הזנחת החיים על מהלך טבעי', מבלי השקעת מאמץ והשתדלות בשינוי הטבע והמהלך הרגיל בו מתהלך האדם מעצמו.

המידה הטובה

בפרק שלפנינו ננסה להיכנס לעומקה של המידה הטובה, שכאמור היא הכח המזין את כל המידות הטובות שבאדם, ומכוחה האדם נלחם בכל מידותיו הרעות כאחד.

כותב החזון-איש:

"והמדה הטובה היא ההסכמה המוחלטת לבכר את הרגש המוסרי על רגש התאוני, ומנקודה זו הוא לוחם נגד כל מדות הרעות יחד".

החזו"א מגדיר את המידה הטובה כ"הסכמה מוחלטת לבכר את הרגש המוסרי על הרגש התאוני" - הסכמה שמתוכה האדם לוחם בכל המידות הרעות יחד. עלינו להבין את טבעה של ההסכמה הזו, ואת משמעות 'ביכור הרגש המוסרי על הרגש התאוני'.

מהותה של ה'הסכמה' היא החלטה בתוך פנימיות נפשו של האדם, שהוא רוצה לחיות חיים רוחניים.

החלטה זו נובעת מתוך רצון טהור המופיע ממעמקי נפשו של האדם, בתחושה פנימית של רצון להתעלות, לחיי קרבת ה' ודביקות בבורא. זו המידה הטובה המזינה את המידות הטובות כולן.

חיים רוחניים לעומת חיים גשמיים

אדם המגיע להחלטה שהוא רוצה לחיות חיים רוחניים, פרושו שהוא "מבכר את הרגש המוסרי על הרגש התאוני": מייצר לעצמו

של עולם רוחני. אדם שמגיע להכרה זו, כל חייו שייכים לרובד אחר, ובכך כל עולמו של האדם משתנה.

מי שהגיע למסקנה הזו, מעולם לא נפל ממנה! ומי שנפל ממנה - ידע בוודאות שהוא מעולם לא הגיע להסכמה הזו.

תשוקה לעולם נצחי
ממשיך החזון-איש:

"שזה האיש אשר אור השכל וסגולת הנפש הקיצוזה וישפיעו עליו לבחירת הטוב, הוא שואף בשעה הטובה לטוב בלי מצרים ואינו רואה שבע לנפשו בכל הטוב שיעשה, והוא רואה עולם נצחי בלתי קץ ובלתי תכלית, וכרגע יתעב כל מדות רעות יחד"

אם נבקש לחוש מעין התחושה שמתאר החזון"א, התבוננות במשלו של חפץ חיים (בספר שם עולם פרק י"ח) המתאר את המושג 'נצח', יכולה לתאר את המצב הנפשי בו נמצא אדם המגיע להכרה והסכמה מוחלטת לחיות חיים רוחניים. עד שכלשון החזון"א 'אינו רואה שבע לנפשו'.

החפץ חיים מפרש את מאמר חז"ל "בואו ונחשב חשבוננו של עולם", שאדם יצייר לעצמו את חלל העולם מלא כולו בגרגרי חיטה, ובראש ערמת החיטים העצומה יושבת ציפור קטנה, ואחת לשלש מאות שנה מנקרת גרגיר חיטה אחד בלבד. כמות הזמן שייקח לציפור לנקר את כל הגרעינים, מאות מיליארדי שנים, זה אפילו לא הרגע הראשון ב'נצח'!

אדם שחווה את העוצמה שבהבנה הזו, ותוך כדי כך חווית ההתבוננות הזו - 'להיות דבק באושר הגדול ביותר שהנפש יכולה להכיל', הדביקות בבורא (לנצח!), אם יציעו לו הנאה רגעית, או יספרו על משהו שאמרו עליו - הוא יבז לזה לחלוטין. איך אפשר להציע משהו לעומת דביקות ונצח?!

כך הוא סגנון המצב הנפשי בו נמצא אדם בשעה שהגיע למסקנה שבקשתו 'לחיות חיי התעלות, לחיות בעולם רוחני'. אדם זה "שואף בשעה הטובה לטוב בלי מצרים, והוא רואה עולם נצחי בלתי קץ ובלתי תכלית".

אמנם, יתכן שהוא לא יישאר תמיד באותה רמת חוויה ("הוא שואף בשעה הטובה"), אבל מי שמגיע לשם, ילך בכיוון זה משך כל חייו.

מתוך המצב הנפשי הזה "כרגע יתעב כל מדות רעות יחד"; יש רצון לעבוד על כל המידות הרעות יחד. אדם זה "אינו רואה שבע לנפשו בכל הטוב שיעשה" - הוא רוצה להגיע לכל השלימות האפשריות.

השורש המאחד את הרצון לעבוד על כל המידות כולם זו ההסכמה הזו.

אדם שהתחנך מילדותו על שמירת תורה ומצוות, והזניח את חייו הרוחניים על מסלול טבעי, צריך גם הוא לעבור את אותו התהליך ואולי זה יהיה אף קשה יותר: מעבר מחיי הרגל טבעיים (של שמירת תורה ומצוות) לחיים רוחניים.

ההכרה הזו, היא רגע מאוד משמעותי בחיים: אדם שהתרגל לחיות את החיים כשהוא 'זורם בנהר יחד עם כולם', ומגיע רגע מסוים בו הוא מתבונן בעצמו ומגיע להחלטה ברורה: "אני לא אמשך את החיים כמו כולם. אני רוצה חיים רוחניים!".

זהו רגע האמת של החיים! מאותו הרגע - הוא כבר לא יהיה אותו האדם, הוא אדם אחר.

יש אנשים שזה קורה להם בגיל צעיר ויש שבגיל מבוגר יותר, יכול להיות שדברים מסוימים יציפו את הנושא הזה, אפשר גם לדבר על זה עם אנשים אחרים, אבל במהות זו החלטה פנימית ואישית, זה לא דבר שעושים יחד עם עוד אדם.

במרחק של שנים, אפשר לראות אנשים שהגיעו לדרגות גבוהות מאד בעבודת ה', ביחס לחבריהם שהיו בעלי כישרונות יותר מהם, ברמה לימודית גבוהה יותר ואפילו בתפקידים חשובים יותר. הסיבה לכך היא, מפני שהעבודה הפנימית כולה תלויה בהכרה והחלטה זו.

המלחמה

ממשיך החזון-איש:

"ולא יתכן שתהיה הסכמה זו לחצאין"

ההבנה הזו, משנה את כל עבודת המידות בבת אחת! מתוך ההכרה הזו - "מנקודה זו הוא לוחם נגד כל מדות הרעות יחד".

מי שמגיע להכרה פנימית מוחלטת, שהוא רוצה שחייו יהיו חיים רוחניים עם קירבה לקב"ה, לעולם לא יחזור ממנה. גם אם יתגבר עליו יצרו, ויכשל בעבירה, הוא עדיין נמצא במערכת חיים אחרת. מערכת שמכוחה, בכל מצב, הוא נלחם כנגד כל המידות הרעות כולם.

אמנם בפועל כשמגיעים לעבודה מעשית, אדם המכיר את כוחותיו, ויודע שאם הוא יעבוד בו זמנית על הכל הוא לא יעמוד בזה, צריך לעבוד על תאוה בנפרד, על צרות עין בנפרד וכדו'. אבל הסיבה והכח המניע לעבודה הזאת, הוא הרצון 'לבכר את הרגש המוסרי על הרגש התאווני' - להיות אדם רוחני.

אדם שעובד לתקן את מידותיו מתוך הכרה זו, גם כאשר יבין מתוך הכרות עם כוחות הנפש שלו, שהשינוי שהוא יכול לעשות כעת הינו שינוי מינימלי - עדיין הוא עובד על שורש הטוב.

אין בכך סתירה לנפילות שיהיו אחר כך. היצר עדיין יכול להתגבר עליו, עדיין ייתכן והוא יכשל בעבירה. אבל הוא נמצא בתוך מסגרת

לע"נ ראש משפחתנו, עובד ה', בן תורה ובעל מוסר: הר"ר נפתלי בן יהושע אהרן וגשל זצ"ל. נלב"ע י"ח ניסן תשפ"ג

האתר למודע

הדברים נכתבו לפי הבנת הכותב וע"כ כל טעות שגיאה או קושי בהבנה יש לתלות בו בלבד. נשמח לקבל כל הערה והארה!

בית ועד

השיחה השבועית ושיעורי המשגות שליט"א
מדי שבוע במייל
להצטרפות: 4160846@gmail.com

כל הזכויות שמורות למכון 'ישרים דרכי השם'

להנצחת פגיונות והערות:
053-31123-76 | 02-567-24-74
y0533112376@gmail.com

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמם של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשיות
אחרי-קדו'

ובמדרש שמואל פירושו כפשוטו להזדרז בקימה, וז"ל:
"ולי נראה שאמר לשון זהירות משום שבבוקר בעת קר"ש
ותפלה, העצלה מתגברת על האדם שלא לקום משנתו
בקיץ מפני שהלילות קצרות ובחורף מפני הצינה, לזה אמר
הוי זהיר ותדחה מעליך העצלות ותקום משנתך... ע"כ.

וכע"ז כתב בחיד"א בפירוש כסא רחמים ביתר חריפות:
"הוי זהיר בקר"ש, ובזוהר הקדוש פר' בלק (ג, קפו, ב) אמר,
דמי שאינו קורא קר"ש בעונתה חייב נידוי, ולכן יש להזהר
מאד בקר"ש, רעדה אחזתני, איך הותרה הרצועה להתפלל
ביחיד, וגם אחר זמן קריאת שמע בלי אונס, דהרי אמרו
שחייב נידוי, ובמדרש כונן אמרו, שחייב נידוי על ביטול
קדיש וקדושה, ורבותינו ז"ל (ברכות ח, א) ובזוה"ק הפליאו
במעלת תפלה בציבור, והדברים ק"ו למי שמתמיד בזה
בשאת נפש, ה' יחזירונו בתשובה שלימה ויאיר עינינו להנצל
מיצה"ר כ"ר. עכ"ל. ודבריו מעוררים. וכע"ז כתב החסיד
יעב"ץ שהמיוחד בב' מצוות אלו - "כי רוב המצוות נעשות
ביחיד, ואלה צריכים קהל ועדה, כמוש"כ ונקדשתי בתוך
בני ישראל, ולכן מי שנמנו חבריו להתפלל והוא אינו שם,
פגם גדול הוא לו, משל לאנשי המדינה שיצאו להקביל פני
המלך ואחד לא יצא", עכ"ל. ויש בדבריהם חידוש שגם
בקר"ש יש מעלה של ציבור, דקר"ש הוא קידוש ה', וכתב
ונקדשתי בתוך בני ישראל שצריך להקדישו בתוך עשרה.

ומכאן זעקה לנוהגים לקרוא את הקר"ש דשחרית על
המטה כא"י זה קר"ש על המטה, וחזן ממה שמפסידים את
שלימות העידות עם תפילין שלא יהיה בגדר מעיד עידות
שקר בנפשו שקורא וכתבתם לאות על ירך ואינו מניח, עוד
מבטלים את שלימות המצווה שהוא בתוככי הציבור דוקא.
ובפרט לדברי התפארת ישראל הנ"ל שמכיון שכל יסודות
האמונה נכללים בפרשיות אלו, מוכרח לאומרם בכוונה,
ואם קוראה בבהלה רגע לפני תום הזמן, מפסיד את העיקר.

וכ"ש למי שח"ו הפסיד זמן קר"ש לגמרי, עליו דורשת
הגמ' בחגיגה (ט, א) "מעוות לא יוכל לתקון" זה שביטל
קר"ש שחרית וערבית ותפילה, וחייב כבר בלילה לחשוב
איך יוכל לקום, וכמו שצריך לקנות אתרוג לפני סוכות, ולא
יפטר בטענה לא הספקתי, כך צריך להכין את המצב שיוכל
לקום בעירנות, ולקרוא קר"ש בעונתה, עם תפילין, ובציבור.

זהירות בקר"ש בזמן, בתפילין, ובציבור

א. יש מימרא שאומר רשב"י בסוף פרק ב' דאבות "הוי
זהיר בקריאת שמע ובתפלה", וטוב להתבונן בטעם אזהרה
זו. רש"י פירש שיש לקרותה בעונתה, ורבינו יונה פי' שיש
לקרות קר"ש עם הנץ כותיקין, ונקטו האחרונים שגרם הוי
זהיר בקר"ש "יותר" מהתפלה, שלתפלה יש זמן עד ארבע
שעות, ואילו קר"ש תיכף בניץ. (או שלא גרס "ובתפלה").

אבל בתפארת ישראל תמה דלא מסתבר שרשב"י יזהיר
על דברים שהם חיוב, דכל פרקי אבות רק מחסידות ידבר
(ב"ק ל, א), אלא הזהיר שכיון שהם חוב גמור, ואדם אומרם
כמה פעמים ביום, מצוי שלא יכוון בהן היטב, לכן הזהיר
לכוון בהן מאוד. ק"ש - מפני שיש בה כל עקרי אמונתנו
הקדושה, בפר' ראשונה אמונת יחוד ה' ברוך הוא ואהבתו
ויראתו ולימוד התורה... ופרשה ב' אית בה אמונת תורה
משמים ושמירת מצותיה... וגם אמונת השגחה בשכר
ועונש בעוה"ז, וגם רמז על שכר ועונש בעוה"ב וכדמסיים
למען ירבו ימיכם כימי השמים על הארץ, וזה א"א רק
בעה"ב... פרשה ג' אזהרה יתירה לבלי להתעות אחר פתוי
היצר בתאות ובמחשבות האפיקורסים וכמ"ש ולא תתורו
אחרי לבבכם היינו יצה"ר ואחרי עיניכם היינו מחשבות
תועות שכל חטאי העולם ע"י ב' אלו יהיו, ומדכל הנך
שבפרשיות הללו הם עקריים לזרע ישראל וחויביו בעולם,
צונו ה' לחזור עליהם בכל יום, ואם אעפ"כ יאמרם אדם בלי
כוונה, הרי כל אמירתו לחנם. וכן בתפלה - מלבד שבכולן
מדבר אל המלך כמ"ש ברוך אתה וכו' ואיך יעז פניו להיות
אז אין פיו ולבו שוין, גם בל"ז איך יחשוב שיקבל ה' תפלתו,
אם לא התחנן כן לפניו בהכנעה יתירה... ואיך לא יתבייש
לומר בסוף לפני יודע מחשבות יהיו לרצון וכו' והגיון לבי,
ומה ישיב אם יענהו ה' בגערה מה הגית עתה בלבבך?.. ע"כ.

ולדרכו שהמשנה עוסקת בעצם כוונת התפלה, יובן גם
המושך המשנה "וכשאתה מתפלל, אל תעש תפילתך קבע
אלא רחמים ותחנונים..." וכן בסוף "ואל תהי רשע בפני
עצמך" ופי' התפא"י לדרכו: "...וגם זה מניעה גדולה בכוונת
התפלה, כשיחשוב את עצמו רשע בפני עצמו ויתיאש מן
הרחמים, ויחשוב שכל תפלותיו לא יועילו לו..." ע"כ.

א. בפרשת קדושים הוזהרנו על הגינות המשפט ומניעת העוול בו, שנא' (יט,טו): "לא תעשו עול במשפט, לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול, בצדק תשפט עמיתך", ופרש"י: מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול, שנאווי ומשוקץ, חרם ותועבה. וכעת שניצבים רשעי ארץ, ומבקשים לתמוך בכל כוחם בעיוות המשפט בישראל ע"י שופטים רשעים, בוודאי גם הם בגדר עול, שנואים, משוקצים, חרם ותועבה.

וכתב רבינו בחיי: "בצדק תשפט עמיתך, יזהיר שיהיה המשפט בצדק, כלומר שיצדיק משפט איש ולא יעותנו, שכל מי שישפט בצדק הנה הוא מעמיד כסא המלך שנאמר (תהלים פט,טו) "צדק ומשפט מכון כסאך", ואם יעות המשפט הלא הוא פוגם הכסא אשר למלך ויזלזל בכבודו, ואמרו במדרש, אם הוא שופט בצדק שכינה עמו, שנא' (תהלים פב,א) "אלהים נצב בעדת אל" ואם לא שכינה מסתלקת, שנא' (תהלים יבו) "משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'", ורוח הקדש צווחת ואומרת (תהלים קח,ו) "רומה על שמים אלהים ועל כל הארץ כבודך". ע"כ. וידוע שביהמ"ק נקרא כסא הכבוד, שנא' "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו", א"כ עצם כינון בית משפט חילוני באר"י, מעכב בנין ביהמ"ק, וגורם לסילוק שכינה מארצינו.

ואין ספק שבכל דבר יש דרגות רבות, וכל תיקון ברמת הצדק של המשפט גורם לתוספת השראת שכינה, ומזרז את בנין ביהמ"ק, וזהו פשר ההתנגדות החריפה של הערב רב בדורינו לרפורמה המשפטית, כי מזליהו חזי, שתוספת תיקון בצדקת דין בית המשפט, מגדיל את השראת שכינה, ומזרז את גאולתינו, שנראה במהרה בתפארת עוזו להעביר גלולים מן הארץ. ומזה הם נפחדים, כי אז בוא יבא קיצם.

ב. עוד הוזהרנו בהמשך הפר' על דיוק במדות ומשקלות, שנאמר (יט,לה): "לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה, מאזני צדק אבני צדק אפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים", ופרש"י גם כאן: "...מלמד שהמודד נקרא דיין, שאם שיקר במדה הרי הוא כמקלקל הדין וקרוי עול, שנאווי ומשוקץ, חרם ותועבה. וגורם לחמשה דברים האמורים בדיין מטמא את הארץ, ומחלל את השם, ומסלק את השכינה, ומפיל את ישראל בחרב, ומגלה אותם מארצם". עכ"ל.

ונמצא לפ"ז שכל פיגועי הערבים שלא נדע, והמלחמות שהיו כאן בארץ בהם נהרגו למעלה מעשרים אלף יהודים רח"ל, נגרמו מעיוות המשפט בארץ, וגם כפשוטו, אין ספק

שאחריות הפיגועים רובצת על כתפי השופטים יפי הנפש, שבהרגלם הנלוז להפליל יהודים שירו בערבים כדי להגן על עצמם, גרמו ליהודים רתיעה להמנע מלהגן על עצמם בעת פיגוע רח"ל מפחדם להכנס לכלא, והגבירו בכך את תופעת הפיגועים. (גם בפיגוע ברמות סיפר עד ראה, שנכח שם אדם עם נשק, וצעקו לו לירות בערבי המפגע, וענה שלא יורה כי יש בצומת מצלמות, ולכן אנשי הצלה לא יוכלו לגשת לאברך הרב אלתר לדרמן, שהיה בהכרה מליאה, עד שנפח נשמתו, הי"ד).

והנה הפס' מקשר את האזהרה על עוון המידות ביציאת מצרים. וביארו חז"ל בתורת כהנים כאן: "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו עליכם מצות מידות, שכל המודה במצות מידות מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצות מידות כופר ביציאת מצרים". ופ"י בזה הרש"ר הירש: "פרשת מידות מסתיימות ביציאת מצרים, ולמדנו מכאן על חשיבות מעמדה בתורה. ביציאת מצרים נודעה לנו השגחת ה' "בקרוב הארץ" בחיי האומות עלי אדמות, כן נודע לנו אז, שאנחנו קנויים לה', והונחו היסודות לחובתנו בכל עת. ולפיכך אמרו אכן מידות הוקשו לעריות, ועונשן של מידות קשה מעונשן של עריות (ב"ב פח,ב). נמצאת אומר, עריות הן היסוד של מוסריות הפרט והיסוד לחיי המשפחה, ואילו מידות הן היסוד לחיי החברה. אולם אין התורה אוסרת רק רמאות במדידה ובשקילה שזו גניבה פשוטה, אלא עצם המידה והמדידה חשובות כעשיית משפט, כל מידה יהודית וכל דבר שנמדד בידי יהודי חשובים לה כעשיית משפט יהודית, כסמל לשמירת משפט יהודית... הפרק על קדושת החיים בישראל מסתיים אפוא בשתי דרישות הללו כוללות את שני עקרונות היסוד, שמדינת ה' היהודית תתבסס עליהם, וזאת בניגוד לכל שאר המדינות, המבססות את קיומן על דרישת טובת עצמן. היסוד האחד הוא כבוד האדם ואהבתו, שיאו בהשוואת הגר לאזרח במדינה בחברה ובמשפט... והיסוד השני הוא ההערצה האובייקטיבית של המשפט, המתבטאת במידת צדק ובמדידת אמת... עכ"ל.

ויתכן לומר טעם פשוט מדוע עונשן של מידות קשה מעונשן של עריות, כיון שתחילת פריצת גדרי עולם הוא בגדרי המידות, שכאשר מזייף את המידה, פורץ את הקו והשורה, וממילא הפריצה הבאה תהיה הפריצות בעצמה. לא בכדי הפגנותיהם מליאות בפריצת גדרי עולם, משום שכל רצונם בקיום המשפט החילוני, הוא על מנת להיות "עם חופשי" ממצות, "עם חופשי" מרצון ה', היו לא תיהיה!

להמשיך לעלות גם כשהמעלית תקועה

א. כל החיים אדם נתון במעלית שבלי הרף היא בתנועה או שהיא עולה או שהיא יורדת, וכפי שביאר הגר"א את דברי שלמה המלך בקהלת "אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה" ומבואר יסוד זה, שכמו שמעלית בבנין בתנועה מתמדת, ואם לא לוחצים על עליה לקומות הגבוהות, אזי המעלית אוטומטית מוזמנת ע"י הנמצאים בקומות התחתונות, וכך בחייו האדם קרוע בין הפיתויים שמורידים את מעלית חייו למטה, לבין שטייגען הלימוד שמעלה אותו מעלה מעלה, לגבוהות קומות בנפשו פנימה.

וזהו הקריאה "קדושים תהיו" כדאי' בספרא: "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם" לומר, אם מקדישים אתם עצמיכם מעלה אני עליכם כאלו קידשתם אותי, ואם אין אתם מקדישים עצמכם מעלה אני עליכם כאלו לא קידשתם אותי, או אינו אומר אלא אם מקדישים אתם אותי הריני מקודש ואם לאו איני מקודש ת"ל כי קדוש אני, בקדושתו אני בין מקדשים אותי, ובין אין מקדשים אותי".

ויש להבין דאם הקב"ה בקדושתו בין אם אנו מקדישים אותו ובין אם לאו, ואין אנו יכולים לגרע ולהוסיף ח"ו בו עצמו, א"כ מדוע כאשר אנו מקדשים את עצמינו, פתאום מעלה הקב"ה עלינו כאילו קידשנו אותו, ומה ההסבר בזה.

ברם התשובה לזה נמצאת בתנחומא כאן: קדושים תהיו, משל למה הדבר דומה, למלך שקדש אשה אמר לה הואיל ונתקדשת לשמי אני מלך ואת מלכה, כשם שהוא כבודי כך הוא כבודך, למה שאת אשתי, כך אמר הקב"ה למשה "לך וקדש את העם" שנא' "וקדשתם היום ומחר" קדשם הקב"ה ואמר להם לישראל "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" למה "כי קדוש אני ה'", אף אתם תהיו קדושים כשם שקדשתי אתכם לשמי שנא' "דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו", אמר להם הקב"ה זכיתם אתם נקראים עדת קדושים, לא זכיתם אתם נקראים עדה רעה שנא' (במדבר יד) עד מתי לעדה הרעה.

ומבואר כאן תשובה ברורה לשאלתינו, שאף שאנו איננו יכולים להוסיף ולגרע ח"ו בקדושתו של הקב"ה בעצמו, אבל הואיל ונתקשרנו עימו באהבת דודים ובקשר נישואין, א"כ ברור שכל תוספת בכבוד המלכה מעלה את כבוד המלך עצמו, ולכך קדושתינו נחשבת כאילו קידשנו אותו.

ב. אך הנה התנחומא מסיים, שכאשר אנו זוכים נקראינו "עדת קדושים", ואם לא אזי תיכף זה נופל ל"עדה הרעה", ומבואר שהמעלית תמיד בתנועה מתמדת או שהיא עולה

אורח חיים למעלה למשכיל, או שחלילה היא יורדת לרעה. ולכן פרשת קדושים באה אחרי פרשת עריות של אחרי מות, ואפי' ביום כיפורים עצמו קוראים במנחה את פרשת עריות, כי אפי' ביום הקדוש יום הכיפורים, צריך לדעת את היסוד הזה שבלי עבודה של עליה, מגיעים לירידה איומה.

וזה מפורש בפסיקתא: "כתוב סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו" (תהלים לד). שלא יאמר אדם הואיל ונצרתו לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה אלך ואיגרה בשינה, ת"ל ועשה טוב אין טוב אלא תורה שנא' (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו. בקש שלום אין שלום אלא תורה שנא' (שם ג) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ואומר (שם ב) אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה. ד"א סור מרע ועשה טוב סור מרע אלו עריות שנקראו רע ... לכך אמר דוד סור מרע ועשה טוב. ואומר (שם טו) למען סור משאול מטה. ואין שאול אלא זונה. שנאמר (שם ט) בעמקי שאול קרואיה. ועשה טוב. לקדש עצמך אפילו במותר לך שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם. הרי להדיא שאין לטעות כאי' שייך ללכת לישון ולהיות במנוחה בלי לחטוא בעריות, אלא בשביל "סור מרע" צריך להיות בגדר "עשה טוב", ו"בקש שלום" לעסוק רק בתורה.

ג. ומי שכל הזמן בעליה אז גם כשהמעלית נתקעת הוא ממשיך לעלות, ומעשה שהיה לפני כחודש באברך בן עליה שהלך להחזיר כסא גלגלים בבנין החדש של יד שרה, והוא בנין שומם בלתי מאוכלס, ומשמש רק כמחסן להשאלת מכשירי רפואה, והנה האברך הלז נעלם, והפלאפון שלו סגור, ובחצות ליל כבר הזעיקו את המשטרה לחפשו, ואחד שעתיים של חיפושים בדקו מומחי המשטרה היכן נקלטה שיחת הפלאפון שלו בפעם האחרונה, וכך הגיעו לבנין של יד שרה והחלו לסרוק את הבנין, עד שלפתע שמעו דפיקות במעלית, וגילו שנתקע במעלית משעות אחה"צ עד שתיים בלילה, כי נגרמה לו הבטריה בפלאפון, והבנין ריק ושומם...

ושאלו אותו אח"כ איך שרד במעלית כ"כ הרבה שעות? האם לא דאג...? מה עשה...? ענה אותו בן עליה שהיה רגוע כי ראה השגחה פרטית בחוש בד' דברים: א. שבמדבקת בקורת מעליות נכתב שהביקור הבא יהי' למחרת!! כך ידע שמחר בבוקר כבר יחלצו אותו. ב. שהיה עימו כסא גלגלים ויכל לשבת כל הזמן. ג. שהאור במעלית והאיורור לא כבו, ד. שהיה לו דפים רקים, וכך ישב ברוגע כעשר שעות וכתב כל הזמן את חידושויו בסוגיות. וזהו דוגמה למציאות חיים של בן עליה, שגם אם המעלית תקועה הוא ממשיך לעלות.

סיפורי פלא על הוצאת תורת אחרים

א. נשלח אלי גליון בשם "עיטורי מרדכי" מהרב מרדכי יעקב מאיר מבני ברק, ובו סיפור נפלא מחזק ביותר: הנה כתוב בחז"ל עהפ"ס "אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה" מי שלומד בעולם הזה זוכה ולומד בישיבה של מעלה. הנני לכתוב סיפור נפלא ששמעתי היום, יום ו' כ"ג ניסן תשפ"ג, מפיו של הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א ראש כולל מורשה ודעת ורב קהילת בית תפילה בקרית הרצוג, בנו יחידו הגאון הצעיר רבי יצחק ליברמן זצ"ל נפטר ביום כ"ו אדר תשפ"ג, והוא היה מחשובי האברכים בכולל פונביז.

הנפטר היה ת"ח גדול וזכה לסיים את הש"ס, למד בהתמדה נפלאה והשאיר אחריו כתבים של חידושי תורה. אני הייתי בניחום אבלים בשבעה, הצער היה נורא רבי יצחק היה בן יחיד לאביו, היה מובטח להיות מגאוני הדור ממש והיה נכון להאיר את כל הדור במאור תורתו. גיסו של הנפטר אח של אשתו הרב מרדכי שיף שליט"א התעסק להוציא ולהדפיס מאמר הלכתי שהשאיר הנפטר בענין לשמה במצות. במוצאי שבת חוה"מ פסח חלם הרב מרדכי שיף איך שגיסו הנפטר רבי יצחק פונה אליו ואומר לו: בא נלמד חברותא. רבי יצחק הוציא מהארון ספר זכר דב של הגאון רבי דב לנדו שליט"א ר"י סלבודקא. ופתח בעמ' טו ולמדו יחד קטע מהספר זכר דב, קטע שקשור למאמר ההלכתי בענין לשמה במצות שגיסו עומד להדפיס.

בבוקר התעורר הרב מרדכי שיף וחיפש מיד את הספר זכר דב של הגאון רבי דב לנדו עד שמצאו, ופתח בעמוד שלמדו בחלום וראה קטע שלם שמדבר בענין שרוצה להדפיס, והנפטר הדגול בא ללמוד איתו ביחד להשלים את הענין. הרב מרדכי שיף נכנס להגאון רבי דב לנדו וסיפר לו את הסיפור, רבי דב עבר באריכות על המאמר שהשאיר המנוח והתפעל מאוד מהמאמר וגם מהסיפור של החלום. אמר אביו הגאון רבי יוסף ליברמן כעת יש לי נחמה, שאני רואה שבני ממשך ללמוד הלאה, אלא שעבר מישיבה של מטה לישיבה של מעלה. עד כאן המעשה ששמעתי מרבי יוסף ליברמן. (יש להעיר, שממעשה הזה רואים שדברי הגאון רבי דב לנדו שליט"א נלמדים גם במתיבתא דרקייעא,

שהוא מגדולי דורינו שכל חכמת הדור עוברת דרכם, וכפי שכתב הגר"א בענין נשמת משה רבינו שמתפשטת בכל דור וכדדרשו חז"ל בפס' "מה שמו ומה שם בנו", ואכמ"ל).

ב. מעשה נורא שהתקיים לפני כמה חודשים ושמעתי מפיו הגאון רבי ישי שרגא שליט"א. מעשה בת"ח גדול וצנוע רבי מאיר בטאט שליט"א, שקיבל על עצמו לערוך את הספר אור לציון זרעים, על המשניות, תורף הדברים משיעור ביום שישי בישיבת פורת יוסף שהיה מוסר מרן הגרב"צ אבא שאול בעומק העיון. לאחר שסיים לערוך הספר, מהקלטות והמחברות של התלמידים שהיו תח"י, נשאר בידו חלל ריק לפי שהיה חסר מס' תרומות (כמדוי).

רבי מאיר בטאט פנה למכון ולשאר התלמידים וביקש חומר נוסף עמ"ס זו בכדי שלא להוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן, משנענה בשלילה, שם פעמיו בתמימות לקבר רבו הגרב"צ השוכן אחר כבוד בבית הקברות סהנדריה ובכה בדמעות שלישי שתהי' בידו הזכות להדפיס מתח"י דבר מתוקן על כל סדר זרעים, הלא יאומן קרה ולאחר שמונה ימים, מעט לפני פורים האחרון, הגיע יהודי מחו"ל שככל הנראה אביו למד בישיבה, ובידו קלטות מסודרות על כל המסכת החסירה, ונתקיים בחוש ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ע"כ בהעתקה מהגליון הנ"ל דברים נפלאים!

ג. מלבד הסיעתא העצומה שרואים בהוצאת דברי תורה של ישני עפר, היה רגיל רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל לעודד להוציא כתבים של אחרים שנסתלקו מן העולם, כסגולה שיתפרסמו דברי תורה שלו, כי מי שמפרסם דברי תורה של זולתו, הקב"ה נוהג עימו מדה כנגד מדה ומפרסם את חידושיו שלו, וענין זה בדוק ומנוסה בסיעתא דשמיא.

ובענין זה יש לייקר כל חידוש תורה ולא דוקא מערכות כבירות, וכפי ששמעתי שבמלאות השלושים להגאון רבי משה הלברשטם זצ"ל הוא בא בחלום לבנו, וביקש ממנו שכשמוציאים לאור את כתביו וחידושיו, לא ישקיעו רק במערכות גדולות, כי כל דבר תורה נחשב מאד בשמים.

ובאמת אותה סגולה קיימת גם ביחס לחיים, שכאשר לומד עם חברותא או בחבורה עם עוד תלמידי חכמים, אם מחשיב את דבריהם, ודן ומפלפל בעולה מחידושיהם, אזי מדה כנגד מדה גם את דבריו מחשיבין וחידושיו מתקבלין.

א. לקראת מתן תורה צריכים אנו להגדיר את מהות המתנה שישראל תורה, וכבר עמדו בזה חז"ל בגמ' במכות (כג,ב), ואמרו דתורה גי' תרי"א ויחד עם אנכי ולא יהיה לך עולה תרי"ג, וכך לשון הגמ': דרש רבי שמלאי, תרי"ג מצות נאמרו לו למשה, שם"ה לאוין כמנין ימות החמה, ורמ"ח עשה כנגד איבריו של אדם. אמר רב המנונא מאי קרא (כלומר מנ"ל שיש תרי"ג מצוות ולא יותר או פחות) "תורה צוה לנו משה מורשה", תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום. עכ"ל הגמ'.

וצריך להבין, דהנה רמב"ן בספר המצות הביא המדרש חזית דדעה זו היא דעת יחיד של רבי יהושע בן לוי הוא דסבירא ליה כן, אבל רבנן פליגי עליה וסבירא להו דכל הדברות שמעו ישראל מפי הקב"ה עיי"ש. וא"כ צריך עיון לפ"ז מדוע תורה גי' תרי"א ולא תר"ג. ובכלל צ"ע דאפילו לפי ריב"ל שאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, הלא משה רבינו חזר והשימעם גם את זה, כמבואר ברבינו בחיי שם, וא"כ אי"ז נכון לומר שרק כמנין תור"ה ציוה אותנו משה, דבאמת ציוה אותנו מפי הי"ת את כל התרי"ג. וגם עצם הדבר תמוה, שהתורה איננה בגי' שלימה של תרי"ג, ולמשל "משה רבינו" עולה בגי' תרי"ג בדיוק, והיה מתאים שגם תור"ה תעלה בגי' תרי"ג בדיוק, והצירוף של אנכי ולא יהיה לך מבחין נראה כעין דוחק מחמת שלא הסתדר הגי'.

ב. עוד ב' תירוצים מצאתי בחז"ל על הקושי הזאת מדוע תורה בגי' תרי"א ולא תרי"ג, דהנה איתא בתיקוני הזוהר תי"כ"ה, דתיבת בראשית נוטריקון ב' ראשית, וראשית רומז לתורה, והאות ב' רומז לב' מצוות, א. והגית בו יומם ולילה, ב. שהמלך צריך לכתוב ס"ת לעצמו וקרא בו כל ימי חייו, וכתב שם הגר"א דב' מצוות אלו עם גי' תור"ה, עולה תרי"ג. עוד מצינו בתיקוני"ז תירוץ נוסף שאמרו בזה חז"ל, דיש מצוה ללמוד תורה באהבה ויראה, (ובתחילת משנ"ב מביא לדברי החינוך שהם משיש מצוות תמידיות שאינם פוסקות יומם ולילה, יראת ה' ואהבת ה', ותמיד יכול להרהר בזה שירא מה' ואוהב את ה' וזוכה לקיים ב' מצוות עשה יקרות), וב' מצוות אלו דאהבה ויראה יחד עם תור"ה עולה גי' תרי"ג.

וכל אחד שואל את עצמו, אחרי כל התירוצים, מדוע לא יכלו למצוא תיבה לכנות בה את התורה שתעלה בדיוק גי' תרי"ג, ומה הביאור במה שתור"ה כביכול חסירה ב' בגי' וצריך למצוא עיצות ורעיונות מה להוסיף שיעלה לתרי"ג. ונראה שבאו ללמד אותנו יסוד גדול, שאכן התורה חסירה

בלי הדברים הללו, ולכן בגי' תרי"א רמזו שצריך השלמה נוספת שבלעדי ההשלמה הזאת אין התורה נחשבת תורה.

ונתחיל לבאר את הגמ' במכות, דהנה כתב שם מהרש"א שאנכי הוא עשה שכולל את כל רמ"ח העשין שבתורה, וכן לא יהיה לך הוא לא תעשה שכולל את כל השם"ה לאוין שבתורה, ולפ"ז נראה שבדווקא תור"ה רק בגי' תרי"א כדי שיובן שצריך תוספת של ב' אלו אנכי ולא יהיה לך שבהן כלול כל התרי"ג מצוות, להורות שתורה ללא מצוות איננה חשובה תורה, כמו שאמרו חז"ל כל האומר אין לי אלא תורה אפי' תורה אין לו, וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, לכן אמרו לרמזו ב' אלו שכוללים את כל המצוות, ותור"ה עצמה חסירה בגי' ב' אלו, שיובן שבלי מצוות גם תורה אין.

ג. וכך עד"ז אפשר לבאר את התירוץ השני מתי"כ"ה, שנתבאר שיש ב' מצוות שמצטרפות לגי' תורה להשלים לתרי"ג, והם והגית בו יומם ולילה וכן מצוות ס"ת שכותב המלך שנצטווה לקרוא בזה כל ימי חייו, ונראה דזה יסוד נוסף שהתורה בפני עצמה ללא לומדיה אינה חשובה כלום, דאי"ז כשאר חכמות שאם הם כתובות בספר הן נשמרות אלא כל התורה עוברות לנו מאיש לאיש דרך חכם חי, ודלא כטעותו של ינאי המלך שיכול להרוג את החכמים כי התורה מונחת בקרן זווית וכל הרוצא יבוא ויטול, ואי"ז נכון כלל, כי התורה חקוקה בליבות החכמים, ובלי האובנתא דליבא של החכם, שקיבל איש מפי איש, היתה התורה ח"ו משתכחת, ולכן תור"ה חסירה בגי' שני מצוות אלו, שנדע שבלא והגית בו יומם ולילה, ובלא שהמלך יתן צורה לדור מכוח התורה שקורא בה כל ימי חייו, לא היתה לנו תורה.

וכן בתי' השלישי מונח יסוד גדול, שהתורה איננה חכמה ככל החכמות, וצריך ללמוד באימה ויראה רתת וזיע כאילו קיבלה מהר סיני מפי ה', וכדכתי' מפיו דעת ותבונה, ולכן רק ע"י שלומד באהבה ויראה הוי בגדר תורה המופקעת מחכמה בעלמא, ולזה רימזו הפס' בכינוי שמה תורה דהיא בגי' תרי"א, דבלי תוספת שני אלו אהבה ויראה אי"ז תורה!

ושמעתי מבני צבי שחי', שלשלת יסודות אלו מפורשים בברכת אהבה רבה ותיקנו לנו חז"ל להתפלל ע"ז, א. שאין תורה בלי לימודה – לכן מבקשים: "ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד". ב. שאין תורה בלי קיום מצוות, לכן מוסיפים ומבקשים: "לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה". ג. שאין תורה בלי אהבה ויראה לכן מוסיפים ומבקשים: "ויחד לבבינו לאהבה ויראה את שמך". ויה"ר שנוכח להכין עצמינו למעלות אלו.

א. נגיש כאן חומר למחשבה לבחורים איך נעשים בן חורין. ראשית עליך לדעת מהו ה"כביש הראשי" שלך, בוודאי שיש "חניות ביניים" ומעקפים וצמתות וככרות, אבל הכביש לא משתנה. וכך אצל בחור, הרבה פעמים הכביש שלו הוא החברה והחיים, ורק בשעות הפנאי הוא הולך ללמוד, אבל באמת הכביש של החיים צריך להיות השטייגען של השלש סדרים ביום, וסיום מסכת מכריכה לכריכה ותפילות בשפיכת הלב, ורק כשנותר לו זמן, יפנה זמן לחברה שזה דבר מצויין, אבל רק בתור כביש יציאה ותחנת בניים מהכביש המרכזי. זהו היסוד.

ויש שרוצה לדעת איך הוא חוזר לכביש של החיים, אם הוא כבר בתוך מאסר החברה, ואיך פתאום יסלק כל איש מעליו...? באמת זה שאלה על הרבה דברים שהוא קולט ומבין שעליו להשתנות, אך לא מסוגל, לכן צריך לדעת שהחברה זה לא מונע אמיתי, והעובי שלה לא יותר מקליפה דקיקה של ביצה, וכך היא המציאות במשל שכאשר האפרוח הזעיר מקוון בתוך הקליפה, האמא תרנגולת אינה יכולה להוציא את האפרוח, וגם אם תנקר במקורה ותדפוק בכוח לא תצליח לפצח את קליפת הביצה, הדבר היחיד שהיא יכולה לעשות, הוא פשוט לדגור על האפרוח, ולחמם אותו ועי"ז הוא גדל והולך, ואז יום אחד כשהוא יהיה מספיק גדול הקליפה תסור מאליה, ואז בבת אחת יוכל האפרוח להשתחרר.

וכך כשמדברים על גדילה של בחור, אין אנשי הצות יכולים לפצח את הקליפה שסובבת אותו, קליפה של חברה, קליפה של שינה ועצלות ושאר קליפות רעות, רק הדרך היחידה היא לחמם אותו לדגור ולשקוד על גידולו, ואז כשהוא יתגדל ממילא הוא ישיל מעליו את כל הקליפות ויוכל להשתחרר מהם בבת אחת. ולמשל בענין החברה, הבעיה היא שבחור בכלל לא רואה את עצמו מתאים וכשיר לחברה אחרת, אבל כשהוא ימלא את עצמו בתורה ויר"ש, אז ממילא יווצר מצב אוטומטי שהוא כבר לא רואה את עצמו מתאים לחברה הישנה, ותיכף ומיד ימצא חברה אחרת התואמת את מעלותיו.

ב. אבל לפני הכל בחור צריך לדעת את האמת, ואם נרצה לומר הגדרה חריפה, נוכל לומר לבחור שבדרך כלל אם הוא מרוצה מהחברה בישיבה, משמע שהמצב הרוחני שלו לא טוב, כי אם המצב שלו היה בהתמדת העליה אז ממילא לא היה לו חשק לחברה, והוא היה מתאונן ומתלונן שלא נותנים לו ללמוד, (וכמוכן שאי"ז בכל שיעור וכל ישיבה, אבל בהרבה מקומות זה מבחן).

וצריך להבין דבר אחד, בחור שכבר השלים עם גורלו ואינו מנסה לצאת מחברה שמשביתה ממנו את יכולת הגדילה והעליה, בחור כזה הוא בעצם "נכה" על כסא גלגלים, כי המציאות היא שהוא לא מצליח להתקדם לבד בלימוד, אלא כל הזמן צריך קביים של דירבונים מהצוות, ועידודים ומבצעים, ולדוגמא מי שהיה ח"ו בפגיעה ונשברו לו הרגליים, ובדקו וראו שאם יעשו לו ניתוח וישכב עם גבס חודשיים, וחצי שנה יעשה פיזיותרפיה חזקה יוכל להתחיל להתהלך כאחד האדם, אז מה נגיד אם יבא אליו רופא "רחמן" ויאמר לו שהוא "פוטר" אותו מלהתאמן בתרגילי פיזיותרפיה, רק שידע שהאוא ישאר כל ימיו עם כסא גלגלים... ודאי יתייחסו אל הרופא הזה כאיש שפל או כמשוגע גמור!! כי כל אחד מבין ששווה לעשות מאמצים כבירים בשביל לא להיות נכה לכל החיים, ולמה לא מבינים שכך בדיוק זה ברוחניות, שיש הרבה אנשים נכים גמורים שלא יכולים להתגדל בשום ענין רוחני, ואפי" לא להעסיק את עצמם בלמידה רוחנית, אלא חייב תמיד לארגן לו קביים כמו מגיד שיעור לדרך היומי, והנכות הזאת החלה בישיבה, שלא לימדוהו לעמוד על רגליו להתמודד עם נסיונות והתרגל להשאר כך דפוק, וחיכה שיעזרוהו ויסייעוהו.

ג. ומצוי שהרבה פעמים בחור מאשים את הסביבה בכל מיני אירועים שתוקעים אותו ואינם מאפשרים לו לעלות מעלה מעלה, וכן כשאין לו כוח הוא חושב שיש לו כביכול תירוץ טוב שהפסיד קר"ש כי אין לו כוח. אך באמת זה הבל ורעות רוח, שהרי זה גופא האמונה שאנו צריכים להאמין שכל מה שקורה ומתרחש אין בזה טבע ומנהגו של עולם כלל, וממילא כל מה שאנו רואים כתקיעה טבעית, באמת זה אתגר רוחני ועבודת השם שלימה, כי משמים זרעו לו את המכשול המסויים הזה.

משל ל"משימה", אם נתן לאדם מבוגר למצוא ארנק שבו אלף ₪ והוא יוכל לקבלו אם יעבור את המכשולות, הרי בוודאי שלא ירגיש שהמכשולות מפריעות לו, רק להיפך יבין שזו האפשרות היחידה שלו לזכות באלף ₪, וכך אצלנו כל קושי וניסיון זה לא תקיעה ומחסום או משבר כפי שקוראים לזה, אלא זה אתגר שבורא עולם נותן דווקא לי, כי הוא מושך בחוטי הטבע והכל בגזירת עליון בין ברבים ובין ביחיד, וא"כ בטח שאעמוד בזה.

ובאמת שזוהי מצוות אמונה השייכת בבחורי ישיבה, להאמין שהכל מתרחש בגזירת עליון, על כל המניעות והעיכובים שלהם, ושייך גם ע"ז דברי הרמב"ן בעקידה, שהקב"ה לא מנסה אדם בניסיון שלא יכול לעמוד בו, ויחד עם ה"אתגר" מקבל כוחות עלאייים לעמוד בזה.

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג **חנוך דרורי** שליט"א

חנוך לנער

גליון 2 | אחרי - קדושים

“ואהבת לרעך כמוך”

החינוך צריך שאדם יזכך ויטהר את כוונתו. שאם לא כן יכול לנהוג בתוכחה ושאר הנהגות כדי לייסר את בניו ויהפכו מעשיו וידון ככועס, כנוקם ולעיתים אף כשונא..

גם מעשיו של אדם כזה לעיתים לא יעלו בקנה אחד עם כוונותיו, כפי שסיפר רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל ששמע מרבי ירוחם שאמר: "בקלם היו מעוררים על אותם הורים המושיבים את ילדם על הסוס וכדו' ומרקדים לפניהם "בני גדל ותהיה אדם גדול"... הלא אם על הסוס מושבו יהיה סוס"....

איך באמת ניתן לכוון נכון ולהתאים המעשים במצוות החינוך שהינה כדברי רבי משה פיינשטיין זצ"ל מדין בין אדם לחבירו

ועכשיו אגלה לכם סוד גדול כותב רבי ירוחם ממיר זיע"א {פרשת משפטים} בתורת בין אדם לחבירו. **לימוד תורת בין אדם לחבירו בלי לימוד את חבירו, אין תורה כלל. ישאר בה עם הארץ ובור גמור.** אמרו חז"ל {ירושלמי נדרים פ"ט ה"ג} "ואהבת לרעך כמוך" ר"ע אמר זה כלל גדול בתורה, בן עזאי אומר זה ספר **תולדות אדם** זה יותר כלל גדול בתורה. הסוד הגדול הוא שבשום אופן לא יוכל להיות תורת בין אדם לחבירו בלתי ידע מחבירו **וילמוד אותו.**

הגיעו אלי הורים להתלונן שהנער שלהם אינו מקיים כדבעי מצוות כיבוד הורים. שאלתי, **מה חשוב להם יותר שהנער יקיים את המצווה או שהם יכובדו..**

האם ניתן לחנך ילד מבלי להכירו? מבלי ללמוד אותו? איך נצליח לגרום לו לקבל אותנו ואת הערכים שלנו? ר' שמעון שקופ זצ"ל בהקדמתו לשערי יושר כותב: "ושמעתי דבר נאה ומתקבל בשם גיסי המנוח הרה"ג

ימי ספירת העומר הם הזדמנות מצוינת לעמוד על ההקשר בין חינוך ילדינו לבין מצוות שבין אדם לחבירו.

רבי משה פיינשטיין זצ"ל כותב {אגרות משה אורח חיים סימן ט'} הנה בארתי בדרשותי שמה שאומרים כשנעשה בר מצווה ברוך שפטרני מעונשו של זה... שודאי לא נפטר ממצוות חינוך אלא שעד שנעשה בר מצווה שהיה קטן הייתה מצוות החינוך גם מצווה שבין אדם לחבירו, דכיוון שלא חנכו למצוות הרי נתרגל בחטא ואינו יודע חומר האיסורין שקשה לפרוש מזה גם כשיגדל... ונמצא שהחילוק הוא לעניין העונש שאם לא חנכו בקטנותו נענש כעבירה שבין אדם לחבירו, שהעונש גדול ואין מתכפר כשלא פייס את חבירו ומחל לו... ואף אם יאמר לו בנו שמוחל לו הוא מחילה בטעות שאם היה יודע כאשר יודע בעולם האמת אחר מיתתו שהיה לו הפסד היותר גדול עי"ז שלא חנכו אביו לא היה מוחל לו...

והדברים מבהילים למתבונן!

דינים של בין אדם לחבירו רבים הם ומצריכים גם את כוונת האדם בהם.

"אלה המצוות א"ר אילא, מלמד שאם עשאן כמצוותן הן מצוות ואם לאו אינן מצוות {ירושלמי שבת פ"ג ה"ג} הרב זייציק זצ"ל כותב " הנה קשה מאד לכוון את המצווה לשם שמים בה בשעה שהטבע ונטיות נפשנו נובעים על פי רוב ממגמות וצרכים אנוכיים ופרטיים.. אלא שבכל ענין של מעשה מצווה וקדושה העיקר הוא הכוונה הצפונה עמוק במעמקי נפשו של האדם והיא הקובעת את ערכה ומעלתה של קדושתה. **ובמצוות**

מוה"ר שלמה זלמן בהר"ר קלמן אבעל מטעלז, בהא דמסופר בג"מ ב"ק בסוגיה דזה נהנה וזה לא חסר, דר"ח בעי מרמי בר חמא והשיב לו לכי תשמשי לי, שקל סודרא כרך ליה, דבהשקפה ראשונה מתמיה. וביאר הרב הנ"ל שהעניין הוא שבדבר שצריך עיון ויגיעה תלוי עיקר הדבר אם המתלמד מאמין במעלת המלמד, אז אם לא יבין בראשונה, יתלה החיסרון בעצמו ויוסיף אומץ ליגע את עצמו ואז יבין באחרונה. אבל אם דברי המלמד קלים בעיניו ולא שווה לו להתאמץ לעמול בהם אז אם לא יקבל את הדברים במשקל הראשון, יניחם או יבטלם בליבו ודין וד"ל.

באחת הכיתות הנמוכות ישב המלמד והסביר לתלמידיו מהי השגחה פרטית. לאחר הסבר קצר וברור נתן דוגמא מחייו האישיים. תכנן נסיעה עם חבריו למקומות הקדושים, התרגש לקראת הנסיעה, קיווה בכל ליבו שמנסיעה זו יראה ישועות רבות. בהגיע העת, נבצר ממנו להשתתף.

למותר לציין את אכזבתו הרבה... אבל חיזק את עצמו בידיעה ד" כל מה דעביד רחמנא לטב עביד". חבריו נסעו בלעדיו ונקלעו לתאונה קשה. ראו, אמר המלמד לתלמידיו כמה השגחה פרטית הייתה שלא הצטרפתי לנסיעה זו. אמר אחד מן התלמידים: "חבל שהרבה לא היה שם"... המלמד הנסער מחוצפתו של הילד הובילו אחר כבוד לחדר הפיקוח, שם הביע את כאבו על הדרדרות הדורות וחוצפת התלמיד שעוד נחשב כתלמיד טוב...

לאחר ניסיון להבין מה עומד מאחורי מילים קשות אלו, התבהרה לתדהמתו התמונה הנכונה: הילד בתמימותו התכוון לומר. לו הרבה היה שם, זה בוודאי לא היה קורה...

נקל לתאר מה היה קורה לו הדברים לא היו מתלבנים והיו נשארים במושכל הראשון.

צריכים אנו ללמוד את הילד. לדעת מה לבקש ממנו. לכוון באהבתו כדי שירגיש בכך.

" איש אמו ואביו תיראו "

מקשה רבי ירוחם: למה לגמרא לפרט "לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו. למה לא יהא מורא כפשוטו, לירא מלפניהם?

למדין אנו מזה כלל גדול וזה כלל גם בכל המצוות שבתורה, צריך דווקא להלביש המצווה באיזה מעשה שהוא. כי על כן נקראים המצוות מצוות עשה ומצוות לא תעשה.. מעשה הכי קטן מקיים בזה מצוות מורא אב ואם.

ובזה יבואר מה שהשיב הלל להוא נכרי דבא לפניו וביקש שיגיירנו ע"מ שילמדנו כל התורה כולה כשהוא עומד על רגל אחת ואמר ליה "דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה" {שבת לא} והיינו המצווה דואהבת לרעך כמוך. ולמה אמר ליה בהאי לישנא, ולא אמר ליה כדכתיב בקרא ואהבת לרעך כמוך? אלא ללמדנו בא כי לא די באהבה סתם, מופשטת מכל גשם, אבל קיום זו המצווה צריכה להיות דווקא בקיום מעשה או במניעת מעשה. וגם זה, עיקר התורה על רגל אחת, ונקוט כללא זה בידך! "ולפני עוור לא תיתן מכשול" נאמר בפרשתנו. אומר רש"י שלא ישיאנו עיצה שאינה הוגנת. ואם החיוב הוא מצד חיובינו לבנינו כדי שידעו מה לבחור, מצווים אנו מדין ואהבת לרעך כמוך לנקוט הן בללמוד אותם באופן הנכון שיוסיפו אומץ ליגע ולהבין ולהאמין במעלת המחנכם והן במניעת מעשים שיכבידו עליהם לקיים את החמורה שבחמורות בהידור.

פרשה בארבע

שלוחה 10<21

כי חיים רק פעם אחת

תהרג יעבור ואל יהרג, שנאמר: וחי בהם ולא שימות בהם".

לדברי חז"ל, בפסוק הזה, הקב"ה מלמד את משה על חשיבות החיים ביהדות.

אני נתתי לכם את התורה, אומר לו הקב"ה, אבל אני גם נתתי לכם את החיים, ולכן כשהתורה הקדושה שנתתי לכם מתנגשת בחיים הקדושים שנתתי לכם, אני מצווה אתכם לבחור בחיים הקדושים ולעבור על מצוות התורה הקדושה.

"אתה רואה?" אמר לי הסטודנט, לכן אמרתי לך שאם הייתי חי בספרד בזמן הגירוש הייתי מתנצר. הרי הרגע אמרת שגם התורה מסכימה איתי. אז למה אמרת שאני רק כמעט צודק?

זה בגלל ההקשר שבו מובא הפסוק, עניתי לו.

אם תבדוק תגלה, שהפסוק "וחי בהם" מופיע בתורה לאחר איסור העריות, שנאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם אני ה' אלקיכם: כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקתיכם לא תלכו... ומיד לאחר מכן הפסוק "ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'".

אתה יודע למה? כדי לסייג.

כדי ללמד אותנו שלמרות שהחיים קדושים, הם לא הכי קדושים. שאמנם כמעט על כל המצוות אנחנו צריכים לוותר כדי להמשיך לחיות, אבל לא על עריות. או כפי שכותב בעל הטורים: "לומר: אע"פ שצויתי וחי בהם, לא תקרבו לגלות ערוה, כי בגלוי עריות יהרג ואל יעבור".

לכן אמרתי לך שאתה כמעט צודק. אתה צודק כי החיים יותר קדושים כמעט מהכל, ואתה לא צודק כי יש מצוות שכשהן מתנגשות בחיים צריך לוותר על החיים.

כמוך, גם ילדי הפרחים צדקו כשאמרו שהחיים קדושים, אך כמוך גם הם טעו בגלל מאותה סיבה.

הם צדקו כשהטיפו לשלום ואחוה, בגלל קדושת החיים, אך הם טעו כשהם הרגו את האדיאלים שבגללם החיים קדושים. צדקו בגלל "וחי בהם" וטעו בגלל "כמעשה ארץ מצרים לא תעשו".

וזה כל ההבדל.

ילדי הפרחים קידשו את החיים כדי להגשים את הרצון של האדם, והתורה מקדשת את החיים כי אפשר להגשים בהם את הרצון של הקב"ה.

ילדי הפרחים קידשו את החיים בגלל הרצון שלהם, ואנחנו מקדשים את החיים בגלל הרצון של הקב"ה.

יהודי ספרד שקידשו את החיים בגלל רצון השם בחרו בסבל כדי לא להתכחש לרצון שלו, וילדי

בשנות ה-60 של המאה ה-20 נולדה תנועת המחאה של ילדי הפרחים.

חלק לא מבוטל מאלו שנמנו עליה היו צעירים שבתקופת מלחמת העולם השנייה היו ילדים שהמלחמה ובעיקר התוצאות שלה הותירו בהם חותם שהתפרץ עם מלחמת ויטנאם.

הם בזו לשמרנות, וסילקו ממרכז החיים את האידאליים שלטענתם גרמו למותם של עשרות מיליוני בני אדם, ובמקומם הטיפו לערכים של שלום ואחוה, חופש ואהבה, שוויון וצדק. הם גירשו ממרכז החיים את הלאומיות, והציבו במקומה את היחיד ואת רצונו. קידשו את החיים ואת העונג, ובזו לאלו שמתים למען ערכים. לא עוד למות בשביל אידאליים אלא לחיות בשביל עצמך.

מאוחר יותר המחאה אמנם שקעה ונעלמה, אבל ניתן לומר שהליברליות והפרוגרסיביות שכל כך מוכרים לנו, התפשטו בעולם המערבי בעיקר בגללה.

את ההשפעה של אותה תקופה סיכם באוזניי סטודנט יהודי. זה קרה במהלך הרצאה שמסרתי על זהות יהודית, שבה הזכרתי את בחירתם של יהודי ספרד בגלות ובמסירות נפש על פני התנצרות וחיים נוחים.

"הם טעו" אמר לי הסטודנט. "בעיני אין דבר קדוש יותר מהחיים. אם אני הייתי חי בספרד אין לי ספק שהייתי מתנצר". "אני לא מאמין", כך הוא אמר, "שיש משהו ששווה להקריב בשבילו את החיים. בעיני החיים הם ערך עליון יותר מכל אידאל אחר".

"ומה יש בחיים" שאלתי אותו, "שהופך אותם לקדושים כל כך?" אם אין אדיאלים או אמונה, ואם החיים נוצרו במקרה, אז למה הם כל כך קדושים?" "פשוט" אמר לי הסטודנט, "כי החיים מאפשרים לי להגשים את עצמי. כי הם נותנים לי הזדמנות ליהנות, וחיים הרי רק פעם אחת. לכן הם קדושים".

אני כמעט מסכים איתך, אמרתי לו. ולא רק איתך אלא גם עם ילדי הפרחים של שנות ה-60. גם אני חושב ששלום וצדק, אהבה ואחוה, הם ערכים עליונים. וגם אני חושב שהחיים הם קדושים שכמעט אין משהו יותר חשוב מהם.

ולמען האמת זה כתוב גם בפרשת השבוע.

בפרשת אחרי מות הקב"ה מלמד את משה כיצד עלינו לנהוג כשהחיים מתנגשים בתורה, וכשאנחנו נדרשים לבחור בין קיום המצוות ובין המשך החיים, וכך נאמר בפסוק: "ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'".

ועל פסוק זה דרשו חז"ל בתלמוד: "א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל

הפרחים שקידשו את החיים בגלל הרצון שלהם, מכרו את האידאליים שלהם כדי להגשים את הרצון שלהם.

לכן אמרתי לך שאתה רק כמעט צודק. כי אם אין לך ערך קדוש שעבורו אתה מוכן לוותר על חיך, אין בחיים שלך קדושה, ואם אין בהם קדושה איזה ערך יש בחיים עצמם?

בפרשת השבוע התורה מלמדת, שלא מספיק להחליט שהחיים קדושים. אלא צריך לבדוק בעיקר למה?

אם החיים קדושים רק כדי שנוכל לעשות בהם כמעשה ארץ מצרים, הרי שלא החיים קדושים אלא התאוה. ואם החיים קדושים בגלל שאנחנו מסוגלים להתגבר בהם על מעשי ארץ מצרים, זהו סימן שהם באמת כאלה.

בפרשת השבוע התורה מלמדת שהחיים לא קדושים בלי סיבה או בגלל שכך החלטנו. הם קדושים כיון שהם הזדמנות להתבדל מבעלי החיים וממעשי ארץ מצרים.

אם אנחנו מקדשים את החיים בשביל להגשים את הרצון ולהשתעבד לתאוה, זו קדושה מזויפת משום שגם בעלי החיים עוסקים בכך, ולמרות זאת החיים שלהם לא קדושים.

אבל אם אנחנו מקדשים את החיים בגלל שאנו מבקשים להתעלות ממדרגת בעלי חיים למדרגת בני אדם, אין לך קדושה גדולה מזו.

לכן ילדי הפרחים טעו. הם צדקו כשהם קידשו את החיים, אבל טעו כשמלאו אותם בתאוות וסמים.

פרשות אחרי מות שמופיעים בה איסורי העריות לצד וחי בהם, נקראת תמיד בין פסח לשבועות, כדי ללמד שיש לחירות שני חלקים, השחרור מ... והשחרור ל...

השחרור מ... הוא שבירת עול אחרים, אבל הוא לא באמת חופש. למה? כי עד היום היינו משועבדים לתאוות של אחרים ומעכשיו אנחנו משועבדים לתאוה של עצמנו. זה אולי שחרור ממצרים אך לא ממעשי ארץ מצרים.

לעומת זאת השחרור ל... הוא פריקת עול שעיבוד של בני אדם ושעיבוד הרצון שלנו לרצונו של הקב"ה. שחרור כזה הוא לא רק שחרור ממצרים אלא בעיקר שחרור ממעשי ארץ מצרים.

אז אם כבר נלחמים בשעבוד לפחות שיהיה כמו שצריך. במקום חופש לאכול חמץ חופש להגבר על הרצון הזה. במקום חופש למילוי התאוות, חופש כדי להתגבר עליהם.

עכשיו אתה מבין? אמרתי לסטודנט מיהם ילדי הפרחים האמיתיים?

שבת שלום.

מה שבוטח טובות

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 2

שבכדי לזכות לתורה כראוי צריך להיות שלם גם בבין אדם לחבירו, ואכמ"ל).

החפץ חיים רגיל לתת משל לעבודת ד' ממה שאדם עושה כדי להרויח כסף, והוא מתבסס על הפסוק "אם תבקשנה כסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ד' ודעת אלוקים תמצא", שמבואר בפסוק זה שצריך לראות איך אדם רוצה להרויח כסף ולעשות אותו דבר ברוחניות.

גם את ענין הזמנים המסוגלים ניתן להמשיל למבצעים מיוחדים שיש בחנויות, שכמו שבזמן שיש מבצע האדם יכול לקנות דברים בזול, כך גם בזמנים המסוגלים האדם יכול לקנות מעלות רוחניות בקלות יותר מבשאר זמנים. בחור שישקיע יותר בהתמדה בתורה בימים אלו יקבל השפעה מיוחדת בחג השבועות ואח"כ יהיה לו חיבור חזק יותר לתורה, והוא יותר יהנה מהלימוד, ויבין יותר לעומק את מה שהוא לומד, והוא יהיה מחובר יותר לעבודת ד'.

וכאן בעצם אנחנו מגיע לשאלות האחרות שלך, מה הרווח בחיזוקים אלו, ומה עושים שהחיזוק ימשיך הלאה, וכדלהלן.

רוב בני האדם (ואולי כולם...) חווים בחייהם עליות וירידות, זמנים שהכל הולך חלק ובקלות, וזמנים שהדברים הולכים בקושי, אולם יש בזה 2 צורות שונות, יש כאלו שכשהכל הולך בקלות הם בעליה מסוימת ואח"כ הם יורדים בחזרה לאותו מקום, גם זה רווח גדול, מפני שכל דבר ברוחניות זה דבר עצום, ויש בזה גם רווח שכשהירידה היא ממקום גבוה יותר היא קטנה יותר, אולם 'בן עליה' מנצל את הימים הללו כדי לקנות קנייני נצח שילוו אותו גם בהמשך.

לכן חשוב לנצל את הימים הללו ליצור חיבור חזק יותר לעבודת ד', דבר שיסנה את נקודת הפתיחה גם בזמנים אחרים, מי שקיבל טעם וחיבור ללימוד רצוף של זמן ארוך יותר, לתפילה טובה עם כוונה והתרגשות, לשימת לב לצרכים של הסובבים אותו ורצון לסייע להם, גם אם אח"כ הוא לא יגיע לאותה דרגה, בכל אופן הוא יהיה בנקודת פתיחה אחרת, (כמו אדם שרכש מכשיר חשמלי במבצע מיוחד, שאח"כ הוא משתמש בו לאורך שנים), והירידה שלו תהיה קטנה יותר, וכך בכל החיים הוא יתעלה עוד ועוד, והשמים הם הגבול...

יש עוד מספר נקודות שחשוב לדעת. א' חשוב לשמור על רצף של עליה וחיזוק, כי היצר הרע שולח נסיונות מיוחדים כדי לקלקל את הרווח הגדול ששייך לקבל בימים אלו. ב' כשתוך כדי הימים של החיזוקים המיוחדים יש ירידות, זה נורמלי, וצריך להמשיך הלאה את החיזוק ברגע שניתן. ג' אחרי חג השבועות כדי לא לעצור את העליה ולהצטרך אח"כ להתחיל הכל מחדש חשוב שלא תהיה הפסקה, והיינו לא להיות בבית יותר מהמקובל והנצרך, וגם כשנמצאים בבית לשמור במידה מסוימת את החיזוק בתורה ובין אדם לחבירו, כדי שהרצף ימשיך כשחוזרים לישיבה, ויתן את התועלת גם הלאה.

נשמח אם תשתף אותנו בתובנות שלך על הדברים, והאם הם הועילו לך.

שלום רב.

אני בחור שלומד כבר כמה שנים בישיבה גדולה, והייתי מעוניין לעשות קצת סדר בנושא מסוים שקצת מבולבל אצלי בראש. הכוונה לזמנים שאומרים לנו שצריך להתחזק בהם באופן מיוחד, כמו עכשיו בימי ספירת העומר שאומרים להתחזק בהם בלימוד התורה ובבין אדם לחבירו, וכך בעוד זמנים שמתחזקים בהם במיוחד כמו באלול או בשבתות ומועדים. ואני מנסה להבין מה זה בעצם אומר, הרי תמיד צריך לנצל את הזמן ואת הכשרונות ולעשות את המקסימום בכל תחום, ומה משתנה בזמנים מסוימים. נקודה נוספת מציקה לי בנושא זה, מה התועלת בחיזוק לתקופה מסוימת, כאשר אני יודע שאח"כ אחזור למצב הרגיל, ומה נשאר מהחיזוק. ואולי באמת יש דרך לשמר את חיזוק שימשיך הלאה?

תשובה:

הגדרת נכון את השאלה, וזהו באמת נושא חשוב ועיקרי, ונסה לענות לך על שאלותיך בקצרה בשורות הבאות, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

לשאלתך על היחודיות של הזמנים המסוגלים, יש לדעת שהעולם כולו - הגשמי והרוחני - יונק באופן תמידי את חיותו מההשפעה שהקב"ה משפיע עליו. עינינו הרואות שההשפעה הגשמית משתנה לפי סדר הזמנים, לא הרי היום כהרי הלילה, וגם במשך היום ישנם שינויים בין הבוקר לצהריים. וכן השנה כולה מתחלקת לעונות שכל אחת שונה מחברתה, ושינויי הזמנים מתפקדים בהתאמה למציאות הנצרכת. הלילה מתאים יותר לשינה (וגם ללימוד תורה איכותי בריכוז גבוה, כדברי הגמרא (עירובין ס"ה) שלא נברא הלילה אלא לגירסה. בזמננו המציאות השתנתה מעט בגלל תאורת החשמל שהפכה את הלילה ליום), הסתיו מתאים לזריעה והקיץ לקצירה, וכן כל עונה וכל זמן משתנים לפי הצורך שקבע הקב"ה בבריאה. כך בדיוק משפיע הקב"ה על העולם השפעה רוחנית שמכוחה האדם יכול לעבוד את השם כראוי, וההשפעה משתנה מזמן לזמן, יש זמנים שמתאימים יותר לדברים מסוימים, ויש זמנים שמיועדים לתיקון נושאים אחרים. המועדים הם סדרי השפעה מיוחדים, לפי הבנין של כלל ישראל בתחילת התהוותו, ובכל שנה חוזרת ההשפעה וההארה שהיתה בימים ההם, ומקרינה על הבנין הרוחני של כלל ישראל בזמן הזה.

ימי ספירת העומר בעיצומם, ובהם אנו ממשיכים את התהליך של היוצרות עמו של הקב"ה בעולם שהחל בימי חג הפסח. בפסח חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכשם שאחרי יציאת מצרים, החלו ישראל להכין את עצמם לקבלת התורה, כך ימי ספירת העומר מסוגלים להכנה לקבלת התורה. לכן זהו הזמן המתאים לסגל לעצמינו את הקשר והשייכות לתורה, שנעשה בראש ובראשונה ע"י לימוד תורה שהשפעתו וחיבתו מרכזיים במציאותו של האדם, וגם על ידי קביעות כל הנהגת החיים על פי התורה. מלבד זאת נקבע ע"י הז"ל להתאבל על תלמידי רבי עקיבא שמתו בימים אלו, והמשמעות המעשית מלבד הנהגות האבלות, היא חיזוק בהליכות בין אדם לחבירו, אחר שנתגלתה סיבת מיתתם על שלא נהגו כבוד זה בזה. (וי"א ששני הדברים קשורים זה בזה,

{ אז נדברו }

פרשת אחרי- קדושים תשפ"ג | לסדר: "קדושים תהיו..." | גליין מספר: 600

להצטרפות לרשימת התפוצה

בחייל,

להערות והארות:

a8447168@gmail.com

למה הרחוב הוא 'רחובי'?? למה לר"ע 'לא הולך' עם רחובות???

שמתי לב לדבר מאוד מעניין: בכל עיר שמכבדת את עצמה יש רחוב שנקרא רבי עקיבא... והייתי מצפה שרחוב שנקרא על שם ר"ע... אמור להיות רחוב מלא בישיבות ובבתי מדרשות כיאה למוסר התורה שנושא את שם הרחוב... אבל משום מה שמתי לב (בלי הכללות... אני מבקש סליחה מראש) ש... שלא נעים לומר... אבל כל רחוב שנקרא על שם רבי עקיבא אוטומטית הוא נהיה אזור של חנות למותגי בגדים... מסעדות... פיצוציות... סוכני טיסות... חדרי בריחה... הכל יש שם חוץ מישיבות וכוללים... למה?? למה "לא הולך" לרבי עקיבא עם רחובות שנקראו על שמו? למה כל רחוב שנקרא על שם רבי עקיבא אוטומטית נהיה מרכז מכירות ובילויים???

(ואני חוזר: כמוכן בלי הכללות... אני מבקש סליחה אם אתה מכיר רחוב ר"ע מסוג אחר.)

אבל ההסבר הוא מאוד הגיוני ופשוט:

מטבע הדברים אנחנו מאוד מכבדים את רבי עקיבא!! כלנו יודעים להעריך את גודל מעלתו של רבי עקיבא... ולכן כשמגיעים כבר להנציח רחוב על שם רבי עקיבא... באופן טבעי בוחרים את הרחוב הכי מרכזי!! הכי המוני!! האזור הכי מבוקש והכי שיווקי... ואת הרחוב הזה בוחרים לקרא על שם רבי עקיבא... ולכן באופן טבעי זה יוצא שרחוב ר"ע זה הרחוב של כל השוארמות והמסעדות וחנויות הבגדים והמותגים והבילויים והההכל... את כל המוצרים תמצא שם... חוץ!!! חוץ ממוצר אחד שלא תמצא שם... את המוצר של רבי עקיבא בעצמו!!!

מה נעשה שלרבי עקיבא יש מוצר לא שיווקי... המוצר של רבי עקיבא זה תורת אמת!! רבי עקיבא מוכר אמת... ומה נעשה שאמת צרופה וטהורה אי אפשר למכור באמצע רחוב ר"ע...

ושלא תבין: גם היום אפשר לקנות אמנם... מי שרוצה אמת ניתן גם היום להשיג אמת... אבל אל תצפה למצא אותה בחלונות הראווה של רחוב ר"ע... אל תצפה למצא אמת למכירה על הסטנד של החנויות בר"ע... כי אמת א"א למכור להמונים. המון העם כבר לא כשיר לקנות אמת צרופה... אמת אפשר למכור רק בשקט בצידי הדרכים... אי שם אצל רבותינו שבדרום...

ולכן רחוב רבי עקיבא אמנם נשאר רחוב פופולרי... ממשיכים למכור בו הההכל... חוץ מאת הסחורה של רבי עקיבא בכבודו ובעצמו... ישיבות וכוללים ואמיתיה של תורה לא תמצא שם...

האמת היא שלא תמיד זה היה ככה!!! אני אגלה לך סוד היסטורי: פעם!!!! פעם ישיבת רבי עקבא דווקא הייתה ענקית והומה... לא פחות מ- להבדיל כמוכן- מרחוב רבי עקיבא... פעם לר"ע הייתה ישיבה של עשרים וארבע אלף תלמידים... ואז בתקופה הזו באמת 'חכמות בחוץ תרונה'. ר"ע עמד ומכר אמת מול ציבור ענק בסדר גודל של 24.000 תלמידים... אלא שאז קרה מה שקרה... וכולם מתו בין פסח לעצרת... ומאז!!!! נסתם הגולל על אמת שיכולה להישמע בראש חוצות... תם עידן על אפשרות כזו שאפשר למכור אמת להמונים... מכאן ואילך... אם אם בכל זאת רוצים להביא קורטוב של אמת להמונים... צריך לעטוף אותו עם המון שקר וזבוע וחיצוניות ורדידות... ועל כל חמש אחוז חומר פעיל של אמת צריך ללפף אותו ב-99% שקר... רק במינון שכזה אפשר להנגיש אמת להמונים... ואם רבי עקיבא רוצה בכל זאת למכור אמת נקייה ללא פסולת סיגים... אין לו ברירה... הוא צריך להרחיק נדוד וללכת אי שם לדרום... ואת האמת הוא מוכר לחוג מצומצם של חמשה/שבעה תלמידים בודדים... שם... הרחק מהשאון... הרחק מההמוניות... שם אפשר להשמיע אמת בפורום מצומצם ביותר...

על זה אנחנו מתאבלים... זו אחת מהתמורות שקרו בפטירתם של תלמידי ר"ע...

זו הייתה הפעם האחרונה שהיה אפשר להשמיע אמת מול ציבור ענק שכזה!!!

אבל מכאן ואילך ל-24.000 איש אתה יכול אולי למכור ישועות והבטחות וברכות...

ל-24.000 איש אתה יכול למכור היללות וטיסות לאירופה לקברי צדיקים...

ל-24.000 איש אתה יכול לעשות עצרת בחירות או ערבי שירה או התרמות והפגנות...

אבל להשמיע תורת אמת צרופה ברחוב ר"ע הסואן שבוקעים בו ששים ריבא ביום אחד?

צר לנו מאוד... אל תצפה לזה! אמת כבר אי אפשר להשמיע בכזה פורום!!!!

ומעתה: לכל המבכים והמתאוננים והכואבים על עולם השקר והזיוף... למה יש כ"כ הרבה ערוב אור וחושך בתוככי עולם התורה וכו' וכו'?? סליחה!! זו עלילת דם!! יש לכם טעות!!! יש אמת טהורה בעולם... האמת משמיעה קולה... רק מה?? אתה מחפש אותה באמצע רחוב הומה?? אתה מחפש אמת שמרוחה ע"ג לוחות המודעות ההמוניות?? אתה מתעקש למצא אמת דווקא במרכזי התורה ההומים וההמוניים?? אז זהו... ששם באמת קשה למצא אמת!! מאז ש-24.000 תלמידי ר"ע מתו... כבר מאז ר"ע הבין שאמת ניתן למכור רק בצידי הדרכים... רק ליחידים... רק הרחק מהשאון... הרחק מההמוניות... אין ברירה... אתה צריך להחליט על מי אתה מוותר... או על ההמוניות או על האמת... ברור או לא ברור???

היום המושג פשוט ורדוד הוא מילה נרדפת ל'רחובי'. רחובי זה זול ושטחי... כן... הגיע הזמן שנפנים שהאמת לא מחכה לנו ברחוב... לא מחכה לנו בהמוניות... ואפילו לא בבית מדרש ההומה וההמוני... אמת נשמעת בהצנע ונאמרת בצידי הדרכים... ואי אפשר לתפוס את החבל בשני צדדי... רוצה אמת טהורה?? תהיה שלם- לשלם לפעמים מחיר של שמירת מרחק מההמוניות... זו העריבה לפגוש אמת... האמת עושה קיימת... אבל לא בשלטי חוצות...

בהזדמנות נרחיב בנושא הזה עוד א"ה... אולי בשבוע הבא...

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם

בהוצאות הגדולות!!!

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדריים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15

חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

לא תשנא בלבבך... לדבר או לשתוק???

מזל טוב... גיליון מספר 600!!! בחסד ה' וברחמינו...

שהחיינו וקיימנו וזכינו ה' להגיע לגיליון מספר 600!!!! עד הנה עזרונו רחמיך ואל תשנו ה' אלוקינו לנצח... מספר 600 מציף בעיקר את המספר אחד ושש ועשרים וחמישים... בקיצור: החמישים עלונים הראשונים סחטו אנרגיות ותהפוכות כמו 400 עלונים שהגיעו אחר כך... מידי פעם אנשים אומרים לי איזה זכות יש לך... זיכוי הרבים וכו'... ואני עונה לו: כן!! זכויות!! אבל על מתי?? על עלון מספר 6... עלון מספר 11... ששם היה אפס פידבק והמון קשיים ותהפוכות ומתנגדים... ובעיקר בעיקר סערות רוח ונפש של רווק מבוגר שהנפש שלו מיטלטלת כאניה בלב סערה בים... ושם!! שם להמשיך להוציא... זה באמת היה זכות גדולה... היום זה כבר שטעלע... היום זה כבר עניין של ריטינג... היית מגיע אז!!!! ובינינו... ה'אז' הזה... שם כולנו נמצאים!! כל אחד בצומת דרכים שלו... כל אחד במאבקים הנקודתיים שלו בלבנות את השיעור קומה שלו... שם החבלי לידה!! וממילא גם שם נמצאת הזכינות הגדולה... שם הרגעים המרגשים באמת!! זה זה ההייתה לראש פינה...

עכ"פ לרגל העיתוי המרגש והחגיגי... ולרגל גיליון מספר 600... רציני לפנות לקוראים היקרים בבקשה אישית... אני רוצה להזמין מכם מתנה אישית לכבוד גיליון מספר 600...

ולא!! אני לא מבקש תרומות... יש לי בקשה ממש צנועה...

אם לא איכפת לכם... הייתי רוצה את מספר הגיליון מ-600 ל-800!!!!

כלומר: בשבוע הבא יציא הגיליון... במקום שיהיה כתוב 601... אז לא!! יהיה כתוב 801... איכפת לכם?? אתם מסכימים?? תבינו אותי: מספר 600 זה מספר שעושה לי הרגשה טובה בלב... כי זה מספר כזה כבד... עושה רושם טוב... המון זמן חיכיתי למספר הזה... אז אם כבר אז כבר... קבלתי תאבון... פתאום קבלתי חשק לראות את המספר 800... את שחבתי לעצמי: במקום להמתין בחוסר סבלנות עוד חמש שנים עד שסוף אני אראה את המספר הזה... פתאום נפל לי רעיון... בא נתגבר על הבושה... נבקש בכנות מהקוראים... רק תסכימו לי להקפיץ את מספר העלון... והנה... תוך שבוע קיצרתי הליכים וקפצתי ל-800... וכולם יהיו מרוצים... כי אתם?? מה איכפת לכם... אדרבה... אתה מסתמא תפרגנו לי את זה... ואילו אני חסכתי לעצמי המתנה מורטת עצבים של ארבע שנים... אה... מסכימים?? אני מנחש שהקוראים האדיבים מסכימים... יאלה... יצאנו לדרך...

אז בא נדעכן... מגיע לי שוב מזל טוב... והפעם!!! הפעם לרגל גיליון מספר 800...

אבל רגע... בעצם... רגע רגע... בעצם מה **אני** ארויח מזה?? נו... בסדר... הקוראים הסכימו... כל התנאים הבשילו... ומשבוע הבא באמת יהיה כתוב פה גיליון מספר 801... נו... ו...??

מה זה אמור לעשות לי?? זה אמור לעשות לי טוב על הלב?? למה בדיוק?? כי הקשתי במקלדת על המקש שמונה במקום על המקש שש?? זהו??

מה יש לי מזה?? הרי לצערי הרב... אני הרי יודע את האמת... אני יודע שהגיליון הזה הוא שש מאות ולא!! ולא שמונה מאות... אז מה יעזור לי שיהיה כתוב 800?? (מילא הייתי מצליח למאות את הקוראים... לפחות הייתי מרויח מהם משהו שלא ביושר... אבל גם אותם לא רימית... כולם יודעים שזה גיליון 600... גם אני וגם הם... ולמעשה כתוב 800... את מי אני עושה פה מאושר??) תצחק תצחק... אבל באיזה מקום אנחנו שם!!! ככה זה פחות או יותר נראה!!

כלפי מה הדברים אמוזים??

מגיע אלי בחור בן עליה אבל שפוף... די... יש לי שאיפות... אני רוצה להגיע להשגות גבוהות וכל הזמן אומרים לי: חכה... לאט לאט... זה יגיע בעתיד!! אל תקפוני!! ואין לי סבלנות לחכות עכשיו באפס מעט... אני רוצה היום לצאת גדול בתורה... לא רוצה לחכות שלושים שנה עד שזה יגיע... לא... אין לי סבלנות... אמרתי לו: אין בעיה!!! אני מארגן לך!! בא נגיד שאני מארגן לך... אני מביא לך דיסק אונקיי... נשתיל לך אפשרות כניסה... ותכניס את האונקיי... והעסק יתחיל לעוף!! בקיצור: נניח שאני מעתיר לך ובום... אתה מוצא את עצמך שלושים שנה קדימה... נו... ו...?? מה יש לך מזה?? זה בדיוק!!!! אבל בדיוק כמו שאני כעת אכתוב בעלון, גיליון מספר 801... זה לא יעשה אותי מאושר לרגע!!! ושלא תבין: זה לא סתירה שאני מחכה לכזה מספר... אני אתרגש מאוד איה"ה שאזכה בבריאות ובהבת תורה ויראת חסא להגיע למספר הזה... אבל לכתוב אותו כבר עכשיו... זה לא עושה לי כלום!!! ולמה?? כי ההתרגשות שלי זה והגיענו ל-גיליון מספר 800... אבל לקפוץ לגיליון מספר 800 זו בדיחה... זה בדיחה... זה סתם קשקוש...

ואת זה אנחנו מתקשים להבין: כשבחור משתוקק כבר עכשיו להגיע למדרגה... כולם עסוקים בלהסביר לו: שמה לעשות... צריך סבלנות... זה יגיע רק בעתיד!!! אבל לא... התשובה היא הרבה יותר פשוטה... יש לך טעות!! אתה טוען שאתה רוצה כבר עכשיו לאחוז במדרגה של עוד שלושים שנה? לא נכון!! אתה לא רוצה... לו יצויר שאני אארגן לך את זה... ואתה תקבל כבר עכשיו את המדרגה הזו... אתה לא תרגיש עם זה רע!! אתה תרגיש בדיוק מה שאני ארגיש אם שבוע הבא אני אכתוב כאן גיליון מספר 800... מה אני ארגיש?? אני ארגיש מפגר!! זה בדיוק מה שתרגיש... אל תשכח שבאנו כאן לעולם בשביל להיות בעלי ההטבה!! אתה פה בשביל לקנות את השיעור קומה שלך כמו ידך!!! אז מילא אם לא נולדת... לפחות היית מקבל את זה בנהמא דכיסופא ולפחות חוסך את 'נווה התלאות'... אבל גם בעל כרחך נולדת... גם נגוד עליך להיות כאן בעולם בשביל לזכות להגיע לזה מעצמך... וגם בסוף עוד הפסדת את המערכה וקבלת את זה בנהמא דכיסופא... אז מה עשיתי??

אגב: ההסבר הזה אולי נשמע קצת מופשט... אבל עזוב... הרבה יותר פשוט: בן אדם לא רוצה מדרגות שלא קשורות אליו... אולי נדמה לך שאתה רוצה להיות בקי עכשיו בכל הש"ס... זה לא נכון!! אם אתה כבר רוצה... זה לזכות כבר עכשיו להיות זה שעמל ולמד את כל הש"ס... אז קדימה... תמשיך לעמול... תמשיך להגיע לזה צעד אחר צעד... גם בן אדם שרוצה ברבות השנים להיות סבא למאות נכדים... הוא לא רוצה לפתוח את החלון של הסלון ופתאום יפלו עליו מהשמים 85 נכדים... לא!! אף אחד לא מחפש את זה... אז מה כן?? אני רוצה לזכות לחתן את הילדים שלי... ובעזרה"ש בעתו ובזמנו כל אחד יזכה להעמיד שבט וכו' וכו'... כלומר: אנחנו בעצמנו מצד הטבע שלנו לא מוכנים לדלג על שלבים!! אז קדימה להפשיל שרוליים... כל אחד יסתער על השלב והמשימה שמוטלת עליו כעת... ואת שאר השבב והודאה לה' על גיליון 600... יהי רצון שאזכה להודות בחצרות בית ה' במהרה...

בפרשת השבוע מוזכר הציווי: "ולא תשנא את אחיך בלבבך..". מאז ומעולם ידעתי ש-מה כתוב כאן?? שאם אתה כועס על חבר שלך... אסור לך לשמור את זה בלבב... אלא הוכח תוכיח את עמיתך... תבא אליו בפתחות וישירות ותגיד לו: נעלבתי ממך וכך עשית לי כדי שהוא יפייס אותך ואז תשלימו...

בקיצור: כל האיסור לשנא יהודי זה רק לשתוק ולקבור בלב את התסכול והשנאה!!! אבל אם אתה פורק את הכאב ומוציא אותו החוצה אין איסור... (זה כבר כאב ראש שלו אך להצליח לפייס אותו) עד כאן מה שתמיד ידעתי וכן מפורש להלכה...

אבל!!! לאחורנה תוך כדי דף היומי בתחילת סוטה פתאום מצאתי שזה בדיוק הפוך... הברייתא שם מדברת על איש שקינא לאשתו שלא תסתר עם פלוני... ואמרת הברייתא: ש שהיות וכתוב 'לא תשנא את אחיך בלבבך' אז היה מקום לטעון שגם כשהבעל רואה שאשתו קלקלה שישתוק ויבליג כדי לא לעורר 'לא תשנא את אחיך'...?? תלמוד לומר 'וקנא את אשתו' לומר שכאן הוא לא צריך לשתוק. עכ"פ מה רואים כאן?? שאדרבה... לא תשנא את אחיך זה אומר דווקא כן לשתוק!!! תשתוק ואל תגיד בשביל לא לעורר שנאה...

אז מה קורה פה?? רגע אחד אומרים לי שאסור לשתוק... ורק אם אתה שותק וקובר בלבב... אז אתה עובר על לא תשנא בלבבך... ופתאום חז"ל הופכים את הקערה על פיה... ואדרבה... תשתוק ולא תגיד את מה שיש לך... כי אם תגיד את מה שיש לך אתה תעורר שנאה ותעבור על לא תשנא...

אז תכל'ס: מה הלכה למעשה??? אם יש משהו שמפריע לי... לשתוק או לא לשתוק?? האם לשתוק בשביל לא לעורר שנאה ומריבה... או אדרבה לא לקבור בלב כדי שאני לא אשאנא???

התשובה ככל הנראה מאוד צפוייה:

סוף"ס 'לא תשנא את אחיך בלבבך' זו מצוה שבין אדם לחבירו! ממילא זה לא עניין של גדרים... זה בעיקר טקטיקה של תקשורת בין אישית בין אנשים... ואם התורה מצווה שלא לעורר שנאה בלבב... נו... מה מעורר שנאה?? כל מקרה לגופו...

לפעמים עדיף דווקא לדבר ולפרוק את הטינה ולהוציא החוצה כי זה מה שיניקה את השנאה מבפנים... ולפעמים זה הפוך... יש סיטואציות שעדיף לשתוק ולא לספר... מתי כן ומתי כן?? אין תשובה!!! ובינינו: לא יכול להיות תשובה!!! כי איזו תשובה שנגיד לא תהיה נכונה... כי זה תלוי לגמרי לגמרי בסיטואציה ובנפשות הפועלות ובנתונים ש"כ משתנים... ולכן לא יכול להיות בזה כללים... דבר אחד ויחיד אנחנו כן צריכים להוציא מהפסוק הזה: ואם ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה או באותה מידה התורה רוצה שנעשה הכל בשביל למנוע שנאה אחד מהשני... אין בדיוק?? **בשביל ה' נתן לי ולך שכל!!!** לדוגמא: יש אנשים שצריך להשתדל לשמור אותם על קשר מעמיק כדי לחזק ולהעצים את ה'ואהבת לרעך כמוך', ובאותה מידה ישנם אנשים מסוג אחר שצריך באותה קנאות לשמור מהם מרחק כדי שלא להגיע ל'ולא תשנא את אחיך בלבבך', (להאזין אפשר גם מרחוק... אבל לשנא מרחוק?? זה פחות מצוי... יש כאלו שכלל ששומור מהם מרחק ככה פחות נכשל בשנאה ואולי גם נאהב) **בקיצור: בבין אדם לחבירו לא נגמל מהלפעיל שיקול דעת!!!**

אין בזה שחור לבן!! צריך להשקיע המון באהבת ישראל... ובאותה מידה לדעת שה-לא תשנא הגדול ביותר מצוי דווקא אצל אלו שלא יודעים לשמור מרחק ממי שהם לא אמורים להיות בחברתם!! חז"ל אומרים שאדם שנושא אישה שאינה ראויה לו עובר לאלתר ב'לא תשנא' כי זה הרי התוצאה הישירה... אחד שמתעקש להשתייך לקהילה שהיא סנובית מידי בשביל המעמד שלו... בעצם ההתעקשות שלו הוא מזמין 'לא תשנא'... דווקא כשהוא ישנא הוא לא יעבור... כי אז הוא כבר יהיה אנוס מתסכול... אבל מי ביקש ממך להיצמד לסביבה שלא מתאימה לך... ודוק מינה ומינה...

נא להבחין בין חוסר ידע ל---

עומס ידע.

יש תחום מסוים בעסק התורה שאני פשוט לא מסתדר איתו... תנחש מה?? לימוד משניות!!! אני רק מתחיל ללמוד משניות... הראש שלי נסגר... אני לא מצליח להבין את הפשט הפשוט במשנה... הכל בלגן בראש... המשנה נראית לי כמו מגילת סתרים... וזה משגע אותי...

כי דבר ראשון: משניות... אני לא צריך להגיד לך את גודל מעלת לימוד משניות... תמיד קנאתי באלו שיש להם קביעות במשניות והם מסיימים סדר אחר סדר... ואילו אני לא!! זה לא הולך!! לא מסתדר עם זה!!!

ולמה??? מה יש ליי? מה תקוע לי עם לימוד משניות???

עכשיו: מה שהכי הכי מוזר לי פה... מילא מסכת דמאי כלאים טבול יום... נו... סו"ס מושגים חדשים ואין על זה גמ' מסודרת... **אז זהו שלא!!!** בדיוק הפוך!!! עיקר הבלבול והגמגום שלי זה דווקא עם המסכתות שהכי מוכרות לי... את אותה מסכת ב"ק שלמדתי את הגמ' שלה ישר והפוך... שנה שלימה חרשתי את ב"ק... אני מכיר את כל המושגים כבקי ורגיל... אבל ברגע שפתחתי משניות בבא קמא... פתאום בלגן בראש... אני לא מצליח להבין מה המשנה באה לומר... כך או כך... ומה שהכי מחליש את דעתי: שדווקא הבעלבת הפשוט מהשיעור משניות בין מנחה לערבית... דווקא הוא מסתדר מצוין עם המשניות... ואילו אני שחרשתי את ה'מתניתין' הזה חודשים שלמים בסדר א' וב'... דווקא אני לא מוצא ידיים ורגלים... כבר שנים שזה מתסכל אותי!!! והאמת היא שכבר התייאשתי... התרגלתי ללמוד משניות רק ביארציט של אמא שלי וזהו... אני סוגר את המשנה ואומר: מצטער מאוד... ניפגש איתך בגמ'... שם אני מסתדר איתך יותר... פה פחות!!! אבל השנה לפתע נפל לי האסימון!!!

העניין הוא ככה: באופן כללי יש שני סוגים של חוסר הבנה!!!

יש חוסר הבנה מהסוג של סיניתי... כשאני שומע מישהו מדבר סיניתי... אני לא מבין ככלל!!! אין לי שמץ של מושג מה הוא אומר... אני אפילו לא מתחיל להבין. אין לי קצה חוט האם דיברו כאן על בורקסים או מסמרים

זה סוג אחד של חוסר הבנה!!! אבל יש סוג אחר של חוסר הבנה...

מישהו מדבר איתי עברית!!! ואני מבין עברית מצוין... דא עקא: ש'אני לא יוצא ממנו...' הוא אמר משפט כזה שאפשר להבין אותו ככה ואפשר להבין אותו אחרת... בקיצור: הבעיה היא שיש לי יותר מידי אפשרויות להסביר מה הוא התכוין... כלומר: זה לא שאני לא מבין... אלא יש לי יותר מידי אפשרויות להבין מה הוא התכוין... ובשורה התחתונה 'אני לא

יוצא ממנו...' לא הבנתי מה הוא באמת באמת רצה לומר...

(בשפראך של לומד'ס זה לכאורה נקודת ההבדל בין כינויים ל-ידות!!! כינויים זה סוג של סיניתי... מי שקורא לנייר- ניק נזיח פזיח... הוא מדבר ברור... אני רק צריך שיתרגמו לי שבסיניתי נזיר זה פזיח... לעומת זאת ידות זה אדם שאומר הרי על ציפרים... הוא לא מדבר סיניתי... לא יעזור לי שתתרגם לי... כאן אני צריך להיכנס לראש שלו ולנחש משלל האפשרויות מה הוא התכוין... האם הוא התכוין לציפורי מצורע או יולדת או נזיר טמא או טהור... וזה גם קשור לסוגיה של ידים שאינם מוכיחות ואכמ"ל)

עכשיו: איזה חוסר הבנה יותר מסובך?? האם סיניתי שאני לא מתחיל להבין... או אחד שמדבר ואני יוצא ממנו מבלבל כי זה מלתא דמשתמע לתרי או לתלתא אפי ולך תנחש מה הוא באמת התכוין ומה לא??

לכאורה סיניתי זה כבר יותר קל כי הכל מתחיל ונגמר בתרגום שפה!!! כן... כשהייתי ילד הייתי בטוח שכל הקושי של הגמ' זה ארמית... לקחתי את כל הכסף שלי וקניתי מילון ארמי עברי... ואז בוקר טוב... פתאום גיליתי שהקושי העיקרי בגמ' זה אחרי שכבר הבנת את הארמית... כעת תנסה להבין האם הגמ' התכוונה כך או כך... עד כאן ברור??

ומעתה: זה בדיוק ההבדל בין בעלבת שלומד משניות לביני...

בעלבת שלומד משניות... אצלו המשנה היא סיניתי!!! לא נורא... בשביל זה יש לו את פירוש הר"ב או תפארת ישראל או אפילו פירוש הרב קהתי... והם מתרגמים לו את הסיניתי. ותוך דקה הוא הבין את המשנה... רבי חנניא בן עקשיא... יגדיל תורה ויאדיר... קדיש. אבל אני?? כשאני מגיע ללמוד את המשנה הראשונה בסוכה... אני מגיע לשם עם כל הח' דפים שלמדתי בעיון בישיבה במשך חודשיים... עם כל האיבעיא והת"ש... והר"א והמסקנה... הפלוגתות והתיובתא... וכל מה שלמדתי בסוגיה הזו אמור כעת להתקז במרכז לשלוש שורות של המשנה... וכאן מתחיל הסלט הגדול והנורא... אל תשכח שלא כ"כ חזרתי על סוכה... וגם כשחזרתי לא סיכמתי את המסקנות... וכעת כשאני מגיע ללמוד את המשנה התמימה כמות שהיא ומנסה להבין פשט פשוט... רגע אחד קופץ לי השיטה של רבה ד'שלתא עינא... אחרי רגע קופץ לי ה'דירת קבע' של רבא... ואז הדפנות מגיעות לסכך... ומה עם צל... והאם מחזקת ז' או צריך ד' על ד'... הכל בלגן אחד בראש... והרי מה אני בסה"כ רוצה... להבין פשט פשוט במשנה ותכל'ס אני לא מוצא ידים ורגלים... **ולמה לא???**

דווקא מרוב עומס של נתונים ובקיאות בסוגיה!!! דווקא מרוב ההיכרות הכ"כ קרובה שלי לסוגיה... לכן כל הנתונים מונחים אצלי בערימה מבולגנת אחד על השני ואני לא מצליח להבחין מה ההו"א ומה המסקנה... בקיצור: לבעלבת הרבה יותר קל ללמוד משניות כי אצלו זה סיניתי... ברגע שתרגמת לו את הסיניתי הוא מיד מתקדם למשנה הבאה... אבל אצלי יש פה שכבות של משפטים והגדרות שצברתי בלימוד בעיון... והם חולפים לי במוח ואני לא לגמרי מצליח למפות ולנפות מה נדחה בתיובתא ומה נשאר במאי הוה עלה...

אגב: במאמר המוסגר... למרבה האבסורד הרבה פעמים אנחנו זוכרים הרבה יותר את ההו"א של הגמ' מאשר את המסקנה... ולמה? כי כידוע: דרך הגמ' לתת מקום של כבוד להו"א... הגמ' נותנת להו"א את מלא הצ'אנס ובמשך כמה דפים הגמ' נותנת להו"א לומר את דבריה... ואז בסוף בסוף הגמ' שוברת ימינה בבת אחת ומסיקה אחרת!! ותכל'ס... אני הספקתי לצבור שבועיים במחיצת ההו"א... ואילו כשמגיעים כבר למסקנה בדרך כלל זה כבר 'סוף האירוע...' אנחנו כבר לוטשים עיניים על הסוגיה הבאה... כך שמספיק שעברה חצי שנה שלא חזרת על הגמ' או אפילו חזרת אבל לא שינת מה יצא במסקנה הסופית... ויש למוח שלך את כל הסיבות שבעולם להיגרר באופן טבעי דווקא להו"א... כי עיקר ה'צבירה' שלך בסדר א' (או אפילו בסדר ב') הייתה בעיקר מול ההו"א ולא המסקנה

ובקיצור: מצאתי את החתול השחור!!! פתאום קלטתי שזה!!!

זה המשבר הנצחי שיש לי מול לימוד משניות... אני מתיישב מול משנה שחרשתי עליה... למדתי את הסוגיות שלה שתי וערב יומם ולילה... ותכל'ס... אני מתיישב במשנה ומרגיש חלישות הדעת... נו... מה בסה"כ רציתי? ללמוד את המשנה שמי כמוני מכיר אותה בע"פ... ותכל'ס... אני בולע את הלשון... אני מוצא את עצמי מבלבל לגמרי... אני מזהה שיש פה איזה סלט שמעורבב בראש ואני לא מצליח לפענח מה כן ומה לא...

אגב: אותו סיפור בדיוק ואפילו עוד יותר קיצוני בייחס ללימוד הלכה!!!

אשתי בקיאה בהלכות שהיה והטמנה הרבה יותר ממני... ופעם הייתי מתיישב מזה מאוד... עד שקלטתי מה קרה!!! אני פשוט למדתי פרק כירה... למדתי את כל הסוגיה של כירה תנור, קש וגבבא גפת ועצים, לסמוך... לשהות להחזיר, ב' לישנות ברבי יוחנן... מחלוקת תוס' והראש... בלגן שלם... כל שאלה שמתעוררת בשהיה וחזרה קופץ לי כל הבלגן של בן דרוסאי וכל צרכו ואני כבר לא יודע להחליט מה יצא בסוף... לעומת זאת אשתי יום אחד ישבה בסמינר והגיע רב שתרגם להם את הסיניתי של כירה לפלטה ואת הקש וגבבה לבלעך... וזהו... הם סיימו את הלכות שהיה וחזרה עוד לפני שהם התחילו... ואילו אני ממשיך לבשל את זה כמאכל בן דרוסאי ומצטמק ורע לו... ואגב: זה לימוד זכות שצריך לדעת אותו... צריך לדעת שלפעמים דווקא ללומדים יש קושי במסקנת ההלכה וזה לא נובע מחוסר ידיעה אלא אדרבה... **מעומס ידיעה!!!**

נחזור למשניות... עכ"פ בייחס ללימוד משניות זה ממש מתסכל שאני מגיע למשניות ששחיתי בהם כדג במים ואני פתאום לא מוצא ידיים ורגלים... מבחינה מסוימת אם נרצה לקרא לחולה בשמו... בדיוק על זה נאמר: **אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כבדל, זה בשביל משנתו שאינה סדורה עליו!!!** זה זה!! רק מה? הנס שלי שדווקא עם הגמ' אני מסתדר... והגמ' דווקא כן סדורה עלי ולא קשה עלי בכלל ב"ה... רק איפה מתחיל הקשה כבדל?? מול המשניות... שם אני פתאום מאבד ראש...

אלא מאי??? זה בדיוק הפתרון הגאוני של ר"ש... רשב"י עשה את החשבון: שמעתי היום מר"ע 300 הוכחות **לא נכונות** שצרת הבת מותרת... ו-300 הוכחות **כן נכונות** שצרת הבת אסורה... איך אני מצליח לזכור את מה שכן נכון ולא לזכור את מה שלא נכון?? אז ככה: הרי אם אני עכשיו אלך לנוח ואני לא אחזור ולא אשנן את מה שלמדתי מר"ע... מה יקרה?? לאט לאט אני אשכח... נכון?? אם ככה מצוין!!!

אני כעת מתחיל לחזור ולשנן ולשנן מאות פעמים... **את מה?** רק את המסקנה שיצאה נכונה!! ואילו את מה שהתברר כמוטעה!! את זה אני לא אחזור ולא אשנן בכלל... וכך אני אצליח לצבור כל הזמן פערים לטובת הזכרון של המסקנה!!! כי היות ובחזרה שמתי את כל כובד המשקל לחזור רק על המסקנה ולא על הה"א... ככל שחזרתי על המסקנה ככה אני יותר זוכר זה יותר מתקרב ללב שלי!! במקביל... ככל שנוקף הזמן ולא חזרתי על הה"א ככה אני פחות זוכר וזה מתרחק מהלב שלי... וככה הפער רק מתרחב... ככל שזה מתקרב ללב ככה זה מתרחק... זה השבח של ר"ש: לומד הרבה ומשכח קימעא!!! בזה שר"ש לומד הרבה את מה שצריך לזכור... ככה מתעמעם ונשכח אצלו מה שהוא לא רוצה לזכור... במילים אחרות: בא נתרגם את זה אלינו...

בחור יקר: למדת את כל מסכת גיטין... למדת אותה בע"פ... אתה מרגיש שאתה שט בה כדג במים... צר לי לאכזב אותך... אבל בעוד שנה אם תפתח משניות מסכת גיטין יתכן שיהיו לך הפתעות לא נעימות... לכן מיד עכשיו אתה פותח משניות מסכת גיטין ומתחיל ללמוד ולהסביר לפי המסקנה של הגמ'... בהתחלה זה יראה לך מוגוחך... אתה תרגיש כאילו אתה לומד בראשית ברא... אבל פתאום אתה תגלה שאתה לא לגמרי יודע לחתוך בברור מה הטייטש במשנה!! (להעביר את הגמ' בראש בע"פ אתה תוכל... אבל להגיד פשט פשוט במשנה לא תוכל) ולמעשה זה!!! זה ה'אם ישאלך אדם אל תגמגם' הכי אמיתי!!! ואין ברירה!! בזה אתה מקיים בפועל את ה"היו דברי תורה מחודדים בפיר"!! ואגב: לענ"ד אם יש גדולי עולם שהפליגו מאוד בלימוד המשניות הם התכוונו לזה... לאותו תלמיד חכם שיושב מול משנה ואומר 'הא אוקימנא', אגב: בזה"ק כל פעם שהוא מזכיר איזה פסוק או איזה מימרא... תמיד הוא אומר 'הא אוקמא', כלומר: כבר הסברנו את זה... ותשמע לי... אם אני הייתי צריך לעשות מבחן בגמ' בקיאות...

הייתי מעתיק את המשנה כמות שהיא ומבקש: תסביר מה כתוב... מבחינתי אין צורך במבחן יותר קשה... ומאידך אין רשות לבקש מבחן יותר קל... כי זה!!! זה מה שצריך לדעת!! בקיצור: משניות צריך ללמוד... אבל מיד אחרי שלמדת את הגמ'... אתה יודע את המסקנה... מיד תשנן כמה וכמה פעמים את המשנה ע"פ מסקנת הגמ'... או לחילופין... יש לנו את השיטה של ר"מ שפחות מקובלת היום... מה שנקרא למיגרס והדר למיסבר... אני יכול להעיד שעשיתי את זה לדוגמא במסכת נגעים... למדתי קודם רמב"ם ואח"כ את המשנה... (המשנה שם מסובכת כמו גמ') וזה היה גיוואלדיג... הכל פתוח לפניך...

הוכחות שצרת הבת מותרת! זהו!! סופי!! ואז... ויהי בעלות המנחה... אל תשאל... ר"ע בבת אחת הפך את הקערה על פיה!! ור"ע כעת חשף את הסוד שהאמת היא שצרת הבת אסורה!! ואילו ה-300 הוכחות שאמרת לך שמוותרת זה הטענות שטען לי ר' יונתן בן הרקיס (עיין יבמות טז). וכעת אני אגיד לכם את כל ה-300 פירוכות ותשובות שהוכחתי לו שהוא טועה!!! אוה אוה... תנסה לחשוב כעת מה עובר על תלמיד שיצא מכזה שיעור?? הוא בקושי גמר לעל 300 הוכחות שצרת הבת **מותרת**... (כל הוכחה יותר חזקה מהשניה) ולבנתיים הוא הספיק לשמוע על זה 300 דחיות... תחשוב שאחרי שנתיים מישוה שואל אותו... רגע... תגיד לי: צרת הבת מותרת או אסורה?? למי יותר קל לענות???

לי קל לענות! כי למדתי במשניות או ברמב"ם שצרת הבת אסורה וזהו!! אבל אותו תלמיד... רגע אמרת צרת הבת... מתחילים להתרוצץ לו בראש 200 הוכחות שמוותרת... 100 פירוכות... עוד 80 הוכחות שאסורה... **הרבה הרבה יותר קשה לו לזכור את המסקנה הפשוטה ביותר!!** כי אצלו זה כבר לא עניין של זכרון... אלא זה עומס נתונים... מרוב צדדים שהוא שמע לכאן ולכאן... הגמגום שעלול להיות לו הוא הרבה יותר מורכב מסתם בן אדם שיש לו זכרון חלש שעם הזמן הוא שוכח... כי כאן זה לא שכחה... זה עומס נתונים לשני הכיוונים... (ואגב: כאן הנחמה לכל הלומדים שמוציאים את עצמם זוכרים פחות מיהודים פשוטים... זה לא נובע מזכרון חלש!! אלא אדרבה... מרוב שהרחבנו בנושא... אני כבר לא זוכר מה יצא בסוף...)

נו... אז מה עושים??? מה עשה רבי מאיר ומה עשה רבי שמעון??

אז ככה: רבי מאיר כתוצאה מזה באמת עזב את ישיבת ר"ע... ר"מ בתחילה למד בישיבת ר"ע ואז הוא נתקל בקונפליקט הזה... (בדיוק השבוע בדף היומי סוטה כ) אתא לקמיה דר"ע ולא מצי קם אליביה!! כלומר לא הצליח לעמוד 'על עיקרי טעמיו שהיה ר"מ אומר על טמא טהור ור"ע מראה לו פנים, או על טהור טמא ור"ע מראה לו פנים' (רש"י) וכתוצאה מזה ר"מ החליט לעת עתה ללכת לישיבת רבי ישמעאל ששם למדו דברים חתוכים וברורים!! מה שנקרא משנה ופירושה לפי המסקנה... ואז אחרי שהוא כבר ידע את הדברים כמות שהם!! אז הוא חזר שוב לישיבת ר"ע כדי ללמוד את הלומד'ס ואז זה כבר לא מבלבל... כלומר: כתוב כאן שרבי מאיר כתוצאה מהקונפליקט הזה... הוא באמת החליט שעדיף ללמוד את המשנה כהווייתה עם הפירוש הסופי!! ואחרי שהדברים יהיו ברורים לגמרי... אז אני אגש לגמ' שתשלול את כל הטעויות... ואם נדבר בשפה של הלכה... קודם ללמוד הלכה למעשה ואח"כ לפתוח טור ב"י ולפגוש את כל שיטות הראשונים שנדחו...

עד כאן המסלול של ר"מ... אבל לר"ש יש פתרון אחר!!! ר"ש לא עזב את ישיבת ר"ע... הוא המשיך אצל ר"ע... אה... אבל איך אני לא אתבלבל? איך ר"ש מתגבר על הקונפליקט הזה?? אז הנה...

ר"ע היה מונה שבחם של תלמידיו... וכשהוא מגיע לר"ש... מה השבח של ר"ש??? **לומד הרבה ומשכח קימעא!!!** וזה הרי תמוה: מה פשר השבח הזה? ממתי לשכוח קצת זה מעלה? מילא לשכוח קצת זה לא נורא... אבל להגיד שזה עוד השבח של ר"ש שהוא משכח קצת??

ותכל'ס... זה לא תכל'ס!! סו"ס פשוט וברור שאם ישאלך אל תגמגם לא נאמר על הגמ'... כי סו"ס הגמ' היא זו שתפקידה לגרום שהמשנה תהיה לא מגומגמת... ואם אחרי שלמדתי את הגמ' אני מתיישב מול משנה וכולי גמגום... או לחילופין למדתי טור ב"י ואני מגיע לסיר והכירה ואני מתגמגם אז ההלו... מה עשינו?? הפסדנו בדקה התשעים!! לא מספיק שאני לא מגמגם בשמונה דפי גמ' שביארו דף אחרי דף את המשנה... המטרה הסופית של הגמ' שהמשנה תהיה סדורה עלי או ההלכה! שאני מיד אוכל להגיד לך: הא אוקימנא- כך העמדנו וכך הסקנו את ביאור המשנה... ופה תכל'ס נכשלתי בגדול!! אז נכון שזה לא נובע מבורות אלא אדרבה... מעומס ידע... **אבל עדיין!! מה עושים עם זה???**

אז ככה: דבר ראשון: תרגיש נוח!!! הקונפליקט הזה שהזכרתי כעת... זה כבר תופעה ישנה נושנה שגדולי התנאים התמודדו איתה...

תנחש מי?? רבי מאיר ורבי שמעון בר יוחאי!!!

הסיפור היה כך: ר"מ ור"ש כידוע, היו תלמידים מובהקים של ר"ע... שהוא היה מוסר התורה שבעל פה! דא עקא: דווקא בגלל שר"ע הוא אבי תורה שבעל פה... הרי דווקא מר"ע אתה עלול לצאת הכי מבלבל...

ולמה??? כי ברגע שר"ע זה התורה שבע"פ בטרתתה!! מה זה אומר?? זה אומר שכל הלכה או מימרא שתגיד לר"ע... הוא תמיד יפרוך אותך... הוא תמיד יטען אולי איכא למיפרך... ואם תטען בנין אב... הוא יסתור אותך ב'כלל לדרך ז' ואם תגיד ק"ו הוא יביא 'חילוף הדברים'... מה שתגיד... תמיד הוא יבא אליך מהכיוון ההפוך... (וזה לא סתירה שיתכן שבסוף בסוף הוא בבת אחת יגיע ויפרוך את כל הטענות שהוא בעצמו פירך ובסוף הוא יוכיח שאתה צדקת וינשק את ראשך...) זה השפראך והסגנון בביהמ"ד של ר"ע... ולמה זה באמת ככה?? כי זה בדיוק נקודת ההבדל בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה... בתורה שבכתב משה רבינו מגיע ומכריז: זה הדבר אשר ציווה ה'!! זהו!! כי כן צויתיי!! סוף פסוק!! לעומת זאת בתורה שבעל פה הכל מגיע מלמטה... ר"ע מצידו מגיע ללא רקע והוא מתחיל לדון מאפס... וממילא הכל נעשה בדרך של 'ניסוי וטעייה'... שוללים עוד טעות ועוד טעות וככה זה מתגלגל (כמו כל ה"א שבגמ') ורק אחרי שסיימנו לשלול את האפשרויות המוטעות האחרונה אז ר"ע מניח על השלחן את המסקנה לאמיתה של תורה... ואין ברירה!!! בבית מדרש של ר"ע אי אפשר לדלג על השלב הזה... כי ככה בונים תורה שבע"פ שלב אחרי שלב... אבל תכל'ס... ברגע ששוללים כ"כ הרבה טעויות זה גם עלול לבלבל.

אתן לך המחשה קטנה לשבר את האוזן: בזמן קיץ הנוכחי התחילו יבמות בישיבת ר"ע... ר"ע נכנס היום לשיעור וחידיש: רבותי: צרת הבת **מותרת!!!** התלמידים מופתעים... מה... אנחנו ידענו שצרת הבת אסורה? ואז ר"ע התחיל לשלוח להם 300 פנים והוכחות בתורה שצרת הבת מותרת... ק"ו, בנין אב... במה הצד... אל תשאל... תחשוב שמ-8 בבוקר עד 4 בצהריים הספקת לשמוע מר"ע 300

עונת החגים מתחילה... חג הלקט שכחה ופאה ותרומות ומעשרות...

אמנם כשאומרים 'אחרי החגים' מתכוונים לתקופה הזו בין הייתר... אבל אצל ר' יונדב כעת מתחילים החגים!!! והשנה בפרט... השנה כמעט ולא היה לו קשה לעזוב את ירושלים ב"ז בניסן... הרגלים שלו היו קלות בדרך חזר מירושלים... ולמה?? כי אני בדרך לשדה שלי... והנה... בתקופה הקרובה מתחילה עונת האביב והקיץ אנתנו מסתערים על המצוות החביבות... כן... שנה שעברה היה פה שמיטה... ואמנם שמיטה היא מצוה חביבה מאוד... אבל גם לקט שכחה ופאה ופרט ועוללות ותרומות ומעשרות ורבעי זה גם מצוה ואת זה לא היה לנו בשנה שעברה... והנה... כעת זה הולך לחזור לראשונה אחרי שנת השמיטה!! במוצאי פסח זה עדיין היה מוקדם... ס"ט זה עדיין לא העונה... אבל מיד אחרי פסח כן היה לנו פה קציר צנוע של שעורים... ס"ט שעורים זה בעיקר מאכל בהמה וזה פחות דומיננטי... אבל גם בזה זכינו ב"ה לקיים לקט שכחה ופאה... אבל עיקר חימום המנועים זה לקראת קציר החיטים שמתקרב ממש בימים הקרובים... אגב: אנא מכס תושבי 'הרהים ובפנים הארץ'... נכון שבתקופה הזו ברגע שיש עליה ניכרת בטרמפרטורות ונעשה חם ויבש מהרגיל לעונה' זו הרגשה של שרב ואתם מתלוננים ומכחים שישבר השרב... אבל תדעו לכם שבשביילנו בעלי האדמה... יום שרב זה יום חג!! כל יום שרבי מקדם את השדה חיטה שלנו... כל יום שרבי משנה את הפנים של השדה כולה... בשבוע שעבר החיטה הייתה ירוקה לגמרי... רק הגיעו יומיים של שרב... הירוק נהיה קצת יותר בהיר... מספיק לנו עוד שלושה ארבעה ימים של שרב כזו וזהו!!!! השדה חיטה עושה 'שינוי השם' ומכאן ואילך היא נקראת "שדה לבן" כי החיטה מתייבשת לגמרי ומשנתה הצבע שלה מירוק לצהוב-לבן... ואז מתחילה החגיגה... "שמחו לפניך כשמת בקציר, כאשר יגילו בחלקם של..."

ואכן זה עניין של ימים ספורים... היערכות בעיצומה... ולבנתיים!!! לבנתיים אנחנו לומדים בעיון מסכת פאה והלכות לקט ושכחה... ואנחנו צריכים להזכיר כי מיד אחרי שנגמור את הקציר... מיד אח"כ אנחנו התבואה הולכת לגורן ואז מתחילים ההלכות החמורות של תרומות ומעשרות!!! בקיצור: עונת החגים!!

אגב: השנה באמת התעורר סדר יום חדש בשדה שלנו... כי האפיק של אמת המים השתנה לאחרונה... ואם עד עכשיו הוא עבר ליד השדה שלנו... כעת בחסדי שמים הוא התחיל לעבור באמצע השדה!! הוא חולק את השדה לשנים... וזה גרם שלעניין הפאה השדה נהפכה לשתי שדות... ולכן השנה אנתנו נצטרך לתת שתי פיאות!! יתכן שיהיו כאלו שיתלוננו שזה כאב ראש בשבילם... אבל אדרבה... בשבילי יש פה מבצע אחד ועוד אחד... אם עד עכשיו הייתה לי מצוות פאה אחת... כעת זכיתי בשתי מצוות... (אגב: צ"ע: האם באמת מה שמפסיק לפאה הופך את זה לשתי מצוות עשה ונפרדות... מילא במעשר יש באמת מקום להסתפק כי במעשר יש עניין של שיעור!!! והשיעור נשאר בכל מקום שהוא אותו שיעור... אבל בפאה שאין לה שיעור... אז הפרשי פעמיים זה מסתמך ב' מצוות וצ"ע...?)

זכחה... שכחתי לגמרי... חוץ מלקט שכחה ופאה... יש לנו פה עוד מצוה שחביבה עלינו מאוד!!!

מצוה שנקראת משפחת אביעד ומשפחת אבידן וגם משפחת אלישמע... מה פירושו?? מה פה המצוה?
אז ככה: ברגע שמתחיל הקציר... מתעורר צורך בפועלים!!! ס"ט מדובר בלע"ז בשדה גדולה... וב"ה יש ברכה בכרי... כשמיגע השלב של המעשר ומוכרחים למדוד את הכמויות תמיד יש הפתעות חיוביות ב"ה... ותכל'ס לקצור כזו שדה זו עבודה רבת... ובדיקו בשביל זה יש לנו פה ב"ה כמה משפחות עניות שמשועות להתפרנס... מדובר ביהודים קשיי יום שיוצאים מידי בוקר בעלות השחר וחוזרים בצאת הכוכבים... אבל כעת שהגיע הקציר אבא תמיד שוכר אותם וזו חגיגה שלימה בשבילם!!! למה?? כי אבא רוצה על הדרך לשמח אותם ולהשביע אותם... ולכן אבא שוכר את כל המשפחה ביחד... אטרקציה מושלמת...

אבא קורא לר' אלישמע ואומר לו: בעוד שבוע אתה מגיע לכאן בהרכב מלא!!! מה זה אומר?? זה אומר שר' אלישמע מגיע השכם בבוקר עם מגל ומתחיל לקצור (תוך כדי שהוא מתפלל כדון פועלים... חוץ מק"ש ותפילה שאז הוא מפסיק מעבודתו) ואז מתחילים הפשלות... שישאר בינינו... ר' אלישמע הוא לא כ"כ 'חזק' בקטע של הקציר... וכמעט בכל פעימה במגל נופלים לו שיבלים... לפעמים שיבולת אחד והרבה פעמים גם שנים... אבל על מנת כן!!! אבא יודע את זה והוא שמח עם זה... יופי... למה לא... כל שיבולת נוספת שנופלת הולכת לעניים... זה רווח נקי שלנו כיהודים... ואז אשתו של ר' אלישמע מגיעה לשדה... והיא עוברת אחריו... ומרימה את כל הלקט שהוא הפיל ולוקחת את זה היישר לבית שלהם כדון לקט... (מסובן שאם השכנה תקדים אותה היא לא יכולה להתנגד... מתנות עניים זה הפקר!! אין רשות לבעה"ב לקבוע מי יקח את זה... אני רק אומר מה קורה בשטח) ואז מגיע השעה אחד בצהריים והילדים של ר' אלישמע חוזרים מהחידר... אבא קורא להם... בזוא... בזוא לעזור לאבא שלכם בשדה ואני אשלם גם לכם... עכשיו: אתה מבין לבד שהילדים של ר' אלישמע לא מי יודע מה חוזרים... אבל אבא בכל זאת שוכר אותם... והשיקול העיקרי שלי, בגלל 'כי תבא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך וחרמט לא תניף וכו...' יש מצווה מי וחדת שבשעה שהפועל עובד בשדה מותר לו תוך כדי לנשנש את היבול והמין שהוא קוצר... ולכן אבא נותן גם לילדים לעבוד בשדה בשביל לאפשר להם את התענוג למלול מלילות ולנפח ביד ולאכול... כך אבא חוסך לר' אלישמע עוד ארוחת צהרים לילדים שלו בדרך כבוד... כן... מגיע להם כדון פועלים... אבל תמיד אבא מזוהר אותם שאפשר למלול רק קצת שיבלים... לא לקחת הרבה כמו הילדים האלו שעושים כזה 'בטן' בחולצה ומכניסים לשם שיבלים ואז מפרקים אותם... זה אסור!! כי כאן זה כבר דרך קבע וזה מתחייב בתרומות ומעשרות... כן... אבא מסביר להם שמעשרות זה הולך יחד עם שבת!!! כמו שבשבת אחרי ה'תהילים' הרי בתקופה זו הממתק שהילדים מקבלים זה שיבלים לכסוס... וכבר כל הילדים יודעים שמותר למלול חיטים אחד בשנינו אבל אסור לעשות כמה ביחד כי זה כבר נראה כדש... אז גם בייחס לתרומה זה אותו דבר... כל זמן שאתם מוללין ככה אחד אחד זה דרך נרא... אבל כמה ביחד זה כבר מתחייב בתרומה... (עקרונות לאבא לא איכפת... אבל ברגע שזה מתחייב בתרומה זה כבר לא חובבני... תרומה זה לא משחק... בפרט לא בתוך שדה שכולה טבל... זה יכול לעשות פה תערובות וסגנדל שלם)... וככה משפחות שלמות מבלים כאן במשך שבועיים שלוש 'עד כלות קציר החיטים'... ולבנתיים יש להם ארוחות צהרים לכל המשפחה... כל אחד מולל בפניו שלו... ובמקביל האמא לוקחת איתה לקט ומעשירה את האוצר הדל שלהם לקיץ הקרוב...

אז עכ"פ בשלב הזה אנחנו אוחזים במצות לקט!!! חג הלקט הוא החג הראשון במתנות עניים... אבל בשבועיים הקרובים אנחנו נתקדם לשני החגים הבאים... חג השכחה והפאה... זה יקרה רק בעוד שבועיים! כי פאה זה משהו שמתחיל רק בסוף הקציר... כשר' אלישמע כבר יקצור כמעט את כל השדה... אז הוא יצטרך להשאיר פאה בסוף השדה!!! ואז... אחרי הפאה או תוך כדי מגיע החלק העיקרי של השכח... שאז ר' אלישמע ובניו... אחרי שהם סיימו לקצור וכל החיטים מונחים תלושים על האדמה... כעת הם לוקחים כל כמה חיטים ואוגדים וקושרים בחוט ובסוף לוקחים אותם לערימה אחת... ואז כשהם לוקחים אותם הם שוכחים אגודה זה נקרא שכחה!!! רק מה?? מצוות שכחה היא קצת פחות עקשן!! כי זה כבר נעשה בחיטים תלושים ואז כבר אסור לפועל לאכול תוך כדי העבודה... (הדין של 'וקטפת מלילות בידך זה רק בשלב של 'חרמט לא תניף' הדינו כשהעבודה היא במחזור) עוד נפגש אתכם לקראת השכחה... נזכיר ונזכור אתכם בשכחה...

בשבוע שעבר הייתה לי טעות במדור הלכה בקרוב ממש למעשה... כתבתי שם שנויר מוגלח את כל הראש כולל הזקן!! משום מה כך היה ברור לי... והוכיחו לי שלא!! זה רק הראש בלי הזקן... ואגב: שמחתי שמחה גדולה... כי כשדמייתני את עצמי משתוקק לקבל ע"ע נזירות בל"ג כשיבנה ביהמ"ק... מה שהכי הרתיע אותי זה לחזור הבייתה ביום מלאת מוגלח למשעי... מילא הלויים מסוגלים יום אחד בהיר להעביר תער על כל בשרם... אבל אני... ועוד ליוזם את זה... אבל ברגע שהתברר שזה רק הראש... זה כבר נשמע אחרת לגמרי... ואגב: זה מאוד מאוד מסובך!! כי נייר הרי צריך לגלח את הראש בתער... ואילו את הזקן אסור לגלח בתער!! ממילא מי שמגלח את הנייר צריך מצד אחד להוריד את כל שער הראש ואם הוא השאיר שתי שערות לא יצא ידי חובתו... ומצד שני אם הוא חלילה הוריד שתי שערות בוקן זה לאו דאורייתא... בקיצור: על זה נאמר: כחוט השערה!!! הספר צריך לדקדק עם נייריו כחוט השערה...

הערה נוספת... והפעם בדרך היומי:

מיום ראשון הבעל"ט מתחילים מסכת חדשה... סליחה!! בעצם לא לגמרי מסכת חדשה... אבל מתחילים נושא חדש לגמרי... מסכת סוטה מתחלקת לשני חלקים מובהקים!!!
עד דף ל"ב זה דיבורא דסוטה... הלכות סוטה... ומדף ל"ב ואילך זה נושאים אחרים לגמרי לגמרי!!! זה כמה וכמה סוגיות קטנות ומגוונות עם הרבה אגדות... זה מתחיל עם רשימת הדברים שנאמרים בכל לשון... (שזה הקישור היחיד שלהם לסוטה שגם היא נאמרת בכל לשון) ואז יש סוגיה שלימה סביב הברית של הר גריזים והר עיבל... (מומלץ ללמוד את הסוגיה הזו בעיון... ולו בשביל להתלמד איך לקחת מקראות שבתורה וללמוד אותם כסוגיה... ואגב... אם אנתנו נמצאים בהכנות לקראת מתן תורה... הנושא הזה הוא לגמרי קשור לנושא של קבלת התורה כי הברית שבערבות מואב היא המשעמד החותם והמסכם של הברית שבחורב... באופן כללי צריך לדעת שיש כך וכך עשרות פסוקים מפוזרים בתורה שעוסקים בסדר קבלת תורה... מעבר למעמד הר סיני בעצמו... אם זה המקראות שעוסקות בלוחות, אם זה פסוקים מפוזרים בסדר העלויות של משה להר למ' יום, וסדר מסירת התורה ממושה לישראל וכו' ואם זה הברית בחורב והברית בערבות מואב... ואכמ"ל)
אח"כ מגיע סוגיית ברכת כהנים... ואח"כ מגיע פרק משוח מלחמה... ועגלה ערופה... סוגיות קצרות ומתומצות... סוגיות קלות ומעניינות ואחרון חביב המשנה האחרונה של סוטה שעוסקת בין הייתר באחרית הימים...
וזה כמוזן בתור חימום מנועים לקראת **לקראת חזרת לזירה!!! היכנו היכנו!!!**
בעוד שבועיים והצי מסיימים מסכת סוטה ומתחילים מסכת גיטין ובוזה אנתנו סוגרים מעגל של יותר מחצי שנה...
בר"ח חשוון התחלנו מסכת נדרים, ואח"כ נייר (וסוטה...) המסכתות האלו הם אמנם שתולות בתוך סדר נשים... אבל יש בהם סוג של 'יצאה וחרגה' מהנושא... (אמנם סוטה היא כן סדר נשים אבל בכ"ח...) והנה בכ"ח באייר א"י"ה אנתנו שוב חוזרים לסדר נשים ובגדול!!!! מתחילים מסכת גיטין... ונא להתכונן!!! אם אתה רוצה לחלום זה עכשיו... עוד מעט חוזרים לעניינים... נא להתכונן...

לשובע ולא לרזון... 'ר' ישעיה ב"ר משה...

השבע הגעתי לתומי לתפילה... ואחרי התפילה אני רואה מודעה גדולה: "לשובע ולא לרזון, 'ר' ישעיה ב"ר משה צבוק"ל... מי שמכיר אותי יודע שאני לא אוהב סגולות... אבל מה אעשה... הייתי רע!! ונכנסתי... אני ירק נכנס... מישהו מקבל אותי בפנים מאירות: נו... תאכל... והוא דוחף לי קוגל אטרייות... לא הספקתי לגמור... הוא דוחף לי קוגל תפ"א... והחברה שם ממיטיבים להאבס אותי עם עוגות ורואלך משובחים כאלו... (מסוג הרואלך שאצלו הליטאים... מחלקים את זה רק אחרי צומות...) בסוף יצאתי משם כולי לשובע ולא לרזון... על הבוקר כמו בשבת אה"צ...

עד כאן בשביל האוירה הטובה... אבל כעת כמה מילים בריצנות:

עד אותו יום לא התחברתי בגרוש לסגולה הזו... (וגם עכשיו לא)... בינינו... לקחת יהודי ולהאבס אותו ולדחוף לו אוכל ועוד לעשות משהו אלע אלע עיניי? אבל אחרי שאכלתי שם!!! והוויית את האוירה פתאום ראיתי את זה במבט קצת שונה... אז ככה: במקרה... קצת הכרתי את הנפשות הפועלות... חלק מאלו שדחפו לי את האוכל בתוך הפה... אני מכיר אותם... בעבר היו לנו כל מיני ויכוחים פוליטיים בהבדלי מנטליות ומגזר ופוליטיקה... ושפכנו בוך וגנאי אחד על השני כ'מקובל'... **אבל כל זה שייך להסטוריה!!** כי היום לפתע אני שוב פוגש את אותם חברה... ופתאום אני שומע מנגינה אחרת לגמרי... 'ר' שמיל... אכלת כבר?? אני רוצה שתאכל... ההלו... רגע... אבל שכחתי... אני ליטאי... מה זה משנה... אתה צריך לאכול!! לשובע ולא לרזון... אחרי רגע נכנס שם עוד אחד מה'סדינים האדומים' מהסוג שגם המאכל וגם הנאכל לא היו מעוניינים לשבת אחד ליד השני בגן עדן (וכ"ש לא בגנים) ואני עוקב מהצד בדריכות... ואני בהלם... איזה מאור פנים... בא תאכל... קבלת כבר לאקשן קוגל? מה עם בעבאלאך? פתאום קלטתי שמאחורי הלאקשן מתחבא משהו שהוא בכלל בכלל לא לאקשן!!!

העניין הוא ככה: אותו אחד שחילק שם קוגלים - לשובע ולא לרזון... פעם היו בינינו גיציים של שנאת

חינם... הוא מחק את הדרך שלי ואני מחקתי אותו... הוא אחז שאם אני לא מספיק עובד את ה' אז אני מחוק... ואם הוא לא למד כל היום כולל אז אני מצדיד מחקתי אותו... וכך היה וכך הווה וכך לדאבוננו ח"ו יהיה!!! מה נעשה... כבר אלפיים שנה שזה ככה!! זה לא סוד שכבר דורות ע"ג דורות שאנחנו נופלים בשנאת חינם ולבנתים לא נראה באופק שמבינים עניין...

אלא שפתאום 'ר' שיעלה נכנס לתמונה... 'ר' שיעלה תפס את אותו אחד בגרון ואמר לו: תגיד לי: איך אתה מעיז לדבר נגד שרף פולק? אתה לא רואה שהיא... שהיא רע ? ! הוא צריך לאכול ? ! מהרה תביא לו לאכול... ברגע הראשון אותו אחד בהתחלה הסתכל על 'ר' שיעלה בהשתוממות ואמר לו... רגע... 'ר' שיעלה... אז מה ושמיל פולק רעב... שירעב... מניע לו... הוא מתנהג כמו גוי... הוא לא מתדבק בצדיקים... שירעב לחם... 'ר' שיעלה הזדעזע... תפס אותו ואמר לו: אתה נורמלי?? ? הבן של הרבש"ע רעב... ואתה מדבר איתי על יידישקייט...?? קודם כל תן לו לאכול... אח"כ נדבר!! קודם כל תדאג שהבן של הרבש"ע יהיה שבע... אח"כ... אח"כ נחשוב מאיזה קומה לזרוק אותו על זה שהוא אוכל שרויה או לא עם בשובב"ם...

ואת זה!!! את זה ראיתי שם ב'מפעל ההזנה!!' את השפראך הזה טעמתי חזק בלשון שכמעט

נשרפה מהקוגל הרוחט... והיית בהלם מזה!!! כי האמת היא שבאמת היה מוזר לי... כי שמת לב שבאמת ממוזן לא יצא לי להתכתש איתו... לא יצא לי לאהרונה לשמוע ממנו מילות גנאי על המגזר השני... מה מברר?? ? שיום אחד הגיע 'ר' ישעיה ב"ר משה עם סירים גדולים... ועם 'דולה לגימת'... ואת המסר ואת השינוי תפיסה שלא הצליח להיכנס **דרך הראש!!!** 'ר' ישעיה הצליח להכניס את זה עם כדור (של קנידלך) **דרך הפה**... 'ר' ישעיה פותח לכל יהודי את הפה ומכניס לו אוכל... ההלו... קודם כל תאכל... אח"כ נדבר!! **מה המסר שמועבר כאן דרך הפה... או יותר נכון דרך הבטן??** ההלו... קודם כל אתה בן של ה'!! קודם כל תאכל... קודם כל תשב... אבא שבשמים רוצה קודם **אוותר!! ש ת ה י ה** ! מה תהיה? לא משנה כעת... קודם שהבן של ה' **יהיה** אח"כ **שיהיה---** **צדיק!!** שמעת?? יהודי צריך בראש ובראשונה **להיות!!!**

אח"כ הוא גם צריך להיות--- **צדיק!!** אני רוצה לעצור רגע ולשאול: המשפט הזה מקובל עליך?? אתה מסכים עם זה הקביעה הזו שיהודי קודם כל **להיות** ורק אח"כ להיות צדיק? מישהו חולק על היסוד הפשוט הזה?? זה הרי הלכה מפורשת!! ההרואית: שעל חיים של יהודי מחללים שבת ויום כיפור... מאכילים אותו נבלות וטרפות... הכל דוחים... בשביל מה?? בשביל להציל חיים של יהודי!! זאת אומרת: יהודי חי זה הדבר הכי חשוב בעולם!!!

קודם שיהודי **יהיה!!** ורק אח"כ שיחיה (כמו) **יהודי!!**

קודם שיהודי **יהיה!!** ורק אח"כ שיחיה--- **צדיק!!**

ואגב: כבר הזכרתי כאן פעם... יהודי צריך לאכול ארוחת בוקר... למה?? כדי שיהיה לו כח לעבוד את ה'?? מה פתאום!! יהודי צריך לאכול כדי **להיות!!** ה' רוצה אותך פה!! וזו סיבה מספיק חשובה עוד הרבה לפני עבודת ה'... זה בדיוק כמו שתראה אמה רצה אחרי הקטנצ"ץ שלה... להכניס לו עוד ביס לתוך הפה... תשאול אותה בתמימות מעושה: מה יש?? למה כ"כ חשוב לך שהוא יאכל? מה... כדי שיהיה לו כח לעבוד את ה'?? היא תסתכל עלינו כאילו נפלנו מהירח... מה הקשר... זה הבן שלי... אני רוצה שהוא יאכל כדי... כדי שהילד שלי יהיה... מה יש פה להסתובב... מי צריך עוד סיבות נוספות... אותו דבר כאן:

רצון ה' הגדול ביותר בעולם זה בני כבודי ישראל!! יש לו עניין ב'!! בך!! מה העניין שלו? לא יודע... כשההורים שלך יצליחו להסבירו לך מה העניין שלהם בך... אז תבין מה יש לרבש"ע ממך... אתה בן שלו וזה!!

---תכניס לראש: ישנם שני ערכים ביהדות שנמצאים בשיא פסגת סולם הערכים היהודי שאין למעלה מזה: א. **חיים** של יהודי' ב. **וכבוד** של יהודי
חיים של יהודי דוחים את כל התורה כולה... כדין פיקוח נפש כידוע...

לעומת זאת כבוד של יהודי אמנם לא דוחה לא תעשה!! אבל עשה? הוא דוחה את כככל העשה שבתורה ולו החמור ביותר... למדנו על זה לאחרונה בסוף נזיר: שאפילו כהן גדול שאסור לו להשתתף אפילו בלוויה של אביו... אבל אם אותו כ"ג פוגש מת מצווה ואין מי שיטפל בו... עם כל הכבוד לך כהן גדול... תפשיט את השמונה בגדים... תפשיט שרוולים כי כבוד של יהודי פשוט אחד דוחה גם את הקדושה של האיש הכי קדוש והגדול ביותר מאחיו... שים לב: **חיים** של יהודי! **וכבוד** של יהודי!!!
אלו הם שני ערכים שנמצאים בפסגת סולם הערכים ביהדות!!!

ובינינו... באיזה מהירות אנחנו מוחקים את היהודי השני?? ?

מופיע מולך יהודי שלפי החינוך שלו מתנהג לאכול היתר מכירה ואצלך זה איום נורא... אבל ההלו... לחמוק אותו בגלל ערך שנקרא שמיטה?? ממתית ערך של שמיטה דוחה ערך של כבוד של יהודי??

מופיע מולך יהודי שהוא לא לגמרי בקו שלך בעבודת ה'... ואתה מוחק אותו... תגיד לי: איזה ערך קיים ביהדות שהוא דוחה ערך של כבוד של יהודי?? אין כזה דבר!! אז נכון... הוא לא שייך למגזר שלך... הוא לא מסתופף אצל הכה"ג שלך... אבל אתה קולט שאם הוא ח"ו היה מת מצווה... הנה"ג שלך היה צריך להוריד את הקולפיק ואת השמונה בגדים כדי לטפל בקבורתו?? רק מה נעשה שאותו יהודי עדיין חי... לכן מה...?? אתה מוכן לכבד יהודי רק כשהוא מת?? אתה נזכר לכבד יהודי רק כשמכניסים אותו לאדמה? היום אתה עובר ליד יהודי ואתה יורק לו בפרצוף כי הוא לא לגמרי בקו שלך... הרי אם עוד רגע הוא ח"ו יתמוטט לך מול העיניים... אתה תהיה מחוייב לחלל עליו שבת בשביל קדושת החיים שלו שזה קדוש יותר משבת ויו"כ וכל הקדוש והיקר ביחד?? נו... אז מה הוא אשם שלא קרה לו כלום והוא בריא ושלם... לכן הכבוד שלו כיהודי והחיים שלו כבר לא יקרים ודוחים כל ערך אחר ביהדות אחר?? רק אמבולנס 'עושה לך את זה'??

אז הנה!!! זה לעניות דעתי סוד הסגולה של 'ר' ישעיה ב"ר משה...

'ר' ישעיה ידע שברגע שיהודי מקבל התקפת לב... כולם פתאים נזכרים להעריך ולייקר את התא הבודד והערך הממוקד של יהודי כמות שהוא!! 'ר' ישעיה החליט... בשביל מה לחכות להתקפות לב... הרבה יותר זול להביא כמה סירים מהבילים ונכניס **ליהודי בראש** שהוא צריך לדחוף אוכל ליהודי השני **בתוך הפה!!** כי... הלו... לא מעניין אותי מי אתה ומה אתה... קודם תאכל!!! כן... ה'קודם תאכל' הזה יושב בדיוק על אותו יסוד של פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה... הרי בינינו... למה פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה?? כי... כי קודם תחיה!!! אח"כ תשמור את כל התורה כולה... ואמר 'ר' ישעיה: אני לא מחכה לאמבולנס או לטרגדיה שתישם בצד את כל שאר הערכים היהודים ותסביר בדרך הקשה שחייים של יהודי זה הכי יקר... אני כבר מביא לאקשן קוגל ומכניס ליהודי לראש... קודם תאכל... קודם נדאג לחיי נפש שלך... ואח"כ כשתגמור מהצלחת... אז נתחיל לריב איתך למה אתה לא מקפיד על זמן תפילה...

אותו חבר שלי כבר לא מסוגל לדבר בגנותו של יהודי!! תחשוב: אחרי כ"כ הרבה קוגלים שהוא הכניס לבטן של יהודים... איך אפשר לדבר על יהודי?? ? תבין: מילא פעם... הוא צעק עלי למה אני לא מספיק ירא שמים... אבל אחרי שר' שיעלה דחף לו מצקת ביד ואמר לו: שהעיקר שיהודי יאכל... מאז אין לו מה להגיד לי... הוא קלט שיהודי שאוכל טוב זה כבר יהודי שעשה את היומית שלו... וזה אמת!!! זה לגמרי לגמרי נכון ביחס ליהודי **השני** כלומר: בנין לבין עצמי זה בודאי לא נכון!!! אם אני אוכל כמה קוגלים ואני ארגיש שעשיתי את היומית שלי... אוי ואבוי לי... אבל אם אני אסתכל על היהודי השני ובמקום לבדוק בציציתיו... אני אבדוק אם הוא כבר אכל... אה... אם הוא אכל אז הכל בסדר... **זה נכון!!** **לגמרי נכון!!** והלוואי ונגיע למדרגה הטהורה הזו!!!

כבר אלפי שנים הקב"ה רוצה שנקלוט שיהודי זה בראש ובראשונה בן של ה'... ועם כל הכבוד לכל היידישקייט... ה' מצפה ממני שאני אנהוג כבוד בן שלו... ורק אז אולי להתחיל לדאוג ליידישקייט שלו... (כמובן שבסוף אנהוג גם צריכים לדאוג לרוחניות שלו... שיהיה יושן ונרבות... כן... אבל אתה מבין לך שאנחנו תקועים הרבה לפני כן... אנחנו תקועים על סתם ביקורת ולשה"ר בלי שום קשר לדאגה כנה ליידישקייט של השני...) כאן הסירים של 'ר' ישעיה ב"ר משה הוכיחו את עצמם שההלו... אם אתה כבר מגיע למתוח ביקורת על חבר שלך... כך... תמתח עליו ביקורת ש... שנראה לך שהוא רעב... כן... פעם הגעתי לשטיבלאך בשעה 12.00 בצהרים ואני רואה מפוץ באנשים שמתפללים שחיות... התחלתי לעשות פרצוף ביקורתי!!! מה קרה?? פתאום אני רואה חדר של אוכל של 'ר' ישעיה... אמרתי לעצמי: אוה... הביקורת ברגע אחד עברה ל- א.ו.י. 12 בצהרים ויהודים עדיין לא אכלו... עוד רגע זה כזווק אבן לחמת... מהר מהר לאכול... אגב: זה גם הרעיון בסגולה של התפילה על קברי אדמור"י זוויהל (ועוד כמה צדיקים) שכידוע כל העניין שלהם היה חסד והטבה לזולת ללא תנאים וגבולות... לדאוג ליהודי הבסיסי כמות שהוא... להוציא אותו שבע...

ומי יודע!!! אולי המסר הזה שכ"כ נחון היום... הוא הוא זה שמעורר בשמים שפע של רחמים לפעול ישועות... וכמובן... לא להיתקע שם... לשובע ולא לרזון זה לא קשור דווקא לציפון של הצדיק וגם לא צריך לשים את התמונה שלו שם וכ"ש שלא צריך פרסומת... יש פה רעיון שהעיתי שלו הרבה יותר קשור לאבלות שיש לנו בימים אלו על תלמידי ר"ע (מאשר העייתו של היארצייט של אה"ר) ס"ו אנחנו מתאבלים על תלמידי ר"ע שלא נהגו כבוד זה בה... אין לנו מושג מה הם לא נהגו כבוד... אבל מה שבטוח... הסיבה שהם נענושו לא בגלל שהם לא נהגו כבוד בהליגער תלמידי ר"ע... אלא בגלל שהם לא נהגו כבוד אחד בשני כיהודים!! כי ס"ו החיוב לנהוג כבוד... זה לא רק בתלמידי ר"ע... אלא כל יהודי באשר הוא... תכל"ס... היארצייט כבר נגמר... הסגולה הסתיימה!!! האנשים כבר שבעים... וכעת הגיע הזמן לעשות את השינוי האמיתי מבפנים... בל נשכח **אנחנו כעת בשביבת מוזיקה ועוצר**

של תחנונות לא סתם... חז"ל רצו שנעשה שיעורי בית בימים אלו... להתחיל לבודד את התא הזה שנקרא כבוד של יהודי!! לדעת שהערך הזה דוחה ומדחיק כל ערך אחר ביהדות!!! לדעת שהיהודי השני קודם צריך **להיות**... ולהכיר בקיומו כבן של ה'!! אח"כ נתחיל לחנך אותו שיקפיד על המנהגים של הקהילה שלי...

לסיום: מומלץ בחום!!! אם אתה רוצה לעשות שינוי מהותי ביחס לשנאת חינם הנכון ביותר זה להגיע מכביש עקיפה... תתחיל לעשות טוב ליהודים... תפתח איזה גמ"ח של הטבה וחסד... אפילו משהו קטן... ככל שתרגל לעשות טוב ליהודי... מעט מן אהבה דוחה הרבה מן השנאה... זה העומק (בקיצור נמרי) למושג שנקרא ספירת **העומר**... אמנם אנחנו דוהרים לקראת היום הקדוש והנורא של קבלת התורה שאז היהודי מקבל את כל השיעור קומה של כל המדרגות... אבל כל הבנין הזה בנוי... על מה? על ספירת **העומר!!** על קרבן העומר שהוא מייצג את היהודי המימלי!! את היהודי הרגוע נולד מצריים ומושלך לבללוך כתינוק מוזנח ומעשייו כבהמה ומהלכו קומץ שעורים... וה' מחבק אותו ואוהב גם כיהודי... זו נקודת הבסיס... על הבסיס הזה מתחילים ועליו מטפסים וממנו מגיעים: גם כשהיהודי כבר מרגיש 'מספר' ואוחז בתשעה וארבעים יום... ההלו... אל תשכח שזה לעומר!! אל תשכח שכל המדרגות הגבוהות... נשענות על הבסיס הראשוני - לעומר!! על נקודת הפתיחה שלך שנקראת מינימום יהודי שלא תשכח לנהוג בערך הזה כבוד!!

סוטה דף טו

קרבת העומר מאכל בהמה, וספירת העומר

הגמ' מבארת שהטעם שסוטה מביאה מנחה שעשויה משעורים, שכשם שמעשיה מעשה בהמה, כך קרבנה מאכל בהמה. המשנה הקשתה שהרי גם מנחת העומר באה מן השעורים, והיא עונה שמנחת העומר באה מ'גרש', שזה יותר מנופה ויותר משובח, ואילו מנחת סוטה באה מקמח שעורים רגיל.

ובאמת מה הביאור בזה שקרבן העומר הוא מאכל בהמה. המהר"ל (דרוש על התורה, ותפארת ישראל פכ"ה) אומר יסוד גדול, ותורף העניין כתוב ברד"ק על הושע (ג, ב), שכשעם ישראל יצא ממצרים לא הייתה להם צורת אדם גמורה, וכמו שאומר האריז"ל שלא היו ראויים לצאת, וכמו שאמרו מלאכי השרת לקב"ה בקריעת ים סוף 'הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי עבודה זרה'. ולכן החג נקרא פסח, לשון לפסוח, על פי הפסוק 'מדלג על ההרים'. שהקב"ה מביא את עם ישראל למקום שהוא מעבר לדרגתו.

כל יציאת מצרים היא מ'איתערותא דלעילא', מקום שמעבר לדרגתנו. בספירת העומר עם ישראל סופר כדי לקבל תורה ביום החמישים, ולקבל אז צורת אדם שמקבל תורה. מתן תורה הוא יום חתונתו, חיבור גמור בין הקב"ה לעם ישראל, וזה שייך רק כשתהיה להם צורת אדם גמורה.

זהו מהלך ספירת העומר - בניין פרצוף כלל ישראל כצורת אדם. ומוסף הרב בעל התניא ב'ליקוטי תורה' שלו, שלכן אין סופרים ספירת העומר ביום ראשון דפסח, שביום הראשון היה גילוי גמור של איתערותא דלעילא שלא היה מקום כלל לישראל לפעול, שאפילו אינם יכולים לספור יום אחד בעומר. תחילת בניינה של כנסת ישראל היא רק ביום השני והלאה.

וזהו המהלך שמתחיל מקרבן העומר, מאכל בהמה, עד שתי הלחם הבא מן החיטים שהם מאכל אדם. ידוע שקרבן העומר מתיר את התבואה במדינה, ושתי הלחם מתירים את התבואה במקדש (שזה ענין יותר גבוה). כלומר עם ישראל הולך ממדרגת בהמה שלית לה מגרמא כלום, למדרגת אדם שעומד לעצמו.

קרבת העומר מייצג את עם ישראל כשאין להם צורת אדם, ורק בספירת העומר, ביום הנ' הם באים לצורת אדם.

דף טז

נוב וגבעון

לומדים מהפסוק של 'בקרקע', לרבות שילה נוב וגבעון ובית עולמים, רש"י אומר שלא גורסים נוב וגבעון, כיון שלא היה שם ארון אלא מזבח הנחושת לבדו, ולא קרב שם קרבן יחיד.

התוס' ישנים ביזמא (מד, א) מביאים את דברי רש"י ומוסיפים עליו את המילים "דרחמנא אמר משכן ממש שיהא עומד בקדושתו כמשפטו, שיהא הארון בבית קדשי הקדשים". פי' שאם הארון חסר, אזי חסר משהו מהותי בקדושת המשכן.

הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פ"א ה"ב כתב: "כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו, ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא הייתה שם תקרה, ושס"ט שנה עמד משכן שילה, וכשמת עלי חרב ובאו לנוב ובנו שם מקדש, וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש, ומגבעון באו לבית העולמים, וימי נוב וגבעון שבע וחמישים שנה".

מפשטות לשונו של הרמב"ם משמע שאין הבדל בין נוב וגבעון לבית עולמים, וכולם נקראו בשם 'מקדש', אע"פ שלא היה בהם ארון.

ונמצא שיש כאן מחלוקת בין רש"י לרמב"ם האם נוב וגבעון נחשבים מקום מקדש או לא.

לכאורה הרמב"ם אזיל לשיטתו, שהרי נחלקו הרמב"ם והרמב"ן מהו עיקר המקדש, שהרמב"ם (תחילת בית הבחירה) סובר שעיקר המקדש הוא מקום העבודה של ישראל, ומאידך הרמב"ן (עה"ת) סובר שעיקר המשכן הוא המשך של השראת השכינה של מעמד הר סיני.

מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל אמר שהרמב"ם והרמב"ן אזלי לשיטתם, שהרי הם נחלקו בעוד ב' מחלוקות: האם יש חובה להתפלל כל יום, שדעת הרמב"ם שיש חובה מדאורייתא להתפלל בכל יום, ודעת הרמב"ן שיש מצווה להתפלל רק בעת צרה. עוד נח' הרמב"ם והרמב"ן האם יש מצווה לזכור את מעמד הר סיני.

וביאור שורש המחלוקת היא דהרמב"ם סבירא ליה שעיקר מעמד הר סיני הוא תעבדון את האלקים על ההר הזה. ואילו הרמב"ן סובר שעיקר מעמד הר סיני

הוא גילוי השכינה, גילוי כבוד ה' בעולם. וממילא, המשכן שהוא השמך מעמד הר סיני, ממשך באותו מהלך: לדעת הרמב"ם עיקר המשכן הוא מקום העבודה, ודעת הרמב"ן עיקר המשכן הוא גילוי שכינה.

וממילא זוהי המחלוקת לגבי תפילה ג"כ: הרמב"ם ס"ל דיש חובה להתפלל בכל יום שכן זהו עיקר הדגש של עשם ישראל כשם שהיה במעמד הר סיני, והרמב"ן ס"ל שאין חובה כזו. וממילא הרמב"ם ס"ל שאין מצווה לזכור את מעמד הר סיני, שכן אין מצוה לזכור שעבדנו את ה', כי אנחנו עובדים אותו בכל עת, עבודה שבלב זו שכינה. ולכן אין מצווה נפרדת לזכור את מעמד הר סיני. אבל הרמב"ן ס"ל שיש מצווה לזכור את אותו גילוי שכינה שהיה במעמד הר סיני תמיד.

המעין יראה, שזה שורש המחלוקת שהייתה בכל הדורות, האם העיקר הוא התפילה (שזו עבודה) או התורה (שזה הגילוי שמלמעלה).

ואם כן מבואר, שהרמב"ם הולך לשיטתו שעיקר המקדש הוא העבודה, ולכן אע"פ שאין ארון מ"מ עיקר המקדש קיים, ורש"י אפשר שסבר כהרמב"ן שעיקר המקדש הוא השראת השכינה, ולכן כשאין ארון חסר דבר מהותי בענייניו של המקדש.

דף יז

עפר ואפר

דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב' מצוות, אפר פרה ועפר סוטה. המפרשים מציינים (מהר"ל, עין יעקב) שהכוונה לענווה של אברהם אבינו שהיא תנאי להשראת השכינה. עפר סוטה מביאה להשראת שכינה בין איש לאשתו, וכן אפר פרה מסלק את הטומאה המונעת את החיבור בין הקב"ה לעם ישראל.

בבית הלוי כתב שיש הבדל בין עפר לאפר: אפר היה לו עבר מפואר, ואין לו עתיד, שאינו בר גיבול. ואילו עפר אין לו עבר, אך יש לו עתיד שיכול להצמיח פירות לגאון ולתפארת. וזה מה שאומר אברהם בענוותו: אין לי חשיבות, הן מצד העבר והן מצד העתיד. וכנגד זה המצוות הללו: אפר פרה מטהר את האדם ממה שנטמא בעבר, ע"י שמוחק את העבר. עפר סוטה מטהר אישה לבעלה ונותן להם עתיד.

ונוסיף כאן מה ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, דאיתא בספר גבול בנימין (לתלמיד הרמח"ל) ש"עפר" הוא "ע" פר" דהיינו פרי החג כנגד אומות העולם. "אפר" הוא "א' פר" כנגד הפר של שמיני עצרת כנגד כלל ישראל. וזה הגילוי של החילוק. גם לשבעים פרים יש השפעה מלמעלה, אך הם מתמעטים והולכים. אך אצל כלל ישראל יש קשר מיוחד. כשאברהם אומר "ואני עפר ואפר" בא לגלות את החיבור הגדול בין זרעו להקב"ה.

דף יח

אמן שלא אטמא

שיטת ר"מ שהמים בודקין את האשה שלא תטמא בעתיד, ומוסיפה הברייתא: לא כשאמר ר"מ אן שלא אטמא, שאם תטמא המים בודקין אותה מעכשיו, אלא כשתטמא המים מערערין אותה ובודקין אותה. ומקשה המרומי שדה מהיכי תיתי היינו סבורים שתהא נבדקת עתה על מה שתחטא בעתיד, וכי היאך אפשר לומר שתענש לפני החטא. וכן המנ"ח (סו"ט) הקשה "היכן מצינו עונש בדיני שמים על העתיד, דהבחירה ביד האדם, דאפשר שלא תזנה, וגם כל ישראל בחזקת כשרות והיאך תהיה סברא דהשי"ת יענוש אותה על העתיד, ומצינו כמה פעמים (ר"ה טז, ב) דאין זה דרכו ית"ש, מרוב חסדיו משלם שכר לעתיד, אבל לא עונש".

ונוסיף מה שדיברנו בר"ה דף ט"ז במה שאמרו שאין דנים את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, וקשה מבן סורר ומורה שנידון על שם סופו. ומהר"ל ועוד אחרונים כתבו לחלק בין ב"ד של מעלה שדנים באשר הוא שם, וב"ד של מטה דנים ע"פ העתיד. וביארנו שם שעומק דברי המהר"ל הם שב"ד של מעלה אינם יכולים לדון לפי העתיד, דא"כ אין לדבר סוף - כל אדם יהיה נידון מייד בלידתו על העתיד, אבל ב"ד של מטה אינו דן את העתיד, שהרי אינם דנים על פי נבואה, אלא שדנים לפי מעשיו עכשיו איך יהיה בעתיד. ועכ"פ כאם הוא דין בדיני שמים, וא"כ איך יש הו"א שתהיה נידונת כפי העתיד?

המנ"ח והנצי"ב מתרצים שבאמת גם לפי ההו"א היא תמוות רק לכשתחטא בעתיד, אך הנידון הוא אלו מים ימיתו אותה, האם השתייה שהיא שותה עכשיו יגרמו לה למות בעתיד, או שהמים ישארו בגופה, ובעתיד הם יפעלו את פעולת השתייה וימיתו אותה. ונפק"מ כאשר הבעל יעבור בינתיים עבירה, דאם המים ששתתה כבר פועלים, הרי לא אכפת לן שהבעל חטא, אך לפי המסקנא המים העתידיים הם הפועלים,

וכל שהבעל בנתיים חטא, אין הם יכולים לפעול.

וזה שכתב רש"י שכאשר תחטא בעתיד, המים יחזרו לגרונה ויבדקוה.

והנה יש קושיא נוספת בסוגיא, שהתוס' בע"א הביאו מהירושלמי "לא שהיה ר"מ אומר המים בודקין אותה מעכשיו, אלא לכשתטמא המים בודקין אותה למפרע". והרש"ש תמה מה ראו התוס' להביא מהירושלמי, הרי כן מפורש בבבלי כאן.

ולפי דברי המנ"ח והמרומי שדה מובן מאד, שהירושלמי אומר שהמים בודקין אותה למפרע, כלומר שהשתייה הקודמת פועלת למפרע ע"י החטא. וזה שונה מהבבלי שמסיק שהתייה תהיה בעתיד. וכן ביאר בספר גבורת יצחק. וע"ע בהערות הגר"ש אלישיב מהלך נוסף.

דף יט

אין יצר הרע מצוי לשעה

בשלמים וסוטה הכהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף.

והתוס' מביאים שהירושלמי מקשה דהרי כיעור הוא לעשות כן. ומתריך: (א) מביא מפ"ה (ב) עושה זאת כהן זקן. (ג) אין יצר הרע מצוי לשעה. כלומר לפרק זמן קצר.

ובתוס' הרא"ש כאן מביא גירסא אחרת (והובאה גם בשנו"ס בירושלמי עוז והדר): שאין יצר הרע מצוי לאותה שעה. בשו"ת בית יהודה (עייאש) ח"א אהע"ז סי' לג ביאר דכיון שהמעמד הוא בכינוס של רבים, אין יצה"ר מצוי. ועוד ביאר טעם אחר, דכיון דעל דבר ערוה הם דנים אותה ומגלים את נבלותיה, ליכא למיחש דעל דבר שנענשת עליו יבואו אחרים להכשל בעבירה.

המנחת אלעזר (ח"ג סו"ט כה) מביא מהאר"י, וכן מביא הרקאנטי (פרשת ויקרא) על עשיית הכיור מהמראות הצובאות "ובעבור שאסור להסתכל באשה לכן עשו הכיור במראות הצובאות כי כשהכהן מקריב קרבן נשים מסתכל בכיור ורואה בו פרצוף האשה המביאה הקרבן". ומקשה המנחת אלעזר, דמה מועיל שהכהן רואה את האשה דרך מראות הצובאות הרי סוף סוף רואה אותה? מבאר המנחת אלעזר שבוודאי שהכהן יכול להסתכל בפני האשה, שבזמן הקרבת קרבן אין הרהורים. ומה שאמרו כאן 'שמא יתגרו בה פרחי כהונה', היינו אחר שתצא החוצה. אבל בזמן הקרבת קרבן יש קדושה וטהרה [ומה שמבואר שיצה"ר שולט בשמחת בית השואבה, שאני התם שהוא זמן שמחה]. ומה שכתבו הרקאנטי והאר"י היינו רק למראית עין שאנשים לא יחשבו שהכהן מביט בה.

הגר"ע יוסף זצ"ל בספרו יביע אומר, מביא ראייה לדבר מהירושלמי הנ"ל (וברור שאזיל לפי גירסת 'אותה שעה'), שבזמן שעוסקים בעניני קדושה בבהמ"ק, אין חשש יצה"ר.

דף כ

המלמד בתו תורה

בן עזאי אומר חייב אדם ללמד בתו תורה. ר"א אומר כל המלמד בתו תורה כאילו לומדה תיפלות.

חלק מהמפרשים מציינים למה שאמרינן "נשים דעתן קלה", ועל כן אין להן חיבור גמור לתורה.

התורה תמימה (דברים יד, יט) מקשה דהגמ' בנידה (מה, ב) אומרת "בינה

יכולה להתנגד אליה.

תפקיד האדם בעולם הוא לעשות מצוות, וכדאיתא בשל"ה שכל ענין המצוה הוא להביא שם שמיים לעולם. המילה "מצוה" הוא אותיות הו"ה (האותיות 'מצ' הן יו"ד וה"א באתב"ש, ואחרי כן כתוב 'וה'). וכלשון הגמ' בסוכה (ט, א) "חל שם שמיים על הסוכה", שמביאים שם שמים לעולם. וכשיש מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים, התורה נדחית, דסו"ס תפקיד האדם להביא את התורה אל תוך החומר של העולם, לגלות את ה' בתוך המציאות הגשמית.

נמצא שתורה כולה רוחנית, ואילו מצוה היא שילוב של גשם ורוח.

דף כב-א

שכר פסיעות א'

ר' יוחנן למד קיבול שכר מאלמנה שהלכה לבית כנסת רחוק משום 'שכר פסיעות'. המהר"ל (נתיב העבודה פ"ה) שהמושג שכר פסיעות שייך רק בהליכה לתפילה. אך אדם שיפסע לסוכה לא יקבל שכר על כל פסיעה. והטעם, כי לגבי תפילה השי"ת מצוי בבית הכנסת וכשהולך לבית הכנסת נמשך אל השי"ת להיות לו דביקות בו ית'. וידוע כי המתנועע אל דבר הוא דביקות גמור עם המתנועע יותר ממי שהוא קרוב לו כבר.

כלומר, ההליכה לכיוון בית הכנסת, מראה את ההשתוקקות והחיבור להקב"ה, ועל זה מקבל שכר פסיעות.

הפחד יצחק (ר"ה מאמר ה) מבאר יותר את דברי המהר"ל בלוק בין תפילה למצוה. בתפילה יש מושג של 'עומד לפני המלך', ואם הוא סיים את התפילה ולא פסע אחורה ג' פסיעות, הוא עדיין עומד לפני המלך. המצב עדיין ממשך. [דוגמה נוספת, מדברי הגר"ח שיש כוונה כללית בתפילה שנצרכת לכל אורך התפילה, והוא שיכוון שעומד לפני המלך, וכלי זה אין כאן את התנאי הבסיסי של תפילה. הרי שהמצב של תפילה הוא קירבת אלקים]. וזה מה שביאר המהר"ל שההולך לבית כנסת מתנועע לקירבת אלקים. אבל במצוה עיקר הפעולה היא מעשה המצוה ואין מושג של קרבת אלקים. ועל כן אין טעם לאדם לקיים מצוות סוכה רחוק ממקום מגוריו, דאין שכר פסיעות מצוות, רק בתפילה.

דף כב-ב

שכר פסיעות ב'

המשנה באבות אומרת "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס". וא"כ קשה מה שאמרה אותה אלמנה לר' יוחנן שהיא הולכת לבית הכנסת הרחוק כדי לקבל יותר שכר, ושיבחה ר' יוחנן. והרי אותה אלמנה כיוונה למטרת שכר.

והחיד"א מביא ג' תירוצים.

בספר כיכר לאדן (סי' ט מס' ד"א זוטא פ"ב) ביאר שהטעם שאין לאדם לקיים מצוה כדי לקבל שכר, כדי שלא יהיה מצב שהשכר יתמהמה ויתהה על הראשונות. במה דברים אמורים, בשכר בעוה"ז. אבל המצפה לשכר בעוה"ב אין שייך בזה החשש של תוהה על הראשונות.

תירוץ נוסף כתב החיד"א, אימתי נאמר 'אל תהיו כעבדים וכו'', היינו בחובתו בעולמו - מצוות שמחוייב בהן. אבל כשאדם עושה מעבר למה שמחוייב, כדוגמת אותה אלמנה, יכול לעשות ע"מ לקבל פרס. וכן מבאר

יתירה ניתנה באשה", וכיצד מתיישב הדבר עם העובדה שדעתן קלה. ויצא לחלק בין 'בינה' לדעת'. דעת היא המושכל הראשון של באדם. בינה היא היכולת לבנות בנינים על סמך המושכל הראשון. לאשה חסר המושכל הראשון, וזהו 'דעתן קלה'.

ונבאר בנוסח אחר, וכפי ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל. חז"ל מלמדים אותנו ששלבי הלימוד עוברים דרך "הכמה בינה ודעת", ורש"י בחומש מסביר שחכמה היא מה שאדם מקבל מרבו (תפיסה ראשונית). בינה היא להמשיך ולבנות על הידיעה הראשונה. כשאדם ממשיך ולוקח את הידיעות הללו ומחבר אותן לעצמו, זה המושג 'דעת'. כלשון: "והאדם ידע את חוה", חיבור של המושג למהות האדם. לאשה יש חסרון במושג של ה'דעת' הזה. הגמ' מספרת על אשה שכשהיתה נשואה לצדיק היתה צדקת, וכשהיתה נשואה לאחר מכן לרשע, היתה רשעית. אין לאשה דעה שהוא חיבור הדבר אל מהותה.

אדם לא יכול ללמד את בתו תורה, משום שדעתה קלה. כשאין אפשרות לחבר את התורה למהות האדם, הרי זה חסרון בעיקר צורת הלימוד. מטרת התורה ולימודה היא לחבר את התורה לחייו. אם אדם לוקח את התורה רק ברובד ההבנה, אין זה לימוד הראוי. וע"ז אמרו שהחכמה מביאה ערמומיות, שזהו חסרון בתפיסת החכמה.

ומן הראוי לציין בשולי הדברים לדברי החפץ חיים בלקוטי הלכות בהערה, שכל זה היה בדורות הקדמונים שאשה היתה גדלה בבית וסביבה של תורה, והיתה קולטת את התוכן הראוי. אבל כיום הדבר שיתן לה את החיבור ליהדות וליראת שמים, הוא רק בלימוד תורה. וכידוע שהאמרי אמת מאד דירבן את מרת שרה שנירר לפתוח את בית יעקב, כיון שראה את החסרון בדורו בחינוך הנשים. ובדרך בדחותא אומרים שהמלמד תורה "כאילו מלמדה תיפלות", ובכל אופן זה עדיף מאשר ללמוד "תיפלות עצמה"...

דף כא

כי נר מצוה ותורה אור

המצוה היא נר שהארתו מצומצמת, והתורה היא אור שהארתו כללית. ובהמשך העמוד אמרין שעבירה מכבה מצוה ואינה מכבה תורה.

מהר"ל (תפארת ישראל פי"ד) מבאר (וכן עולה מדברי המהרש"א): תורה היא דבר רוחני בעצם, יותר מן המצוה שמלובשת על חפץ ופעולה גשמיים. זה דוגמת 'נר' שהוא כלי עם שמן ופתילה, ואם חסר אחד מהם אין הארה. הנר תלוי בתנאים החומריים. כך גם המצוה.

לעומת זאת, תורה היא אור בעצם. כשם שאור של עמוד השחר אינו זקוק לאיזה חפץ חומרי שנמצא בעולם, כך התורה. כולה רוחנית.

והנפש החיים (שער ד פרק ל) מציין לגמ' במגילה שתשמישי מצוה נזרקין, ואילו תשמישי קדושה, דהיינו קלף שנכתב עליו דבר תורה, נגנזין. שכל המחובר אל התורה, אל הקודש, מתקדש וטעון גניזה (גם אם נמחק הדבר תורה). בשונה מתשמישי מצוה שאין החפץ נהפך לחלק מהמצוה.

וכפי שמבאר רבי אייזיק חבר הטעם שעבירה מכבה מצוה ואינה מכבה תורה, לפי שמצוה היא דבר שעומד על הדבר הגשמי, כגון האברים, וכשאותו אבר נפגם בעבירה, הרי האבר איבד את המצוה (שהרי המצוה לא שינתה את החומרי לרוחני). ואילו תורה שכולה רוחנית אין העבירה

הבן יהודיע.

דף כד

מישתא לא שתאי קנויי מקני

נחלקו רש"י והרמב"ם מדוע אשה שאסורה לו אינה שותה. רש"י מבאר מכח הפסוק "כי תשטה אשתו" - בראויה לאישות הכתוב מדבר. הרמב"ם לומד שאם הבעל עבר בחייו עבירה שקשורה לביאה, אינו יכול להשקות, וכיון שהוא נשוי בעבירה, הרי אינו מנוקה מעוון ואין המים בודקין את אשתו.

כפי שהגמ' מביאה, כל הנשים הללו אינן שותות אבל יש להן קינוי. והגמ' תבאר בהמשך את מטרת הקינוי, אבל עכ"פ חזינו שיש הבדל גדול בין הקינוי לשת"יה. הקינוי הוא הטענה של הבעל נגד האשה על שמועלת בקשר ביניהם. הבאנו לעיל את המהר"ק שאם האשה לא ידעה שאסור לזנות, אין זה מועיל, שכן סוף סוף מעלה בבעלה. והאחרונים (ביה"ל, קוב"ש) מדייקים מדברי הרמב"ם שאע"פ ששחוף לא יכול לבעול, יש כלפיו קינוי מצד הקפידא דבעל. וכן הוא לשון קנאה בלה"ק, שמקנא במי שמש"ק עצמו למקום אחר תחת שישתיך למקומו האמיתי. (עיין לעיל ב. שהארכנו בזה).

מעתה מובן היטב, לגבי קינוי כל מקום שיש נישואין יש קינוי, והבעל יכול לטעון כלפיה. אבל שת"יה היא התערבות הקב"ה להשכיך שלום ביניהם, וכשהנישואין אינם ראויים לכך, אין המים בודקין אותה. לפי רש"י משום שצריך נישואין ראויין, ולפי הרמב"ם משום שבעינין שהבעל מנוקה מעוון. שת"יה היא התערבות מלמעלה, ולכך יש תנאים. אבל קינוי הוא זכות הבעל למנוע מעילה בו, ובזה כל בעל יכול לעשות כן.

דף כה

סח לי זעירא

ת"ש דאמר רבי אושעיא שלשה דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים. ויש להעיר מדוע נקטו לשון 'סח' ולא נקטו בפשטות לשון 'לימדני'.

רבי צדוק הכהן (דברי סופרים אות לו) מבאר שמי שכל ענינו הוא תורה, וחושב והוגה בה בכל עת, זוכה שהשיחת חולין שלו נעשית תורה. וכמו שאמרו שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד. וממשיך ומבאר שעל כן כל ספר בראשית הוא שיחה של האבות, וע"ז אמרו חז"ל יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים, כי מתוך שיחה זו עולה תורה מיוחדת.

ועוד כתב שכשיבוא מלך המשיח, כל עם ישראל יצטרפו למדרגה זו, ומלאה הארץ דעה את ה', שכל שיחה של אדם מישראל, יהיה נובע ממנו תורה.

ויש שזכו בעוה"ז לדרגה זו. וכמו שנאמר על רב שלא שח שיחה בטלה. ועל כן למדו משיחותיו חידושים שונים.

וכל מקום שנאמר בש"ס "סח לי", הפירוש הוא שהיו אלה דיבורים של שיחת חולין, שנלמד מהם דינים. ומביא דוגמה מהגמ' דידן, שרבי זעירא סח שיחת חולין, ומתוכה למדו את שלשה דברים הללו. וזו דרגה נעלה, שאדם שגופו תורה, גם השיחה שלו היא תורה.

מסיים רבי צדוק שכשם שבדברי הנביאים מצינו שנכתבה נבואה שנצרכה לדורות, זה גם הכלל בשיחות התנאים והאמוראים, שמה שנצרך לדורות נקבע בגמרא.

בפתח עיניים כתב החיד"א תירוץ שלישי, דהנה יש להקשות איך מותר ללכת לבית כנסת רחוק, בשעה שיש בית כנסת קרוב, הלא 'אין מעבירין על המצוות'. וביאר על פי יסוד של החכם צבי, דכאשר יש מעלה במצוה מסוימת אין אומרים בזה אין מעבירין על המצוות. וממילא זה מה שאמרה אותה אלמנה "שכר פסיעות", הכוונה היא שיש הידור ומעלה בבית הכנסת הרחוק, ועל כן לא שייך בזה אין מעבירין. ועכ"פ אין כוונתה לעצם השכר, אלא למעלת המצוה (שמתבטאת בשכר).

תירוץ רביעי איתא ברבי צדוק הכהן (דברי סופרים אות ד) יש חילוק בין "פרס" ל"שכר". פרס היינו תועלת אישית שלוקח לעצמו, וזהו לשון פרס - חלק. ומי שעושה מצוות לתועלת אישית, עליו נאמר "אל תהיו כעבדים וכו'". אבל באמת מה עיקר השכר של המצוה? צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שכר כזה כל כולו דביקות, ואין שום חסרון בכך שאדם מכוון למען קבלת שכר זה. אדרבה, זה עיקר המכוון בכל מעשי המצוות. להגיע לדביקות בהקב"ה. אין זה נחשב "על מנת לקבל פרס", אלא על מנת להתקרב להקב"ה. ובמיוחד לפי מה שנתבאר בשיעור הקודם בשם המהר"ל, שכל ענין התפילה היא קירבת אלקוים, א"כ השכר כאן הוא השכר מצוה בעצם.

דף כז

פריעה ופרימה באיש ולא באשה

הזכר יצחק (ח"א סי' מז) כתב דבר נפלא. מצינו כאן שאיש פורע ופורם ולא האשה. וכן מוסיפה הגמ' בכריתות שהאיש המצורע אסור בתשה"מ בימי ספרו ואילו אשה מצורעת מותרת. מבאר הזכר יצחק שיש במצורע שני ענינים: (א) מה שקשור לטומאת המצורע. ובזה איש ואשה שווים. (ב) דין אבילות. המצורע נחשב אבל, ויש דינים שנובעים מכך. זה ענין פריעה ופרימה ששוים באבל ומצורע. וכן איסור תשה"מ. חלק זה שבמצורע שייך רק באיש, ולא באשה.

ובזה מיישב הזכר יצחק את רש"י (נדה לו, א) שמצורעת יכולה לשלח קרבנות, הגם שמצורע אינו יכול לשלח (מו"ק טו, ב). ומבאר הזכר יצחק שהמניעה משילוח קרבנות הוא מדין אבילות ולא מדין טומאה (והרי טמא משלח קרבנותיו), וכ"כ בתוס' רא"ש מו"ק טו, ב, ומאחר שאשה אינה בדין האבילות של מצורע, יכולה לשלח הקרבנות.

ודברי הזכר יצחק מובאים באגרות משה (ח"א קדשים סי' ז) וכתב דהוא מלתא דמסתברא, וע"ש.

ולהבין יותר ענין האבילות שבמצורע, נראה, שהרי מצורע חשוב כמת, ועל כן יש בו צד אבילות. וכן משמע באריז"ל.

אבל עדיין צ"ב מה הטעם לחלק בין איש לאשה בזה, הרי ודאי גם באשה מצורעת אמרינן שחשובה כמת. וצ"ע.

ושמא ניתן לתת כיוון, ע"פ דברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בשיחות מוסר שהטעם שמצורע חשוב כמת, משום שאינו יכול להעניק ולהתחבר לאחרים (שיושב חוץ למחנה). והנה ידוע שיש הבדל בין איש לאשה בענין זה של חיבור. איש מצווה בפריה ורבייה ואשה אינה מצווה. לפי חלק מהאחרונים באיש יש ערבות לאחרים, ובאשה אין. מעתה ניתן לומר שאמנם גם אישה מצורעת חשובה כמת, אך באיש ששרוי במצב זה, יש צורך ביותר להתאבל על כך.

מבחן 62 פ. אחרי מות קדושים

משנה ברורה סימן קכ"ח מסעיף כ"ד עד סוף סעיף ל"ח

מתי אלו העומדים מאחורי הכהנים אינם בכלל הברכה?
א' רק כשהם מחוץ לבית הכנסת, ואינם אנוסים.
ב' גם כשהם בתוך בית הכנסת ואפילו אנוסים.

ג' גם כשהם בתוך בית הכנסת, ואנוסים בכלל הברכה אפילו אם הם מחוץ לבית הכנסת.

מנין שיש בו רק כהנים, מה יעשו עם ברכת כהנים?

א' אם הם עשרה כולם יברכו לאחיהם שבשדות, ואם הם יותר רק היתירים מעשרה יברכו והעשרה יענו. אמר.
ב' בכל גונא כולם יברכו.
ג' כולם יברכו וישאירו אחד גדול שיענה אמר.

האם מותר לכהן לגרע חלק מברכת כהנים?

א' מותר, אלא שמפסיד חלק מהמצוה.
ב' מותר, ובלבד שלא יאמר חצי ברכה.
ג' עובר על כל תגרע.

כהן שרואה שזמן תפילה עובר והוא יכול או לישא כפים או להתפלל, מה יעשה?

א' יצא החוצה ויתפלל, ואם אמרו לו לעלות יעלה וישא כפיו.
ב' בכל גונא ישא כפיו, כיון שזה דאורייתא.
ג' בכל גונא יתפלל, דתפילה היא בקשת רחמים.

אלו דברים מתירים למי שידיו צבועות לישא כפיו?

א' רק דש בעירו.
ב' גם אם רוב אנשי העיר מלאכתם בכך מותר.
ג' אסור בכל אופן, אא"כ מכסה ידיו בשלית.

האם קטן יכול לישא כפיו?

א' אסור, ובמקום שנהגו כן אין למחות בידם.
ב' מותר רק עם כהנים אחרים.
ג' מותר רק באקראי.

א' אסור, ויש מתירים בשעת הדחק.

ב' אסור, אא"כ שתי פחות מרביעית, והמ"א אסור גם בזה.

ג' המ"א אסור, וכמה אחרונים חולקים עליו.

שמירת הלשון ח"ב פי"ט "זיהס כלב" עד סוף פרק כ'

מה הכונה "סר צילם מעליהם" שנאמר על הענקים שהיו בארץ ישראל?

א' שד' הטיל עליהם אימה ופחד.
ב' שאין להם זכות שתגן עליהם.
ג' שרובם מתו בזמן שהמרגלים היו בארץ ישראל.

מתי באים נגעים על האדם בעוון לשון הרע?

א' רק אם הועילו מעשיו (שנתקוטטו על ידו), או שדיבר בפרהסיא ואפילו לא הועילו מעשיו.
ב' רק אם הועילו מעשיו, אפילו אם דיבר בצינעא.
ג' רק אם דיבר בפרהסיא וגם הועילו מעשיו.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

כתב רבינו (שמירת הלשון ח"ב סוף פרק י"ט) שהיצר הרע אומר לאדם 'תדע שכאשר תבוא לחשבון של מעלה לפני כסא הכבוד, עם מדקדקים מאוד בענין לימוד התורה, [כהאי גונא בענין קיום המצוות], אם היה כהוגן וכלי שום פניה בעולם, וגם אופן הלימוד אם הפסקת באמצע בדברי שיחה בטלה, וכי, והנה אף שבאמת כל אלו הטענות הן צודקות, אבל היצה"ר משכיח לאדם שהקב"ה שהוא אוהב חסד ורצוה לזכות ברייתו, כרא בשביל זה התשובה, שהיא קודם לעולם. ועל כן אם מצא את עצמו שעשה המצוה או לימוד התורה שלא כהוגן כל כך, צריך תיכף להתחרט על זה ולקבל על להבא להתנהג כהוגן'. ויש לעיין במה שכלל רבינו שאם למד או עשה מצוה לאיזה פניה צריך לעשות על זה תשובה, ומבואר לכאורה שזה חטא שאם לא יעשה תשובה האדם יענש על זה. וע"ע במסילת ישרים בהקדמה שכתב שאם העבודה אינה שגורה ונקיה אינה נרצית אלא נמאסת ומתועבת, כי כל לבבות דורש ד' וכל יצר מחשבות הוא מבין. ויש להתבונן בדברים.

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית וביידיש) על פרשיות השבוע, ש"ק ומועדים, סיכומי 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה וכן שיעורי על ספירת העומר מגילת רות והכנה לחג השבועות בטל' 03-6171132 כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים בטל' 0733-718-246

ניתן לעשות את המבחינו: בע"מ: 0737-289-669 | בעמודות 'דורים פלוס' (לדעת) | במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחינו: במייל: 7692282@gmail.com | מסק: 0799-414-544 | מקורות הספד השבועיים: 0737-289-669
מערכת המבחינים פוזחור חיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה | הגרלות בכל שבוע עד 500 ש"ח שבועות, וכן זיכר 400 ש"ח בימינו, ועוד 10 זכאים ביוזמי 270 ש"ח בימינו

מבחן 14 ב' ח' אייר

חפץ חיים
הלכות רכילות מתחילת כלל ד' עד כלל ו' סוף סעיף ד'
אהבת חסד
חלק ג' פרק א' 'ודע עוד' עד פרק ג' 'ומצות ביקור חולים'

אהבת חסד

המאכיל עני על שלחנו, כמו מה זה נחשב?
א' כקרוב במזבח.
ב' מתקן את כל אכילתו שהיו שלא לשם שמים.
ג' כאוכל בשר קדשים.

מה זכה מיכה בזכות שפיתו היתה מצויה לעוברי דרכים?
א' שהיה לו מקום ברווח כל חייו.
ב' לחזור בתשובה.
ג' שיש לו חלק לעולם הבא.

מה לומדים ממה שאברהם רץ לאורחים ושכנעם לבוא לביתו?
א' שכך צריך לנהוג כל אחד.
ב' שצריך לקיים הכנסת אורחים בכל יום.
ג' שצריך לחפש אורחים ולקבלם בחיבה יתירה.

האם החסד שעשה אברהם למלאכים נחשב כמחשבה טובה או כמעשה טוב?
א' רק מחשבה טובה, שהרי באמת לא היו נצרכים לזה.
ב' רק מעשה טוב, שהרי אברהם אבינו חשב שהם ערביים ויתכן שהם עובדי ע"ז.
ג' מחשבה טובה להיטיב לזולתו ומעשה טוב עם מלאכים קדושים.

כתיב על אברהם "זיתן אל הנער" מי היה אותו הנער?
א' ישמעאל.
ב' אליעזר.
ג' יצחק.

האם מי שאין לו במה לכבד אורח כראוי לו צריך להכניס את האורח?
א' לא.
ב' כן.
ג' אם יש אחר שיכבדנו כראוי לא, ואם אין אחר צריך להכניסו.

מהיכן למדו חז"ל שהקב"ה מלביש ערומים?
א' מדכתיב "ויעש ד' אלוקים לאדם ולאשתו כננות עור וילבישים".
ב' מדכתיב "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש".
ג' מדכתיב "שמלתך לא בלתה מעליך וכו'" זה ארבעים שנה.

חפץ חיים

באיזה אופן שייך איסור רכילות בסיפור שכבר ידוע למדובר?
א' אם הוא עדיין לא התבונן על העוולה שבזה והוא מעורר אותו לזה.
ב' בכל אופן אסור.
ג' אין איסור רכילות אלא בסיפור חדש שלא היה ידוע למדובר.

איזה איסור יש בקבלת רכילות?
א' לא תלך רכיל בעמך.
ב' לא תשא שמע שוא.
ג' זכור את אשר עשה ד' אלוקיך למרים.

על מי נאמר שראוי להשליכו לכלבים?
א' רק על המספר לשון הרע.
ב' רק על המקבל לשון הרע.
ג' גם על המספר וגם על המקבל.

אם ניכר שחבירו רוצה להזיק לו, האם מותר לחקור את הדבר?
א' אסור.
ב' מותר.
ג' מותר רק אם יודע שאחרים לא יבואו לדבר בגנותו.

מה התיקון למי שהאמין לרכילות ולא סיפר לאחרים?
א' מספיק שיוציא את הדברים מליבו.
ב' מספיק שיתוודה ויקבל על עצמו שלא לעשות כך יותר.
ג' צריך גם להוציא הדברים מליבו וגם וידוי וקבלה לעתיד.

האם מותר לקבל ולהאמין לרכילות כאשר כוננת המספר לתועלת ולפי דבריו מותר לו לספר?
א' כן.
ב' לא.
ג' אם ברור לו שהמספר לא עשה איסור מותר, ואם לאו אסור.

מי שנעשה לו נזק ואנשים עשו מריבה עם פלוני כיון שטוענים שהוא המזיק, והוא שותק, האם מותר להאמין לדברים?
א' מותר, שאם הדברים אינם נכונים למה הוא שותק.
ב' אסור, שמה הוא שותק כיון שחושב שלא יאמינו לו.
ג' אם מעליבים אותו והוא שותק מותר להאמין, אבל בסתמא אסור.

שאלה לעיון חכית: עולם התורה

כתב רבינו (רכילות ד' ג') בענין תיקון עוון רכילות 'ואם עבר והרגיל על חבירו ונא לעשות תשובה על עונו, אין לו תקנה עד שיבקש מחילה ממנו ויפייס אותו. וגם יעשה תשובה למקום'. עכ"ל. והנה בגמרא עריך ט"ו: איתא 'אמר רב חמא בן רבי חנינא מה תקנתם של מספרי לשון הרע, אם ת"ח הוא יעסוק בזעורה, ורבינו (שמירת הלשון שער התורה פרק א' בהערה) מבאר שבלשון הרע יש שני קלקולים: א' מה שהזיק לחבירו. ב' מה שפגם את כח הדיבור שלו. והתורה מקדשת את כח הדיבור ומרפאה את הפגם השני, אבל מה שהזיק לחבירו אין לו תקנה עד שיפייס את חבירו. ועיי"ש שכתב שהתיקון ע"י התורה הוא כשעוסק בה בחמידות. עוד כתב שם שהמורגל בלשון הרע ואינו מקבל על עצמו להשמר, לא יועיל לו לימוד התורה לתיקון כח הדיבור.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ספירת העומר מספק * ברכת המנוחות

דמצינו דמברך מספק

יסוד רבותינו דספירת ספק לאו שמ' ספירה

מים, שיש לו ספק אי המים כשרים לנטילה, כתב שם הבה"ל דמשמע בפמ"ג דיוכל לברך עליהם ג"כ אחרי שהרשוהו חז"ל ליטול באותם המים, והוסיף שם בבה"ל, וכה"ג כתבתי לקמן רס"א לענין ע"ח בבה"ש.

ובחזו"א סי' כ"ג אות י"ב השיג ע"ז, דהרי לענין הברכה, בדין דלא יברך, דספק הוא, אף דלענין נטילת הידים מקילינן בספיקא. ובאמת דמיון הבה"ל לע"ח צ"ב, לפי מאי דביאר בסי' רס"א דעשו הדבר כאילו הוא ודאי יום, ובפשוטו נראה מדבריו דזהו דין מסוים בבה"ש, וצ"ע. והנה לענין ע"ח ונטילת ידים איכא לדון, כיון דהברכה על המתיר ולא על חובת המצוה, וא"כ הרי בתורת ודאי חל היתר ע"י עירוב והנט"י, [ודבר זה איתא בבית מאיר יו"ד, דאונן נוט"י, משום דעיקרו היתר על איסור אכילת פת בלא נטילה, אף דהוא פטור משאר מצוות], וא"כ מה"ט יש לברך, ואמנם אכתי תקשי מספה"ע דמבואר דמברכין בהש"מ. ועוד אף לענין ע"ח ונט"י, אף דחל "היתר ודאי", מ"מ ליכא "מעשה המתיר" ודאי, דלהך צד דהוא לילה או אין המים כשרים, ליכא בזה תורת המתיר, אלא דהיתרו ודאי, מכח הך דינא דספיקא דרבנן, וצ"ע.

והנה הר"ן סוף פסחים הקשה בעיקר מש"כ הראשונים דסופר בהש"מ, הרי אין לו להכניס עצמו בספק לכתחלה. ומבוארת שיטת הרא"ש והתוס' דמדין ספק דרבנן לקולא, רשאי ליעבד כן אף לכתחלה להכניס עצמו לבית הספק. וצ"ב דלכאורה הך דינא דספק דרבנן לקולא, היינו דלא בעי למיחש לצד האיסור והחיוב, אמנם לענין להכניס עצמו לכתחלה הרי חיובו הוא ודאי, ומקיים חיוב זה ע"י ספק דרבנן לקולא, והיא קושיית הר"ן, וצ"ע.

ב' דיני ספק דרבנן לקולא, א. מספק לא לחשוש. ב. בתורת הכרעה

והנראה מבואר מזה בשיטת הרא"ש ותוס', דבדין ספק דרבנן לקולא איכללו תרתי, חדא, דלא בעינן לחשוש לצד האיסור והחיוב במילתא דרבנן. ועוד נאמר בזה, דאיכא בזה משום הכרעה במילתא דרבנן. והיינו באופן דעצם הדבר מסופק, בהא לא בעי לחשוש לצד האיסור, מלבד בדבר שיש לו מתירין, ועיין בנין שלמה סי' י"ג. ואכן בגוונא דהגברא מחויב בתורת ודאי בחיוב דרבנן, איכא למיתי עלה לפטור חיובו ע"י ספיקא דרבנן לקולא, והיינו דבכלל הא דאמרינן לקולא, היינו דניתן להקל ולפטור חיובו בודאי, ע"י האי דינא דסד"ר לקולא. ואמנם באופן זה, ע"כ דהגדר לקולא דחשיב הכרעה דאכן קיים חובתו, ומה"ט גופא נאמר דמלכתחלה יש לו לקיים חובתו ע"י האי דינא דסד"ר לקולא, וזוהי שיטת הרא"ש והתוס' דרשאי מלכתחלה לספור בה"ש ולפטור חובתו. והיינו דאף זה בכלל הדין דסד"ר לקולא לקיים חובתו ע"י ספק, וע"כ דהגדר בזה דאיכא הכרעה בזה לקולא ולדון דהוא זמן לילה וראוי לספירה.

ואשר לפ"ז מתבאר דמה"ט דלכתחלה שרי לספור בה"ש, ולא אמרינן דלא יכניס עצמו לספק כקושיית הר"ן. וע"כ דבכלל האי דינא דסד"ר לקולא נאמר הכרעה לקולא, ונדון ספירת בה"ש דלילה, וממילא קיים חובתו. ואשר לפ"ז ניחא דמה"ט מברך על מצות

הנה מפורסם מאי דיסדו לן הגאון ר' שמעון שקאפ זצ"ל בשערי ישר שער א' פ"ה דספירת ספק לאו שמיה ספירה וכ"כ הדבר אברהם ח"א סי' ל"ד, ויסוד דבריו מ"עשירי ודאי" ולא עשירי ספק הנאמר במעשר בהמה, והוכיח שם דהוא חסרון במעשה הספירה, וכתב דלפי"ז הוא הדין לענין ספירת העומר לא שייך לספור מספק.

ואמנם הקשה שם לפ"ד, היאך כתבו הראשונים ונפסק בשו"ע דשורת הדין סופר בבה"ש. הרי זהו ספק ספירה דדילמא יום הבא אכתי לא בא, והניח בצ"ע. ומ"מ נשאר בגוף היסוד דספירת ספק לאו שמיה ספירה, יעו"ש.

ספירת בין השמשות

כתב הטור סימן תפ"ט, "וזמן הספירה מתחילת הלילה ואפילו אינו לילה ממש אלא ספק חשיכה יכולין לספור". ובשו"ע סעיף ב' כתב, "והמדקדקין אינם סופרים עד צאת הכוכבים וכן ראוי לעשות". ופסק המשנה ברורה סק"ד דמן הדין היה אפשר להקל לספור משתחשך אף קודם צאה"כ, דבה"ש הוא ספק לילה ואזלינן לקולא בספק דרבנן, בספירה בזה"ז שהוא מדרבנן לרוב הפוסקים, אלא דמ"מ אינו נכון להכניס עצמו לספק לכתחלה, ולהכי המדקדקים ממתנינים עד צאה"כ, שהוא בודאי לילה.

ומבואר דמעיקר הדין קי"ל כהרא"ש סוף פסחים סי' מ', וכן הר"ן שם כתב כן בשם רוב המפרשים, דמדינא שרי לספור בבה"ש, וברא"ש מבואר דאף מברך. והר"ן כתב ע"ז, "ואין זה נכון שיכניס עצמו בספק לכתחלה". וזהו דפסק הטור כדברי הרא"ש. ובשו"ע כתב דאמנם מדינא כן כהרא"ש והתוס', ואכן המדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים.

והנה יל"ע טובא בהך דינא דספירה בה"ש, דאפילו דאמרינן דמדין ספיקא דרבנן רשאי לספור בבה"ש. מ"מ לענין הברכה היאך מברך מספיקא. דמבואר דמעיקר הדין רשאי לספור ומשמע עם הברכה, דאל"כ מחמת הברכה בעי להמתין עד צה"כ, מדין "ערום לא יתרום", ואין זה רק למדקדקים, ולהדיא כן ברא"ש דסופר בברכה בבה"ש. והרי לגבי הברכה בדין דנימא ספק ברכות לקולא, ובסימן ס"ז פסק המשנה ברורה דספק דאורייתא בלולב ומצה וכדו' דאמרינן ספיקו לחומרא, כ"ז לענין עיקר המצוה, אכן לענין הברכה, אמרינן ספק דרבנן לקולא, כיון דאין הברכה אלא מדרבנן, וממילא הדבר מתחלק, דלענין המצוה, מספק לחומרא. ולענין הברכה, דרבנן לקולא. וא"כ הכא לענין ספירת העומר, אף דלענין הספירה סמכינן אספיקא דרבנן לקולא, אמנם לענין הברכה אדרבה הקולא דידה זהו לא לברך, ומצאתי דעמד בזה החכמת שלמה סי' רס"א, וצ"ע

ג' דוכתי דמברכין בספק

ומצינו בעוד תרי דוכתי דבספיקות מברכין, אף דהוא ספק דרבנן. חדא במג"א סי' רס"א סק"ג לענין לערב עירובי חצרות בה"ש דשרי, כדאיתא בשו"ע רס"א ס"א, וכתב המ"א אף לכתחילה. ומתבאר מדברי המג"א דפסיקא ליה דבה"ש יכול לברך כשמניח העירוב בה"ש, וכאשר הוכיח כן הביאור הלכה ריש סימן רס"א ד"ה עירובי חצרות, והטעם כתב שם בבה"ל דלענין ע"ח דקיל עשו הדבר כאילו הוא יום ודאי. ועוד מצינו בהלכות נטילת ידים סי' קס סעיף יא לענין

דספירת העומר, כיון דאהני הסד"ר לקולא לקיים חובתו הודאית, וא"כ נאמר בזה הכרעה, שוב מברך בזה על קיום מצוה דספירה.

ומעתה מבואר מש"כ הפמ"ג לענין נטילת ידים דמברך מספק, וכלשון הביאור הלכה בזה, "אחרי שהרשוהו חז"ל ליטול באותם מים", והיינו כיון דנאסר ודאי לאכול פת בלא נטילה, ועתה נוטל בספק מים כשרים לנט"י להפקיע איסורו, ע"כ איכלל בדין ספק דרבנן באופן זה דבתורת ודאי הפקיע איסורו והוי נטילה, וא"כ בדין שיברך.

ולפי"ז יבואר ע"ח בבה"ש, דהאיסור טלטול הוא ודאי, ועתה בבה"ש מניח העירוב שהוא ספק, ומתיר בזה הודאי איסור, וע"כ דבהנחת העירוב נאמר דמכח סד"ר הוא הכרעה דבמעשה זה הפקיע איסורו ונדון כהנחת עירוב ביום, וא"כ שפיר מברך כיון דהוכרע דהנחת עירוב הוי ביום מכח סד"ר, שוב בתולדה מזה מברך.

באופן דהכלל בזה הוא, היכא דהגברא ודאי מחויב כגון בספה"ע או ודאי נאסר מדרבנן כגון ע"ח ואכילת פת, ועתה קעביד מעשה דעל ידו מפקיע איסורו או מקיים חובתו, ואתי עלה מדין ספק דרבנן לקולא, באופן זה הוי הכרעה דודאי נתקיים חובתו והותר איסורו. וזהו מש"כ הביאור הלכה רס"א דהנחת ע"ח בבה"ש, "עשו הדבר כאילו הוא יום ודאי", ומש"כ דהוא קיל, היינו לאפוקי מע"ת דלא הותר, ואמנם חד דינא עם נט"י, כמש"כ בסימן קס דחד טעמא לתרוויהו כלשונו שם "כיון שהרשוהו חז"ל ליטול", והיינו כנ"ל דאף זה נתחדש בכלל ספיקא דרבנן לקולא, דמשתמש בהאי כללא לפטור חובתו ואיסורו, וכיון דנדון דהוכרע שפיר מברך דהרי הברכה תולדה מקיום חובתו והתרת איסורו.

חלוק בהש"מ קודם החיוב לבהש"מ מוצאי החיוב

והנפק"מ בזה, במאי דכתב המ"ב סי' תרפ"ז סק"ה לענין קריאת המגילה, "דאם לא קרא כל היום ונמשך עד בה"ש יקראנה בלי ברכה", ובשער הציון, ציין למש"כ בסי' ס"ז, והיינו דבספק מצוה לא מברכין.

ונראה דכל זה בבה"ש דמוצאי פורים, בהא אף אי בעי מדברי קבלה לקרות המגילה מספק, מ"מ ברכה ליתא, וככל מ"ע מהתורה כמש"כ בסי' ס"ז. אמנם בבה"ש דליל פורים, דאיתא במ"ב תרצ"ב סק"ד מהפמ"ג דבשעת הדחק ואונס גדול יש להקל לקרות המגילה, והיינו מדין ספק דרבנן לקולא, כמש"כ שם הפמ"ג. נראה למבואר, דבכה"ג שפיר מברך על קריאת המגילה, ומטעם שנתבאר כיון דע"י ספיקא דרבנן לקולא, הרי פטור את חובתו הודאית בקריאת המגילה, ע"כ נדון כהוכרע דבקריאה זו קיים חובתו, ושוב אית בה משום ברכת המצוות, וכספירת העומר בה"ש דרשאי לברך, והוא חידוש לדינא.

נשים אינם סופרות בבהש"מ

והנראה פשוט לפמש"כ, לענין אשה בספה"ע דאינה חייבת, ומ"מ יכולה לברך להרמ"א ככל מצ"ע דהזמן גרמא. בסופרת בהש"מ, דלא תוכל לברך, והרי זה ככל קיום מצוה מספק, דליכא ברכה, דכלפי לא הוכרע בזה דמקיימת בהן ספירה קיום ודאי, דרק באיש המחויב בספה"ע ואתי לפטור חובתו מכח החידוש דספק דרבנן לקולא, בהא נתחדש דע"כ הוכרע קיומו, וכלשון הח"ח "אחרי שהרשוהו חז"ל" וכו', והוא חידוש לדינא בס"ד.

וראיתי בחכם צבי סי' ק"ל, דנסתפק לענין הנחת עירוב תבשילין במליח, והנדון אי אמרינן בזה מליח כמבושל, והכריע דהדבר ספק, וא"כ אמרינן ספק עירוב לקולא דהוא מדרבנן, וכתב שם ואני מסופק אם יש לברך עליהם, מי נימא כיון דעכ"פ יוצא בהם משום ע"ת, שפיר דמי לברך עליהם. או דילמא כיון דברכות אינן מעכבות, אף דנפיק בהו יד"ח ע"ת, עדיף טפי שלא לברך עליהם, וכו', ומסיק להניח בלא ברכה. והנה אף דהדין פשוט בכל ספק תורה דאין מברכין, דהברכה מדרבנן וסד"ר לקולא, מ"מ בספק ע"ת נסתפק בזה החכם צבי, וע"כ כמש"נ כיון דאיכא חלות מתיר בע"ת, דמתיר איסורו דאסור בתורת ודאי לבשל מיו"ט לשבת, וע"י האי דינא דסד"ר לקולא מתיר איסור זה, בדין דיוכל לברך, ומ"מ הכריע החכם צבי דלא יברך. ומצאתי בנשמת אדם כלל ק"ב אות ג', דתמה על החכם צבי בפשרה זו, "לערב בלא ברכה", דאי חיישינן לברך מספק, א"כ איך יבשל מיו"ט לשבת בלא עירוב, יעו"ש.

והמבואר מדברי הנשמת אדם עדש"כ, דהא בהא תליא, דלהך צד דאסור בודאי, ואתינן עלה מדין ספ"ד לקולא להתיר איסורו, ממילא בדין דיוכל לברך, וליכא למפלגינהו, וזהו להדיא כמש"נ.

באופן דחלוקים המה הבה"ש דקודם הספירה, לבה"ש דמוצאי יום הספירה, והיינו דקודם יום הספירה דפוטר את חיובו בהן ספירה, שפיר מברך. אמנם בדין שכח יום אחד, דחיישינן לדעת הבה"ג, דתו אינו מברך, בגוונא דבאחד הימים נזכר בבה"ש לספור, ובודאי אינו מברך לא גרע מנזכר ביום גופא דאינו מברך. ואך הנפק"מ בימים שלאחר מכן דסופר בברכה, א"כ ספירה זו דבה"ש לא הוכרעה דקיים בה מצות ספירה, דהרי הוא ספק מחויב, ולא נאמר בזה הכרעה דהוא יום, וא"כ הוי ספק ספר ביום, וא"כ לשיטת הבה"ג לא יוכל לברך בשאר ימים, ואכן כיון דהוא ספק, וכן שיטת הבה"ג לא ברירא להלכה, שפיר מברך מדין ס"ס, ואמנם אינו בתורת ודאי, וחלוק מבה"ש דקודם יום הספירה, דע"כ הוכרע דקיים מצותו, וכמש"נ.

ישוּב קוּשִׁית הַשְּׁעָרֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי סִפְרֵת הָעוֹמֵר

ומעתה נראה בישוּב קוּשִׁית הַגְּרֵשׁ"ש דהקשה היאך סופר בבהש"מ הרי אין כאן ספירת ודאי. הרי מיני' ובי' כיון דמברך בבה"ש ע"כ הוכרע דמקיים בתורת ודאי ספירת לילה, דאל"כ לא שייך לברך, דהרי אף לענין ברכה לבטלה בעינן "ודאי", מחמת חומר לא תשא. וכמש"כ המ"ב סי' רט"ו בשם האחרונים, דאף ס"ס לחיוב, לא מהני להכריע לענין ברכה לבטלה וכיון דאיתא לברכה בבהש"מ אשר מוכרח מזה דנתקיים ודאי ספירה וכמש"כ, וא"כ ע"כ לא חשיב ספירת ספק, ולק"מ קוּשִׁית הַשְּׁעָרֵי יִשְׂרָאֵל, ובאמת תמוה לי מאי דהעמיד הקושי' בבה"ש, מכח דינא דעשירי ודאי, והרי אף לענין ברכה בעינן ודאי, וע"כ כמש"כ³ האמנם נפק"מ רבתא איכא בזה, דספירה במוצאי יום הראשון, דנתבאר דליכא בזה משום הכרעה אלא נדון כספק. וכתבנו דבספר מוצאי יום הספירה בבה"ש דאיכא לצרף לס"ס אי קי"ל כהבה"ג, וככל שכח אם ספר יום אחד. לפמש"כ הג"ר שמעון זצ"ל, א"כ ספירה דבה"ש לאו שמה ספירה והוי כלא ספר כלל, וא"כ שוב לא יוכל לברך בשאר הימים, וחלוק משכח אי ספר, וכמש"נ.

א) אמנם כ"ז כשהכרעת הס"ס לגוף הברכה ואילו כאן בסה"ע די בזה דחל הכרעה בגוף המצוה וממילא בתולדה מזה מברך, עכ"פ נשמע מזה דחל הכרעה בגוף הספירה, כמש"נ.

ב) ולישב דעת הגרש"ק אמר בזה חתני הרה"ג ר' ישראל אולשטיין שליט"א דאף אם נימא שיש כאן הכרעה מדין ספק דרבנן לקולא אבל אין זה יותר מאשר הכרעה דרובא קמן וכדו' וא"כ אף אי מהני לענין להכריע דקיים מצות ספירה בתורת ודאי וממילא יש ברכת המצות אולם לענין עשירי ודאי הרי כתב הרא"ש בתוספותיו ב"מ דף י' ע"ב דהכרעת רוב אף דהוי הכרעה בכה"ת אכן לענין עשירי ודאי אכתי לא חשיב ודאי, ועד"ז לענין ספירה לדעת הגרש"ש הכרעת הספק דרבנן לקולא דבהש"מ אינה ספירה ודאית לפום ההשוואה למעשר בהמה, וזהו דהקשה הגרש"ש מספירת בהש"מ דלא מתקיים בזה ספירת ודאי.

לע"נ ר' צבי יצחק בן ר' משה אהרון זצ"ל

להערות והארות ניתן לפנות לכתובת המייל - shiurimbehala@gmail.com

נושא הגיליון

'וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם'

ללמד בנו תורה

תלמוד תורה: אנו עומדים בפתח סדרת גיליונות בנושא מצות תלמוד תורה, נושא הגיליון הנוכחי הראשון בסדרה (מספר 392), גדר חיוב האב ללמד את בנו תורה, ומהם חלקי התורה שמחויב ללמוד. איזה לימוד מחויב אפילו לשכור עבדו מלמד, ואיזה לימוד החיוב הוא רק ללמדו בעצמו.

בגיליונות הבאים נלמד, מאיזה גיל עד איזה גיל האב חייב ללמד את בנו, האם גם בנו גדול הוא בכלל החיוב, איזה חומר לימודי האב מחויב ללמד את בנו בכל גיל. מה הייתה תקנת יהושע בן גמלא, ובאיזה אופן מלמדים למעשה במוסדות התלמודי תורה בזמננו.

יש לציין לגיליון 'עומק הפשט' מספר 215 בנושא 'שכר לימוד מכספי מעשר', בו הובאו שיטות הפוסקים האם מותר לשלם את השכר לימוד מכספי מעשרות, ללימוד מקרא ומשנה ושאר חלקי התורה, ולגיליון מספר 248 בנושא 'בשמים יזכירו לאדם את כל התורה שלמד'.

1. חובת האב לבנו

דאורייתא: כמה חיובים נאמרו במצות תלמוד תורה. ללמוד בעצמו, ללמד את בנו, ללמד את התלמידים, לכבד את לומדי התורה. כל חיוב נלמד מפסוקים שונים. החילה נעסוק בחיוב המוטל על האב ללמד את בנו תורה.

פעמיים בכל יום קוראים בקריאת שמע, את לשון הפסוק (דברים פרק יא פסוק יט) **וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם**. מפסוק זה דורשת הגמ' (קידושין דף כט: ל) **וּנְפִסַּק בְּרַמְב"ם** (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה א), **בטור ושו"ע** (יו"ד סימן רמה סעיף א-ג), **ושו"ע הרב** (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה א), **וחפץ חיים** (חומת הדת פרק ה), מצות עשה מן התורה על כל איש מישראל ללמד את בנו תורה.

לדעת רוב הפוסקים זוהי מצות עשה מן התורה ללמדו. לדעת הגהות ארבעה טורי אבן (על הרמב"ם שם) החובה ללמד תורה את בנו הקטן הוא רק מדרבנן, והפסוק הוא אסמכתא בלבד. נחלקו תנאים האם גם הסבא מחויב ללמד את נכדו, או רק האב את בנו. ולהלכה נפסק שחייב ללמד גם את בן בנו שנאמר (דברים פרק ד פסוק ט) **וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיךָ וּלְבְנֵי בְנֵיךָ**.

דבר העורך

שלא חסר בעולמו כלום

עם סיומו של זמן חורף נפלא, מלא וגדוש בלימוד הלכה, בפרט בשתי סדרות מיוחדות של גיליונות עומק הפשט, בנושא רב קו בהלכה, תיקופים, תקלות, חובות, תביעות, אבירות, וכן בנושא המקיף של בשר בחלב, סופגניות בשריות, היכר, בחזקת, קומקום, פרוה, דבר חריף, תנור, המתנה, גבינה קשה, גבינה צהובה, פיצה ובלעיות, זכינו ללמוד את דבר השם זו הלכה. לדעת כיצד לנסוע כתחבורה כהלכה, ואת הפרטים הרבים של הלכות המטבח כהלכה.

בשלהי זמן חורף שב למתכונתו מיזם שיעורי הילכתא, בסיוע 'ועד יידי הילכתא', בהם החכימו מאות אנרכים ובחורים בידיעות חשובות בנושאי הרכבת כלאים, ניסיונות התקופה, תשמל בשבת, נגינה יהודית, והלכות הפסח.

ביום חמישי א' ניסן, התקיים סיור מיוחד בנושא ברכת האילנות, בגינת בית המדרש להלכה בהתיישבות, בהשתתפות המומחים לענייני זרעים הג"ר אלחנן בקרמן שליט"א והג"ר יוסף פרידו שליט"א, כמו כן השתתף בסיוע הג"ר אליהו כהן שליט"א מחבר ספר מעשי חמד על ברכת האילנות.

במהלך הסיור נבחנו מיני צמחים מיוחדים, עם הסברים מרתקים על ליבלוב, חנטה, ופריחה בעצים ובפירות. לאחר מכן הצינור בידך ברכת האילנות בהידור וברוב עם, כלשון חז"ל 'היוצא לשדה בימי ניסן, ויצאו בריקוד נלהב בשמחה של מצוה.

כמו כן התקיימו שיעורי הלכה בחול המועד בבית שמש מפי הג"ר הלל פלאי שליט"א בנושא 'נגינה יהודית', והג"ר יהודה שרשבסקי שליט"א, בנושא כשרות מוצרים לפסח, בביתר עילית מפי ראשי ארגון בתוף ומחול בנושא 'נגינה יהודית' בהשתתפות מאות לומדים.

כהשלמה נפלאה לגיליונות עומק הפשט בענין גידולי מים הידרופוניים שהופיע לפני כשנה בנושא ברכת הגידולים, קדושת שביעית, ומרור, התקיים בסוף בין הזמנים סיור מיוחד בחממות לגידולי מים של קרן משנת יוסף בהשתתפות הג"ר צבי ובר שליט"א והג"ר שאול רייכנברג שליט"א ורבנים נוספים, לדאות מקורב את הצמחים הגדלים ללא אדמה וללא חרקים, עם בירורים מרתקים בנוגע למעשרות, פסח, שבת, ברכות, ועוד נושאים.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

סיור בחממות בית חלקיה

ויעמידנו על עיון ההלכה למעשה, שיוכל בעצמו להורות מתוך עיון בתלמוד ובפוסקים.

וכתב בספר **תולדות אדם** (פרק ג, תולדות ר' זלמלה מוולאז'ין עם הערות מאת הרב המסדר ר' יחזקאל פייבל מו"ץ דק"ק ווילנא) הנה אף שרבינו בעל הש"ך חכם גדול בתורה היה ובכל בית הפסק נאמן הוא, אולם בדין זה לא הטיב לראות כי רבותיו וחבריו חולקים עליו וכל ראיותיו שהביא כמעט ראיות לסתור הנה, ומאריך שם לבאר שיטתו שצריך ללמד את הילדים תנ"ך עד שידעו אותם היטב בעל פה וכו'.

הטעם בשיטת רש"י שהאב חייב ללמד את בנו רק תורה ולא נביאים וכתובים, ביאר **הדברות משה** (קידושין סימן מד ענף ג עמוד תפא), שחובת האב היא לדאוג לצרכים הרוחניים של הבן, קל וחומר מהחיוב ללמדו אומנות שהוא עבור הצרכים הגשמיים של הבן, והמטרה היא שידע הבן את כל המצוות שהוא צריך לקיים בחייו, ולא יכשל חס ושלום מחוסר ידיעה בשום חטא או בחסרון קיום מצוה, ולכן מספיק שהאב ילמד אותו את המקרא שיש בו את עיקרי המצוות, וכך ידע לשאול כיצד לנהוג למעשה כשיבוא לקיים איזה מצוה.

3. משנה וגמרא

הקדמה: צריך להקדים, שהחיוב ללמדו מקרא הוא החיוב העיקרי שנלמד מולמדתם אותם. בנוסף לכך יש חיוב כללי ללמד את כל התורה לבנו, ובגדר הדברים יש סתירה בין הסוגיות.

מצד אחד מבואר בגמ' (קידושין דף ל.) עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה, כגון זבולון בן דן שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות, והגמ' מקשה מברייתא שכתוב למדו מקרא אין מלמד משנה, ואמר רבא מקרא זו תורה, והגמ' מתרצת, כזבולון בן דן שלימדו אבי אביו שגם סבא חייב ללמד את נכדו, ולא כזבולון בן דן דאילו התם מקרא ומשנה הלכות ואגדות ואילו הכא מקרא לבד, הרי שהחיוב ללמד את בנו הוא רק במקרא.

מאידך מבואר בגמ' (קידושין דף כט:), שאם אב אין יכולת כספית ביד האב גם ללמוד בעצמו וגם ללמד את בנו - האב קודם לבנו, אלא אם כן הבן נבון ממנו או בעל זיכרון טוב יותר שאז בנו קודם. ושם ודאי מדובר לגבי תלמוד שהרי הלכו ללמוד אצל אביו, רואים שהחיוב ללמד את בנו הוא גם משנה ותלמוד, [וכן מבואר מהדרשה ושנתם ושלשתם, לפי המהרש"א דלהלן שהולך גם על הבנים].

סכינא חריפא: ותירצו האחרונים, שהחיוב ללמדו מקרא אלים טפי מהחיוב ללמדו משנה וגמרא הלכות ואגדות, ויש הבדלים ביניהם בדרגת החיוב, ומצינו כמה מהלכים בביאור גדר החילוק ביניהם כפי שיבואר בהמשך.

4. הלכה למעשה

בשכר: מבואר בגמ' (נדריים לז.) שמוותר לקחת שכר על המקרא, משום שכר שימור, או משום שכר פיסוק טעמים, ונפסק **ברמב"ם** (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ז) ובהגהות מיימוני (תלמוד תורה פרק א) ו**בטור ובשו"ע** (יו"ד רמה סעיף ד-ו, ובאר הגולה שם), שחובת האב לבנו כוללת בתוכה את החיוב לשכור מלמד לבנו בשכר עד שיקרא כל תורה שבכתב. אבל בן חבירו אינו מחויב לשכור מלמד עבורו, וביאר **הבית יוסף** (סימן רמה), שסובר הרמב"ם כיון שמוותר לקחת שכר על המקרא עבור פיסוק טעמים, לכן חייב ללמדו בשכר. לדעת **הלחם משנה** (פרק א הלכה ג), והרדב"ז (חלק ה סימן קיד), החיוב לתת שכר הוא מדרבנן, מתקנת הושע בן גמלא.

וכתב **המאירי** (קדושין דף ל.) שגם חייב ללמד את בן בתו. והכסף משנה (פרק א מהלכות תלמוד תורה הלכה ב) הסתפק האם בן בתו קודם לבן חבירו, ומסקנת הש"ך (ס"ק א) שבן בתו קודם לבן חבירו. ועיין בספר **דברי הלכה** (סימן רמה עמק הלכה ג) שהאריך בזה.

אם לא למדו אביו, הבן חייב ללמד את עצמו **שנאמר** (דברים פרק ה פסוק א) ו**למדתם אתם ושמרתם לעשתם**. אשה פטורה מללמד, מהיקש ו**למדתם** - ו**למדתם**, שרק המצווה ללמוד מצווה ללמד. האב אינו מצווה ללמד את בנו שנאמר ו**למדתם אתם את בניכם** - ולא בנותיכם.

ומפורש **ברמב"ם** (שם) ודייקו **הב"ח** (יו"ד סימן רמה) שאפילו אם הבן קטן, חייב אביו ללמדו תורה. והדגיש **בשו"ע הרב** (שם), למרות שהקטן פטור מדאורייתא ממצות תלמוד תורה כשם שפטור מכל המצוות, מכל מקום האב מצווה מדאורייתא ללמד את בנו תורה, ואינו דומה למצות האב לחנך את בנו לכל המצוות שהוא חיוב רק מדרבנן ולא מדאורייתא.

טעם החילוק, ביאר **בערוך השלחן** (יו"ד סימן רמה סעיף ה), מפני שבשאר המצוות אף אם לא יקיים אותם בקטנותו מכל מקום יקיים אותם כשיגדל, אבל אם לא יהיה רגיל בתורת ה' בקטנותו אז כשיגדל יהיה כפרא אדם ויצא לתרבות רעה, כי אם אין תורה אין מצוות.

2. תורה, נביאים, וכתובים

מקרא: בלשון הגמ' (קידושין דף ל.) מבואר שיש חיוב מיוחד ללמד את בנו רק מקרא. ולדעת **רש"י** (ד"ה תורה) כוונת הגמ' רק תורה ולא נביאים וכתובים. מאידך לשון **הרמב"ם** (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ז) והטור והשו"ע (יו"ד סימן רמה סעיף ו), האב חייב ללמד את בנו בשכר, עד שיקרא תורה שבכתב כולה. ומבואר **בב"ח** (ד"ה היה מנהג) ו**בש"ך** (ס"ק ה) ו**בט"ז** (ס"ק ב) ו**בביאור הגר"א** (ס"ק יד) שכוונת הרמב"ם והשו"ע בתיבת 'כולה' גם לנביאים וכתובים ודלא כרש"י. ודייק **הב"ח** כן מסתימת לשון **הרי"ף** (דף יב.) ו**הרא"ש** (סימן מג) שכתבו מקרא זה תורה ולא מיעטו נביאים וכתובים. ולדעת **הב"ח** מקרא בא למעט 'פיסוק טעמים'. ולדעת **הביאור הגר"א** מקרא בא למעט 'מדרש תורה'.

לדעת **הב"ח** העולם עושים שלא כדיון, שלא מלמדים את בניהם תנ"ך, ואי אפשר לסמוך על שיטת רש"י שמקרא הוא תורה, כי רש"י הוא יחיד בדבר זה וכל הפוסקים פסקו בסתם שחייב אדם ללמד לבנו תורה שבכתב כולה בשכר, משמע אף נביאים וכתובים.

ונחלק עליו הש"ך מנהגן של ישראל תורה היא, ומיישב המנהג לפי מה שכתבו **התוס'** (קידושין דף ל. ד"ה לא) בשם רבינו תם שאנו סומכין שלא לשלש במקרא משנה ותלמוד, על פי המבואר בגמ' (סנהדרין דף כד.) בכל בלולה במקרא כמשנה ובגמרא, דגמרת ככל בלול מכולם, ולפי זה מיישב הש"ך שאינו חייב ללמד את בנו מקרא, כיון שלמדו ש"ס.

ונחלק עליו **השו"ע הרב** (קונטרס אחרון אות א) שרק לגבי הדין של ישלש בזה חידש רבינו תם שמספיק תלמוד בבלי, אבל לגבי הדין של לימוד מקרא בתחילת לימודו, מודה רבינו תם שצריך קודם ללמוד את כל המקרא. ומבאר את מנהג העולם באופן אחר (תלמוד תורה פרק א הלכה ד-ו), שמדאורייתא חייב האב ללמד את בנו את כל התורה כולה, דהיינו תנ"ך וכל הלכות פסוקות של כל התורה, וילמדנו בעצמו או ישכור לו מלמד בשכר. ולכן בזמננו שהתורה שבעל פה כתובה וגם התנ"ך כתוב עם ניקוד וטעמים, המנהג ללמדו תורה בלי נ"ך, כי סומכים שילמד בעצמו את הנ"ך כשיגדיל, ועל האב מוטל לשכור מלמד שילמדו להבין בתלמוד ברוב המקומות גם בסוגיות העמוקות עם ראשונים ואחרונים,

אופניים חשמליים = כלי מסוכן

סכנה על גלגלים: בחודש ניסן תשפ"ג הופיעו מכתבים מאת הג"ר דב לנדו שליט"א והג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א להתריע בענין סכנת האופניים החשמליות וכינו אותם 'מכשיר הרצח', מחמת שאינם בטיחותיות, ופוגעים בהולכי רגל או מפחידים אותם. ומעידים על עצמם שהפחד נשאר בלב אחרי שהאופניים הלפו על פניהם, וכן ראו בעיניהם פגיעות של אופניים חשמליות שגרמו לפציעות קשות.

והוסיפו שאם היו הסנהדרין בימינו היו אוסרים את כלי הרכב, וכל שכן אופניים חשמליות שנוסעים לא לפי הכללים וגורמים אסונות רבים. והנוסעים בהם ידעו שהם עלולים לפצוע ולהרוג אנשים. ומי שלא נזהר הוא פושע וספק רוצח ותחילתו בפשיעה. ויותר גרוע מזה, ההורים שבאהבתם לילדיהם נותנים להם כלי מסוכן זה ויש לאסור עליהם את הרכיבה, והרי זה דומה להורה שנותן לבנו אקדח טעון בכדורים ואם הילד שוחק בו האב לא יכול לומר ידי לא שפכו את הדם הזה זה נורא ואיום. וגם אם אינו מזיק הוא מפחיד וזה יותר חמור כי אינו יודע את מי לפייס ויענש על כך ועלול לבא עליו צרות שונות ומשונות. ולכן הנותן לצעירים אופניים כאלו הוא שותף לדבר פשע, וגם מי שמותר לו לנסוע ראוי להימנע מכך כי פגיעתם רעה ולפחות יטע ברגיעות מירבית ולפי כל הכללים שלא לפגוע ולא להפחיד.

אחד לפי דרגתו ואין כופין עליו.
חיוב גמור: ביאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הערות קידושין דף ל.) שהחיוב דאורייתא שנלמד מפשטות הפסוק **וְלַמְדָּתָם אֹתָם אֶת-בְּנֵיהֶם** הוא רק במקרא, ואילו הדרשה שנלמד מהפסוק ושנתתם לבניך, מלמד שחייב ללמד גם משנה וגמרא, והפסוק ביסודו נדרש על התלמידים, ואם כן חיוב זה מוטל על כל ישראל, אלא שיש קדימה שהאב חייב ללמד את בניו יותר מאחרים, משום שהקרוב קרוב קודם, ויש להם קדימה כמו בצדקה. והסיק הגרי"ש שיש נפק"מ לגבי מה שכתב הר"ן (נדרים דף ח.) שהנשבע לעבור על דבר המפורש בתורה לא חלה השבועה, אבל הנשבע על דבר שנלמד בדרשה חלה השבועה.
נמצא שיש הבדל ביניהם, שכלפי החיוב ללמדו מקרא לא חל עליו שבועה, ואילו כלפי החיוב ללמדו משנה וגמרא חל עליו שבועה.

5. לְבַנְיָהּ אֵלֹו הַתְּלִמִּידִים

ושלשתם: על הפסוק (דברים פרק ו פסוק ז) **וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַנְיָהּ, דורשת הגמ' (קידושין דף ל.) ונפסק ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה יא) ובשו"ע (יו"ד סימן רמו סעיף ד) אל תקרי ושנתתם אלא ושלשתם, לעולם ישלש אדם שנותנו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד, עוד דורשת הגמ' (סם) וְשִׁנַּנְתֶּם שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו.
קדימה: לא רק האב נצטווה ללמד תורה את בניו, וכלשון **הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ב, ספר המצות מצות עשה יא)** ולא בנו ובן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אף על פי שאינם בניו, שנאמר: **'ושנתתם לבניך'**, ודרשו בספרי (ואתחנן פסקא לד) הובא **ברש"י (דברים ו ז), 'בניך' אלו תלמידך, שהתלמידים קרויין בנים, והמצוה היא להקדים בנו לבן בנו, ובן בנו לבן חבירו.**
לדעת המהרש"א (חידושי אגדות קידושין דף ל.) הפסוק ושנתתם לבניך הולך גם על הבנים, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ולכן חידש שגם לבנו יש חיוב ללמדו שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד, כי נדרש 'ושלשתם לבניך', ורק לגבי בן בנו נאמר הכלל שחייב ללמדו רק מקרא. ומסיים המהרש"א שלדעת **הרא"ש (קידושין פרק א סימן מג), גם בבנו חייב האב ללמדו רק מקרא.
ונחלק עליו **הפני יהושע (קידושין דף ל.)** שהפסוק ושנתתם לבניך לא מדובר על הבנים, רק לתלמידים, וכן מדייקים ממשמעות **הרמב"ם (תלמוד תורה פרק א הלכה א-ב)** שלגבי בנו מביא את הפסוק **וְלַמְדָּתָם אֹתָם אֶת-בְּנֵיהֶם, ולגבי התלמידים מביא את הפסוק וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַנְיָהּ.******

והוסיפו **בטור ובשו"ע** על פי דברי הרמ"ה שכופין על החיוב ללמדו מקרא, ואפילו שהוא דחוק חייב לשכור מלמד עבורו, אבל ללמדו משנה וגמרא אין כופין לו לשכור מלמד כיון שהוא דחוק, אבל אם אפשר לו, מצוה ללמדו בשכר, אפילו משנה וגמרא הלכות ואגדות, וכתב **הים של שלמה (קידושין פרק א סימן נו),** שהמקור לכך הוא מהגמ' אם בנו מחודד בנו קודמו.
נמצא שההבדל הוא, וכפי שביאר בספר **המקנה (קידושין דף ל.),** שהחיוב ללמדו מקרא הוא אפילו בשכר למרות שהוא דחוק, ואילו משנה וגמרא הוא רק בחינם, או בשכר כשיש לו.
בעצמו: חידש בשו"ע **הרב (הלכות תלמוד תורה פרק א קונטרס אחרון אות א),** שבלימוד מקרא חייב ללמדו בעצמו, או על ידי מלמד דשלוחו כמותו. אבל לגבי משנה וגמרא המצוה היא על האב כמו על האחרים, ולכן אין האב חייב ללמדו בעצמו ורשאי להוליכו למלמד.
נמצא שההבדל הוא, שהחיוב ללמדו מקרא הוא דוקא בעצמו או שלוחו, ואילו ללמדו משנה וגמרא מתקיים על ידי מלמד כמו על ידי עצמו.
תקנה: לדעת **הערוך השלחן (סימן רמה סעיף ד-ז),** החיוב דאורייתא הוא רק ללמדו מקרא ולא משנה וגמרא, ומתקנת יהושע בן גמלא להושיב מלמדים בכל עיר ועיר, חייב האב לשכור מלמד לבנו, ועיקר התקנה היתה מפני היתומים שלא היה מי שילמדם, וכיון שראו שיותר טוב כך לכולם, תקנו גם לכל אב ובן, והיו מלמדים גם משנה וגמרא. וזהו הכתוב **במשנה (מסכת אבות פרק ה משנה כא)** בן עשר למשנה בן חמש עשרה לתלמוד, והסיק שם לפי דבריו, שאין מחלוקת בין רש"י להרמב"ם.
לפי דבריו אפשר ליישב את הסתירה, שמדאורייתא חייב רק מקרא, ומתקנת יהושע בן גמלא חייב גם משנה וגמרא, ולכן כאשר בנו עדיף עליו ישלח את בנו ללמוד, ולפי זה הפסוק של ושנתתם לא הולך על בנים רק על תלמידים.
כופין: לדעת **החזו"א (יו"ד סימן קנב סעיף ב) הטעם של הרמ"ה הוא, משום שלדעתו אמנם המצות עשה של ללמד את בנו, היא רק ללמדו מקרא, אך בנוסף לכך האב חייב לחנך את בנו לשמור את דרכי השם, וכלול בזה שילמד תורה, וכמו שהאב חייב ללמד את בנו אומנות כי היא חיותו, וכל שכן תורה שהיא חיינו. אך בזה תלוי לכל אחד כפי מעלתו במעשים וביטחון בהשם יתברך, ולכן חייב ללמדו בעצמו או אם יכול לשכור לו מלמד, שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה, ורק לגבי מצות ולימדתם, כופין על כל אדם רק על לימוד מקרא.
נמצא שההבדל הוא, שהחיוב ללמדו מקרא הוא חיוב גמור לכל אדם וכופין עליו, ואילו החיוב ללמדו משנה וגמרא תלוי בכל**

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
 הזוכה בהגרלת גיליון 391 בסך 100 שקל מזומן
 האברך המופלג הר"ר מנחם מנדל כהן שליט"א
 כולל אברכים בית שמש

- א. **חייב:** מצות עשה דאורייתא ללמד את בנו תורה מהפסוק (דברים פרק יא פסוק יט) 'ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם'. והחייב הוא ללמדו מקרא, לדעת רש"י הכונה לחומש ולא נביאים וכתובים, לדעת רוב הראשונים הכוונה גם לנביאים וכתובים. לדעת הב"ח אין נכון המנהג ללמד רק מקרא, והש"ך מצדיק המנהג כי לומדים ש"ס.
- ב. **כל התורה:** בנוסף חייב האב ללמד את בנו משנה וגמרא הלכות ואגדות וכל התורה, והוא בדרגת חיוב קטנה יותר ויש כמה נפק"מ ביניהם.
- ג. **ההבדלים:** לשו"ע מקרא כופין עליו ואפילו בשכר כשהוא דחוק, משנה וגמרא אין כופין ורק בחינם או בשכר כשיש לו. לשו"ע הרב מקרא חייב ללמדו בעצמו או ע"י שלוחו, משנה וגמרא על ידי כל אחד. ועוד כתבו האחרונים שמקרא הוא חיוב גמור מדאורייתא וכופין עליו כל אדם, אבל משנה וגמרא הוא רק דרשה או מתקנת יהושע בן גמלא, ותלוי בכל אחד לפי דרגתו.
- ד. **בזמננו:** לשו"ע הרב כלימוד הילדים צריך את כל התנ"ך. אבל בזמננו שהתנ"ך מנוקד עם טעמים, ותורה שבעל פה כתובה, חייב ללמדו רק מקרא, ולהבין בעומק הסוגיות וההלכות.

שאלה: מאיזה גיל ועד איזה גיל האב חייב ללמד את בנו תורה?

מאיזה גיל האב חייב ללמד את בנו תורה, (יודע לדבר, מכין, בן 3, גדול וכדומה), עד איזה גיל מחוייב ללמדו, (עד שיודע ללמוד לבד, עד גיל מצוות, גיל עשרים, כל ימי האב). מהו הגיל המבואר במשנה באבות לגיל חיוב מקרא משנה וגמרא, והאם נוהגים כך היום?
 מקורות: משנה (אבות פרק ה משנה כא, והמפרשים שם), גמ' (כתובות דף נ. בבא מציעא דף פה- בבא בתרא דף כא), תוס' (שם), דמב"ס (י. שו"ע (סימן דמה סעיף ה), שו"ע הרב (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה א), ערוך השלחן (סימן רמה הלכה ב), חות יאיר (סימן קכד), משנה הלכות (חלק ה סימן קעז), אור ישראל (אגרת יח), בנתיבות ההלכה (כרך מט), שבט הלוי (חלק ג סימן קמד).

במודד זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה, ההגרלה על דעת רבני המפעל התשובות המוכרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בציוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באתר מהאפשרויות הבאות.

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש לע"נ האדמו"ר מטשחובי הגה"צ ר' חיים יוסף משה בן הגה"צ ר' אברהם אביש קנר זצ"ל נלב"ע בשיבה טובה כ"ט ניסן תשפ"ג ת.נ.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה

קודי ייצור אחרי פסח

פסח תשפ"ג: יש מוצרים שמוטבע עליהם בפירוש תאריך הייצור בלועזית, 13/04/2023 וברוב המוצרים מופיע רק קוד ייצור, בעלי 4 או 5 ספרות, הסיפירה השמאלית או שתי הספרות השמאליות הם השנה הלוועזית של הייצור, והספרות האחרות הם יום הייצור לפי השנה הלוועזית, בשנת תשפ"ג מקוד 3103 ואילך או 23103 פירושו שהייצור לאחר פסח. לעיתים יופיע בהמשך מספרים נוספים, המסמלים את המשמרת ושעת הייצור.

בגיליונות עומק הפשט מספר 56-57-58 התבאר הנושא בהרחבה.

נושא הגיליון הבא:

בן חמש שנים למקרא

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

לזכר עולם יהיה צדיק הגיליון הונצח לע"נ אוהב ישראל הגה"ק רבי ישעיה ב"ר משה שטיינר מקרסטיר זצוק"ל נלב"ע ג' אייר תרפ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחוות פהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 233

פרשת אחרי קדושים

תשפ"ג

בדבר המעשה בבית מלון בפסח שלא הגיעו לשם מצות ויין ♦ הרב אברהם זנגר
אם יש להטביל את המצה במלח בליל הסדר, ואם אמירת "הביאו מלח"
חשיבא הפסק בין ברכת המוציא וברכת המצה לבין האכילה ♦ הרב אורי יצחקי
הצריך לב' חתיכות נייר בחוה"מ האם רשאי להפרידן זו מזו ♦ הרב זאב פראנק
שכח לספור אך מסתפק שמא השיב לחברו את מנין הספירה ♦ הרב אליסף פרלמן
בדין מצוות דרבנן אם צריכות כונה והמסתעף למצות ספיה"ע ♦ הרב שמואל דרזי

הרב אברהם זנגר

בדבר המעשה בבית מלון בליל הסדר שלא הגיעו לשם מצות ויין

דרבנן (אפיקומן וסעודת יו"ט בבוקר) לבין הידור מצוה ומנהג (כורך) אינו אלא מנהג זכר למקדש, וכן כזית שני מהפרוסה וכזית שני לאפיקומן אינם כי אם מצוה בעלמא, ויבואר להלן. [שאלות מעין אלו היו בתקופת השואה ר"ל. ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ל"ח) דן כע"ז, אם יש לוותר על כזית מצוה דרבנן של ליל יו"ט שני כדי שיהא לחבירו כזית מצוה דאו' בליל יו"ט ראשון, ויבואר להלן].

והנה אחד מאלו ששהו שם סיפר שהביא עמו שני קילו מצות לכל החג, והוא ואשתו אכלו את חמשת הכזיתים בריוח, ואת שאר המצות חילק לאחרים ולא השאיר לעצמו מצוה לסעודת יו"ט בבוקר. ולכאור' לא נהג כראוי, דאם השאיר לעצמו כזית לכורך וכן כזית שני לאפיקומן אע"פ שאי"ז חובה כ"ש שהיה עליו להשאיר לעצמו כזית לסעודת יו"ט בבוקר שהיא חובה, ועוד דאף לאחר שחילק את המצות והשאיר לעצמו רק ה' כזיתים מסתבר דהיה עליו לוותר על אחד מהכזיתים (ולאכול רק כזית אחד לאפיקומן) ולהניחו לסעודת יו"ט בבוקר שהיא חובה¹.

לחלק את המצות הבודדות ע"י גורל או ע"י דיני קדימה

[ב] שאלה נוספת נתעוררה שם איך לחלק את המצות, מאחר ולא היו מספיק מצות כדי לחלק כזית לכל אחד ממאות היהודים שהיו במקום. ולכאורה ראוי להטיל גורל, כמו שכתב בשערי תשובה (סי' תפ"ב סק"ב) לגבי שני אנשים שיש להם כזית מצוה אחת בשותפות, דראוי להטיל גורל מי מביניהם יזכה לקיים את המצוה. אך יש לדון דשמא נוהגים בזה דיני קדימה המבוארים במתני' (הוריות יג.) דת"ח קודם לע"ה וכהן קודם ללווי ולוי לישראל ואיש קודם לאשה.

להקדים את בנו הקטן לאחרים החייבים מדאורייתא

[ג] עוד יש לדון אם יכול להקדים את בנו הקטן שהגיע לחינוך לפני גדולים החייבים במצוה מדאו'. [אמנם אשתו ודאי קודמת לכולם, כי הוא מחויבי הכתובה שלו].

להניח מצוה לסעודת היום אע"פ שלא הגיע זמנה, ועוד דמ"מ יצטרך לוותר על כזית שניה לאפיקומן ולהניחה לבוקר, דודאי אכילה זו שהיא מצוה בעלמא ואיננה חיוב, אינה יכולה לדחות את מצות סעודת יו"ט בבוקר אע"פ שעדיין לא הגיע זמנה, וא"כ שוב יוכל להשאיר לעצמו כזית נוספת שבביל כזית שניה של אפיקומן ולא יצטרך ליתן לאחרים (לפי הצד שא"צ לוותר על הידור מצוה לצורך מצוה של אחרים).

מעשה נורא אירע בשנה זו, מאות יהודים שומרי תורה ומצוות מא"י נסעו לשהות בחג הפסח בבית מלון בחו"ל, והנה בליל התקדש חג נודע כי עקב רצף תקלות אין להם מצות ויין כלל וכלל!!! יען כי המשאיות שהובילו את המצות והיין מארץ ישראל נתקעו במעבר הגבול ולא הצליחו המארגנים לסדר את הענין עד כניסת החג. נקל לשער את מפח הנפש הנורא שהיה מנת חלקם של אותם יהודים בליל הסדר, להסב במלון מפואר עם סעודות חג כיד המלך, עם מרור וכרפס לרוב, אבל בלא קיום מצות מצוה דאורייתא, וכן אפיקומן וכורך, וד' כוסות!! ה' ירחם.

והנה כמה יהודים בודדים הביאו איתם מצות ויין משלהם לכל החג וזכו לקיים את כל מצוות הלילה, וגם חילקו לאחרים את שאר המצות והיין שהיו ברשותם, ובעקבות כך נתעוררו כמה שאלות;

לוותר על אכילת הכורך והאפיקומן כדי שאחרים יאכלו כזית מצוה

[א] האם מי שיש לו מצות, עליו לוותר על אכילת כורך ואפיקומן ולאכול רק כזית מצוה אחת לקיום המצוה דאורייתא, ולחלק את שאר המצות לאחרים כדי שיקיימו גם הם את המצוה דאורייתא, או שאין אדם מחויב לוותר על קיום המצוות שלו [ואפילו רק מצוה דרבנן או הידור מצוה בעלמא] לצורך קיום מצוה דאורייתא של חבירו, ולכן יאכל את כל חמשת הכזיתים בריוח (שני כזיתים מהמצוה העליונה ומהפרוסה, כזית לכורך, ושני כזיתים לאפיקומן זכר לקרבן פסח וזכר למצה הנאכלת עמו), וכן ישאיר כזית לסעודת יו"ט בבוקר, ואת השאר יחלק לאחרים. ויתכן שיש לחלק בענין זה בין חיוב

¹ והנה באלף למטה על המטה אפרים (סימן תרכ"ה סק"ג) כתב בשם הפמ"ג דמי שיש לפניו ברירה בליל יו"ט א' דסוכות אם לאכול כזית בסוכה או ליטול לולב בבוקר, עליו לאכול בסוכה, כי עדיין לא הגיע זמן לולב, ולכן מצות סוכה קודמת. ולפ"ז יש לדון דשמא גם לגבי אחרים מצות מצוה שהגיעה זמנה בלילה קודמת למצות סעודת יו"ט של הבוקר שלא הגיעה זמנה. אך אינו מסתבר דסו"ס הוא מחויב

לתת שמן לחבירו לנר חנוכה במקום להדליק מהדרין מן המהדרין

ב. מאידך גיסא מצאנו במג"א ומשנ"ב (סי' תרע"א סק"ו) לגבי נר חנוכה, וז"ל: 'אם יש לו שמן בצמצום על כל השמונה ימים ולחבירו אין לו כלום, מוטב שידליק בכל לילה אחד ויתן גם לחבירו, דהא מדינא א"צ אלא אחד' עכ"ל, כלומר ראוי לוותר על קיום דין מהדרין מן המהדרין להדליק נרות כמנין הימים כדי שחבירו יקיים את עיקר המצוה, וצ"ע מאי שנא מדברי הבית יעקב הנ"ל. ועמד בזה הא"ר (שם סק"ג) דזה סותר לד' הבית יעקב, וכתב 'ודחק לחלק'. ומצאנו ב' דרכים לחלק ביניהם;

תלוי אם ההידור הוא בגוף המצוה

א. בשו"ת מחנה חיים (ח"א סי' כ"ט וח"ג סי' נ"ה וח"ו סוס"י י"ט) האריך ליישב, דהחילוק הוא בין הידור בגוף המצוה להידור שאינו בגוף המצוה, דבנר חנוכה לא הוי הידור בגוף המצוה של הנר הראשון אלא הוי נר בפנ"ע, והוא מצוה בפנ"ע של הידור להדליק עוד נרות.²

ונראה לבאר עפ"ז למה כתב הבית יעקב שלא ליתן לחבירו האתרוג שלו ולצאת בשל קהל, רק משום ההידור מצוה לקיים המצוה בממונו, תיפ"ל שמפסיד הנענועים בשעת ההלל שגם היא מצוה דרבנן וכן מפסיד ההקפות בהושענות (ועמד בזה בשו"ת מכתם לדוד סי' ו'). ולהנ"ל י"ל דזה לא נחשב בגוף המצוה, ולכן רק ההידור לקיים המצוה בממונו דוחה את קיום המצוה של חבירו. [שו"ר דברינו בספר מאורות נתן חנוכה סי' ח' הערה ג].

רק בנר חנוכה יש ליתן לחבירו משום פרסומי ניסא

ב. בספר חתן סופר (שו"ע ח"א עמ' קע"ו, וכן חנוכה עמ' ס"ב) כתב לחלק, דשאני מצות חנוכה דיסוד המצוה הוא לפרסם הנס, ותוספת נרות יש בזה תוספת פרסום הנס, ובה"ל דמה לי פרסום הנס ע"י תוספת נרות או על ידי הדלקת חבירו, והרי הוא משתתף בפרסום הנס של הדלקת חבירו, ופרסום זה עדיף טפי. [ופשוט דלגבי עיקר החיוב ל"ש לומר כן, דחיובו קודם לשל חבירו, אבל לגבי הידור שאינו מחויב בו והנידון הוא אם ההידור שלו עדיף מלסייע לחבירו, בזה י"ל דבמצות נר חנוכה שעיקרה משום התוצאה של פרסומי ניסא וכמה שדולק ביותר בתים יש בזה יותר פרסומי ניסא, יש עדיפות להביא לידי פרסומי ניסא של חבירו מלהוסיף בפרסומי ניסא שלו].

והוסיף החתן סופר דלפ"ז גם לענין ד' כוסות י"ל כן, דהוי ג"כ משום פרסומי ניסא, [דהא ילפינן לה מנר חנוכה ששואל או מוכר כסותו לד' כוסות].

וכתבו המחנה חיים והחתן סופר ב' נפ"מ בין החילוקים הללו, לב' הצדדים; א. בנר חנוכה כשהידור הוא בגוף המצוה כגון להדליק בשמן זית במקום בנר שעווה. ב. בהידור מצוה בשאר מצוות כשהידור אינו בגוף המצוה, כגון אכילת כזית שני במצה ואפיקומן או אכילת כורך.

שני אנשים שיש להם כזית מצה אחת בשותפות

ג] ונראה להביא סתירה שלישית בענין זה, דהנה בשערי תשובה (סי' תפ"ב סק"ב) האריך לדון מה יעשו שני אנשים שיש להם כזית מצה אחת בשותפות, והביא את הדעות באחרונים דיש דין חצי שיעור גם במצוות, כלומר דיש קצת מצוה באכילת חצי כזית מצה, ולפ"ז כתב לדון אם עדיף שכל אחד מהם יקיים קצת מצוה באכילת חצי כזית מצה או שעדיף לאחד מהם לוותר על קצת מצוה שלו בשביל שחבירו יקיים מצוה גמורה, והסיק כצד הב'. ולכא' זה סותר לד' הבית יעקב שהביאו השערי תשובה בעצמו (בסי' י"ד סק"ו וסי' תרנ"ח סק"ב).

אכן נראה דלפי חילוקו של המחנה חיים ניחא, דרק כשמקיים מצוה גמורה אזי הידור בגוף מצוה זו קודם לקיום מצוה של חבירו,

בחדושי הגרי"ז ואבי עזרי הל' חנוכה אם יסודו הידור לעיקר המצוה כציצין שאינן מעכבין שהוא הידור לעיקר מצות המילה, או דא"י הידור לנר העיקרי כי אם ד'היא היא מצוה נפרדת וכו' מה שמרבה במצוה ומדליק עוד משום פרסומי ניסא (ל' האבי עזרי) ואכמ"ל.

ד' הבית יעקב דאין נכון לוותר על הידור מצוה לצורך מצוה דאורייתא של חבירו

ונפתח בנידון הא', אם יש לאדם לוותר על מצוה דרבנן או הידור מצוה שלו לצורך מצוה דאורייתא של חבירו. ומצאנו בענין זה סתירה ידועה בפוסקים ובמשנ"ב;

א. בשו"ת בית יעקב (לחד מגדולי הדור בתקופת הש"ד, סי' ק"ד) נשאל בענין אדם הדר בכפר ואין לו כעת ציצית עד שיזדמן לו להשיג, וביקש מחבירו הגר בעיר הסמוכה להשאיל לו את טליתו לזמן מה, וחבירו יכול לשאול טלית בינתיים מאדם אחר שיש לו ב' טליתות, ופסק הבית יעקב דאין לעשות כן מאחר ויש הידור מצוה לקיים את המצוה בממונו, ואין נכון לוותר על הידור מצוה שלו בשביל קיום מצוה של חבירו. והובא בקצרה בבאר היטב וביאור הלכה (סי' י"ד ס"ד).

והוסיף הבית יעקב שם, דלא רק בציצית [שאיננה מצוה חיובית] הדין כן, אלא גם באתרוג ותפילין, אין לאדם לתת את הד' מינים שלו לחבירו הדר בעיר אחרת ולקיים את המצוה בד' מינים של אחרים, דאין נכון לוותר על ההידור מצוה לקיים את המצוה בממונו בשביל קיום מצוה דאורייתא של חבירו, אע"פ שחבירו יפסיד לגמרי את קיום המצוה. [ומבואר מדבריו שם דאע"פ שיקבל מאחרים ד' מינים וטלית במתנה ע"מ להחזיר, א"ז נחשב שמקיים את המצוה בממונו, דעדיין מפסיד את ההידור לקיים את המצוה בממונו הפרטי, ולכן אין לו לוותר על הידור מצוה זה].

והקשה הבית יעקב על דבריו מדברי המהרי"ל שכתב דאם יש עיר שלמה שאין להם ד' מינים, עדיף לתת את שלו לאותה העיר והוא יברך על ד' מינים של הקהל (הובא במג"א ומשנ"ב סי' תרנ"ח סקמ"ב), וכתב לחלק דשאני התם דהוי מצוה דרבים, ומצאנו בכמה דוכתי דמצוה דרבים עדיף, וכן מצינו בגמ' דר"א שחרר עבדו כדי להשלים מנין לתפלה, ועבר על העשה דלעולם בהם תעבודו משום מצוה דרבים, ובתוס' (שבת ד.) העלו מזה כללא דאף דאין אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך, מצוה דרבים שאני. ובאמת מדוקדק כדבריו מל' המהרי"ל והמטה משה (סי' תתקל"ט) 'מוטב שישלחנו לשם כדי שיצאו רבים ידי חובתן והוא יברך על של הקהל' (הובא בא"ר סי' תרנ"ח סק"ג), ומשמע דרק לצורך רבים יש לעשות כן, [וכן דקדק בשו"ת מחנה חיים סי' כ"ט].

אמנם הא"ר (שם סק"ב) הביא דברי הבית יעקב וחלק עליו דגם לצורך מצוה דיחיד צריך לוותר על ההידור לקיים המצוה בממונו, כיון שהידור זה אינו אלא 'סלסול בעלמא' (ובתנאי שחבירו אנוס בכך שאין לו ד' מינים ולא פשע בזה). וגם לענין שאר הידורים חלק עליו הא"ר כמבואר בדבריו בהל' חנוכה (סי' תרע"א סק"ג) ונקט דיש לוותר על הידור שלו לצורך מצוה של חבירו, בין לענין אתרוג ובין לענין ציצית (אע"פ שאיננה מצוה חיובית). ובשערי תשובה (סי' תרנ"ח סק"ב) ופמ"ג (סי' תרע"א א"א סק"א) הביאו פלוגתא זו, והביכורי יעקב (שם סק"ג) פסק כד' הא"ר, והוסיף דה"ה אם האתרוג שלו יפה יותר משל קהל יש לו ליתן האתרוג שלו לחבירו, משום 'דעיקר מצוה של אחרים עדיף מהידור מצוה שלו'. וכן בדעת קדושים (סי' רצ"א סק"ב) פסק כד' הא"ר.

ובד' המשנ"ב לא ברירא איך ס"ל להלכה, דהנה לגבי ציצית הביא המשנ"ב להלכה ד' הבית יעקב, ואילו לגבי אתרוג משמע קצת מל' המשנ"ב (סי' תרנ"ח סק"ב) בשם מחצה"ש דגם ליחיד צריך ליתן האתרוג והוא יכול את של קהל ע"ש, ויש מקום רב לחלק בין ציצית לאתרוג, מאחר וציצית אינה מצוה חיובית, ועל כן י"ל דא"צ לוותר על הידור מצוה שלו בשביל מצוה שאין חבירו מחויב בה (ועי' שו"ת בצל החכמה ח"ג סי' ק"ו שהאריך בזה), אבל הבית יעקב והא"ר שניהם לא נחתו לחלק בין ציצית לאתרוג, וצ"ל דס"ל דכיון דבעידן ריתחא ענשינן על מצות ציצית הרי זה נידון כמצוה חיובית, וגם צ"ע למה הביא המשנ"ב ד' הא"ר והביכורי יעקב לגבי אתרוג, ומשמע מזה דפסק כד' הבית יעקב בין לגבי ציצית ובין לגבי אתרוג, וצ"ע.

² וכבר האריכו בזה האחרונים בגדר נרות המהדרין, אם הוי מצוה בפנ"ע או הידור של הנר העיקרי, ויש שתלו זאת בלשונו הראשונים, אם 'מהדרין' פירושו מלשון הידור מצוה כפי הר"ח (שבת כא:) או מלשון חיזור אחר המצוות כפרש"י (שם) 'המהדרין אחר המצוות', ונחלקו בזה

בשביל שחבירו יקיים מצוה דאורייתא, ועמדו בזה הרבה אחרונים (עי' שו"ת מכתם לדוד (סי' ו') ומחנה חיים (שם) ועוד רבים).

אין חיוב להפסיד משלו ממון ומצוות לצורך קיום חובת ערבות

ונראה לבאר (ויסוד הדברים מבואר במחנה חיים שם באריכות) דהנה לענין מצוה שלו צריך להוציא ממון עד חומש מנכסיו, אולם לצורך מצוה של חבירו יש כמה ראיות דא"צ להוציא ממון משלו כלל (אא"כ ישלם לו חבירו), עי' בהערה⁴. וגם לד' המשנ"ב הנ"ל דחיוב ערבות גדרו שהוא מחויב בקיום המצוה של חבירו, מ"מ חומר החיוב קלוש יותר מחיוב מצוה שלו, וא"צ להוציא ממון לצורך זה. ועפ"ז יש לבאר, דגם הפסד של הידור מצוה שלו א"צ להפסיד בשביל קיום מצוותו של חבירו, דהפסד הידור מצוה שלו דומה להפסד ממון. ונמצא לפ"ז דאין הביאור בדברי הבית יעקב, דהידור מצוה שלו דוחה את החיוב ערבות שלו, אלא הביאור דאינו מחויב להפסיד את ההידור מצוה שלו בשביל קיום חוב ערבות שלו, והרי זה כעין הדין דא"צ להוציא יותר מחומש במ"ע. ולא דמי לדין 'אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך', דשם כיון שכך הוא הדין דעדיף חטא קל שלו מחטא חמור של חבירו, נמצא שעושה כדן ואין לו שום חטא, וכיון שאין לו הפסד בדבר הרי הוא מחויב בכך, משא"כ לגבי מצוות בודאי יש לו הפסד, דאף אם פטור מלקיים את ההידור, סו"ס מפסיד את המצוה (וכעין מה שאמרו חז"ל דאונסא לאו כמאן דעביד דמי).

ולפ"ז יש מקום לבאר שורש החילוק בין אם ההידור מצוה הוא בגוף המצוה או אינו בגוף המצוה, דרך הידור בגוף המצוה נחשב הפסד שאינו מחויב להפסידו לצורך מצותו של חבירו, דכיון שהוא מחויב בגוף המצוה דאו' ויש לו אפשרות לקיימה בהידור, אינו מחויב להפסיד זאת, אבל הידור מצוה בפני עצמו אינו נחשב הפסד, ולכן מאחר וקיום מצוה דאורייתא של חבירו עדיף על ההידור שלו, הרי זה קודם.

תלוי אם זהו הידור בעלמא או מחמת חומרא של דעה בפוסקים

חילוק דומה מצאנו בביכורי יעקב (סי' תרנ"ח סק"ג) שכתב דגם לד' הא"ר דעליו לוותר על האתרוג המהודר שלו לצורך קיום מצוה של חבירו, זהו רק כשההידור הוא בכך שהאתרוג שלו הדר יותר משל קהל, אבל אם ההידור הוא במידת כשרותו, דהאתרוג של הקהל כשר מדינא אבל לא לכל הדעות, ואילו האתרוג שלו כשר לכל הדעות, א"צ לתת את שלו לאחרים. וביאור החילוק נראה ע"פ האמור, דאמנם יתכן שקיום מצוה של חבירו עדיף על החומרא שלו, אבל מ"מ דבר זה נחשב הפסד, ואיננו מחויב להפסיד משלו לצורך קיום מצוה של חבירו, משא"כ הידור בעלמא שאינו משום חומרא של איזו דעה, הרי הוא מחויב להפסידו לצורך קיום מצוה של חבירו.

לוותר על מצוה דרבנן לצורך מצוה דאו' של חבירו

והנה בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ל"ח) נקט דצריך לוותר על כזית מצה דרבנן של ליל יו"ט שני כדי שיהא לחבירו כזית מצה דאו' בליל יו"ט ראשון, וטעמו משום דקיי"ל דאומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך כשחבירו אנוס בדבר. אולם בשאר פוסקים לא מצאנו חידוש זה, ומסתמת הדברים נראה דלא דנו כי אם לענין הידור מצוה, אבל לענין מצוה גמורה מדרבנן כו"ע מודו דא"צ

החזו"א (או"ח סוסי" קמ"ט) ועוד אחרונים דהא פדיון הבן הוא חוב ממון לכהן ופשיטא דאם יש לפניו בע"ח הוא קודם, דהא בע"ח גובה בע"כ, ע"ש דבריו. וקשה דמ"מ נימא דהכהן והבע"ח מחוייבים מדין ערבות לוותר לו על החוב כדי שיוכל לעלות לרגל, ובע"כ דא"צ להוציא ממון משלו כדי ליתן לחבירו לצורך קיום מצוותו, דחובת ערבות הוא רק במעשה ולא בממון.

ב. נחלקו ב"ש וב"ה במי שחציו עבד וחציו בן חורין אם כופין את רבו לשחררו, וצ"ע מ"ט הוצרכו לתקנה מיוחדת לחייב את האדון לשחררו משום מצוה רבה דפריה ורביה או לשבת יצרה (עי' תוס' גיטין מא: ותוס' ב"ב ג', תיפ"ל שחייב האדון מעיקר הדין מכח דין ערבות (להסוברים דיש דין ערבות בגרים). ובע"כ דכיון שמפסיד את העבד אינו חייב בזה לולי תקנ"ת. [שו"ר משי"כ בזה בספר כרם אליעזר (חנוכה סי' כ"ח) ע"ש].

אבל אכילת חצי כזית שיש בה קצת מצוה הרי היא כמו הידור בעלמא, והידור זה אינו בגוף המצוה מאחר ואין כאן קיום מצוה גמורה אשר הוא מוסיף בה הידור.

אך לא נתבאר היטב טעם חילוקו של המחנה חיים, דאף אם הידור בגוף המצוה יש בו מעלה גדולה יותר, סו"ס א"י חוב כלל, ומה טעם יש לומר דרך מעלת הידור כזו עדיפה על קיום מצוה גמורה של חבירו.

איך יתכן להפטר מחיוב ערבות על חבירו מחמת הידור מצוה שאינו מחויב בו

ונראה לבאר בהקדם מה שיש לתמוה על עיקר דברי הבית יעקב שנקט בפשיטות דאין לו לאדם לוותר על הידור מצוה שלו בשביל מצוה של חבירו, ולפ"ר אינו מובן כלל מכמה טעמים;

א. הלא מדין כל ישראל ערבין זה לזה חייב לסייע לחבירו לקיים מצוותו, ונמצא שיש לפניו הידור מצוה שלו שאיננו חייב בו, ומצוה של חבירו שהוא חייב בו מדין ערבות, [ובפשוטו חיוב ערבות זה הוא מן התורה, ונמצא שיש כאן חיוב דאו' כנגד הידור מצוה שאיננו מחויב בו כלל], ואיך יתכן להפטר מחיוב הערבות ידידיה מחמת שחפץ לקיים הידור מצוה. וכע"ז כתב בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' קל"ד) דזהו טעמו של המג"א בנר חנוכה דצריך ליתן השמן לחבירו ולא לקיים הדלקת מהדרין מן המהדרין בעצמו.

והנה בחתן סופר (שם) כתב דכיון שחבירו אנוס בדבר ואמרו חז"ל דחייב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, על כן אין שום טעם לבטל הידור שלו וליתן לחבירו ע"ש. וצ"ב דעיקר דין ערבות נאמר כשחבירו אנוס בדבר ואינו יכול לקיים המצוה בלי סיוע של חבירו, וע"ז גופא הוא מצווה לסייע לחבירו לקיים המצוה, ואיך יפטר מחיוב זה.

ב. ביותר צ"ע לפי דברי המשנ"ב (סי' תרנ"ה סק"ג) שכתב בשם המג"א, דאם אין לחבירו ד' מינים והוא נמצא מחוץ לתחום, אם חבירו היה אנוס בדבר מותר לשלוח לו ביו"ט ד' מינים ע"י עכו"ם, דאמירה לעכו"ם באיסור תחומין דרבנן מותרת לצורך מצוה, אבל אם חבירו פשע (שהיה יכול להשיג ד' מינים לפני יו"ט) אין לשלוח לו ביו"ט ע"י עכו"ם, דאין אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך כשחבירו פשע בדבר. ובשעה"צ (סק"ה) תמה על דברי המג"א, דאי"ז נחשב חטא כלל, כי אי"ז כדי שיזכה חבירו אלא כדי שיזכה בעצמו, דהא אנו מצווין מטעם ערבות לראות שגם חברו בן ישראל יעשה מצות התורה, ואם יחסר לו הרי הוא כאילו חסר לי, ומטעם זה אנו יכולין להוציא אחד לחברו בקידוש וכדומה, ונהי דחטא חברו מתחלה בזה שלא קנה הד' מינים מערב יו"ט כדי שלא יצטרך ביו"ט לעבור על שבות של דבריהם, מ"מ בדיעבד שלא קנה הלא הוא מחוייב בעצמו לשלוח סביביו ע"י עכו"ם להשיגו, וממילא כשם שהוא מחוייב להשיגו, כן אני מחוייב להמציא לו, ואיך שייך בזה חטא, ויש ליישב קצת, מ"מ צ"ע בדבר עכ"ל³.

והנה לפי סברת המשנ"ב דהשולח לחבירו ד' מינים נחשב השולח כמקיים מצוה דאורייתא בעצמו, א"כ בודאי מסתבר דעליו לוותר על הידור מצוה שלו בשביל קיום מצוה דאורייתא זו, ואיך יתבאר דברי הבית יעקב דאין נכון לוותר על הידור מצוה ליטול ד' מינים שלו בשביל קיום מצוה של חבירו.

ג. קיי"ל דאומרים לו לאדם 'חטא כדי שיזכה חברך' באופן שחבירו אנוס בדבר (משנ"ב סי' ש"ו סק"ו), והיינו דעדיף לאדם לעבור על איסור קל כדי להציל את חבירו מאיסור חמור, וא"כ צ"ע למה לא נאמר כן גם לגבי מצוות, דעדיף לאדם לוותר על מצוה קלה שלו

³ עיקר היסוד מבואר בכמה אחרונים דמדין כל ישראל ערבין זה לזה נחשב כמצוה שלו ולא רק של חבירו, וכתבו לחדש עפ"ז דהטעם דאומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך כשחבירו אנוס בדבר, היינו מטעם זה, דהוא עצמו זוכה במה שמציל את חבירו מן העבירה, ולכן עדיף לו לעבור איסור קל ולזכות בכך שלא יעבור חבירו איסור חמור, וחידשו עפ"ז דלפי הדעות דאשה אינה בכלל ערבות אין אומרים לאשה לחטוא כדי שיזכה אחר, [לימודי ה' לימוד ב', הגהת הברוך טעם על הטורי אבן ר"ה כח:; שו"ת כתב סופר או"ח סי' ס"ב, ועוד]. אולם הג"ר יצחק אלחנן צ"ל (שו"ת עין יצחק אה"ע ח"א סי' א' סק"ז) תמה על כך, דא"כ גם שחבירו פשע יהא הדין כן.

⁴ נציע כאן ב' ראיות; א. נחלקו תנאים בקידושין כט: במי שיש לו ה' סלעים ויש לפניו מצות פדיון הבן ועליה לרגל מה קודם, והקשו

לוותר על המצוה שלו לצורך מצוה דאורייתא של חברו.

נדבבת כהן משיח קודמת לנדבת ציבור.

אולם יש לדחות, דשם מיירי בהקדמה גרידא ולא בדחיה (באופן שאפשר לעשות רק את אחד מהם), ועי' קובץ שעורים (ב"ב אות רע"ז) דב' דינים נפרדים הם, וילפינן להו מתרי קראי, והירושלמי שם מיירי בדיני קדימה כמו בקרבנות דקיי"ל תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, שהוא דין בסדר קיומו המצוות, אבל אם יכול להקריב רק קרבן של אחד מהם, אין הכרח דהאשה נדחית מפני האיש להפסיד את מצוותה.

דין קדימה של איש לאשה אינו מדין כבוד

אמנם בחזון יחזקאל (ב"מ פ"ב ה"ג) חידש דקדימת איש לאשה היא רק לגבי דחיה ולא לגבי הקדמה, דהקדמה הוא דין של כבוד, ובת"ח וכהן יש דין להקדימו משום כבוד, אבל באיש אין דין לכבדו יותר מאשה, ולכן הא דאיש קודם לאשה לגבי השבת אבידה הוא רק אם יכול להשיב לאחד מהם בלבד, דזה דומה להחיותו, אבל אם הוא משיב אבידה לשניהם, יכול להקדים את מי שירצה, דהקדמה זו אין בה כי אם ענין של כבוד ובה שניהם שוים. [הטעם דאיש קודם לאשה כתב הרמב"ם (פיה"מ שם) וכן בתוס' ר"ד (כתובות סז). דהאיש נחשב מקודש יותר מן האשה לפי שהוא חייב בכל המצוות והאשה אינה חייבת בכל המצוות].

ועפ"ז כתב החזון יחזקאל לדחוק דהא דקרבן איש קודם לקרבן אשה היינו משום דלענין כפרה כל מה שמקדים האדם להתכפר זכות הוא לו, ונמצא דקדימה זו היא כמו שיכול להקריב רק את אחד מהם, דלענין זה האיש קודם⁶. ולפי דבריו נראה דמוכח מזה דגם לגבי מצוות איש קודם לאשה.

ושוב מצאתי בשו"ת באר יצחק (אר"ח סי' ל') שכתב דה"ה לגבי מצוות איש קודם לאשה, וביאר דאם להחיות גופו האיש קודם כ"ש להחיות נפשו⁷.

וכן נקט בפשיטות בספר חשוקי חמד (יומא פא: וסנהדרין מה): דגם לגבי מצוות נוהגים דיני קדימה אלו, [כגון ב' אנשים שאינם יכולים להתענות ביום כפור מחמת חולשתם, ואם יתנו להם מעט אוכל לפני יוכ"פ יוכלו להתענות, ויש לאדם שלישי מעט אוכל לתת לאחד מהם, יש לו לתת את האוכל לפי דיני הקדימה הנ"ל, וכן מוהל שיש לפניו ב' תינוקות ויכול למול רק אחד מהם ואביו של אחד מהם כהן], וכתב שהסכים לזה חמיו הגר"ש אלישיב זצ"ל.

וכע"ז מצאנו במשנ"ב (סי' נ"ג סקל"ו) לגבי דיני קדימה בכמה אנשים הרוצים להיות ש"ץ, דת"ח קודם לע"ה וכהן קודם ללוי ולוי קודם לישראל.

נמצינו למידן דיש דיני קדימה בחלוקת המצוות, ויש להקדים את הגברים לפני הנשים, ות"ח קודם לכולם, ואחריו כהן לוי וישראל.

חיוב נשים בד' כוסות קלוש מחיוב אנשים

ויש להוסיף בזה, דלגבי חיוב ד' כוסות מצאנו בראב"ה (הל' מגילה סי' תקס"ט) דחיוב אנשים חמור יותר מנשים, משום דהוי מ"ע שהזמן גרמא, ונשים חייבות רק מפני שאף הן היו באותו הנס ע"ש, ולפ"ז בודאי מסתבר דלענין ד' כוסות איש קודם לאשה.

להקדים בנו הקטן שהגיע לחינוך על פני גדולים

[ג] השאלה השלישית היתה אם יכול להקדים את בנו הקטן שהגיע לחינוך על פני גדולים החייבים במצוה מדאור. ובדבר זה כבר נחלקו פוסקי זמנינו לענין מי שאין לו מקום בסוכה כי אם לבנו הקטן או לאורח גדול, מי קודם. ושו"ר בספר כרם אליעזר (חנוכה סי' ל"ה) שהאר"ק בשאלה זו [וכן בהרבה מהאמור לעיל] ע"ש וקיצרתי.

ואם נתגרשו שניהם שוים, ומשמע דיחזיר לאיזה מהם שירצה, וקשה למה אינו מחויב להקדים את אביו משום דין הקדימה המבואר בסוף הוריות דאיש קודם לאשה. ועי"פ הנ"ל כתב החזון יחזקאל לדחוק דמתני' דהוריות מיירי באופן שיכול להשיב רק לאחד מהם, ובהו איש קודם לאשה, אבל התוספתא מיירי באופן שיכול להשיב את האבידה לשניהם והנידון הוא רק את מי להקדים, וזהו רק ענין של כבוד, ולכן אין בזה קדימה של איש לאשה.

⁷ וכתב כן בשם שו"ת שאילת יעבץ (ח"א סי' ס"ח), אמנם היעב"ץ שם כתב כן לגבי הצלה משמד, דאיש קודם לאשה להצלה משמד, והבאר יצחק חידש דה"ה לגבי מצוה אחת.

וכן יש להוכיח מדברי המשנ"ב (סי' תרנ"ח סקמ"ב) בשם המחצה"ש, שצייד דבזה"ז דרוב פעמים אחר כמה ימים נפסל האתרוג של הקהל מחמת משמוש הידים של הציבור א"צ לשלוח לחבירו את האתרוג שלו, הרי דאע"פ שבשאר הימים המצוה היא מדרבנן א"צ להפסיד מצוה דרבנן לצורך מצוה דאור' של חבירו ביום הראשון⁵.

וביאור החילוק הוא ע"פ האמור, דאף אם נימא דקיום חובת ערבות דאורייתא שלו עדיפה מקיום מצוה דרבנן שלו, מ"מ מסתבר דמצוה דרבנן בודאי נחשבת הפסד בעבורו אם לא יקיימנה, ובהו כו"ע מודו דא"צ להפסיד את קיום המצוה שלו לצורך קיום חובת הערבות שלו כמו שנתבאר.

לחלוץ תפילין לאחר חזרת הש"ץ כדי לתת לחבירו

והנה בספר דעת נוטה (תפילין תשובה תש"ט) נשאל הגר"ח קנייבסקי זצ"ל אם לחבירו אין תפילין, האם ראוי לחלוץ את התפילין מיד לאחר חזרת הש"ץ כדי להשאילו לחבירו, או דכיון שבכל רגע מקיים מצוה דאור' לא יתן עד סוף התפלה שבלא"ה חולץ את התפילין, והשיב הגר"ח זצ"ל דיחלוץ מיד ויתן לחבירו, ובהערות שם ביארו דאזיל לטעמיה דס"ל להלכה דאין חיוב דאור' להניח תפילין בכל רגע אלא מצוה קיומית, ולכן ס"ל דמי לד' המג"א בנר חנוכה, דיש לו לוותר על מצוה שאינו חייב בה ולתת לחבירו המחויב במצוה.

אמנם דבריו צ"ע מאי שנא מדברי הבית יעקב. וצ"ל דס"ל כחילוקו של המחנה חיים, דרק לגבי הידור בגוף המצוה ס"ל לבית יעקב דאין נכון לוותר. אך לפי האמור צ"ע, דבתפילין שיש לו בזה קיום מצוה דאור' בכל רגע, לכאור' מסתבר דנחשב הפסד שאינו צריך להפסידו לצורך מצוה של חבירו, ולא גרע מהידור בגוף המצוה, וצ"ע.

העולה מן האמור

נחלקו הבית יעקב והא"ר אם ראוי לוותר על הידור שלו לצורך קיום מצוה של חבירו, ולד' הא"ר עליו לוותר, וגם לד' הבית יעקב נראה דעליו לוותר על ג' הכזיתים של הידור מצוה לפי ביאורו של המחנה חיים דרק בהידור בגוף המצוה ס"ל לבית יעקב דאין נכון לוותר, אולם על הכזית של האפיקומן וכזית לצורך סעודת יו"ט בבוקר דזהו חיוב דרבנן, משמע דלכו"ע אין לו לוותר, והטעם הוא לפי שאין אדם צריך להפסיד קיום מצוה דרבנן שלו לצורך קיום מצוה דאורייתא של חבירו.

אם האיש קודם לאשה רק בהצלת נפשות או גם במצוות

[ב] השאלה השניה היתה האם נוהגים בזה דיני קדימה המבוארים במתני' סוף הוריות לענין הצלת נפשות והשבת אבידה. ונסתפק בזה מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל, אם גם לענין מצוות קיימים דיני קדימה הללו דיש להקדים את הכהן ללוי ואת האיש לאשה בקיום המצוה, או דרק בצרכים גשמיים נאמרו דיני קדימה אלו (פנינים משלח רבינו פ' פנחס תשפ"א).

ולכאור' יש להוכיח דיש בזה דיני קדימה, מהמבואר בירושלמי (הוריות פ"ג ה"ד) דקרבן איש קודם לקרבן אשה, וכן מצאנו בתוספתא (זבחים פ"י) ורמב"ם (פ"ט מתמידין ומוספין ה"י) דמנחת האיש קודמת למנחת האשה. וכל"כ בקרן אורה (הוריות יב:) דיש דיני קדימה בקיום מצוה, כגון כהן וישראל שיש להם תינוקות למול ביום אחד, יש להקדים את הכהן תחילה, כדמצינו בירושלמי

⁵ בשו"ת תורה לשמה (סי' קפ"ב) כתב דלא כהמחצה"ש, דאף אם בודאי יפסל האתרוג למחרת עליו ליתנו לעיר האחרת, אולם ביאר משום דהוי מצוה דרבים, וס"ל דצריך לוותר על מצוה דרבנן שלו לצורך מצוה דרבים, אבל במצוה דיחיד ס"ל שם דאפי' על הידור א"צ לוותר וכד' הבית יעקב.

⁶ ועפ"ז כתב ליישב את הקושיא הנודעת על הדין המבואר בגמ' (קידושין לא.) ושו"ע (יר"ד סי' ר"מ ס"ד) דאם אביו אומר לו השקני מים ואמו אומרת השקני מים אביו קודם מפני שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, אבל אם נתגרשו שניהם שוים ולאיזה מהם שירצה יקדים. וכן מבואר בתוספתא (ב"מ סוף פ"ב) דאביו קודם לאמו לענין השבת אבידה,

אם יש לטבל המצה במלח בליל הסדר ואם אמירת "הבא מלח" חשיבא הפסק בין המוציא וברכת המצה לאכילה

א.ה. מאמר זה פורסם בקובץ תורני בחודש ניסן
אך מפאת חוסר מקום הושמט חלקו האחרון
החשוב של המאמר, והוא מתפרסם כאן במלואו.

הסתפקתי במי שטעה ואמר בין המוציא לחם וברכת "על אכילת מצה" לאכילה - "הביאו מלח", אם חשיב הפסק להצריך ברכה פעם נוספת. ויש בזה כמה נידונים ונבררם אחד לאחד בע"ה.

א. הנה מקור הדין בשו"ע בסימן קס"ז ס"ו: יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה, ואם שח צריך לחזור ולברך, אא"כ היתה השיחה בדברים מענין דברים שמברכין עליו, כגון שבירך על הפת וקודם שאכל אמר הביאו מלח או ליפתן תנו לפלוני לאכול, תנו מאכל לבהמה וכיוצא באלו, א"צ לברך, ע"כ, הרי לן דאמירת "הביאו מלח" אינה הפסק בין ברכת המוציא לאכילה דחשיב צורך הפת, כמוש"כ השו"ע שם בסעיף ה' שלא יבצע עד שיביאו לפניו מלח או ליפתן.

ויעוין במשנ"ב בס"ק ל"ח דאפילו פת שלנו דנקה ומתובל בתבלין דפסק השו"ע לעיל דא"צ להתתין עד שיביאו מלח ולפתן, מ"מ כיון שהוא חפץ לאכול הפת ע"י טיבול במלח ולפתן ה"ז מעניני סעודה, ע"כ, אשר מבואר מזה תרתי, חדא דגם נקה כשלו משכח"ל דלא חשיב הפסק, ועוד מבואר מדקדוק לשונו דזהו דוקא **כיון שהוא חפץ לאכול הפת ע"י טיבול במלח ולפתן ה"ז מעניני סעודה.**

ולכאורה קצת צ"ע ממה שהביא המשנ"ב בס"ק ל"ז בשם המגן אברהם ושאר אחרונים דאפילו הפסיק בדברים שאינם לצורך פרוסת המוציא רק מעניני צרכי סעודה, ואפילו דיבר להביא הכלים שהן לצורך הסעודה לא הוי הפסק, וכיון שכתב הרמ"א שם בהגה - ומ"מ מצוה להניח על כל שלחן מלח קודם שיבצע, כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרבן, ונאמר "על כל קרבנך תקריב מלח" והוא מגין מן הפורעניות, ע"כ, א"כ לכאורה גם אם אינו רוצה לאכול הפת ע"י טיבול במלח ולפתן תיחשב הבאת מלח לשלחן כצרכי סעודה משום השמירה והדמיון של השלחן למזבח.

ולכאורה צ"ל דהבאת מלח להגן מפני היסורין אינה תיקון וצורך הסעודה אלא תיקון וצורך הגברא, ודמי למקרה שח"י יצוץ שודד בביתו בין הברכה לאכילה ויאמר "הביאו כלי זיין" ע"מ לגרשו, דלכאורה אינו חשוב לא צורך הפת ולא צורך הסעודה והוי הפסק, ה"ה בנידו"ד.

ב. הנה עד עכשו דיברנו במקרה דאמר כן בלא דעת (דומיא דאם שאלו לו מה השעה וענה דחשיב הפסק לכו"ע, וע"כ שעשה כן מתוך הרגל ובלא דעת, ה"ה שאמר "הביאו מלח" בלא מחשבה, או כגון ששאלו לו אם יש מלח ואמר שאין ולא התכוין כלל שיביאו וכל כה"ג), אך אכתי יש לדון במקרה שטעה וחשב שחייבים להביא מלח, כגון שחשב שגם פת נקיה חייבים לטבול במלח, או כגון שטעה וחשב שאין מלח על השלחן ונמצא שיש, מי נימא דכיון שלא הסיח דעתו לא חשיב הפסק או דילמא כיון דסו"ס אין אמירתו נצרכת חשיב הפסק.

הנה בספק זה האריכו האחרונים מאוד, וכולם עמדו בחקירה אחת גדולה והיא אם יסוד דין הפסק בין הברכה למצוה והאכילה הוא משום היסח הדעת או משום הפסק גרידא דהיינו שאין לברכה על מה לחול. והביאו שנחלקו בזה הרעק"א והמג"א בסימן רע"א, שהמג"א בס"ק ל"ב כתב דאם קידש ונמצא שבכוס יש מים ולא יין צריך לחזור ולקדש, והוסיף דאם היה בדעתו לשנות עוד יין שבכה"ג אף שהברכה לא חלה על מה שבידו אינו צריך לחזור ולברך, והרעק"א השיג עליו וכתב דכיון דנוסח הקידוש שאמר על הכוס של מים לא הוי קידוש נחשב להפסק בין ברכת בפה"ג לשתיית יין אחר, פי' דאף שמצד בפה"ג שבירך על כוס המים יכול לשנות יין אחר אבל הקידוש שאמר שהוברר שאינו קידוש כיון שלא אמרו על יין נחשב להפסק בין הברכה לשתייה, והמשנ"ב משמע שנוטה לדעת המג"א, והוא כהצד הראשון של החקירה הנ"ל.

אבל בסי' רח"צ ס"ה כתב השו"ע שאין מברכין בורא מאורי על אש

שלא שבת ממלאכת שבת וכתב ע"ז דאפילו בדיעבד לא יצא יד"ח, וכתב ע"ז רעק"א דכיון שלא יצא יד"ח מאורי האש א"כ הוה הפסק וצריך לברך שוב בורא פרי הגפן, ומציין לט"ז סי' תרכ"ד ס"ק ב' שכתב שם הט"ז דאם במוצאי יו"כ הבדיל ואמר בורא מיני בשמים מכיון שאין צריך לאמר נחשב להפסק בין בפה"ג לשתייה וצריך לחזור ולברך, והוא כהצד השני. נמצא שיש סתירה לכאורה בפסיקי המשנ"ב.

ג. הנה ידועה שיטת מרן הגרשז"א זצ"ל [בשו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן י"ח] שנוקט דהמ"א פליג על סברת רע"א וסובר שכל מקום שאדם חושב שצריך לומר דבר או ברכה אף שלבסוף הוברר שהיה בטעות אינו הפסק, ומבאר הטעם דנחשב כמי שסבר שצריך מלח וליפתן וביקשם בין המוציא לאכילה והוברר שיש כבר מלח שנראה לו מסברא פשוטה שאין כאן היסח דעת, ולפי שיטתו נדחק בההיא דברכת הבשמים בסימן רח"צ וכתב דדוקא כשכל הקידוש הי' לבטלה או שכל ברכת מאורי האש היתה לבטלה כיון דקידוש וברכת הנר אינם קשורים ממש לברכת היין שהרי הם דברים נפרדים ורק כבוד הוא להקידוש לכבודו על היין ולצרפם יחד והוי נמי לעיכובא, ולכן סובר שאם כל הברכה לבטלה רואים אותו כתפלה דלא שייך כלל לברכת הגפן, אבל כשצריך לקדש והטעות הי' בנוסח הקידוש כיון שהוא צריך וזקוק לקדש שפיר מודה דמתקנו ולא הוי הפסק, אבל מ"מ אין זה מוכרח והמג"א יכול לסבור דשקולין ניהו, עכ"ל, וסו"ד נראה שדעתו להלכה דכל בטעות לא חשיב הפסק, משום דיסוד הדין בהיסח הדעת וכמושנת"ב.

אך כבר הביאו שדעת המשנ"ב אינו כן, מלבד מה שפסק בלא חולק את דברי הרעק"א בסימן רח"צ, עוד כתב במפורש כהצד השני של החקירה בסימן ק"מ ס"ק ו' לגבי טעות בקריאת התורה בדלא קרא עדיין כלל אם הפסיק אפילו בד"ת כיון שהוא שלא מענין הקריאה צריך לחזור ולברך ואפילו שח מלה אחת וכמו בכל ברכת המצות או הנהנין דצריך לחזור ולברך אם הפסיק תיכף אחר הברכה אף **אם יודע בבירור שלא הסיח דעתו דכיון שלא התחיל עדיין בהמצוה אין לה אח"כ על מה לחול, ע"כ.** והשתא צ"ע לישב את סתירת המשנ"ב בסימן רע"א וסימן רצ"ח.

ד. ויעוין בספר שלמי תודה (להגר"צ פלמן זצ"ל) כתב בשם מרן הגרא"ל שטינגמן שליט"א (זצ"ל) דיש באמת חילוק בין סי' רע"א שהפסיק בקידוש שלא כהוגן ובכ"ז לא נחשב להפסק משום דכיון שאסור לאכול לפני קידוש ולכן נחשב הקידוש כגביל לתורא אפי' בטעות, אבל ברכת בורא מאורי האש אינה מתירה את הסעודה גם בלעדיה שרי לאכול אינה דומה לגביל לתורא, ורק במקום שתקנו חז"ל לברך אינו הפסק דכך סדר ההבדלה, אבל באם הוברר אח"כ שהיא לבטלה א"כ חשיבה הפסק ואפי' בטעות ובשוגג. וכתב דהרי אפי' במג"א לא מצאנו דפליג על רע"א בזה וא"כ בבורא מאורי האש בטעות נחשב להפסק.

ולפי"ז נראה להלכה דלא כל ברכה שמברכים לפני האכילה נחשב למתיר את האכילה ונחשב כגביל לתורא, רק קידוש שהוא מתיר את האכילה לכן נחשב כגביל לתורא, ואפי' באופן של המג"א שקידש בטעות על מים ואמר בפה"ג וקידוש, שאין הקידוש שאמר נחשב להפסק אלא כטעה שצריך מלח ותבלין ובקשם והוברר שיש כבר מלח ותבלין על השולחן, אבל בבורא מאורי האש וכדומה כגון באומר שהחיינו ביו"ט אחרון של פסח שאינו מתיר את האכילה אף שצורת הקידוש לומר שהחיינו זה רק כשצריך לומר אבל אם בטעות אמר בזמן שלא היה צריך לומר נחשב להפסק, עכ"ל.

ה. מבואר מתרוצו דלא כהצד הראשון בחקירה הנ"ל (דכל דין הפסק תלוי בהיסח הדעת לפי דעתו של המברך), דא"כ לא היה שייך לחלק בין סוגי ההפסקים דהא בכלהו לא היה היסח הדעת לפי דעתו של המברך, אלא מוכח דעת המשנ"ב לפי תירוץ זה דיסוד דין הפסק הוא כהצד השני של החקירה דהיינו משום הפסק גרידא דהיינו שאין לברכה על מה לחול.

אך לפ"ז לכאורה כל אמירה שאין זה מקומה היתה צריכה לקלקל את הברכה אפילו אם נאמרה בטעות דסו"ס אין לברכה על מה לחול, ומש"כ בטעם המג"א דכיון שאסור לאכול לפני קידוש לכן נחשב הקידוש כגביל לתורא אפי' בטעות, לכאורה צ"ע, וצ"ל בכוננתו דכיון שיש שייכות בין ברכת בפה"ג לקידוש מעיקר התקנה, חשיב קצת כנוסח הקידוש ולכן לא שייך ביה הפסק, משא"כ בהבדלה דאין ברכת הבשמים מעיקר תקנת ונוסח ההבדלה, דהא מעיקרא דדינא אין מקומה על הכוס אלא דרבי הוי

(הגבורות).

הנה לפי שני הטעמים יש עדיפות (לפי מנהג אשכנז) שלא לטבל במלח, (ומש"כ הכף החיים הנ"ל דא"כ הבא לצאת אליבא דכו"ע יש לטבלם במלח ולכוין למתק הגבורות ואח"כ ינפץ מעליהם ולאכלם בלא מלח לצאת ידי המחמירים, עכ"ל, זה אינו לפי מנהגנו), וע"ע בספר קיצור הלכות המועדים הנ"ל שהביא בשם לקט יושר [מנהגי תרוה"ד עמ' 84] שכתב: ועשה מלח על המצות בליל פסח לשנה אחרת לא עשה מלח על המצות ואמר שהוא ליל שימורים עכ"ל, ונראה כוונתו לאפוקי כל השנה שמביאים מלח על השלחן להגן מן המקטרג כמב' במ"ב סי' קס"ז סקל"ב, ע"כ, מבואר דמנהג אשכנז שלא להביא מלח ולא כהכה"ח, ואע"פ שבהערה קס"ה כתב בשם ערוך השלחן שם סוף ס"ה שכתב "וכמדומה לי שעכשיו טובלין במלח מפני שיפה יותר בטעם והוי הידור מצוה" עכ"ל, וכן נהג הגר"מ פיינשטיין זצ"ל להטביל המצה במלח [כפי המובא בהגדת קול דודי], מ"מ סיים שם הגר"ד ספטימוס שליט"א שכמדומה שרוב האשכנזים אין נוהגים כן אלא עושים כדברי הרמ"א.

י. סיכום ההלכה: לכאורה לפי דברינו יצא לן חידוש דין דבליל הסדר אם נוהג כמנהג אשכנז אלא שבטעות מתוך הרגלו אמר "הביאו מלח" יש בזה חשש הפסק בין ברכת המוציא לאכילה ויצטרך חזור לברך המוציא. אך לדינא לא ברירא לי מילתא, חדא דעיקר הדיוק בדברי המשנ"ב שעלו בנינו את יסוד דברינו, לא ראינו בפוסקים, ויתכן שלא היתה כוונת המשנ"ב לזה ולעולם כל כה"ג חשיב צורך סעודה, ועוד דיש לחוש לסברת מרן הגרש"ז א זצ"ל דכל בטעות לא חשיב הפסק, ועוד דיש לחוש לשיטת המקובלים שהביא הכה"ח דבכל גווי צריך מלח, וצ"ע.

יא. הנה עד כה דיברנו מדין ההפסק בין ברכת המוציא לאכילת המצה, אך יש לדון עוד אם הנך סברות שכתבנו לגבי ברכת המוציא שייכות גם לגבי ברכת "על אכילת מצה". ולכאורה היא חילוק בין דין הפסק באמירת "הבא מלח" לגבי ברכת המוציא מדינו לגבי ברכת "על אכילת מצה", דלגבי ברכת המוציא לא יחשב הפסק כיון דבעלמא חשיב כצרכי הפת או לכה"פ כצרכי סעודה וכפי הסברות שכתבנו לעיל, אבל לגבי ברכת המצה לכו"ע יחשב הפסק, דלגבי ברכת המצה אזלינן בתר הדין, וכיון דהשתא קיימין לשיטת הרמ"א דעדיף שלא לתבל במלח משום לחם עוני או משום חיוב מצוה, הדר דין האמירה של "הביאו מלח" כברכת הבשמים בטעות דחשיבא הפסק משום שאין לה שייכות עתה עם ברכת המצה.

יב. ונבאר יותר, דהנה לגבי בברכת המוציא כתבנו ג' סברות דלא יחשב הפסק, האחת דהוא צורך הפת דפת מתובלת חשובה אכילתה (אשר לפ"ז בפת נקיה לא שייכא הך סברא), והשניה דתלוי ברצון האדם ואם רצונו לתבל את הפת אפילו אם היא נקיה חשיב צורך הפת, והשלישית דאת"ל דאינו צורך הפת מ"מ חשיב צורך הסעודה מחמת המצוה להניח על כל שלחן מלח קודם שיבצע כמוש"כ הרמ"א, כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרבן, ונאמר "על כל קרבן תקריב מלח" והוא מגין מן הפורעניות, ושכן הוא ע"פ הקבלה כמוש"כ הכף החיים.

הנה הסברא הראשונה והשניה לכאורה אינה שייכת לפי מנהג הרמ"א דאין מטבילים את המצה במלח, וכמוש"כ לעיל דעדיף שלא לתבל במלח משום לחם עוני או משום חיוב מצוה, וא"כ הדר דין האמירה של "הביאו מלח" כברכת הבשמים בטעות דחשיבא הפסק משום שאין לה שייכות עתה עם ברכת המצה. ונראה דלגבי ברכת "על אכילת מצה" גם הסברא השלישית לא שייכא כלל, דדוקא לגבי המוציא שהיא ברכה כללית על הסעודה יש לחשיב את תיקון השלחן והשמירה כחלק מצרכי הסעודה, אבל לגבי ברכת המצה שהיא ברכה פרטית על מעשה האכילה הוי תיקון השלחן והשמירה כענין צדדי, ובפרט למש"כ לעיל מספר לקט יושר [מנהגי תרוה"ד] שלא עשה מלח על המצות ואמר שהוא ליל שימורים, אלמא בליל הסדר לא בעינן כלל שמירה וא"כ אין המלח מצורכי הסעודה אף לגבי ברכת המוציא וכש"כ לגבי ברכת המצה, ודמי למש"כ מרן הגרש"ז א זצ"ל שמי שקבל על עצמו לא לאכול פת עד שיאמר תחלה פסוק מסוים, ושכח ובירך ולא נזכר אלא בין ברכה לטעימה, פשוט הוא שאם יאמר את הפסוק דהוי ודאי ברכה לבטלה. ועוד יש לצרף לכ"ז את עיקר הדיוק שדייקנו לעיל מדברי המשנ"ב דמלח לא חשיב כלל צרכי סעודה אלא תיקוני גברא, לכן נראה דמעיקר הדין יש לחזור ולברך.

יג. ואם כנים אחנו ל"ל עוד דגם לפי הנוהגים כהשו"ע יש כאן חשש הפסק באמירת "הביאו מלח" אע"פ שנוהגים לטבול את המצה

מסדרן על הכוס ויש בזה קצת מעלה לברכה וסגי בזה שלא יחשב הפסק אף כי אמרו כד"ן (ובאמת ג"ז צריך קצת הסבר ואכמ"ל), אבל כשאומרה שלא כד"ן הדר דינא כעיקרא דתקנתא דאין לאמירה זו שייכות עם ברכת הכוס וההבדלה ולכן חשיב הפסק לכו"ע.

ו. ואכתי ק"ק לי על מה דפשיטא ליה דהיכא דטעה שצריך מלח ותבלין ובקשם והוברר שיש כבר מלח ותבלין על השולחן שאינו הפסק, ולכאורה היה צריך נידון זה להיות תלוי בחקירה הנ"ל וכמו שבא בדברי כמה מהמחברים שדנו בענין זה, ובפרט לפי מה דהעלה ביישוב סתירת המשנ"ב דקידוש בטעות לא נחשב להפסק משום דכיון שאסור לאכול לפני קידוש ולכן נחשב הקידוש כגביל לתורא אפי' בטעות, והא גביל לתורא בעצמו אינו מתיר, וצ"ע.

לכן נראה לענ"ד דהטעם דגביל לתורא לא נחשב להפסק אפילו בטעות כיון דגם כשיש כבר מאכל הרי מאכל זה יש לו שימוש למאכל הבהמות שיכולים ליתן להם ממה שיביא עתה, וכן במלח כה"ג יש אפשרות להשתמש במה שמביאים עכשו, וחשיב קצת צורך, והמ"א מדמה דין זה לקידוש בטעות, דגם בזה היה צורך אע"פ שהוא בטעות כיון שלפי טעותו היה חייב לקדש על כוס זו, וע"ז כתב השלמי תודה דכ"ז בדבר שיש לו שייכות בעצם לברכת בפה"ג או המוציא, משא"כ בדבר שאין לו שייכות לא מהני מה שטעה וסבר שחייב לעשות כן כיון דסו"ס אינו מסדר הקידוש וההבדלה.

ז. נמצא עכשו לדינא לפי תירוץ זה דכל היכא דיש צורך במלח אע"פ שטעה באמירתו לא חשיב הפסק, אך אם כנים אנחנו בדיוק מהמשנ"ב דאם אינו רוצה בפת מתובלת הוי הפסק ואינו נידון כצורך הפת (אלא כצורך הגברא דחשיב הפסק), לא מהני גם אם טעה בזה וסבר שבכל גווי יש להביא מלח, וחשיב הפסק.

ולפי מרן הגרש"ז א זצ"ל כל בטעות לא חשיב הפסק, אא"כ אין לו שייכות כלל לברכה, כגון מש"כ שם בשו"ת מנחת שלמה שאם אחד קבל על עצמו לא לאכול פת עד שיאמר תחלה פסוק מסוים, ושכח ובירך ולא נזכר אלא בין ברכה לטעימה, פשוט הוא שאם יאמר את הפסוק דהוי ודאי ברכה לבטלה, ואף על גב שאמירה זו מתרת אותו לאכול טפי מגביל לתורי, דמ"מ כיון שהפסוק מצד עצמו אין לו שום קשר עם האכילה, רק צריך הוא לאמרו מפני שנשבע צריך לקיים שבועתו, לכן חשיב ודאי הפסק, והרי זה דומה למי שבירך המוציא ונזכר שעדיין לא התפלל דתפלתו הוי ודאי הפסק ולא אמרינן דחשיב כצורך אכילה משום האי טעמא דאסור לאכול קודם שיתפלל.

ח. מעתה איכא לעיוני אם גם בליל הסדר נמי דינא הכי, וכדי לברר דין זה צריך לברר איך יש לנהוג בטיבול המצה במלח בליל הסדר. הנה יעויין בשו"ע בסימן תע"ה ס"א שנחלקו השו"ע והרמ"א אם נהגין לטבל את המצה במלח, דז"ל השו"ע: ויקח המצות וכו' ויברך המוציא ועל אכילת מצה, ואחר כך יבצע מהשלימה העליונה ומהפרוסה, משתייהן ביחד, **ויטבלם במלח**, ע"כ, ומקורו בטור בשם הירושלמי (ואינו בטור שבידינו אבל הוא בכמה מהקדמונים), וכתב הרמ"א בהגה - ואין המנהג לטבול במלח בלילה ראשונה, דפת נקי אין צריך מלח, ע"כ.

והשתא לפי השו"ע דדינא הוא לטבל במלח לכאורה דינו שווה לכל השנה, אבל לפי הרמ"א יש להסתפק דילמא בליל הסדר כיון דלא נהגין לטבל במלח לא חשיב כצרכי הפת והוי הפסק, ותלוי בטעם מנהג הרמ"א דלא נהגו לטבל במלח, אם יסודו רק משום שאינו נצרך או משום דהכי מתקימת מצות אכילת מצה בהידור יותר, דאם רק אינו נצרך, הרי כיון שהוא אמר להביאו, א"כ לדידה נצרך והדר דינא דהמ"א דגם בפת נקי כדידן לא הוי אמירת "הביאו מלח" הפסק, אבל אם מתקימת מצות אכילת מצה בהידור יותר בלא מלח, והרמ"א דינא קאמר דיש כעין קפידא שלא להביא מלח, ע"כ מה שאמר "הביאו מלח" אינו משום רצונו אלא משום הרגלו וטעות היתה בידו, דבאמת אין המלח נצרך כלל, ולפ"ז כבר יש מקום לומר דהוי הפסק.

ט. הנה בטעם מנהג אשכנז שלא לטבל במלח כתב המשנ"ב בשם האחרונים דאף שבכל ימות הפסח מטבילין במלח אף על פי שהיא נקיה ואינה צריכה טיבול מן הדין וכדמבואר לעיל סימן קס"ז ס"ה, מ"מ בלילות ראשונות של פסח אין נוהגין כן **דטפי הוא נראה לחם עוני כשאינו טבול במלח**, ע"כ, וכ"ה בלבוש, ובספר קיצור הלכות המועדים להגר"ד ספטימוס שליט"א (פרק כ' סעיף ס"ט הערה קס"ד) כתב עוד בשם הגר"ז בס"י **דהטעם מפני חיוב מצוה לצאת ידי חובה במצה שאין עמה תערובת טעם אחר כלל** (וטעם בני ספרד כתב שם בשם כה"ח סק"ד שעפ"י קבלה צריך לטבל במלח כדי למתק

ומעתה מי שצריך לשתי חתיכות נייר, ואין לו צורך שיהיו הניירות מופרדים זה מזה, לכאורה לא מביעי אחר שתלש את שני הניירות מן הגליל, שאסור לחתוך בין שתי חתיכות הנייר, אלא גם קודם תלישתם מן הגליל, יהא אסור לתלוש הנייר האחד ושוב את הנייר השני כהרגלו בחול, דהא כיון שעתיד לתלוש גם את הנייר השני, שוב אין לו צורך בתלישת הנייר הראשון, כי יוכל לתלוש מן הגליל את שני הניירות מחוברים כחדא ולהשתמש בהם כך, ונמצאת המלאכה שבתלישת הנייר הראשון שאין בה צורך המועד כלל.

תקנה נפלאה למי שטעה ותלש הנייר הראשון

ואם כנים אנחנו שתלישת הנייר הראשון מן הגליל אסורה משום מלאכה שלא לצורך המועד, כל שטעה ותלש ונזכר קודם תלישת הנייר השני, שמא יש לו תקנה נפלאה לינצל מן האיסור, ע"י שיתלוש את הנייר השני מגליל אחר שלפניו, ולא מן הגליל הראשון, וממילא שוב נמצא שהיה צורך המועד גם בתלישת הנייר הראשון, דכיון שנוטל נייר אחד מגליל זה ונייר אחר מגליל זה, הרי התלישה הראשונה איננה מיותרת ושתי המלאכות צריכות לו.

וכי תימא דמ"מ כיון שבידו ליטול שני הניירות בתלישה אחת מגליל אחד, אין לו להרבות במלאכות בנטילת כל נייר מגליל אחר, ואכתי יש כאן ריבוי מלאכות שאין בו צורך למועד. לכאורה אינו, דכל שעשייתו בהיתר לצורך המועד אין עליו החיוב למעט במלאכות, ואפילו ב"ט לכאורה רשאי לבשל בשתי קדירות ושתי הבערות גם כשבידו לבשל הכל בקדירה אחת והבערה אחת, וכע"ז הביא הרא"ש (יומא פ"ח ס"ד) מתשובת מהר"ם, שהשחיטה מותרת ב"ט דאיכא עשה ולא תעשה אע"פ שאפשר בנבילה דליכא אלא לאו, או לומר לנכרי לנחור עופות דליכא אלא איסור דרבנן, אלא כיון שהתורה התירה לנו אוכל נפש ב"ט הוה לדידן כל אוכל נפש ב"ט כמו בחול.

ואינו דומה להמבואר בש"ע (תקל"ג ס"א) במי שכבר יש לו קמח, שלא יערים לטחון קמח אחר לאוכלו במועד, דהתם כיון שכבר יש לו קמח, נמצאת מלאכת הטחינה מיותרת ושלא לצורך המועד, מה שאין כן בזה שצריך לשתי חתיכות נייר ושני הניירות מחוסרים תלישה, והמלאכה שעושה בכל אחד צריכה לו למועד, ומה שהיה יכול לתלוש שנים מגליל אחד ולמעט במלאכה שמא אינו סיבה לאיסור.

אם צורך המועד נקבע לפי דעתו שבשעת המלאכה

ויש לפקפק בתקנה זו, דכיון שבשעת תלישת הנייר הראשון היה בדעתו לתלוש גם השני מאותו הגליל, וממילא שאין במלאכה הראשונה צורך המועד, שוב לא יהני מה שלבסוף ימלך לתלוש הנייר השני מגליל אחר, דלעולם אזלינן בתר דעתו של שעת המלאכה, והיא קובעת המלאכה שאין בה צורך המועד.

אמנם הנה כבר דנו בכע"ז לענין מלאכת י"ט, במי שבישל ב"ט באיסור לצורך חול או לצורך נכרי, אם יש לו תקנה ע"י שייאכל התבשיל ב"ט לישראל, ובספר אמרי בינה (דיני י"ט סי' ג' ד"ה ודע) כתב במבשל מ"ט לחול, דגם למאן דלית ליה הואיל ולוקה, כל שבאו אורחים ואכלו התבשיל ב"ט, כיון שלא נגמרה מחשבתו שעשה לצורך חול פטור, והאב"ע עזרי (הל' י"ט פ"א ה"ו) בתחילה כתב להסתפק בזה, ושוב הביא מלשון חידושי המאירי (פסחים מ"ו ב') שאם באו אורחים ואכלו, נעשית המלאכה למפרע לצורך היום. וא"כ גם במלאכת חוה"מ דכוותה, אע"פ שלפי דעתו של שעת עשיית המלאכה לא היה בה צורך המועד, בתר בסוף אזלינן דאיגלאי מילתא שהיתה צריכה למועד.

זאת ועוד, דאפילו ניזיל במבשל ב"ט לצורך חול או נכרי לחומרא, דכיון שלא נעשית המלאכה לצורך י"ט, לא יהני מה דלבסוף נאכל התבשיל ב"ט, מ"מ בנידון דידן לכאורה פשוט לקולא, שהרי גם בתחילה כשתלש הנייר הראשון מן הגליל, היה זה לצורך המועד, רק שאם לבסוף יתלוש גם הנייר השני מאותו גליל, יוברר למפרע שהמלאכה הראשונה היתה מיותרת, אבל המעשה מצד עצמו יש בו צורך המועד מתחילה ועד סוף, וממילא ודאי שאם ימלך לתלוש הנייר השני מגליל אחר, ינצל מאיסור מלאכת חוה"מ שבתלישה הראשונה.

מסקנת הדברים

א] תלישת חתיכת נייר מגליל בחוה"מ שלא לצורך המועד לכאורה אסורה כמו בשבת, אם לא ניזיל לקולא בכל מלאכה שאין בה טירחא [כמו שלמד הגר"ח קניבסקי מדברי החזו"א]. ב] הצריך

במלח, דיעוין בכף החיים באות י"ד על מש"כ הרמ"א בהגה בטעם מנהג אשכנז דאין מטבילים במלח משום דפת נקי אין צריך מלח, כתב וז"ל: ומיהו עיין לעיל סימן קס"ז אות ל"ח שכתבנו דעל פי דברי האר"י ז"ל גם פת נקי צריך מלח והוא כדי לכוין למתק הגבורות, ע"כ, וסיים הכף החיים וז"ל: אם כן הבא לצאת אליבא דכולי עלמא יש לטבלם במלח ולכוין למתק הגבורות כנוצר לעיל, ואחר כך ינפץ מעליהם ולאוכלם בלא מלח לצאת ידי המחמירים, ע"כ, אשר מבואר מזה דאין המלח בא כלל לתיקוני אוכלא ולא לתיקון הסעודה אלא לתיקוני גברא והוא פעולה חיצונית למעשה המצוה, וא"כ לכאורה בכה"ג אף למי שנוהג כן לא מביעיא שאין לו לומר "הבא מלח" בין ברכת המוציא ועל אכילת מצה לאכילה, אלא דגם בדיעבד יש לחוש להפסק, ואכתי צ"ע.

הרב זאב פראנק

הצריך לשתי חתיכות נייר בחול המועד אם רשאי להפרידן זו מזו

הנה בשב"ק הבעל"ט יברך הש"ץ קודם מוסף למי שיתענה שני חמישי ושני כמבואר במ"ב (תצ"ב סק"ג), ובטעם מנהג תענית בה"ב אחר חג הפסח וחג הסוכות איתא באליה רבה (שם סק"ג) בשם ספר מעגלי צדק בזה"ל: וכל שכן שבקל האדם עובר עבירה בהם, הותרה מלאכות בהם בכל צדדיו, באכילה דוקא אוכל נפש, בהוצאה דוקא שיש בו צורך קצת, דאף בחול המועד לא הותר רק דבר האבוד מהקרו, ושאינו מכיון מלאכתו במועד, וכמעט אין איש צדיק בארץ וכו' בימים אלו לעבור על דת, ע"כ.

וכ"ה בספר נוהג כצאן יוסף (לפרשת חיי שרה) בזה"ל: לכן נראה לי הטעם משום דבמועדות אלו איכא חול המועד, והואיל הותר מלאכה בדבר האבד, רבים המתפרצים לעשות מלאכה האסורה כמו כן, כמו שאנו רואים באמת באיזו אנשים, אם להעלם ידיעת קדושת היום מפני שהותרה המלאכה במקצת, ואם לקלות הדעת, ואחד מאלו שאין להם חלק לעולם הבא הוא המבזה את המועדות, לכן גוזרין תענית לתשובה וכו'.

ולדוך זו שכל מנהג תענית בה"ב עניינו לתשובה על מה שנכשלו בענין מלאכת חוה"מ, ודאי שראוי בימים אלו לגעת ולו במקצת בבירור הלכות המועד החמורות.

תלישת נייר מן הגליל במועד

ויש להתבונן בדין גליל נייר טואלט שרוצה לתלוש הימנו שתי חתיכות נייר לצורך שימוש במועד, ובחול רגיל לתלוש הניירות מן הגליל בזה אחר זה, אך אין לו תועלת במה שהם מופרדים אחד מחבירו, וצ"ע אם גם במועד רשאי לנהוג כן, ואת"ל לאיסור, כל שטעה ותלש נייר אחד ונזכר קודם תלישת השני, שמא יש לו תקנה נפלאה לינצל מן האיסור כמו שיבואר בס"ד.

דהנה עצם מעשה תלישת נייר מן הגליל אם מלאכה דאיסורא היא במועד, הרי בשבת קריעת נייר אסורה, אי משום מתקן כלי אי משום מחתך אי משום קורע, כמבואר הכל בש"ע (ש"מ סי"ג) ומ"ב (סקמ"א) ובה"ל (ד"ה איין), וא"כ גם במועד לכאורה יש לאוסרה כל שאין בה צורך המועד.

וכזה מצינו בבה"ל (תקל"ט ס"ה ד"ה אינו) לענין היושב בחנות במועד, שפעמים עושה מלאכה גמורה באיסור, כגון שמוכר חתיכת פשתן או שאר בגד ומחתך ממנו לפי מידתו הצריך להקונה שחייב משום מחתך, וכ"ה בחיי אדם (כלל ק"י דין י"ח) שהמחתך למידה אסור אם לא לצורך המועד.

אמנם החזו"א (קל"ה ד"ה רא"ש) כתב דנראה להתיר פרקמטיא של בגדים, אף שצריך לחותכו לכל קונה וקונה לפי מידתו, כיון דאין בזה עבודת עמל, ודלא כהבה"ל. ומ"מ אין ללמוד מדברי החזו"א היתר לכל מחתך במועד כיון שאינה מלאכת עמל ועבודה, דהנה למד כן מלשון הרא"ש (מ"ק פ"א סי' כ"ח), ושם מבואר להדיא דשריותא דפרקמטיא רק מצד הפסד שבמניעת הריח, הלא"ה גם מלאכה שאין בה עמל ועבודה אסורה במועד כמו שהאריך בספר חוט שני (עמודים קע"ג - קע"ה), [אמנם בספר שער המועדים (מילואים עמודים קפ"ה - קפ"ו) הביא מהגר"ח קניבסקי שלמד מדברי החזו"א דמלאכה שאין בה טירחא לא נאסרה כלל במועד].

ונמצא דגם על הצד שספר ומהני ספירה ביום ובראשי תיבות הא מיהת דחיסר מנין השבועות אפשר שכלל לא יצא, אמנם מאחר שפסק המשנ"ב דיכול להמשיך לספור בשאר הימים א"כ אפשר שבנידון דידן עדיין לא יצא מכלל ספק שמא עלתה לו ספירה ויכול להמשיך לספור בשאר הימים.

ב] ונוסף על זאת מה שגם אם ספר לא היתה כונתו לספור אלא רק לענות לחברו על שאלתו, והנה פסק השו"ע ס"ד וז"ל מי ששואל אותו חבירו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו היום כך וכך, אינו יכול לחזור ולמנות בברכה עכ"ל וביאר המשנ"ב ס"ק כב' וז"ל שכבר יצא בזה ידי ספירה למ"ד מצות א"צ כונה, ואף דאנן קי"ל דצריכות כונה וזה הלא לא כוון לצאת בזה ידי מצוה לענין ברכה צריך להחמיר ולחוש להך דעה ולא יברך על הספירה שימנה אח"כ. עכ"ל.

והנה לכאור' מדברי המשנ"ב היה לנו לומר דבכה"ג דידן כבר אין לו לחזור ולברך שהרי מבואר בדבריו דמעיקר הדין ס"ל דמצות צריכות כונה ועל כן לא עלתה לו ספירה בכך והיה בזה טעם שאפילו יחזור ויספור בברכה, ומכל מקום מפני חומר ברכה חיישינן להך דעה שמצות אין צריכות כונה ולכך לא יברך, ובנידון דידן הרי הוא להיפך דהצד שאנו רוצים שיברך בהמשך הימים הוא דוקא אם נתפוס את הצד דמצות אין צריכות כונה ואע"פ שמשפיק לנו לתפוס זאת כצד בספק הא מיהת דמבואר דמעיקר הדין ס"ל דמצות צריכות כונה.

אכן בשער הציון ס"ק כו' הביא דאליה רבה תירץ דכאן חיישינן משום שהוא מילתא דרבנן ויש דעה שבדברנן מצות אין צריכות כונה, ולפי"ז א"כ הדרינן לספיקא דשמא עלתה לו ספירה אע"פ שלא כיון לצאת בה, ואע"ג דהגר"א והפרי חדש ס"ל דאין בזה חילוק בין דא"ל לדרבנן וגם דרבנן לא יצא בלא כונה אבל נראה בשער הציון דחייש לדעה זו של האליה רבה וא"כ הוי בכלל הספק ושוב לדידן כל שהוא ספק יכול להמשיך לספור בברכה בשאר הימים, שהרי אפשר שאין מעכב כלל חיסרון ספירה של אותו יום.

אכן בנידון דידן שלא הזכיר מנין השבועות הרי פסק המשנ"ב בס"ק כב' וז"ל כתבו האחרונים דמיירי ששאל אותו קודם שהגיע לשבועות הא אי שאל לו בשעה שהגיע לשבועות אפילו אמר לו היום כך וכך לאו כלום הוא כל שלא הזכיר שבועות וצריך לחזור ולספור בברכה. עכ"ל. וא"כ אי מיירי הכא שיועד שלא הזכיר את מנין השבועות הרי ודאי לא עלתה לו ספירה בכה"ג וא"כ הרי בודאי לא ספר.

אכן הנה בשער הציון ס"ק כח' ציין למקור דין זה מפרי חדש ואליה רבה. וכתב השעה"צ וז"ל מיהו, מפרי חדש משמע דדוקא היכי דשבועי הוא לעכובא כגון במשלם שבועי, אבל אחר השלמת השבוע שאינו אלא מנהג להזכיר שבועות (כמו שכתבנו במשנה ברורה) אפילו לא הזכיר לו אלא הימים יצא, ובאליה רבה מבואר להדיא דבכל גווני כל שלא הזכיר שבועות כמנהגו יכול לחזור ולספור בברכה, דמוכחא מילתא שמכוון שלא לצאת, ודי לנו להחמיר היכי דהזכיר ימים ושבועות, שהרי הט"ז חוכך גם בזה עד כאן דבריו, וגם לדברי הגר"א דסעיף זה הוא רק למאן דאמר דמצות א"צ כונה מוכח דלמאן דאמר צריכות כונה אין צריך לזיזר בכל זה, ועל כל פנים באופן זה בודאי נוכל לסמוך להקל כדעת הא"ר. עכ"ל השעה"צ.

ולכאור' כיון דבכה"ג מכריע השעה"צ דנוכל לסמוך להקל לספור לאחר מכן בברכה והיינו מחמת מה שנקטינן דלא עלתה לו הספירה הקודמת, ולדידן יש לפשוט מכח זאת לאידך גיסא דשוב לא יוכל להמשיך לספור בשאר הימים מאחר דודאי לא עלתה לו אותה הספירה והרי כל הצד שלו להמשיך לספור בברכה בשאר הימים הוא רק מחמת הצד שמא עלתה בידו ספירה ע"י תשובה זו שהשיב לחברו.

אכן יש לדחות ולומר דנראה בהדיא בשעה"צ שלא הכריע במחלו' זו של הפרי חדש והאליה רבה האם יצא כשלא הזכיר שבועות רק כתב דנוכל לסמוך להקל, ואפשר דבנידון דידן נוכל נמי לסמוך להקל לאידך גיסא על דברי הפרי חדש ולצרף דעתו לספק שמא יצא בספירתו, והרי הכא די לנו בספק בלבד מאחר דאפשר דאין צריך כלל לספירת כל הימים שבביל להמשיך בברכה וא"כ אפשר דלענין זה די במה שלא הכריע המשנ"ב בודאי כנגד הפרי חדש דס"ל דיצא בספירתו, ויש בזה טעם שהרי לא כיון בהדיא שלא לצאת אלא שמוכח לנו מדבריו שלא כיון לצאת אבל מנלן שכיון שלא לצאת.

לשתי חתיכות נייר, ואין לו צורך שיהיו הניירות מופרדים זה מזה, לכאור' אסור לו לחתוך בין שני הניירות, אלא יתלוש מן הגליל את שני הניירות מחוברים כחדא וישתמש בהם כך. ג] טעה ותלש נייר אחד ונזכר קודם תלישת השני, לכאור' יש לו תקנה לינצל מן האיסור, ע"י שיתלוש הנייר השני מגליל אחר שלפניו ולא מן הגליל הראשון, ונמצא שהיה צורך המועד גם בתלישת הנייר הראשון, ואף שבידו ליטול שני הניירות בתלישה אחת מגליל אחד, כל שעשייתו בהיתר לצורך המועד, שמא אין עליו חיוב למעט במלאכות. ד] ואע"פ שבשעת התלישה הראשונה היה בדעתו לתלוש גם הנייר השני מאותו הגליל, הרי גם במבשל ב"ט לצורך חול אם לבסוף נאכל התבשיל ב"ט נפטר מלקות, ועוד שבזה מתחילה היתה המלאכה לצורך המועד, ורק אם לבסוף יתלוש גם הנייר השני מגליל זה, יוברר למפרע שהתלישה הראשונה היתה מיותרת.

הרב אליסף פרלמן

שכח לספור ומסתפק שמא באותו יום השיב לחברו את מנין הספירה

א] מעשה באחד שהאריך בשמונה עשרה של תפילת מעריב, וכשסיים לא נזכר מספירת העומר ושכח לספור, ולמחר כשבא לספור עלה בדעתו ענין זה ונזכר ששכח מספור, אלא דמאיך נזכר שבאותו היום שאלו חברו איזה יום היום הספירה והוא השיב לו במנין הימים, אלא שענהו בראשי תיבות [דהיינו כגון שאמר לו יב' ולא אמר שנים עשר] וגם ודאי שלא השיבו את מנין השבועות, ואינו זכור אם אמר לו 'היום כך וכך' או שלא הזכיר 'היום', ועתה הספק בידו האם יוכל להמשיך לספור בברכה על סמך אותו ספירה מה שענה לחברו באותו היום או לאו.

דהנה אם לא ספר כלל שוב לא יוכל לספור מחמת מאי דאיכא להראשונים דס"ל דמדין תמימות חייב לספור את כל המט' ימים ואם חיסר אחת מהן כבר אין כאן תמימות ושוב אינו יכול לספור, וכך פסק השו"ע תפ"ט ס"ח וז"ל אם שכח לברך באחד מהימים, בין יום ראשון בין משאר ימים, סופר בשאר ימים בלא ברכה, אבל אם הוא מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר ימים בברכה. עכ"ל. והנה בנידון דידן הוא בספק שמא עלתה לו ספירה היום, אכן צד זה שעלה לו הספירה הוא תלוי בכמה וכמה ספקות, ונבאר.

דהנה הוא בספק אם חשיב שספר באותו יום שהרי אם לא אמר 'היום' לא חשיב ספירה וכמו שפסק המשנ"ב ס"ק כז' וז"ל ואם לא אמר היום לית לן בה משום דעיקר מצות ספירה הוא שיאמר היום כך וכך. עכ"ל. אמנם בשעה"צ הביא שיש פוסקים דפליגי בזה אך נראה שכן נקט לעיקר במשנ"ב, אך גם על הצד שספר הלא לא היתה זאת כי אם ספירת יום, והנה בספירת יום עצמה נחלקו הראשונים האם עלתה לו ספירה, וכמו שפסק השו"ע ס"ז שכח ולא בירך כל הלילה יספור ביום בלא ברכה וביאר המשנ"ב די שחוש לדעת הפוסקים דאין זמן ספירה אלא בלילה וכשמברך ביום הוא לבטלה עכ"ל, נמצא דמלבד הספק האם ספר או לא ספר הרי שגם אם ספר לא היתה זאת אלא ספירת יום דאפשר דלא מהני, ועד כאן לא מצינו בשו"ע במסופק שספר שימשיך לספור אלא היכא דעל הצד שספר הוי ליה ספירה ומצטרף זאת להצד דאין מעכב כלל שיספור כל יום, אבל הכא הלא גם אם ספר אפשר דלא הוי ספירה.

ועוד יש להוסיף דהנה הביאור הלכה בס"א ד"ה 'מונה והולך' כתב וז"ל עיין באחרונים שנחלקו באם מנה בראשי תיבות כגון שאמר היום ב' ימים וכדומה אם יצא, וכתב הח"י כיון דלרוב הפוסקים עיקר ספירה בזה"ז אינו אלא דרבנן אין להחמיר מספיקא ויחזור לספור בלי ברכה. עכ"ל והנה בנידון דידן הלא מצטרף זאת לספק דגם אם ספר ביום גם אם נימא דמהני לספור ביום הא מיהת דאפשר דספירה בראשי תיבות כלל לא הוי ספירה.

ויש להוסיף עוד שהרי הכא מיירי שלא ספר מנין השבועות והנה כתב השו"ע ס"א וסופר הימים והשבועות ופסק המשנ"ב ס"ק ז' וז"ל דכתיב תספרו חמשים יום וכתוב שבעה שבועות תספר לך. ואם סיפר ימים לחוד ולא הזכיר שבועות י"א שיצא בדיעבד וי"א שצריך לחזור ולספור ימים ושבועות כדין וע"כ חוזר וסופר בלא ברכה [ואם שכח לחזור ולספור מונה שאר ימים בברכה] עכ"ל

בעלמא ולא בעי כונה, ושמא מכאן למד המג"א דפשיטא ליה לרדב"ז דדרבנן לא בעינן כונה במכשירי מצוה וה"ה במצוה עצמה וצ"ע.

ושו"ר דבכנסת הגדולה סי' תקפ"ט הביא דברי הרדב"ז הנ"ל דדרבנן אי"צ כונה וכפי הנראה דהמג"א ציין לדברי הרדב"ז עפ"י ד הכנה"ג, ובהערות שם הביאו מהמגן גבורים [שלטי הגבורים סי' ס' סק"ג] דהעיר וכתב וז"ל הגיע לידנו שו"ת הרדב"ז ולא הזכיר מזה כלל לא דבר ולא חצי דבר וכו' וספר משפט צדק אינו מצוי אצלנו ע"ש, ועי' תורת חיים [סופר שם סק"ו] שכתב אולי צ"ל סי' ל"ד, וכאמור דגם שם אינו מפורש וצריך לדחוק וליישב כמש"נ. ויעו"ע בתהלה לדוד (סי' ס') דהעיר נמי דלא נודע מקומו של הרדב"ז.

קו' הפמ"ג מקריאת המגילה

וכאמור המג"א נקט לדינא דבמצוות דרבנן לא בעי כונה והקשה הפמ"ג שם [סי' ס' אש"א סק"ג] דבמתני' בר"ה תנן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא, ובסוגיית הגמ' שם מבואר דלמד"א מצוות צריכות כונה אם כיון לבו היינו לצאת ידי חובה וחזינן דגם במגילה שאינה מהתורה בעי כונה, ותי' הפמ"ג ו"ל דברי קבלה, כלומר דדברי קבלה חשיב כדברי תורה ובעי כונה ע"ש, ויש להעיר לפי"ז דמתני' מיירי רק בקריאה של יום שהיא מדברי קבלה אבל קריאה של לילה לדעת כמה אחרונים אינה אלא מדרבנן דבגמ' מגילה ד'. אסמכוהו אקרא דלילה ולא דומיה ל.

ומיהו יש ליישב הקו' באופ"א דמצוינו במגיד משנה והו"ד בפר"ח הל' מגילה דכתב דכיון דקריאת מגילה משום פרסומי ניסא ו"ל דבעי כונה לכו"ע ע"ש, ולפי"ז מיושב שפיר גם במגילה של לילה. ויש לדקדק דבגמ' בר"ה נראה להדיא דלא הקשו ממתני' דקריאת מגילה אלא מתקיעת שופר לחוד דהא משני התם למד"א אי"צ כונה דבעינן שיכוין לבו לשמוע שופר ולא קול חמור בעלמא ע"ש, ותימה דהתינח קול שופר אבל קול מגילה מאי איכא למימר ושו"ר בטורי אבן שתמה בזה והניח בצ"ע, אולם לפי"ד המגיד משנה מיושב שפיר דממגילה לא קשיא כלל דמשום פרסומי ניסא בעי כונה וכן תי' הפר"ח [סי' תר"צ ס"ג].

הקו' מאכילת מרור בזה"ז דבעי כונה

והנה בעיקר הנידון אם מצוות דרבנן בעי כונה או לאו יש להקשות קו' עצומה דלפ"ר גמרא ערוכה היא בפסחים ק"ד: דאין חילוק בין מצוה דאורייתא לדרבנן, דתנן הביאו לפנינו מטבל בחזרת וכו' הביאו לפנינו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין וכו' ובמקדש היו מביאין לפנינו גופו של פסח. ובגמ' אמר ר"ל זאת אומרת מצוות צריכות כונה כיון דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ליה בבורא פרי האדמה הוא דאכיל ליה ודילמא לא אכוין למרור וכו' והגמ' דחי דברי ר"ל ומקשי מברייתא דתניא אכלן בלא מתכוין יצא וכו' ומשני תנאי היא דתניא רבי יוסי אמר אע"פ שטיבל בחזרת מצוה להביא לפנינו חזרת וחרוסת ושני תבשילין ע"כ, ופי' רש"י והרשב"ם דתנא דברייתא סבר דלא בעי כונה ור' יוסי אית ליה צריכות כונה.

ויש להקשות דהרי המשנה וברייתא דר' יוסי דמביא ב' תבשילין מיירי בזמן הזה שאין ביהמ"ק קיים ומביאים ב' תבשילין זכר לקרבן פסח וחגיגה, והרי קי"ל דמרור בזה"ז דרבנן והיאך אמר ר' יוסי דמצוות צריכות כונה וצריך לחזור ולאכול החזרת לשם אכילת מרור ולא יצא יד"ח בטיבול ראשון וצ"ע"ג שלא העירו בזה רבותינו האחרונים ומצוה גדולה ליישב דברי המג"א.

ישוה הקו' דמרור בזה"ז בב' דרכים

ונראה לדון וליישב בב' דרכים: א' יש לדון מה הטעם לחלק בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן בענין זה דכונה והא קי"ל בכל דוכתא דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ויש מקום לפרש בדברי המג"א דאין חילוק בעיקר הדבר בין דאורייתא לדרבנן, אלא דכיון דהשו"ע הביא פלוגתא בעיקר דין מצוות צריכות כונה, אע"ג דקי"ל לעיקר דינא דצריכות כונה ו"ל דלגבי מצוות דרבנן אמרינן ספק דרבנן להקל ולפיכך אי"צ כונה, ולא מיבעי לפי המפרשים דגם בדאורייתא הוי רק מכוח ספיקא אלא אפי' נימא דקי"ל לעיקר דינא דצריך כונה מ"מ לענין ברכה כתבו הפוסקים דלא יחזור ויברך, וי"ל דלגבי דרבנן סמכינן להקל אף לענין קיום מצוה.

ג] נמצא כמה וכמה רחוק שיצא זה בספירתו, מכל הנך ספקות, ולכא' נראה בכל זה בהקדם דהנה הביאור הלכה ס"ב ד"ה 'וכן ראוי לעשות' כתב וז"ל עיין במ"ב דאם סיפר בבה"ש יצא כ"כ מ"א וש"א ודבר זה מוזכר בתוספות מנחות דף ס"ו ד"ה זכר, ומתי נקרא ביה"ש עיין סימן רס"א דדעת השו"ע שם דביה"ש הוא ג' ריבועי מיל קודם צה"כ והוא קרוב לרבע שעה בערך ומקודם הוי ודאי יום, וע"ש בבה"ל ד"ה ושיעור בסוה"ד שם דאפילו להסוברים דביה"ש מתחיל מיד אחר שקיעה היינו לענין שבת דנקטינן לחומרא כר' יהודה אבל להקל אף במילי דרבנן צ"ע אם נוכל להקל ולומר תרתי קולי אחד דהוא בה"ש כר' יהודה וגם דספיקא דרבנן לקולא כיון דלר' יוסי הוי ודאי יום כל הזמן שמן שקיעה עד סמוך לצה"כ וכדאמרינן בגמרא שבת ל"ד כד שלים בין השמשות דר' יהודה מתחיל ביה"ש דר' יוסי וצ"ע. עכ"ל הבה"ל.

ומבואר בדבריו דאע"ג דנקטינן דספק דרבנן לקולא להקל בבין השמשות, אבל לא פסיקא ליה להקל כאשר צריך לצרף תרתי לקולא, והנה אפשר לבאר דדברי המשנ"ב מתיחסים לקולא שהקלו תוס' דס"ל דכתבו וז"ל נראה דבספק חשיכה יכול לברך ואין צריך להמתין עד שיהא ודאי לילה כיון שהוא ספיקא דרבנן עכ"ל. ומבואר דס"ל דאפשר לכתחילה לברך בבין השמשות ועי"ש דיש בזה מעלה של תמימות שסופר מיד בתחילה, וא"כ סובר הבה"ל דבזה אין לנו להקל תרי קולות, ולא ס"ל כלל את דברי התוס' שם דאפשר עי"ז גם להקל קצת אפילו בסמוך לחשכה, אכן מפתיחת דברי הבה"ל נראה דנתכוין עי"ז לפקפק גם כלפי מה שפסק את דברי המג"א דבדיעבד כשספר בבין השמשות יצא.

ואכתי לא ביאר לן הבה"ל האם ספקו הוא רק לענין שיצטרך לחזור ולספור או דילמא היינו נמי לענין שיחזור בברכה, אך מתבאר בדבריו דאין לדמות ספק אחד בדרבנן שסמכנו לקולא ובין תרי ספקות, וא"כ נראה דודאי לא דמי כאשר נזקקים אנו לכמה וכמה ספקות, ולפי"ז נראה בדין אע"ג דמצטרף בכאן הספק שמא כלל אין מעכב ספירת כל יום ויום, הא מיהת דבעינן נמי לצרף איזה ספק שמא ספר ביום זה, וי"ל דגם בזה בעינן שיהא ספק שראוי להסתפק בו, אבל כל כי האי גונא שצריך לגבב כל הנך שיטות בשביל הצד שעלתה לו ספירה לכא' נראה דלא מהני הך צירוף ואפילו בפחות מהנך שיעורים, ויש לדון בכמה צירופים נוכל להקל בהך ספק בשביל שיוכל להמשיך לספור בברכה.

אמנם כל זה נכון אילו היינו דנים בספק דילג ביום הראשון של הספירה, אך בכאן דהוא ספק דילג על שאר הימים, הרי מבואר בשעה"צ ס"ק מו' דהוצרך לומר ס"ס בשביל שיוכל להמשיך לספור בברכה בספק דילג ביום ראשון, אבל בדילג בשאר הימים דעת רוב הראשונים דמחויב מדינא לספור בברכה בשאר הימים, וכמבואר בטור ובהל' רי"ץ גאות, עכ"ד וא"כ דסמכינן על דעת רוב הראשונים הרי ש"ל דסגי בתוספת ספק כל שהוא בשביל שיוכל להמשיך לספור בברכה, וי"ל ע.

הרב שמואל דרזי

בנידון מצוות דרבנן אם צריכות כונה

והמסתעף למצות ספירת העומר

דברי המג"א דמצוה דרבנן אי"צ כונה

כתב השו"ע [סי' ס' ס"ד] יש אומרים שאין מצוות צריכות כונה ויש אומרים שצריכות כונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה ע"כ. וכתב המג"א סק"ג וז"ל ודוקא במצוות דאורייתא אבל מצוות דרבנן אין צריכות כונה רדב"ז (ח"ד סי' אלף צ"ד), ומשפט צדק (ח"ב סי' ס"ב), כנסת הגדולה (סי' תקפ"ט) עכ"ל.

ויש להעיר דלפ"ר לא מצינו בדברי הרדב"ז שחילק בין מצוות דאורייתא לדרבנן, מלבד בנידון טבילה בלא כונה דנחלקו רב ורבי יוחנן אי טבילה ושחיטה בעי כונה וכתב הרדב"ז [ח"א סי' ל"ד] דפלוגתייהו לא שייכא כלל לנידון מצוות צריכות כונה דבהא פליגי תנאים ואמוראים אבל הכא פליגי במכשירי מצוה דמר סבר דמכשירי מצוה עדיפי ובעי כונה [לכו"ע], ומר סבר דמכשירי מצוה גריעי ממצוה עצמה ולא בעו כונה [לכו"ע], ושם סיים הרדב"ז דאם נפלו כלים למים לכא' נראה דלרב לא עלתה להם טבילה אולם נראה דטבילת כלים חדשים רק מדרבנן וקראי דכלי מדין אסמכתא

בין מרור דרבנן לאכילת מצה מהתורה דבזה סובר הרא"ש דלא יצא אפי' במידי דאכילה, וכתב הפר"ח לדחוק וז"ל ואפשר שאח"כ נתיישב בדבר וחילק כך ונמשך בכאן אחר זה ע"ש, ומיהו הפר"ח פליג וכתב ומ"מ כבר כתבתי לעיל שאי"ז מכוון להלכה אלא אף במידי דרבנן בעי כונה ואי לא לא נפיק ע"כ, וכונתו למש"כ בסי' תע"ה דלענין דינא לא שנא לן בין מצות דרבנן למצות דאורייתא דבכולהו בעינן כונה דאי לא יצא דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון יעו"ש.

תירוץ הגר"א דלכתחילה טוב לזיזה

והנה הגר"א תירץ קו' האחרונים באופ"א וכתב דהשו"ע סובר דלכתחילה טוב לזיזה ולענות באופן זה דאל"כ יצא לפי דעת הסוברים דמצוות אי"צ כונה, אבל בדיעבד אם כבר ענה לחבירו לא יצא להלכה דקי"ל מצוות צריכות כונה ואפשר דלהגר"א חוזר ומונה בברכה.

ומכאן הוכיח המשנ"ב בסי' ס' דהגר"א סובר דאין חילוק בין מצוה דרבנן למצוה דאורייתא וסובר דלדינא יחזור ויספור בברכה אפי' בספיה"ע דרבנן, ובהכרח דפליג על הרדב"ז והמג"א, אולם יש מקום לפקפק וכדלהלן.

הקו' על המג"א דהוקשה לו מספיה"ע דרבנן

אולם יש להקשות קו' רבתי על מרא דדינא ה"ה המג"א דסתם בפשיטות בס' ס' כדברי הרדב"ז באין חולק ומאיך הוקשה לו הקושיה הנ"ל למה לא יוכל לענות את חבירו ולומר כמה ימים היום הרי קי"ל דמצוות צריכות כונה, ותירץ המג"א דאמנם קי"ל דצריך כונה ואם ספר בלא כונה צריך לחזור ולספור, אבל מכל מקום לענין ברכה אין חוזר ומברך דיש לחוש למד"א מצוות אי"צ כונה. וכן הוכיח בסק"ח שם מדברי הרמ"א דכתב דהמתפלל עם הצבור מבעו"י אפי' ענה אמן על ברכת הקהל אם היה דעתו שלא לצאת יחזור ויברך ויספור בלילה וכתב וז"ל קשה דהא אפי' בסתם לא יצא דבעינן שיתכוין לצאת כמו שכתוב בסי' ס' סעיף ד', ואפשר כיון דאסור לברך ברכה לבטלה אם היה סתם אסור לברך שנית כיון די"א מצוות אין צריכות כונה כן נראה לי עכ"ל.

ומקשים העולם למה המג"א לשיטתו לא תירץ בפשיטות דמצוות דרבנן קי"ל דאי"צ כונה והמג"א שם סק"ד נקט לדינא כדעת רוב הפוסקים דספירה בזה"ז דרבנן, וא"כ הסופר בלא כונה יצא ידי חובתו ולפיכך כתב הרמ"א דצריך שיתכוין שלא לצאת דאל"כ הרי יצא יד"ח ופשיטא דאסור לו לחזור ולברך ולא משום חומר ברכה לבטלה כמו שנדחק המג"א ליישב, וכאמור כן תירץ האליה רבא [סק"ב] וכתב על קו' המג"א ובאמת לק"מ דהא כתב הוא גופיה שם דבמצוה דרבנן קי"ל דאי"צ כונה והוא ס"ל דספירה דרבנן כמש"כ סוף סעיף א' ובעלי שו"ע ולבוש פסקו דספירה דרבנן וכמש"כ הוא גופיה סק"ד וכל אחרונים עכ"ד, וא"כ דברי המג"א צע"ג.

ועיו' במחצית השקל דכתב לדחוק דהמג"א סובר דכיון דהשו"ע שם סתם דמצוות צריכות כונה משמע דלא ס"ל כהרדב"ז ואפי' מצוה דרבנן צריכה כונה ע"ש. אולם לפ"ר מסתימת דברי המג"א בסי' ס' אין נראה דפליג על השו"ע וגם המשנ"ב כתב בפשיטות דכן שיטת המג"א ורק דהגר"א פליג ולא כתב דהמג"א והרדב"ז פליגי על השו"ע בדין זה, מיהו יעו"י בבה"ל שם דכתב דמדברי השו"ע בכ"מ נראה דאין חילוק, ואכתי יש להעיר דקו' המג"א בסק"ח היא ע"ד הרמ"א ולכה"פ בשיטת הרמ"א הו"ל להמג"א ליישב כן.

שיטת המג"א דספירת העומר

עיקרו דאורייתא ובעי כונה

ולכן נראה להוכיח דהמג"א נקט בפשיטות דספירת העומר נידון כמצוה מהתורה דכיון דבזמן המקדש היא מהתורה וצריכה כונה א"כ גם בזה"ז דהיא מדרבנן לרוב הפוסקים מ"מ לא בטל מינה דין הכונה למד"א מצוות צריכות כונה, ומקור הדברים מצינו להדיא בסוגיית הגמ' בפסחים לענין מרור בזה"ז דנחלקו בברייתא ובגמ' אם צריך כונה אע"ג דמרור בזה"ז דרבנן, והטעם יש לבאר דכיון דבזמן הבית הכונה לעיכובא לא נשתנה דין הכונה בזה"ז דתקנו מצוות מרור וזכר למקדש, וכאמור יש לדקדק כן בדברי הרשב"ם דהוצרך להוסיף דלא יצא ידי מצוות מרור מהתורה, ואע"ג דקאי בזה"ז אולם יל"פ דהוצרך להשמיענו דכיון דיש כאן סרך דאורייתא לפיכך לא יצא.

ועיו' להלן דמצינו ביאור זה בדברי הב"ח דכתב ליישב שיטת הרא"ש דפסק דמצוות צריכות כונה לענין אכילת מצה ותקיעת שופר, אבל באכילת מרור הביא הברייתא דאכלן בלא מתכוין יצא והב"י תמה בסתירת דברי הרא"ש, והב"ח תירץ דכיון דאיכא פלוגתא דרבנותא אם מצוות צריכות כונה או לאו, ס"ל להרא"ש דבדאורייתא אזלינן לחומרא ובדרבנן להקל ומרור בזה"ז דרבנן ע"ש.

ומעתה אין קו' כלל מסוגיית הגמ' כיון דר' יוסי דסבר צריכות כונה ודאי לא חילק בין דאורייתא לדרבנן ורק לדין דהוי ספיקא דדינא יש חילוק בדבר.

אולם לשון המג"א דנקט בפשיטות דבדרבנן לא בעי כונה אין מורה כן, אלא נראה מדבריו דיש חילוק בעיקר דינא דמצוות צריכות כונה בדאורייתא ולא בדרבנן ולפי"ז יש להקשות מסוגיית הגמ' לענין אכילת מרור דרבנן.

מרור שעיקרו מהתורה בעי כונה כדאורייתא

ב' ולכן יש ליישב הקו' באופ"א דשאני מרור דעיקרו דאורייתא בזמן המקדש ובעי כונה ולפיכך גם בזה"ז לא בטל דין הכונה דרבנן תקנו זכר למרור דאורייתא דהיה נאכל בכונה.

ונראה להוכיח כן מדברי הרשב"ם שם שכתב בביאור דברי ר' יוסי דמצוה להביא חזרת וז"ל כלומר מצוה להביא מן התורה דאכתי לא קיים מצות אכילת מרור הואיל ולא נתכוין דמצוות צריכות כונה ע"כ, ויש להקשות דהא מרור בזה"ז דרבנן [כדאיתא בגמ' קט"ו. וק"כ]. והיאך כתב הרשב"ם דמצוה מהתורה להביא מרור, ויש לדחוק בדבריו דקאי על עיקר מצות מרור שהיא מהתורה וכשם דבזמן המקדש צריך לחזור ולהביא הכ"נ בזה"ז שהוא זכר למקדש וצ"ע, ועיין ברש"ש דכתב ע"ד הרשב"ם לאו דוקא דהא מרור בזה"ז דרבנן. מיהו לפי האמור בדברי המג"א דיש חילוק בדין כונה בין מצוה דאורייתא לדרבנן יש מקום לומר דלהכי הוצרך הרשב"ם להוסיף דמרור יש בו סרך דאורייתא בזמן המקדש ולפיכך אמרינן דלא יצא בלא כונה, ואם כנים הדברים נמצא דאדרבה יש מקור לדברי המג"א מפ"י הרשב"ם בסוגיא וצ"ע.

עוד יש להוכיח מדברי הרשב"ם דלמד"א צריכות כונה דין כונה הוא מהתורה ולא רק מדרבנן, ויעו"י בפמ"ג סי' ס' ובפתיחה כוללת דנסתפק בדבר והביא מדברי הלבוש סי' ס' דכתב שהוא מהתורה, ולהאמור הדברים מפורשים ברשב"ם דלא יצא מהתורה בלא כונה.

ספירת העומר בזה"ז אם צריך כונה

ואם כנים הדברים נמצא נפק"מ רבתי לדינא לענין ספירת העומר בזה"ז דדעת רוב הפוסקים דהיא מדרבנן, ולכאור' לדברי המג"א אי"צ כונה וכן מצינו בדברי האליה רבא והמחצה"ש והו"ד להלן, אולם לפ"ר יש להוכיח מדברי המג"א דהכונה לעיכובא בספיה"ע, ויש ליישב הטעם כמש"נ דמצוה שעיקרה מן התורה דינה כמצוה דאורייתא דקי"ל דצריך כונה וכמו שמצינו בגמ' לענין מרור בזה"ז דצריך כונה, ולפי"ז יש מקום לפקפק בשיטת הגר"א דאין הכרח דפליג ע"ד הרדב"ז והמג"א במצוה שעיקרה דרבנן וכמשי"ת בסמוך.

דהנה השו"ע [סי' תפ"ט ס"ד] פסק דמי ששואל אותו חבירו בבין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה יאמר לו אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו היום כך וכך לא יוכל לחזור ולמנות בברכה אחר צאת הכוכבים כיון שכבר יצא במה שהשיב לחברו בין השמשות.

והקשו המג"א והאחרונים בסתירת דברי השו"ע דהא בסי' ס' כתב דיש אומרים דמצוות צריכות כונה וכן הלכה, וא"כ אפי' ישיב לשואל כמה סופרים היום לא יצא כיון שלא התכוין בדבריו לצאת ידי מצות ספיה"ע לענות לחבירו, ומדוע כתב דלא ישיב לחבירו ואם השיב אינו יכול לחזור ולספור בברכה.

ותירץ האליה רבא [סק"ג] דלפי דברי המג"א בשם הרדב"ז דמצוות דרבנן אי"צ כונה, לא קשיא כיון דמצוות ספיה"ע בזה"ז לרוב הפוסקים היא מדרבנן כמבואר בב"י ובמג"א שם סק"ד ושפיר יצא בה אף בלא כונה ולכן כתב השו"ע דצריך שיאמר לו אתמול היה כך וכך ע"ש.

וכן מצינו בפר"ח כאן דכתב דמדברי השו"ע כאן נראה דסובר דבספיה"ע דרבנן אי"צ כונה ולפיכך מי שעונה לחבירו יצא ידי חובתו, והקשה הפר"ח דהב"י בסי' תע"ה הקשה ע"ד הטור שכתב דאם אכל מרור בלא כונה יצא ולא תירץ כדברי הב"ח דיש חילוק

האליה רבא כתב חילוק זה בין כונה הפכית לתנאי

ומצינו מקור לסברא זו בדברי האליה רבא כאן דהביא מהאבודרהם דפליג על דינא דרש"י והמחזור ויטרי וס"ל דהמתפלל עם הצבור מבעו"י לא ימנה עמהם דא"כ לא יוכל לחזור ולברך בלילה, והיינו כשיטת הרשב"א בתשו' הנ"ל, וכתב הא"ר דלכא"ו יש להוכיח מכאן דהאבודרהם סובר דאף שמתכוין שלא לצאת יצא ופליג ע"ד התוס' בסוכה והרשב"א בתשו' דכונה הפכית מהני לכו"ע, ולפ"ז כתב ליישב קו' המהר"ש הלוי שהקשה בסעיף ד' במי שחבירו שואל אותו כמה ימים מונים היום דלמה לא יוכל להשיבו ולכוין שלא לצאת בספירה זו, וכתב הא"ר דדין זה מקורו מהאבודרהם דפליג על המחזור ויטרי וס"ל דלא מהני כונה שלא לצאת, אולם כתב הא"ר וז"ל מיהו אפשר דגם האבודרהם מודה דמכוין שלא לצאת אינו יוצא, ובסעיף דלעיל דס"ל דלא מהני משום שהוא על תנאי עכ"ל, וחזינו להדיא כמש"נ דבמכוין על תנאי לא חשיב כמתכוין שלא לצאת. [וע"ע בשו"ת הר צבי ח"ב סי' פ"ו בנידו"ז].

ונמצא לפ"ז דהמג"א הוכרח לפרש בשיטת השו"ע דמצוות צריכות כונה אע"ג דק"ל דספירת העומר דרבנן לדעת רוב הפוסקים וכמש"כ המג"א בסק"ד, ולפ"ז מיישב שפיר למה הוקשה להמג"א בסק"ח וסק"י דמי ששאל לו חבירו יוכל לברך כיון דק"ל מצוות צריכות כונה, ולא תירץ בפשיטות לשיטתו בסי' ס' ס"ד דספיה"ע דרבנן אי"צ כונה, דא"כ לא יתיישב היאך הסופר עם הצבור מבעו"י חוזר וסופר בלילה ומברך והרי תנאי לא מהני אלא למד"א מצוות צריכות כונה, ועל כרחק או דהשו"ע סובר דגם בדרבנן בעי כונה, או דשאני ספיה"ע דעיקרה מהתורה ולפיכך בעי כונה כשאר מצוות דאורייתא וכמש"נ.

שיטת האחרונים דספיה"ע נידון כדרבנן

מיהו כאמור דעת כמה אחרונים דספיה"ע נידון כשאר מצוות דרבנן דאי"צ כונה לדעת המג"א בסי' ס' וזהו הטעם דמי שעונה לחבירו בביה"ש כמה ימי הספירה אינו יכול לחזור ולמנות כיון דיצא ידי חובתו כ"כ האליה רבא, המחצה"ש, והפמ"ג במשב"ז סק"ז, מיהו העיר הפמ"ג דלשון השו"ע נראה כפירוש המג"א דאע"ג דצריך לחזור ולמנות משום דמצוות צריכות כונה מ"מ משום חומר דלא תשא אינו יכול לברך, ולפ"ז צריך לפרש דשאני ספיה"ע דעיקרה מהתורה ולפיכך בעי כונה או דגם במצוה דרבנן צריך כונה כמש"כ המשנ"ב בסי' ס' בשיטת הגר"א כאן בספיה"ע, ויעו"י גם בפמ"ג דרמז לזה דהב"י בסי' תע"ה לא ס"ל כהב"ח דמחלק בין מצוה דאורייתא לדרבנן כדלהלן, ונראה דס"ל דגם במצוה דרבנן בעי כונה וצ"ע.

שיטת הב"ח דמרור בזה"ז אי"צ כונה

והנה בעיקר דינא דהרב"ז והמג"א דבמצוה דרבנן אי"צ כונה, יש לציין דכבר מצינו כע"ז בדברי הב"ח דהנה הרמב"ם [חו"מ ו' ג'] והשו"ע [סי' תע"ה ס"ד] כתבו דאנסוהו ואכל מצה יצא יד"ח, והקשה הר"ן דהרמב"ם פסק בפ"ב מהל' שופר דמצוות צריכות כונה, ותירץ הר"ן דשאני אכילת מצה כיון שנהנה גופו יצא אף בלא כונה, כדאשכחן לענין מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, הכ"נ לגבי מצוה כיון שנהנה גופו יצא אף בלי כונה.

מיהו הב"ח בסי' תע"ה פירש בדעת הטור דפליג על הרמב"ם וסובר דכפאוהו ואכל מצה לא יצא, וכתב הב"ח דהני מילי במצה דאורייתא אבל באכילת מרור דרבנן יצא כיון דמצוות דרבנן אי"צ כונה ע"ש.

ויש לציין דהפמ"ג בסי' תפ"ט כתב לפרש בתו"ד דמה שהקשה המג"א דספיה"ע צריך כונה אע"ג דכתב בסי' ס' דמצוה דרבנן לא בעי כונה היינו משום דהשו"ע ס"ל דגם בדרבנן בעי כונה כדמוכח כאן בסי' תע"ה דהקשה ע"ד הטור והרא"ש, ולא ס"ל כתירוץ הב"ח לחלק בין מצה למרור ע"ש, מיהו לפי האמור לעיל יש לחלק בין מצוה שעיקרה דרבנן דלא בעי כונה למצוה מרור דעיקרה דאורייתא, אלא דלפ"ז גם ספיה"ע בעי כונה כיון שעיקרה מן התורה.

הקו' בדברי החוק יעקב

ויש להעיר ולהקשות ע"ד החוק יעקב דבסי' תע"ה סק"ח הביא

ואגב יש להוסיף ולציין דמקור דברי הרמ"א שם דאם נתכוין שלא לצאת עם הצבור חוזר וסופר בברכה הוא מתשו' הרשב"א ולכא"ו מוכח מדבריו דספיה"ע לא בעי כונה לצאת כיון דספירה בזה"ז דרבנן, אולם מצינו בב"י סי' תע"ה ס"ד דכתב דשיטת הרשב"א בברכות דק"ל לדינא דמצוות אי"צ כונה, וא"כ הרשב"א לשיטתו סובר דאפי' במצוה דאורייתא לא בעי כונה לצאת, ולפיכך ס"ל דבעינן שיתכוין שלא לצאת, וכן מפורש להדיא בדברי הרשב"א בתשו' שם [ח"א סי' תנ"ח] דכתב דק"ל דמצוות אי"צ כונה, אבל קושיית המג"א היא בשיטת השו"ע והרמ"א דנקטו לעיקר דמצוות צריכות כונה, וע"ז תקשי מדברי המג"א בסי' ס' דבדרבנן לא בעי כונה, ולכן היה נראה לפרש דהמג"א סובר דספיה"ע נידון כמצוה דאורייתא לענין דין כונה כיון דהיא מצוה שעיקרה מהתורה וכמש"נ.

ואם כנים הדברים יש מקום לדון דמטעם זה נקט הגר"א בפשיטות דלדינא צריך לחזור ולברך כיון דק"ל דמצוות צריכות כונה במצוה שעיקרה מהתורה, גם לענין ברכה.

ומיהו המג"א נקט דגם במצוה דאורייתא אם עשאה בלא כונה אינו חוזר ומברך משום חומר דלא תשא חיישינן למד"א אין צריכות כונה, וכ"כ המשנ"ב בסי' ס' ס"ד לדינא דיחזור ויעשה המצוה בלא ברכה.

המג"א הוכיח מדין תנאי בספיה"ע דבעי כונה

ויש להוסיף דהמג"א היה לו מקור מדברי השו"ע דספיה"ע בעי כונה וכמש"נ, דהנה הרשב"א בתשו' [ח"א סי' רל"ה] נשאל במה שאומרים בשם רש"י בענין ספירת העומר כשממהרין הצבור להתפלל תפילת הערב מבעו"י שמונה עם הצבור ימים ושבעות בלא ברכה דמימר אמר אם אזכור בלילה בביתי אחזור ואברך ונמצא שלא ברכתי ברכה אבל בטלה קודם שקיעת החמה, ואם אשכח הרי מניתי ימים ושבעות למצוה.

והשיב הרשב"א לא ידעתי אנה כתב רש"י ז"ל וכו' דכל שמנה מבעו"י לא עשה ולא כלום וכו' ואם שמא יצא בספירה ויסמוך בספירה זו כמו בקריאת שמע של ערב א"כ כבר יצא ידי ספירה וכשחוזר ומברך בלילה נמצאת ברכה לבטלה, סוף דבר לא ידעתי לזה ענין ואין הרב ז"ל חתום עליו עכ"ד.

והנה השו"ע [סי' תפ"ט ס"ג] פסק כרש"י דהמתפלל עם הצבור מבעו"י מונה עמהם בלא ברכה ואם יזכור בלילה יברך ויספור [ומקור הדברים מצינו בספר האורה (ח"ב סי' קל"ב), איסור והיתר לרש"י סי' קכ"ו, ובמחזור ויטרי ע' 301 ע"ש והו"ד בב"י ובהגר"א], והקשה המג"א [סק"ז] דהרשב"א בתשו' הנ"ל דחה סברת רש"י, ותירץ המג"א דהשו"ע ס"ל דמצוות צריכות כונה ויכוין שאם יזכור אח"כ אין מתכוין עתה לצאת ע"ש. ויש להוסיף בביאור דבריו דהרשב"א דהקשה ע"ד רש"י לשיטתו אזיל דכתב בתשו' תנ"ח דק"ל כמד"א מצוות אי"צ כונה ולדידיה לא יועיל תנאי וכמש"נ.

אולם מקשים העולם דלמה היה צריך לכך הרי כשמכוין שלא לצאת לכו"ע לא יצא וכמש"כ הרמ"א להדיא בסעיף זה ומקור הדין בדברי הרשב"א בתשו' תנ"ח, ובתוס' בסוכה ל"ט. לענין נטילת לולב, וא"כ יוכל לעשות התנאי באופן זה דאם יזכור בלילה מכוין שלא לצאת בספירה זו דבזה יוצא לכו"ע, ויעו"י בפמ"ג דהעיר כע"ז וכתב וצ"ע קצת.

אלא דלפ"ר יש להקשות קו' זו ע"ד הרשב"א גופיה דלמה דחה דברי רש"י בספירה מבעו"י וחוזר ומברך בלילה דהוי ברכה לבטלה, הרי התנאי מועיל שאם יזכור לספור בלילה הוא מתכוין שלא לצאת יד"ח בספירה זו והמתכוין שלא לצאת לא יצא לכו"ע כמש"כ הרשב"א בתשו' תנ"ח, ויש להוסיף דהרשב"א נמי הזכיר בדבריו התנאי דאם יזכור בלילה יחזור ויברך ולא פליג על עיקר דין תנאי במצוות וצ"ע.

והנראה בזה דהרשב"א סובר דדוקא אם מכוין שלא לצאת בודאי מהני, אבל אם מכוין על תנאי לא חשיב כמתכוין שלא לצאת, כלומר דהך סברא דבעל כרחיה לא נפיק היינו דוקא כשהוא בעל כרחו באופן מוחלט, ולפ"ז נראה דמטעם זה הוצרך המג"א ליישב קושיית הרשב"א ולומר דהשו"ע אזיל לשיטתו דק"ל מצוות צריכות כונה ולפיכך מהני התנאי דאם אזכור בלילה אין אני מכוין לצאת בספירה זו, והרשב"א לשיטתו דסובר דמצוות אי"צ כונה ולפיכך לא מהני התנאי.

הדין הן לענין כונה והן לענין ספירת השבועות או לאו, אלא דכאמור אין הדברים מתיישבים בשיטת המג"א בדין ספיה"ע גופא דנקט בפשיטות דמצוות צריכות כונה ולא הזכיר שיטתו לענין כונה במצוה דרבנן, וכן בשיטת החוק יעקב אין הדברים עולים בקנה אחד, ובהכרח צריך לחלק דדין הכונה בספיה"ע חמיר טפי מספירת השבועות דבזה מצינו בגמ' להדיא דאמימר לא היה מונה כלל שבועות, ושפיר ל"ל דגם רבנן דרב אשי דהיו מונים שבועות אי"ז אלא למצוה ולא לעיכובא.

והנה לענין דינא יעו"י במשנ"ב סק"ז דהביא פלוגתת המג"א והפר"ח וכתב דצריך לחזור ולספור בלא ברכה, ואם שכח לחזור ולספור מונה שאר ימים בברכה, ומיהו בשעה"צ סק"ט כתב דנראה דהעיקר כדברי הפר"ח שכמו להניי"ד ס"ל דבזמן הזה דאורייתא אין נפק"מ בין יומי לשבועי וכמבואר להדיא בספר המצוות דשבועי הוא חלק מחלקי המצוה של ספירה, כמ"כ אם נימא שהוא מדרבנן ג"כ יומי ושבועי חדא ניהו וכו' כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכו' ועל כן בודאי מחוייב מדינא לחזור ולמנות עי"ש.

ומדברי המשנ"ב נראה דיש מקום לפרש לאידך גיסא דספירת הימים והשבועות זה מעיקר מעשה המצוה ופשיטא דתקון כעין דאורייתא, אבל לענין כונה יעו"י בשעה"צ [ס"ק כ"ג] דציין לדברי הא"ר דכיון דספירה דרבנן יש לפסוק להקל דאי"ז כונה ומיהו המשנ"ב ציין לדבריו בסי' ס' דבשיטת השו"ע נראה דאין חילוק, אבל עכ"פ לא השיג המשנ"ב בדבר שהוא זכר למקדש אין לחלק בדין הכונה. ויותר מיכן בדברי הא"ר סק"ד מצינו דנקט כשיטת הפר"ח דספירת השבועות לעיכובא אע"ג דלענין הכונה כתב דאין הכונה לעיכובא ועל כרחק דאין הדברים תלוין זב"ז, מיהו העיר השעה"צ דהא"ר ציין דמקור דבריו דספירת שבועות לעיכובא מדברי שבולי הלקט, וצ"ע דהשבולי לקט ס"ל דספירה בזה"ז דאורייתא, והמג"א וסייעתו טעמייהו משום דספירה בזה"ז דרבנן וצ"ע.

אמר לחבירו כמה ימים ולא הזכיר שבועות מונה בברכה

עוד מצינו נפק"מ לדינא בענין ספירת השבועות בדברי המשנ"ב בסעיף ד' במי ששאל לו חבירו כמה מונים היום דכתב המשנ"ב בשם האחרונים דמיירי ששאל אותו קודם שהגיע לשבועות, הא אי שאל לו בשעה שהגיע לשבועות אפי' אמר לו היום כך וכך לאו כלום הוא כל שלא הזכיר שבועות וצריך לחזור ולספור בברכה. ומקור הדין כתב השעה"צ מהפר"ח והא"ר והנה הפר"ח לשיטתו אזיל דספירת שבועות לעיכובא ולפי"ז כתב דהיינו דוקא במשלם שבועי אבל אחר השלמת השבוע שאינו אלא מנהג להזכיר שבועות אפי' לא הזכיר לו אלא הימים יצא, מיהו כתב השעה"צ דהא"ר סובר דבכל גווני יכול לחזור ולספור בברכה והיינו כיון דמוכחא מילתא שמכוין שלא לצאת ודי לנו להחמיר היכי דהזכיר ימים ושבועות שהרי ה"ט"ז סק"ז חוכך גם בזה, ועוד הוסיף השעה"צ דלדברי הגר"א סעיף זה רק למד"א מצוות אין צריכות כונה אבל העיקר לדינא דצריכות כונה, ועכ"פ באופן זה בודאי נוכל לסמוך להקל כדעת הא"ר עכת"ד.

ויש לציין עוד דהפמ"ג במשב"ז סק"ז כתב בנידו"ז דאם השיב לחבירו ימים ולא שבועות לכא' ספק ספיקא לברך שמא מצוות צריכות כונה ושמא לא יצא בימים לחוד עיין מג"א ופר"ח והניח הפמ"ג בצ"ע, אולם לפי"ד היינו דוקא במשלם שבועי אולם כאמור המשנ"ב היקל לברך אפי' לאחר דמשלם שבועי, [ויעו"ע בהגר"ז דלא חילק בזה].

אמר 'היום ל"ג בעומר' האם יחזור ויספור בברכה

והנפק"מ המצויה מאוד ביום ל"ג בעומר דהטעות מצויה דמזכיר היום ל"ג בעומר ויל"ד אם גם בזה יש להקל לברך לפי"ד המשנ"ב כמו מי שענה לחבירו כמה ימים מונים היום ולא הזכיר השבועות דנקט השעה"צ דרשאי לחזור ולספור בברכה כיון דמוכחא מילתא דמכוין שלא לצאת, מיהו כאמור המשנ"ב היקל דלא כמשמעות הפר"ח והפמ"ג דבמקום דלא משלם שבועי אינו רשאי לחזור ולברך, וצ"ע למעשה. ולא באתי אלא לעורר הצדדים והנידונים בגדרי מצוות צריכות כונה בכלל וספיה"ע בפרט.

דברי הב"ח דמרור דרבנן לכ"ע לא בעי כונה, וכתב וסברא זו הזכיר ג"כ בתוס' דר"ה כ"ח. ד"ה אמר רבא, וכ"כ המג"א בסי' ס' בשם תשו' האחרונים, וסיים שם ולפי"ז אפשר דמרור אף אם לא ידע שהוא מרור או שהוא סבור שהוא חול ג"כ יצא וכן נראה לי עיקר עכ"ד, ויעו"י במשנ"ב במש"כ בדין זה. וחזינן דהח"י נקט להלכה כדברי הב"ח, ולפי"ז יש לתמוה דבהל' ספיה"ע [סי' תפ"ט סקט"ו] הקשה קו' המג"א במי שחבירו שואלו כמה ימים דאם יאמר לו היום אינו יכול למנות וקשה דהא קי"ל מצוות צריכות כונה ונדחק ליישב או כדברי המג"א דלענין ברכה חיישינן, א"נ כתב לחדש דיש כאן כונה לספירה [ויעו"ע להלן מה שיש להעיר בזה], ויש להקשות דלמה לא תירץ בפשיטות דנקטינן לעיקר דספיה"ע בזה"ז מדרבנן ובמצוה דרבנן לא בעינן כונה כמש"כ החוק יעקב בסי' תע"ה.

ולכא' היה נראה להוכיח מכאן כמש"נ דבמצוה שעיקרה מהתורה לא אמרינן האי מילתא אלא בעינן כונה כמו בזמן שנוהגת מהתורה, ובזה כ"ע מודו לסברת הפר"ח סי' תע"ה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, אבל בדברי הח"י לא מצינו ליישב כן דהא כתב לענין מרור בזה"ז דרבנן דלא בעינן כונה אע"ג דגם מרור עיקרו מהתורה ותקנו משום זכר למקדש ומצוה ליישב דברי החוק יעקב.

ענף ב'

קו' הפר"ח דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא

והנה הפר"ח סי' תע"ה פליג על הב"ח וכתב דאין חילוק בין מצוה דאורייתא למצוה מדרבנן כיון דקי"ל בכל מקום כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ולכן כתב דנראה עיקר לדינא דגם במצוה דרבנן בעי כונה, [וגם במידי דאכילה כמו במצה יש להחמיר דלא יצא בלא כונה דהרבה פוסקים חולקים על הרמב"ם והר"ד במשנ"ב].

אולם המעיין בדברי הב"ח יראה דבאמת גם הב"ח מודה דאין חילוק בעיקר הדין בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן אלא דכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא היא קי"ל לדינא אם כמד"א צריכות כונה או כמד"א דאי"ז כונה לפיכך משום ספיקא נקטינן להחמיר בשל תורה ולהקל בדרבנן, וכן נראה מדברי הרא"ש ב"ה [פ"ג סי' י"א] דהביא דהר"ף והבה"ג פסקו כמד"א צריכות כונה וכתב דכן פשטא דגמ' וברייתא דעד שיתכוין שומע ומשמיע אע"ג דשנייהו רב אשי שינוייה דחיקא ניהו, 'הלכך אזלינן לחומרא ובעינן דעת שומע ומשמיע' עי"ש, ומשמע להדיא דאין כאן הכרעה אלא אזלינן לחומרא, ולפי"ז שפיר יש לחלק בין מצוה שהיא מהתורה למצוה דרבנן.

אולם מאידך בדברי המג"א סי' ס' נראה דיש חילוק בעיקר הדבר דבמצוה דרבנן לכ"ע לא תקנו כונה ובפרט אי נימא דמקור הדברים בתשו' הרדב"ז סי' ל"ד דכתב בפשיטות דבטבילת כלים דרבנן לא בעינן כונה ונראה מדבריו דבהא ליכא פלוגתא דרב ורבי יוחנן בחולין ל"א. ובזה יש להעיר קו' הפר"ח דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. [ויעו"ע בתהלה לדוד סי' ס' דכתב נמי מקור לדברי המג"א מברכהמ"ז של קטן להוציא גדול ומדבריו נמי מבואר דברבנן לא בעינן כונה מעיקר דינא ולא משום ספיקא].

פלוגתת המג"א והפר"ח במי שלא מנה שבועות

וראיתי בספר 'ויקהל משה' [להגרמ"ש קליין שליט"א ח"א פ' שופטים] דכתב דיש תלות בזה פלוגתא נוספת דנחלקו המג"א והפר"ח לשיטתם בדין ספירת השבועות בספיה"ע דהמג"א סי' תפ"ט סק"ד כתב דכיון דקי"ל דספיה"ע דרבנן לרוב פוסקים לפיכך מי שספר הימים ולא ספר השבועות אי"ז לחזור כדאיתא בגמ' מנחות ס"ו. דאמימר לא היה סופר שבועות כיון דספירה בזה"ז דרבנן עי"ש, וכ"כ הכנסת הגדולה והחוק יעקב סק"ו. אולם הפר"ח סק"א כתב דאם ספר ימים ולא שבועות או שספר שבועות ולא ימים חוזר וסופר בברכה, וכ"כ בשו"ת מהר"ש הלוי סי' ה', והפר"ח הוסיף וכתב דאע"פ שאינו אלא זכר למקדש מ"מ לא קיים מצות חכמים כתקנה וצריך לחזור ולספור בברכה, [ומיירי באופן שהוא ביום דמשלם שבוע כגון שבעה ימים ולא סיים שהם שבוע אחד, אבל באמצע השבוע אינו לעיכובא כמש"כ שם בסמוך].

ויל"פ דנחלקו לשיטתם אם רבנן כעין דאורייתא תקון בכל פרטי

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת אחרי מות קדושים

ירושלים: 6:41 מוקדם: 6:31

בני ברק: 6:57 מוקדם: 6:47

מודיעין עילית: 6:50 מוקדם: 6:40

חיפה: 6:51 מוקדם: 6:41

טבריה: 6:47 מוקדם: 6:37

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

עם פתיחת זמן קיץ, מכתב לחיזוק הלימוד בימי שישי ושבת מרשכבה"ג מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל ומרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זצוק"ל ומרן הגרמי"ל לפקוביץ זצוק"ל לפני כשלושים שנה וז"ל:

אל יראי ה' מקדשי שביעי: הננו פונים בזה לבני התורה היקרים שיחיו, בדבר אשר עוררו כבר כמה פעמים גדולי ישראל, בעניין חיזוק הסדרים של ימי שישי ושבת קודש עד כמה שאפשר. אשר כידוע שקדושת ימים אלו מסוגלים מאד לעליה בתורה וביראת שמים, והרבה תלמידי חכמים צמחו לגדולי ישראל על ידי ניצול זמנים אלו, ומה עוד שימים אלו הם כמעט שלישי מימי חייו של האדם עלי אדמות. וידועים דברי הגר"א ז"ל ב"שנות אליהו" פ"א דפאה בשם הירושלמי, שכל תיבה ותיבה של דברי תורה היא מצוות עשה בפני עצמה, ויכול לזכות ביום אחד באלפים ורבות של מצוות עשה, ולעומת זאת המבטל יום אחד, כבר ביטל אלפי מצוות, שכל מצווה של לימוד תורה שקולה כנגד כל המצוות, וכדאיתא בירושלמי. העיצה לחזק את הלימוד בימים אלו, על ידי קביעות בחברותא לסדרי לימוד קבועים ולא ארעיים, או לחזרת הלימוד, או ע"י לימוד פרק או מסכת אחרת (ובתור הצעה לאברכים אפשר לנצל ימים אלו ללימוד ועיון סדר זרעים או טהרות) וכאשר הלימוד יהיה קבוע יתקיים הדבר ויצליח. ובזכות החיזוק במצוות לימוד התורה וכבוד שבת קודש, יעזרינו הקב"ה על דבר כבוד שמו יתברך, ונזכה לראות בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

סיפור מהגאון רבי אליעזר טורק שליט"א על הצלתו ממוות של הרידב"ז בזכות כיבוד השבת בביתו

דינו: "הגיע זמנו של יעקב דוד בן זאב להיפטר מן העולם". אך לפני כן נמנו וגמרו לקרוא לבעל הדין עצמו כדי להשמיע את טענותיו, שמא יש לו יכולת ללמד זכות על עצמו להשאירו בחיים.

פתח הרידב"ז וטען כי מכח היותו רב העיר צפת עליו להישאר בחיים, כיון שכל יסודות ההלכה והקדושה של העיר תלויים על צוארו; מקוואות, עירובין, שמירת שבת וכדומה, ובאם יסתלק, תישאר העיר בלי מגן ושומר ראוי על צרכי הדת שלה. בית הדין דנו בתוכן טענתו והכריעו שטענה זו אינה מספקת דיה, משום שגם רב אחר שימנה במקומו יוכל לפעל כמותו באותה מתכונת, ואין חובה משום כך להשאיר דוקא אותו בחיים.

שוב שאלוהו בבית דין של מעלה אם יש לו זכות נוספת ללמד על עצמו? והשיב הרידב"ז שהוא עוסק כעת באמצע חיבורו 'נמוקי הרידב"ז' על הירושלמי, ובאם יסתלק מן העולם בטרם עת לא יושלם החיבור. שוב דנו בבית דין על טענתו, והכריעו שגם טענה זו אינה מספקת להשאירו בחיים, כיון שיכולים גם תלמידי חכמים אחרים להשלים את החיבור.

בשלב זה הודיעוהו כי ניתנת לו כעת אפשרות אחרונה ללמד זכות על עצמו. לאחר שהרהר הרידב"ז ממושכות אמר בביטחה: "הבה תחפשו בכל העולם אם ישנו בית שמכבדים בו את השבת כמו בביתי! והראיה לדברי היא עצם העובדה שכבר ביום חמישי כל צורכי השבת ערוכים ומסדרים בביתי לכבוד שבת!..."

שוב ישבו ודנו חברי בית הדין בטענתו בכובד ראש, ואכן הסכימו עם הטענה כי אכן אין בית שמכבדים בו את השבת כמו בביתו של הרידב"ז, ומחמת טענה זו זכה בבית הדין ופסקו דינו לחיים. "בשלב זה", אמר הרידב"ז לבני משפחתו, "הקצת מחלומי".

וכאן פנה הרידב"ז לילדיו בבקשה: "הנה שומעים אתם כמה חשיבות מייחסים להנהגה זו בשמים, על כן מבקש אני מכם

סיפור מרטיט ונפלא ביותר שמעתי מהרה"ג מנחם עזרא אברמסקי זצ"ל, בנו של מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל בעל 'החזון יחזקאל':

לדבריו, כבר מילדותו היה רגיל לראות את אמו הרבנית ע"ה נוהגת להכין את כל צרכי השבת כבר ביום חמישי. תמיד כאשר היו נכנסים הביתה בליל ששי חשו היטב באוירת השבת הממששת ובאה. המפה הצחורה כבר היתה פרוסה מבעוד מועד על השולחן, כלי השבת היו מוצבים ומסודרים על מקומם, ריח התבשילים נדף מהסירים העומדים על הגז במטבח, הכל עמד מוכן ומזומן לכבוד השבת.

הוא עצמו באופן אישי מעולם לא ראה בכך הנהגה יוצאת דופן, שכן הורגל כך מעודו, אך כאשר התארס וכלתו באה לראשונה ביום חמישי בלילה לבית הוריו וראתה כי הכל כבר מוכן לקראת שבת - השתוממה, וציינה לשבח בפני חתנה את המנהג המופלא הזה, והחתן שיתף את אמו בדברי הכלה. הרבנית אברמסקי ע"ה ביקשה מהם שישבו, והיא תספר להם מה עומד מאחורי ההנהגה הזאת שהיא מקפידה עליה כה באדיקות.

סבי הגאון הרידב"ז זצ"ל שימש כרבה של צפת. בהיותו צעיר חלה אנושות, ומצבו הלך והחמיר מיום ליום, עד שבאחד הימים איבד את הכרתו. הרופאים הודיעו כי מצבו קשה ונותרו לו שעות בודדות בלבד לחיות. בני המשפחה והמקורבים נאספו סביב מיטתו, קראו פסוקי יחוד, כשבסתר ליבם קיוו שהגורא מכל לא יקרה...

לפתע, לתדהמת בני המשפחה, התעורר הרידב"ז מעלפוננו, פתח את עיניו וסובב את ראשו לכיוון העומדים בסמוך אליו, היה נראה כי הוא שרוי בחרדת קדש ובהשראה מיוחדת. לאחר שנח מעט והתאושש, החל לספר את אשר אירע עמו בשעה ששכב ללא הכרה: בחלומו ראה את עצמו עומד בפני בית דין של מעלה, שם החלו לדון לגביו אם להשאירו בחיים אם לאו. פתאום הוא שומע את הכרוז יוצא למעלה ומכריז את גזר

של הרידב"ז, סיימה הרבנית אברמסקי את דבריה, "משתדלת אני להקפיד בכל עוז לקיים את בקשתו".

ומכל צאצאי להשתדל לקבל על עצמכם גם כן להקדים ולהתכונן לשבת כמה שיותר מוקדם, שהוא בכלל כבוד שבת...". "כנכדתו

דברי חיזוק מהגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א במהות וחשיבות השבת, השבת היא זכר למעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים, ולמה גוי ששבת חייב מיתה?

נתן לכם את השבת גוי, ונראה שהוא חידש להם דבר שלא ידעו עד היום, ולמה? הרי כבר במצרים שמרו את יום השבת? ואולי אפשר לחדש שכלל ישראל במצרים שכחו את מנין ימי השבוע, ומכיון שלפני יציאת מצרים ענין השבת היה דוקא זכר למעשה בראשית הספיק להם למנות ששה ולקדש יום אחד, וכשמשו רבינו בחר יום הוא לא ניסה לבחור דוקא את שבת אלא בחר סתם יום זכה לכיון ליום השבת, ולכן לשון הפייט הוא 'דעה כיונו' כי באמת לא בחרו בכונה את יום השבת, וכלל ישראל היו בטוחים שזה לא יום השבת אלא סתם יום מנוחה ולכן באו לשאול את משה מה יום מיומים? ומשה השיבם 'ראו כי ה' נתן לכם את השבת' תדעו שהשבת שלנו זה השבת של הרבש"ע והוא נתן לנו אותה במתנה זכר ליציאת מצרים, ולכן יורד ביום השישי לחם יומיים.

ובטור כתוב שליל שבת זה זכר למעשה בראשית ולכן אומרים במעריב ויכולו השמים והארץ וגו', ושבת בבוקר זה זכר ליציאת מצרים, ולפי מה שנתבאר מובן למה אומרים בשחרית 'שמח משה במתנת חלקו' כי משה רבינו זכה לכיון לשבת הזו של זכר ליציאת מצרים.

בפסוקים בנחמיה [ט] אתה הוא ה' לבדך גוי אחרי מתן תורה כתוב 'ואת שבת קדשת הודעת להם' ועל זה מיוסד מה שאנחנו אומרים באתה יצרת 'ושבת קדשך להם הודעת וחקי ראשי חדשים להם קבעת' וכאן כתוב את החיבה הגדולה שהיה לכלל ישראל במתן תורה שהקב"ה נתן להם את השבת שלו, וכך גם הקב"ה השליט אותנו על קידוש החודש כמו שכתוב בחז"ל בפ"ק דר"ה [ח:]: 'ת"ר כי חק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב מלמד שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אלא אם כן קידשו ב"ד של מטה את החודש' זהו הכח שנמסר לכלל ישראל שכל המשפט למעלה מחכה ונקבע רק לפי איך שחכמי ישראל קובעים פה למטה, והירושלמי הידוע על הפסוק 'לא-ל גומר עלי' שמה שנמנים ב"ד של מטה הקב"ה מסכים עמהם, ובתולה שנבעלה פחותה מבת ג' בתוליה חוזרין ואם עיברו ב"ד את השנה הטבע משתנה, זוהי חיבתן של ישראל הקב"ה נותן להם דברים ששייכים לו.

שבת: חדר יחוד של הקב"ה עם כלל ישראל

ועל שבת כתוב 'אות היא ביני וביניכם לדורותיכם' וכתוב בחז"ל בן נח ששבת חייב מיתה, וצריך להבין הרי בשאר המצוות כתוב ברמב"ם שבן נח שמקיים מצוות יקבל שכר, ומה נשתנה שבת שבן נח ששבת חייב מיתה? והביאור בזה [וכך יש משמעות במדרש] - שבת היא 'ביני וביני בני ישראל' חדר יחוד של הקב"ה עם כלל ישראל, תארו לעצמכם מלך שיש לו חדר מיוחד שבו הוא מתייחד עם אשתו ומגיע מישהו ונכנס לתוך אותו חדר, ודאי שמגיע לו מיתה כי הוא מחלל את הקשר שבין המלך לאשתו, ומכיון ששבת זה החדר יחוד של הקב"ה עם כלל ישראל בן נח ששבת בשבת הוא מחלל את הקשר של כלל ישראל עם הקב"ה.

.. ואתה תדבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדישכם [שמות יג] יש גמרא ידועה בשבת סט: היה מהלך בדרך ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ימים ומשמר יום אחד, ודודי הג"ר שמעון משה דיסקין זצ"ל מאריך בספרו אהל יהושע על התורה לבאר שיש בזה קיום חלקי של שבת דאורייתא אפילו שהוא שומר שבת ביום רביעי, ומוכיח כן ממה שגוי ששבת אפילו באחד מימי השבוע לשם שבת חייב מיתה כי בעצם כל יום בשבוע שייך לנהוג בו שבת, ומביא לזה עוד הרבה ראיות.

בהושענות לשבת קודש אומרים 'כהושעת גוי מצוין מקוים חופש דעה כיונו לבור שביעי לנופש כן הושע נא' וזה מיוסד על דברי חז"ל שמשו רבינו אמר לפרעה שכדאי לתת ליהודים יום אחד בשבוע לנוח ופרעה הסכים ואמר למשה לבחור יום ומשה 'כיון' מדעתו ליום השבת, וזה הפשט במה שאנחנו אומרים בשבת בשחרית 'שמח משה במתנת חלקו' שמשו רבינו בחר לבד את השבת וכיון לדעת השכינה. ויש להקשות הרי המטרה של משה רבינו לא היתה 'סוציאלית' לדאוג לעבדים אלא כל המטרה שלו היתה שכלל ישראל ישמרו שבת, ולמה זה נחשב שכיון לדעת השכינה הרי זו היתה המטרה שלו מלכתחילה?

שבת - זכר ליציאת מצרים וזכר למעשה בראשית

והביאור בזה - בטור כתוב שבשבת יש שני חלקים, הא' זכר לשבת בראשית וכלשון הכתוב 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי', הב' זכר ליציאת מצרים וכמו שאומרים בקידוש 'כי בנו בחרת ואותנו קידשת מכל העמים ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו' וחלק מהבדלת וקדושת ישראל מכל העמים זה מה שהקב"ה נתן לנו את השבת 'שלו' וההבדלה של ישראל מכל האומות היתה ביציאת מצרים, ובשיעור הקודם הארכנו שהפסוק את 'שבתותי' תשמורו מדבר על החלק של יציאת מצרים וזה כולל גם את שאר המועדים שענין כולם הוא זכר ליציאת מצרים ולכן כתוב 'שבתותי' לשון רבים, והפסוק השני ושמרו בני ישראל את 'השבת' מדבר על החלק של זכר למעשה בראשית שבזה נתייחדה שבת על פני שאר המועדים ולכן כתוב 'שבת' לשון יחיד.

ונראה לבאר שהדין של זכר למעשה בראשית מתקיים גם במונה ששה ומשמר יום אחד, שהמהות של זכר למעשה בראשית זה לזכור שהקב"ה ברא את העולם בששה ימים וביום השביעי נח, ולכן גם כשומר שבת ביום רביעי יש כאן קיום הענין של 'ביום השביעי שבת וינפש', אבל לא יוצא בזה ידי חובת זכר ליציאת מצרים שענינה 'שבת קדשך' שהקב"ה נתן לנו את השבת שלו שזה דוקא ביום השביעי.

משה זכה לכיון לשבת של הרבש"ע

ובפרשת בשלח באו בני ישראל לשאול את משה רבינו למה יורד מן כפול ביום השישי ומשה רבינו עונה להם ראו כי ה'

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

- א. דין טפח מגולה מאיזה גיל
- ב. התלבשות בצניעות מאיזה גיל
- ג. עצות חז"ל לבנים תלמידי חכמים

הלכות חינוך

טפח מגולה בבת שלש

כתב **השולחן ערוך** (או"ח סי' עה ס"א) טפח מגולה באשה, במקום שדרכה לכסותו, אפי' היא אשתו, אסור לקרות ק"ש כנגדה. כתב **הפרי מגדים** (אשל אברהם סק"א) לפי הרשב"א האיסור הוא מדרבנן, חשש משום הרהור. אמנם, **בנשמת אדם** (ח"א כלל ד ס"א) וז"ל: אך צ"ע בטפח מגולה, וכן שוק שמצינו בקרא שנקרא ערוה, כדכתיב "תגל ערותך", צ"ע אם הוי ערוה דאורייתא, ונ"מ אם מהני עצימת עינים, ועוד נ"מ לפי שכתבתי בכלל ג' סי' ל"ג ובנ"א שם דדבר שאסור מה"ת, בתפלה צריך לחזור, וא"כ צ"ע, עכ"ל.

כתב **הביאור הלכה** (שם) וז"ל: עיין בספר שולחן שלמה שכתב דשיעור זה שייך אפי' בקטנה מבת ג' ואילך, עכ"ל. מבואר שילדה בגיל שלש יש בה דין טפח מגולה שאוסר לקרוא כנגדה קריאת שמע!

אמנם, כתב **החזון איש** (או"ח סי' טז ס"ח) וז"ל: בביאור הלכה (סי' עה) וכו', דטפח באשה הוא מבת ג' שנה, וכו', ולמאי דמבואר לעיל דכל הני אינה ערוה בעיקרו, אלא חכמים אסרוה משום הירהור וטירדא, וכו', מ"מ זו שאין יצר עליהן מחמת קוטנן הדעת נוטה שלא אסרום חכמים ואין כאן שיעור בשנים אלא לפי מציאות וקטנות גופן, עכ"ל.

מבואר שהמשנה ברורה החמיר לחשוש כדעת הנשמת אדם שמא טפח מגולה זה איסור דאורייתא, ואילו החזון איש נקט דהחשש מדרבנן משום הרהור ולכן דעתו להקל.

ונחלקו בזה גדולי הפוסקים, כתב **הגרי"ש אלישיב** זצ"ל כתב (קובץ תשובות ח"ג סי' י) וז"ל: ואשר לבנותיו הקטנות לכאורה נראה שאסור לו לקרות קרי"ש נגד טפח של מקומות המכוסים שלהן לאחר שהגיעו לגיל שלש ויום א', אך הביאור הלכה וכו', ודבריו צריכים עיון וכו', יעו"ש באריכות, ומסיק וז"ל: ואם כן בבתו אחרי ג' שנים שראויה לביאה, מנא לן דנגד מקומות המכוסים שלה מותר לקרות קריאת שמע, עכ"ל.

וכן כתב **הגר"שז אויערבון** זצ"ל (הליכות שלמה תפילה פ"כ ס"ט) וז"ל: קטנה בת שלש שנים ויום אחד, אף שבביאור הלכה (סי' עה) כתב שאסור בה טפח לזרים, מכל מקום לענין איסור ראייה לא נהגו כוותיה, וגם היראים את ה' מקילים בזה. אולם, לענין אמירת דברים שבקדושה כנגדה, יש להחמיר וכו', וכן שכן לענין דברי חיבה כגון חיבוק וכדו', אף דרבים אינם זהירים בזה בבת אחיו וכיוצ"ב, אין שום היתר בדבר, עכ"ל.

ובהערות שם הוסיף המחבר מרשימות וז"ל: ומאד נתרעם רבינו על מי שרצה לומר שגם לענין איסור יחוד יש מקום להקל בזה בזמנינו דעדיין אינה ראויה כ"כ לביאה, דודאי איסור גמור הוא משלש שנים ואילך, עכ"ל.

ולמעשה, יש מקילין כדברי החזון איש זצ"ל, אמנם, מי שאינו נוהג כדבריו בשאר דברים שבהם החזו"א מחמיר והמ"ב מקל, תמוה שפתאום יתפוס כאן את הקולא כדעת החזו"א!

ועוד הובא בשם **הגר"ש קוטלר** זצ"ל דגם המקילין כדברי החזו"א אין להם רשות להביא קטנות אלו לשיבה אם אינן מלובשות כדין, שהרי אפשר שחבירו המתפלל שם, מחמיר כשיטת הביאור הלכה וסייעתו, ויש לו רשות להתפלל לפי שיטתו, עכ"ל. אמנם, במקום שרוב הציבור רוצה לנהוג כהחזו"א כתב **הגרי"ש אלישיב** זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סי' ח) לימוד זכות וז"ל: אם רוב הציבור רוצה לנהוג כהחזו"א, בדבר גיל - של ילדה שאסור לומר בפני' דבר שבקדושה (שלפי דבריו ז"ל אין הדבר תלוי בשיעור שנים כמ"ש בחזו"א (או"ח סי' טז)) אין ביד המיעוט להתנגד לזה, ומה גם שמסתבר טעמי' דהחזו"א. יש למנוע מלהביא ילדה לביהכ"ס עם גרביון

וחצאית מעל הברך - כשהיא בגיל שכזה שהחצאית צריכה לכסות את הברך. ברם, גם בזה הדבר תלוי בגודל הגוף וכשדעתן של בנ"א עליהן, עכ"ל.

לענין גיל הלבוש בצניעות:

אמנם, הובא בספר **אורחות רבינו** (ח"ג עמ' רד) וז"ל: כתוב בביאור הלכה וכו', ומרן החזו"א זצוק"ל חלק על זה וכו', ושאל הגר"ח ק"צ"ל את מרן החזו"א זצ"ל עד איזה גיל ואמר לו עד בת שבע בערך, והוסיף הגר"ח ק"צ ששמע מתלמיד וכו' שמרן אמר לו שיש להלבישה בצניעות וגרביים ארוכות מגיל שלש מטעם חינוך, וכו', וכן אמר הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל שמרן החזו"א זצ"ל אמר לו שילדות אף שלובשות גרביים ארוכות צריך להלבישים שמלות שאורכן יהיה יותר מהברך, עכ"ל.

והובא **בשלמת חיים** (שו"ת או"ח סי' פא) וז"ל: שאלה: תלבושת הבתולות מהו, אי שפיר דמי להניחן ללכת בשוק בלי פוזמקאות והבגד באורך עד הקני"א (ברך) בלע"ז. גם לפעמים יוכל להזדמן שתכנס כן בביהמ"ד, וכו'.

תשובה: בגדולה יש להקפיד טובא ולא להניח, ובקטנה ראוי גם בקטנותה לחנכה בצניעות אבל אין להקפיד. השי"ת יזכה לחנך הבנים והבנות לתורה לחופה ולמעש"ט, עכ"ל. והוסיף (שו"ת או"ח סי' פח) בסופו וז"ל: אבל ראוי להרגיל גם הקטנות להיותן מכוסות וזה מעיקר החינוך, ובכל ענינים כאלה המחמיר קדוש יאמר לו, עכ"ל.

ולמעשה, נכון להקפיד מגיל שלש על דיני הלבוש: ללבוש גרביונים, כיסוי הברכיים, והמרפקים, ושאר דיני כיסוי (דיני הלבוש נתבאר באריכות בשיעורים אחרים, המעוניין לקבלם ליצור קשר בטל' 02-5865669)

אמנם, לגבי שער ארוך, פרוע ומפוזר נראה לומר שאין צריך להחמיר בו מגיל שלש, מכיון שנחלקו הפוסקים בדין 'ראשה פרוע' לגבי בתולות, ואפילו בגדולות (מ"ב סי' עה ס"ק י"ב), וגם כמש"כ בשבט הלוי (בהקדמתו לח"א, ובח"ו קצ"ט) שאין מנהג להחמיר בבנות שלש, ובצירוף דעת השלמת חיים והגרש"ז אויערבך שמקילין מדינא בבנות שלוש, וא"כ בודאי שבשערותיהם א"צ להחמיר.

ובענין תקנון הלבוש של בית הספר, **אין לשנות!** וגודל חומרת ענין תקנות המוסד:

כתב מרן **רבי משה פיינשטיין** זצ"ל (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סי' עא) וז"ל: והנה מזדמן לפעמים אשה שהביאה ילדה ללמד, ואינה רוצה שילבש ציצית, שיש מצדדים שמ"מ יקבלו אותו ללמוד, ובמשך הזמן אפשר יעשה הלימוד שילבש ציצית, ויקיים כל המצות, ויש מצדדים שלא יקבלוהו, כיון שאינה רוצה שינהגו איתו כמו שצריך להתנהג בהישיבה, הנכון בזה דאף שודאי היה לן ללמוד מה שאפשר עם הילד שאינו פושע כלום, והתורה שילמד והמצות שיקיים בהישיבה יש ודאי לקוות שעי"ז יתגדל גם ליהודי כשר, אבל הוא רק ללמד עמו ביחידות, אבל לקבלו בהישיבה במקום שנמצאים הרבה תלמידים אי אפשר כי אף אם הוא באופן שלא יתקלקלו אחרים עי"ז, הוא קלקול ממילא שכל אחד ירצה לומר דעות בהלימוד ובהנהגה, מכיון שעשו רצון מרשעת זו כן יחשבו שיעשו רצון כל אחד שלדעתו אין ללמד זה, ואין לומר זה להילד, וגם ברוב הפעמים הוא קלקול לתלמידים אחרים, ולכן אין לקבל לתלמיד כזה בהישיבה, ואף שידוע שלא תשכור עבורו מי שילמוד עמו בעצמו, ויהיה ילד זה לבטלה והפקר, מ"מ הפסד תלמידים האחרים והפסד הישיבה בכללה עדיף, עכ"ל.

ולאחר כל זאת! עיקר העיקרים הוא להנהיג את הבנות ברכות ובנעימות, ושהאב ילמד איתן מוסר (כמבואר לעיל), ושהילדים יבינו וידעו בבירור שההורים אוהבים אותם! ולהרחיקם מחבר רע, משכן רע ומכל פגע ומשחית! (כמבואר בשיעורים קודמים מהאגרות משה). ולהתפלל עליהם תמיד כמבואר **במשנה ברורה** (סי' מז ס"ק י) וז"ל: ותמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפיהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות ויכוין מאוד בברכת אהבה רבה ובברכת התורה בשעה שאומרים ונהיה אנחנו וצאצאינו וכן כשאומר ב'ובא לציון' למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, עכ"ל.

ועוד כתב **במשנה ברורה** (סי' קכב ס"ק ח) וז"ל: כתב הח"א נכון וראוי לכל אדם להתפלל בכל יום ביחוד על צרכיו ופרנסתו ושלא ימוש התורה מפיו וזרעו וזרעו וזרעו וזרעו ושיהיו כל יוצאי חלציו עובדי ה' באמת ושלא ימצא ח"ו פסול בזרעו וכל מה שידוע בלבו שצריך לו ואם אינו יודע לדבר צחות בלשה"ק יאמרנה אף בלשון אשכנז רק שיהיה מקירות לבו, עכ"ל.

כמה עצות מחז"ל לזכות לבנים ת"ח

גמרא (שבת כג:) אמר רבא: דרחים רבנן - הוו ליה בנין רבנן, דמוקיר רבנן - הוו ליה חתנוותא רבנן, דדחיל מרבנן - הוא גופיה הוי צורבא מרבנן, ואי לאו בר הכי הוא - משתמען מיליה כצורבא מרבנן.

גמרא (שבת כג:) אמר רב הונא: הרגיל (ויש גורסים 'הזהיר') בנר - הויין ליה בנים תלמידי חכמים.

בירור הלכה

פרשת אחרי מות -
קדושים

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - האם במצוות לימוד תורה אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו

יש בנידון זה כמה נפק"מ - א' האם מותר למודר הנאה ללמוד בספרי המדיר. ב' האם השואל ספר מחברו חייב באונסין. ג' גוי שהדליק נר בשבת בבית הישראל האם מותר להתפלל וללמוד לאור נר. ד' האם מברכים שהחיינו על קניית ספרים חדשים.

האם מודר הנאה מותר ללמוד בספרי קודש

של המדיר

במשנה בנדירים דף מ"ח כתוב שהמודר הנאה מחברו אסור בדבר של אותה העיר, ומבואר במשנה "איזהו דבר של אותה העיר כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת והתיבה והספרים...". מבואר במשנה שאסור אף בספר תורה.

והק' הראשונים מדוע אסור בס"ת, הרי מצוה לאו ליהנות ניתנו. בבית יוסף יורה דעה סימן רכ"ד הביא מהרשב"א דלא גריס במשנה "הספרים" דמודר הנאה מותר בספרי תורה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו. (וז"ל "ונראה נמי שמוותרים בספר תורה קריאה של מצוה משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו (ר"ה כח). ומוזה הטעם אין שום אחד מהקהל יכול לאסור לקהל הספר. וכן פסק הרשב"א שאין אדם יכול לאסור ספרים והוא ז"ל לא גריס במשנה "הספרים").

וכן עולה מדברי הר"ן נדרים ל"ז, דאיתא שם דמודר הנאה מלמדו מדרש הלכות ואגדות, משום דלא מהני ליה מידי דאסור לקחת שכר על הלימוד. וכתב הר"ן אע"ג דמהני ליה במה שמלמדו, מ"מ "לימוד גופיה נמי לאו הנאה הוא דמצוות לאו ליהנות נתנו".

וכן מבואר ברשב"א נדרים דף ל"ד, ז"ל "ומלמדו במקום שאין נוטלין שכר על הלמוד משום דלא חשבינן ליה כמהנה דנמצא למד למצוה ומצוות לאו ליהנות ניתנו והו"ל כמודר הנאה מחברו שתוקע לו תקיעה של מצוה".

ומאידך ברבי אברהם מן ההר נדרים מ"ח הביא ק' זו מדוע אסור לקרות בספרים הלא מצוה היא ומצוות לאו ליהנות ניתנו, וכתב שבלימוד תורה לא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, ז"ל "לא שייך טעמא דמצוות לאו ליהנות אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשאדם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנצטווה מאת השם, כמו שפירשנו באלו מותרין. אבל מצות לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הצייווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג ולהינות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי י"י ישרים משמחי לב. ומשום הכי אבל אסור לקרות בתורה ובנביאים

ובכתובים, מפני שהם משמחים לבו על כרחו. הילכך לא שייך למימר במצוות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו.

בשולחן ערוך יורה דעה סימן רכ"א סעיף יא כתב "אם אסר ספרו על חברו, אסור לנאסר ללמוד בו".

ובשולחן ערוך יורה שם סעיף יג כתב "המודר הנאה משופר, מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה.

ויל"ע א' מה ההבדל בין ללמוד בספר חברו דהמודר אסור, ומאידיך לתקוע בשופר חברו מותר.

ב' מדוע פסק השו"ע שאסור למודר ללמוד בספרים, הרי בב"י הביא את הרשב"א שלא גרס במשנה נדרים מ"ח "ספרים" היות ואף בת"ת אמרינן מצוות לאו ליהנות.

בש"ך שם ס"ק נ"ה כתב דספרים לת"ת לא דמי למודר הנאה משופר, דבשופר מותר דהוא תקיעת מצוה ומצוות לאו להנות ניתנו, משא"כ ספרים לת"ת הרי אינו מחויב להשאל ספריו ויכול להשכיר, וזה שהמודר לומד בו בחנם ה"ה נהנה.

ודומה לזה הביא הט"ז שם ס"ק מ' בשם בתשובת מיימון, דהרי אין חיוב על האדם להשאל ספרו לחברו שהרי מקלקלו בכך ומותר להשכירו, ונמצא מהנהו מחמת השכר שהיה צריך ליתן. משא"כ שופר אינו מתקלקל כשיתקע בו.

ובזה מיושב גם הק' השניה, דמה שמבואר בב"י שמוותר למודר להשתמש בספרים הכוונה בס"ת של העיר דכמשנת' כל הבעיה להשתמש בספרי לימוד של המדיר הוא לא מחמת שנהנה בלימודו, אלא רק מחמת שמשכירים בשכר ולכן אסור לו להשתמש בחינם, ולפי"ז מובן שבס"ת של העיר שהוא בחינם מותר למודר להשתמש בו.

למש"כ הש"ך והט"ז בשם בתשובת מיימון עולה כהרשב"א והר"ן דאף בלימוד התורה אמרינן דמצוות לאו להנות ניתנו, ומה שהמודר אסור בספרים הוא מפני הנאה צדדית שנתן לו בחינם.

ומאידיך הט"ז שם ס"ק מ"ג כתב לחלק בין הנאה מלימוד תורה להנאה משאר מצוות. דבלימוד תורה התורה משמחת הלב,

בבה"ל סימן רע"ו ד"ה אסור" נראה דאסור ללמוד תורה לאור נר שהדליק גוי, ז"ל הבה"ל "וללמוד או לאכול בפני בנר גם כן בכלל האיסור, ת' הריב"ש סימן שפ"ז בשם הרמב"ן".

ויל"ע דהריב"ש כתב שאסור לאכול סעודה לאור הנר דישי בזה הנאה, אבל לא כתב שאסור ללמוד לאור הנר, וצ"ע מנ"ל לבה"ל שהריב"ש אסר ללמוד לאור הנר (ע' מש"כ הגרש"ז הביאו בשש"כ פ' ל' הערה קנג).

(ז"ל הריב"ש שו"ת הריב"ש סימן שפז "אפי' לדעת המתירין מלאכה ע"י כותי משום מצוה ה"מ כגון מכשירי מצוה עשיית שופר ולולב ואזמל. אבל ליהנות במעשה שבת ו"י"ט אסור. דכי תנן (שבת קכ"ב) בכותי שהדליק את האור לצורך ישראל אסור לא שנה בשעת סעודה ולא שנה שלא בשעת סעודה. שאם אי אתה אומר כן כבר נתיר תבשיל שנתבשל בשבת ע"י כותי אפילו לצורך ישראל לסעודת מצוה. ונתיר ג"כ לומר לו שיבשל, והותרה שבת. ולא דמי לאזמל הנעשה בשבת שהתירו הגאונים ז"ל להשתמש בו לצורך המילה ונמצא שהוא נהנה במעשה שבת. דמצוות לא ליהנות נתנו ואין כאן הנאה אחרת אלא עשיית המצוה. אבל נר שהוא בעצמו נהנה היכן הותר")

אולם אפשר דהמקור לבה"ל הוא מהח"א כלל ס"ב, דכתב הח"א וז"ל "יש שרוצים לומר שאפילו להאוסרים לומר לנכרי להדליק הנר ללמוד אבל כשהדליק מעצמו מותר ללמוד באמרם מצוות לא ליהנות ניתנו, כבר כתב הריב"ש סי' שפ"ז בשם הרמב"ן דזה לא שייך אלא כעין תקיעות וטבילה כדאיתא בגמרא דבר שאין הגוף נהנה ממנו כלל. אבל כשהגוף נהנה ממנו כגון ללמוד או לאכול בפני הנר, אסור, דעל כל פנים הגוף נהנה. ודבר ידוע שהגוף נהנה מן הנר אף כשלומד".

מבואר בח"א שלמד דכוונת הריב"ש דמצוות לא ליהנות שייך רק בדבר שאין הגוף נהנה כמו תקיעה בשופר וכד', אבל ללמוד או אכול לאור הנר דגם הגוף נהנה אסור.

וכמשנת' בדברי הריב"ש אין הכרח לזה דאפשר שכוונתו שאכילה ושתיה כיון שגופו נהנה אסור, ואין ראייה דאף לימוד תורה נחשב הנאת הגוף ויהיה אסור.

באמת יש לדון מה כוונת הח"א האם כוונתו כאותם דעות שבת"ת לא אומרים לא ליהנות ניתנו (כר' אברהם מן ההר והט"ז דהיות והתורה משמחת את הלב ויש בה הנאה) - אם נימא להבנה זו אין הכרח בדברי ריב"ש כהח"א שאף לימוד תורה נחשב הנאת הגוף ואסור.

אולם אפשר דכוונת הח"א כהדיעות דגם בת"ת אמרינן לא ליהנות, והטעם שאסור היות ואף גופו נהנה מן הנר - ולהבנה זו יש יותר מקור מלשון הריב"ש. (ובאמת כהבנה זו ביי"א דאף בת"ת אמרינן לא ליהנות יש משמעות בח"א כלל ס"ב ה' דהביא את דברי המג"א שכתב דאין מברכים שהחינו על ספרים חדשים דאף בת"ת אמרינן לא ליהנות. וכתב הח"א דמ"מ אם היה מהדר אחר זה הספר ושמח בקנייתו יכול לברך. ומבואר מדבריו שס"ל דאף בת"ת אמרינן לא ליהנות).

וכן בפני אריה סימן מ"ז נראה דהבין דכוונת הח"א משום דישי לאדם גם הנאה מהנר ולכן אסור.

והק' הפני אריה דהא מבואר בסימן רע"ו דאם הגוי הדליק מעצמו לא מטריחין את ישראל לצאת מביתו, וא"כ אם האיסור מצד ההנאה הנוספת שגופו נהנה הרי אין מטריחין אותו לצאת והתירו לו להנות, ואם האיסור מצד הלימוד עצמו הרי אמרינן דמצוות לא ליהנות. ולכן מסיק דאין סיבה לומר שלא

וראייה דאסור ללמוד בימי אבלו, ולכן בתורה א"א לומר מצוות לאו ליהנות. משא"כ שאר מצוות אמרינן לאו ליהנות ניתנו. מבואר בט"ז כמ"ש ר' אברהם מן ההר דבתורה לא אמרינן לאו ליהנות ניתנו.

בהג' אמרי ברוך יור"ד רכ"א כתב לתמוה על הט"ז מדברי הר"ן דמבואר דאף בתורה אמרינן לאו ליהנות ניתנו. ובאמת כמשנת' כדברי הט"ז מבואר בר' אברהם מן ההר. (וע' טורי אבן ר"ה כ"ו).

עולה דנח' הראשונים והאחרונים האם בתורה אומרים לא ליהנות ניתנו, בש"ך ובט"ז בשם ת' מימון עולה כהרשב"א והר"ן דאף בתורה אמרינן לא ליהנות ניתנו. ומאי דכ"ז בט"ז ס"ק מ"ג עולה כר' אברהם מן ההר דבתורה לא אמרינן לא ליהנות ניתנו.

האם שואל ספר מחברו חייב באונסין

בקצה"ח סימן ע"ב ס"ק ל"ד כתב דשואל ספר אין חייב באונסין דמצוות לאו להנות ניתנו ואין כל הנאה שלו. (הקצה"ח כתב לדמות לשאל כדי ליראות בה דלהלכה פטור מאונסין, ויל"ע מדוע זה שלא ליהנות דומה לשאל כדי ליראות בה, הרי משתמש שימוש גמור בספר, ויש להתיישב בעיקר סברת הקצה"ח ואכ"מ).

והוסיף הקצה"ח אף על גב דכתב השו"ע יו"ד סימן רכ"א סעיף י"א דאם אסר ספרו על חבירו אסור לנאסר ללמוד בו, ולכאורה מוכח שבתורה לא אומרים לא ליהנות ניתנו. כתב הקצה"ח אי"ז קשה דכבר כתבו שם בט"ז ס"ק מ"ו והש"ך סקנ"ה דכיון דאין משאילין ספרים מפני שמקלקלין והבעלים יכול להשכיר ספרו ולכן מה שנתן לו בחינם הוי הנאה.

וכן כתב המחנ"א שאלה סימן ג' דשואל ספר אין חייב באונסין דמצוות לאו להנות ניתנו ואין כל הנאה שלו.

ומאי דכ"ז הנתה"מ שם ס"ק י"ז כתב להק' על הקצה"ח דאישתמיטה דברי הט"ז בס"ק מ"ג דדתב דבת"ת לא אמרינן לאו להנות ניתנו. ובקצה"ח **במשו"ב נתיבות** כתב אדמו"ת ריב"ש מדברי הט"ז בס"ק מ"ג, יסיעה מדברי ת' מימון שהובאו בש"ך שם ס"ק נ"ה ובט"ז ס"ק מ'.

מבואר דנח' הקצה"ח והנתה"מ האם בת"ת אומרים לא ליהנות ניתנו.

גוי שהדליק נר בשבת האם מותר להתפלל

וללמוד מתוך ספר לאור נר

בספר פני אריה סימן מ"ז כתב להתיר להתפלל וללמוד מתוך ספר לאור נר שהדליק גוי לצורך ישראל דמצוות לאו להנות ניתנו, והביא ראייה מת' מימון שהובא בש"ך דהטעם דאסור למודר ללמוד בספר של המדיר הוא מפני שהמדיר יכל להשכירו, וכתב הפני אריה דמדברי ת' מימון עולה דמצד הלימוד תורה עצמו אי"ז הנאה משום דאמרינן דלאו להנות ניתנו, ולכן פסק מותר ללמוד לאור הנר. ולכאורה לטעם שכתב הט"ז בס"ק מ"ג עולה דיהיה אסור ללמוד לאור הנר, דאין אומרים בת"ת לאו ליהנות ניתנו.

במצוות פריה ורביה אף שהיא מצוה מ"מ היות וגם הגוף נהנה לא אומרים מצוות לאו ליהנות, כ"כ הר"ן נדרים ט"ו הנמוק"י והריטב"א.

(ז"ל הר"ן "א"ת וכי אמר הנאת תשמישך אמאי מתסר והא מצות לאו ליהנות ניתנו, יש לומר דכי אמרין מצות לאו ליהנות ניתנו ה"מ לומר שאין קיום המצוות חשוב הנאה אבל מ"מ אי מתהני גופיה בהדי דמקיים מצוה הנאה מקרי ומשום הכי אמרין בפ' ראוהו ב"ד ר"ה דף כח הנודר הנאה מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה).

ולדבריהם יש לדון האם במצוות שיש לאדם תועלת או הנאה מעשיית המצוה יהיה אסור ולא נאמר מצוות לאו ליהנות.

מעיון בדברי הריטב"א סוכה דף ל"א מתבאר הגדר בזה, דכתב הריטב"א דכל שאין בפעולה ההנאה ישירה לגופו אף שנגרם לו הנאה וריח ממוקם אחר אמרין בזה לאו ליהנות ניתנו ומותר, ורק אם יש במצוה הנאה ישירה לגופו א"א לומר לאו ליהנות ניתנו ויהיה אסור.

(ז"ל הריטב"א "לא חשיב איסור באיסורי הנאה אלא כשנהנה בגופו של איסור אבל כל שאין ההנאה מגופו אלא שגורם לו הנאה וריח ממוקם אחר אינו הנאה מן האיסור, וכדרך שאמרו ר"ה כ"ח א' בנודר הנאה ממעיין שטובל בו בימות הגשמים שאינו נהנה בגוף המים ואף על פי שגורמת לו טבילה זו לעלות מטומאה לטהרה ומכשירתו לכמה דברים לית לן בה, וכן הא דאמר רבא התם בסנדל של ע"ז לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ואף על גב דמרווחא טובא בההיא חליצה לא חשיבא הנאה באיסור").

מבואר מדבריו דבמצוות שאין הנאה ישירה לאדם אמרין לאו ליהנות. ורק במצוות שיש הנאה ישירה לאדם לא אמרין לאו ליהנות ניתנו.

ולענין נידון דידן האם אומרים לאו ליהנות בת"ת, יש לדון דהא פשוט וברור שלימוד התורה משמח את הלב כמ"ש "פיקודי ה' ישרים משמחי לב", (ומפורסמים דברי האור החיים פ' כי תשא עה"פ "ושמחת בכל הטוב" שאם היו בני אדם מרגשים מתיקות ועריבות היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם"). א"כ מה ההבנה במח' הראשונים והאחרונים האם בת"ת אומרים לאו ליהנות ניתנו.

ונראה דוודאי לכ"ע בלימוד יש שמחה ועריבות, אלא יסוד מח' האם השמחה ועריבות בתורה הוא דבר חיצוני דהלומד תורה יש לו שמחה ועריבות. או דהשמחה ועריבות בתורה הוא חלק מצורת מצוות ת"ת.

ונראה דהר"ן והרשב"א והאחרונים בשיטה זו ס"ל דהשמחה ועריבות בתורה הוא דבר חיצוני ולכן אף בת"ת שייך לומר דלאו ליהנות ניתנו, (כמשנת' מהריטב"א דאף שיש לו הנאה ורווח מהמצוה כל שא"ז מגוף המצוה אפשר לומר לאו ליהנות).

ומאידך ר' אברהם מן ההר והאחרונים בשיטה זו ס"ל דהשמחה ועריבות בתורה הוא חלק מצורת מצות ת"ת, וכלשונו הזהב של ר' אברהם מן ההר "שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו". וכדברי האגלי טל בהקדמה דעיקר לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו. (וידוע שלהלכה יש מהפוסקים שנקטו שברכת התורה היא ברכת הנהנין) ולכן היות והשמחה ועריבות בתורה הוא חלק מצורת המצוה לא שייך לומר בת"ת דלאו ליהנות ניתנו. (ומצאנו עד"ו במג"א סימן רצו ס"ק ה' דאין להריח בהדס שבלולב במצא"ש אף ע"ג דמצות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ כיון דעיקר מצות בשמים משום הנאת הנפש לא אמרין בזה מצוות לאו ליהנות).

יוכל ללמוד לאור הנר. (וע' בשו"ת מהרש"ם ה' מ"ו, וע' מש"כ הגרש"ז"א הביאו בשש"כ פ' ל' הערה קנג).

עולה דבחי"א ובה"ל עולה דאסור ללמוד מתוך ספר לאור נר, ובפני אריה ובמהרש"ם עולה דמותר ללמוד מתוך ספר לאור נר.

ולמשנת' אפשר דגם נידון זה יהיה תלוי במח' הראשונים והאחרונים האם בת"ת אומרים לאו ליהנות ניתנו. (אולם לביאור הב' בחי"א דסיבת האיסור מחמת שיש הנאה נוספת לגופו, אין מח' זו שייכת לנידון האם בת"ת אומרים לאו ליהנות ניתנו).

האם מברכים שהחיינו על קניית ספרים

חדשים

במג"א סימן רכ"ג ס"ק ה' איתא דהקונה ספרים חדשים לא מברך שהחיינו דמצוות לאו ליהנות ניתנו, והביא המג"א די"א דמברך.

באמרי בינה שבת סימן י"ב הביא מת' הרדב"ז דכתב דהקונה ספרים חדשים מברך שהחיינו, וכתב האמרי בינה דלדברי הט"ז ביור"ד בסימן רכ"א ס"ק מ"ג שכתב דאין אומרים ת"ת לאו ליהנות ניתנו לדינא דהקונה ספרים חדשים יצטרך לברך.

ובמ"ב ס"ק י"ג כתב דיש בזה דיעות בין אחרונים האם בת"ת אומרים לאו ליהנות ניתנו. (ובסו"ד הביא המ"ב בשם החי"א דאם היה מהדר אחר זה הספר ושמח בקנייתו מברך, שהרי ברכה זו נתקנה על השמחה ולא על התשמיש). מבואר דנח' האחרונים האם בת"ת אומרים לאו ליהנות ניתנו.

ולמשנת' גם נידון זה יהיה תלוי במח' הראשונים והאחרונים האם בת"ת אומרים לאו ליהנות ניתנו.

בשו"ת פני אריה כתב להביא ראייה מהגמ' ברכות כ"א דהגמ' דנה ללמוד ברכת התורה מברכת המזון מק"ו, והגמ' דוחה "דמה למזון שכן נהנה", ולכאורה מבואר דבלימוד התורה אי"ז נחשב שנהנה.

אולם אפשר לדחות ראייה זו, דכוונת הגמ' דשאני ברכת המזון דהוא הנאה הנכנסת לגופו, משא"כ לימוד תורה אף שהוא הנאה מ"מ אין ראייה שתיקנו לברך עליו, כמ"ש תוס' בפסחים נ"ג דלא תיקנו לברך שביתו מואר דהוא הנאה חיצונית. ועוד אפ"ל דברהמ"ז מברך אחר האכילה מחמת הנאת מעיו וכוונת הגמ' דאין ראייה שאף על לימוד תורה יברך אחר הלימוד.

עלה דנח' הראשונים והאחרונים האם בת"ת אומרים לאו ליהנות ניתנו, והתבאר דאפשר דיש בזה נפק"מ - א' האם מודר הנאה מותר ללמוד בספרי המדיר. ב' האם שואל ספר מחברו חייב באונסין. ג' גוי שהדליק נר בשבת האם מותר ללמוד מתוך ספר לאור נר. ד' האם מברכים שהחיינו על קניית ספרים חדשים.

ההבנה במח' הראשונים והאחרונים האם בת"ת אומרים לאו ליהנות ניתנו

בהקדם יש להוסיף דבענין מצוות לאו ליהנות כתבו כמה ראשונים לחלק בין מצוות שאין בהם הנאת הגוף, למצוות שיש בהם גם הנאת הגוף. - וכתבו דשופר שנעשה באיסור או הובא מחוץ לתחום מותר לתקוע בו דמצוות לאו ליהנות. משא"כ

חיזוק במצוות השבת אבידה

סגולה למציאת זיווג בנקל

מובא בספרים וכן ידוע מהגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שחיזוק במצוות השבת אבידה
ה"ה סגולה למציאת זיווג בנקל.

וזה ע"פ הגמ' במסכת קידושין שמדמה את מציאת הזיווג למציאת אבידה, ולכן
אדם שעוסק במצוות השבת אבידה, מדה כנגד מידה הקב"ה ימציא לו ולב"ב את
זיווגם בנקל.

כעת ע"י פרויקט "אבן הטוען" יש אפשרות בפעולה פשוטה וקלה להצטרף
לחיזוק גדול במצוות השבת אבידה ולזכות לסגולה זו ולשכר רב מן השמים בזה
ובבא.

פרויקט "אבן הטוען" החל לאחרונה ע"י ת"ח מיישיבת מיר ומשם הולך והתרחב
להרבה בתי המדרשות וכוללים וישיבות שהצטרפו לחיזוק מצוה יקרה זו
"אבן הטוען" הוא שלט מעוצב התלוי באופן קבוע ובולט במקומות מרכזיים,
בבתי כנסיות, בתי מדרשות, כוללים, ישיבות ומקוואות, בשלט יש מספר הלכות
הנחוצות לידיעת המוצאים, ותחת השלט הקבוע, יש גליון לרישום פרטי האבידות
והמציאות.

מבתי מדרשות, הכוללים, והישיבות שכבר תלו את "אבן הטוען", רבים
מהמוצאים מדווחים לראשונה על הצלחה רבה בקיום מצוות השבת אבידה. וכן
רבים מהמאבדים זכו לקבל את אבידתם בזכות "אבן הטוען" בחזרה, וכן הגבאים
מדווחים שבזכות "אבן הטוען" יש מקום קבוע ומסודר להכריז על אבידות נעשה
יותר כבוד בביהמ"ד ופחתה כמות המודעות התלויות באי סדר על קירות ביהמ"ד.

כעת ניתן לקבל את שלט "אבן הטוען" והגליון בחינם ע"מ לתלותו ברשות הגבאים
בפניה למייל 7623172@gmail.com או בפלאפון 052-7623172, או בנדירים פלוס
"אוסף גליונות" ע"י שליחת הודעה.

נ.ב בנוסף ניתן לקבל בחינם חוברת "בירור הלכה" המבארת בצורה בהירה ותמציתית
את עיקרי הדינים שמוצא אבידה צריך לדעת קודם שמגביה, ותמצית הדינים שצריך
המוצא לדעת אחר שהגביה את האבידה, תוך שימת דגש על הנידונים המצויים בזמנינו.
וכן הובאו בחוברת כמה מאמרים של בירור נידונים אקטואליים המצויים בהשבת אבידה.

בירור בכשרות הפטריות לפסח

מאת הרב ישראל מאיר מורגנשטרן שליט"א

בשנה האחרונה פורסמו דברים אודות הפטריות, והיה מי שבא לטעון שהם בחשש חמץ בפסח. בעקבות זאת בירר אאמ"ר שליט"א נושא זה ביסודיות מבחינה מציאותית והלכתית. עיקרי הדברים הרשומים כאן הינם עפ"י מה ששמעתי ממנו. אמנם הדברים לא היו למראה עיניו. ייש"כ לחכ"א שליט"א שסייע רבות בעמל ויגיעה רבה, בבירור הסוגיה כולה. והרבה מהדברים כאן ממנו.

תיאור המציאות - דרך גידול הפטריות כיום

שלב ראשון - אגר: כיום, כמעט בכל העולם מתחילים את הגידול בצלחת זכוכית (מכונה: "צלחת פטרי" Petri dish) - בתנאי מעבדה שיש בתוכם חומר גידול הנקרא 'אגר' המיוצר מאצות ים. אך הוא חומר מוצק בחום החדר ללא חומרים מזינים, לכן מוסיפים לתוכו חומר שנותן תזונה לתחילת גידול הפטריות שרגילים לעשות מלתת - והלתת רגילים לעשות משעורים, אך יכול להיות גם מקטניות, או ממי בישול תפוז"א. מוסיפים לתוך הצלחת חתיכת פטריה או 'תפטיר' קיים, ובתוך הצלחת מתפשט 'תפטיר' וממלא את הצלחת. אחרי שבדקים שאין תערובת של דברים אחרים, חידקים, עובש וכו' הוא מוכן לשלב השני. [היום כמעט אין אף אחד שמגדל פטריות מסחריות מ'נבגים', אלא אם רוצים להתחיל קו יצור עם פטריה בעלת אופי שונה ממה שגידלו עד היום].

בתמונה העליונה: צלחת הזכוכית לגידול - אגר. בתמונה שתחתיה - חוטי התפטיר.

שלב שני - תפטיר: בשלב הבא מחפשים דבר שיישאר כגרגרים נפרדים שעליו יצמיחו את ה'תפטיר' שאח"כ יוכלו לערב אותו בקמפוסט. פעם היו משתמשים כמעט כולם במצע של שיפון, אך היום יש הרבה סוגי מצעים, חלקם הגדול מסוגי קטניות שונים, ואפי' מצע סינטטי. החוטים מצפים את הגרגירים כאשר כל אחד עומד בפני עצמו. כאשר מכינים את המצע שורים את הגרגרים במים וגם עלולים לעבור תהליך של בישול, אך יש לציין שמוסיפים בתוכם עוד חומרים, ומצוי שיוסיפו בפנים גבס - ואין דרך כרגע לברר אם המצע עדיין ראוי לאכילת אדם בשלב שמוסיפים בו את התפטיר מצלחות

הזכוכיות. באנגלית יש שם נפרד לשערות - mycelium שהתרגום לעברית הוא 'תפטיר', והגרגירים אחרי שגידלו עליהם את ה'תפטיר' מכונים: spawn. [בתמונה: שיפון ודוחן, שגידלו עליהם את ה'תפטיר'].]

שלב שלישי - גידול התפטיר בקמפוסט - פטריות: בשלב הבא התערובת הזו של הגרגירים עם התפטיר נמכרת לחברות שונות, שמגדלות את התפטיר בתערובת עם 'קמפוסט'. (קמפוסט הוא חומר שנראה כמו 'זבל אורגני') את מצע הקמפוסט רגילים לעשות מצואת סוסים מעורבת בקש וחציר - hay (ryegrass which is a grass not rye the grain) או קש של חטים. מוסיפים לתערובת דברים עשירים בחנקן - nitrogen

ופחמימות - carbohydrates שעלולים לכלול קלחי תירס, קליפות זרעוני כותנה, קליפות פולי קקאו, גבס (סיד) - plaster/lime, וצואת תרנגולים, ולפעמים מוסיפים גם שיריים ממיצוי זרעוני כותנה או סויה או פסולות הנשארות מתעשיית בירה, לכן המצע עלול להיות תערובת חמץ. התערובת לא תמיד ראויה לשימוש מידי, אלא עוברת פירוק ע"י מיקרואורגניזמים, וכאשר החום עולה מעבר לסף מסוים ע"י תהליך כימי, מחממים את התערובת (עד 60 מעלות למשך שעתיים) על מנת לסלק חיידקים שמזיקים לתהליך ודברים חיצוניים כמו זבובים וכו', אך במטרה להשאיר חיידקים שיכולים לפרק אמוניאק שמזיקה לגידול הפטריות, והופכת אותם לחלבונים, ומזה גדלים הפטריות.

צמיחת הפטריות: הפטריות הינן גידול שגדל על המצע הנ"ל, בתחתית ה'פטריה' יש שרשים שהם כמו 'שערות' מזעריות (במקור הם חוטי ה'תפטיר') דרך 'שרשים' אלו, הפטריה יונקת את התזונה מהמצע בצורה מאוד מעניינת - תוך כדי שהפטריה מפרקת את המצע דרך אנזימים שמופרשים מהשרשים (שהם חוטי ה'תפטיר') ואז השרשים שואבים את חומרי הגלם המפורקים לתוכם, וע"י כך מיוצרת 'בריאה חדשה' שהוא הפטריה.

האם יש השפעה לתוכן המצע לטעם הפטריה הגדלה? אין הבדל בטעם הפטריות אם מגדלים אותם על מצע חיטים או קטניות או מצע סינטטי, בכל המקרים הפטריות מפרקות את המצע לחומרים פשוטים שאין להם זכר למקור המצע, וברור שאין אף אחד בעולם שירגיש אם הפטריה גדלה על חמץ או קטניות או כל דבר אחר.

הטענות לאסור את הפטריות משום חמץ

מהו הנידון, מהו הצד לאסור פטריות אלו? הן זה ברור שחיטה רגילה שגדלה על בסיס של חיטה שנרקבה באדמה, ברור הדבר שאין צד לאסור את החיטה שגדלה משום 'גידולי איסור', למרות שהחיטה עצמה שבאדמה אסורה בפסח.

בנד"ד העלו צדדים לאסור (להלן טענות הרב יהודה שרשבסקי שליט"א).

א. "תרבות", כדוגמת 'חיידיקים' ו'אנזימים' וכד' שמתרבים על מצע גידול של איסור (תוך שהם מפרקים את חומרי המצע לצורך התרבותם), דינם כדין המצע עצמו, ולא כדין "גידולים" שבשאר צמחים. הוא למד כך מדינו של הראב"ן (הובא במג"א תמב"ט ומ"ב שם סק"ה) בשמרי שכר, (שלהבנתו, דינו כחמץ בגלל שה'שמרים' – כפי שנקראים כיום – שבאו מבחוף, התרבו על"י פירוק סוכרי שכר החמץ). בע"ה נשוב לדון בסוגיה זו בהמשך. הר" שרשבסקי מניח שגם תפטיר הפטריות והפטריות בכלל קטגוריה זו, כפי הגדרתם הביולוגית. ולכן "דין הפטריות כדין המצע עליו גדלו", ומכיון שהמצע היה חמץ, גם הפטריות נחשבות לחמץ.

ב. טענה נוספת: הפטריות לא נחשבות כצמח או פרי נפרד מהתפטיר, אלא כהתעבות של התפטיר עצמו, (כפי ההגדרה הביולוגית, השונה מהמציאות של צמחים ופירות¹), לכן נחשבת הפטריה כלפי התפטיר – רק כגידולי היתר הרבים על העיקר, וכפירות ילדה שסיבכה בזקנה, שהפירות עצמם רק הוסיפו להתעבות, ואין גידולי ההיתר מבטלים את העיקר האסור. (וכדבר שאין זרעו כלה, וגרע מינה).

הגר"י אפרתי בהליכות שדה 207 עמ' 31 מציג את שאלת הרב שרשבסקי בקיצור: "והנה הפטריה, בניגוד לבהמה ולצמחים, מתרבה מהיצירה הראשונית של הנבג הדבוק לחיטה, כאשר הנבג צומח וגדל כ'חוטאי תפטיר' הרבים ומתרבים עוד ועוד, ולכן היו שביקשו לדמות את הפטריה לשיכר הנעשה מחיטה, שהרי הפטריה היא ריבוי של ה'נבג הראשוני הדבוק לחיטה', ואין בזה את היתר של פנים חדשות שאנו רואים בצמח ובהמה".

ג. גם אם בשלב השני התפטיר גדל על מצע שיש בו רק תערובת חמץ – עד שמגדל פטריות, או שהחמץ שבו בלא"ה נפסל מאכילת כלב (כמו שטען הגר"י בלוי), או אפילו החליפו את המצע הזה למצע של קטניות, אין זה פותר את הבעיה, כי הבעיה שהתפטיר עצמו גדל בשלב הראשון על מצע של חמץ, שלא נפסל מאכילה, ודינו כדין המצע שהוא חמץ. והשלב השני של הגידול אינו אלא המשך של הגידול הראשון, והפטריה אינה אלא ריבוי ועיבוי של התפטיר, והיא כמו ילדה שסיבכה בזקנה ודבר שאין זרעו כלה. וממילא הבעיה לדעתו קיימת בכל הפטריות המשוקות כיום, בין טריות ובין בשימורים.

ד. השבט הלוי ח"ח סי' קיד כותב שאין בעיה בפטריות שגודלו על מצע של חמץ, כי גידולי חמץ לפני פסח ודאי מותרים, ואין בזה שום שאלה. הרב שרשבסקי טוען שכאן מדובר בדבר 'שאיין זרעו כלה', ולא דומה לגידולי חמץ. כוונתו כנראה לא מדובר על גידול מחמץ, אלא על החמץ עצמו שגדל.

ה. יש שרצו לאסור משום 'מעמיד' באיסור, או משום שנהנה מאיסור חמץ.

להלן לפנינו נדון במכלול הטענות הנ"ל, אמנם לא לפי סדר הטענות. כמו"כ יש לדעת שחלק מהתשובות משיבות על השלב הראשון - התפטיר, וחלק על השלב השני - הקמפוסט, וחלק על שניהם יחד.

תשובות למענות האוסר

א - לפנינו 'צמיחה חדשה' ולא רק 'עיבוי'

לעין רגילה, לא מדעית, הפטריה הינה דבר חיצוני שצומח על החומר, והרי הוא כחיטה שצומחת על גבי חיטה שנרקבה, שאין אומרים שיש כאן דבר שהתרבה 'מכח החמץ', אלא רואים את הצמיחה כדבר חדש. כך גם בנד"ד בפטריות שיש כאן תהליך של צמיחה, ואמנם בפטריה ההתרבות שלה היא מכח המצע שעליו היא גדלה ולא מכח השמש, אך סוף סוף לעין ניכרת צמיחה חדשה מכח החומר הקודם, ובשונה מהראיה המדעית, הראיה התורנית מכריעה כי לראות העין לפנינו צמיחת דבר חדש.

לפיכך, ההנחה שהפטריות נחשבות כחלק מהתפטיר עצמו וכהתעבות שלו, (וכילדה שסיבכה בזקנה), לא נראית נכונה מבחינה הלכתית. מסתבר שהפטריה נחשבת מבחינה הלכתית לפרי בפנ"ע, ויש לדונה כפרי שגדל מצמח שנזרע על מצע חמץ. ואין בזה שום חשש לפני פסח, כמו שכל גידולי חמץ לפני פסח, פשוט שמותרים בפסח.

ב - גם מבחינה מדעית פטריה הינה מוצר חדש ולא גוף המצע

גם מבחינה ביולוגית הפטריה אינה התעבות בעלמא של התפטיר, ויש לה הרכב שונה וסוג אחר של תאים. מבחינת החלקים, זה דומה מאוד לשורשים, גזע ופרי. הפטריה אינה מורכבת עם המצע, אלא דבר הצומח מבחוף ושואב את מזונו מהמצע, בדיוק כמו צמחים אחרים. (גם התפטיר אינו מורכב עם המצע, והוא חיצוני לגמרי, על פני המצע, ולא דומה כלל לשמרים שהוא דבר הבא מתוך היין עצמו – מבחינת מקום הימצאותו).

¹ צמחים רגילים "יוצרים" מזון לעצמם, ואילו הפטריה אין לה "מכונה" לייצור מזון, רק מכונה לפירוק מזון קיים ואכילתו, המשמעות הדברים שצמח רגיל "מייצר" חומר חדש והופך אותו לפחמימה כשלצורך כך משתמש באור השמש, וזהו החומר של הצמח, העץ וכו'. לעומת זאת הפטריה לוקחת פחמימות קיימות, ומפרקת אותם לצורכה.

אמנם יש לדעת שהחומר שבמצע מתפרק לגמרי, אך הפטריה לא לוקחת את כל החומר אלא רק חלק ממנו הרצוי לה, ולכן נמצא סממנים שונים לגמרי:

כאמור לעיל, טעם הפטריה שווה כשהוא נעשה מתערובת עם חיטה כמו עם דגנים וקטניות אחרות, זאת משום שהפטריה מפרקת את המצע ולוקחת מתוכו את החומרים הדרושים לה.

כידוע יש כיום רבים הרגישים לגלוטן, ומעולם לא שמענו שיהיו אלו רגישים לפטריות הגדלות על חיטה. הסיבה לכך, משום שפירוק המצע של החיטה הוא פירוק גמור, ואז הפטריה שגדלה ממנו שואבת רק חלק מהחומרים הרצויים לה, יחד עם חומרים נוספים שמוסיפים בתהליך (ראה לעיל רשימת מרכיבים בשלבים השונים - גללי סוסים קש ועוד), כך שאין כאן רק שינוי של החומר אלא יצירה חדשה, שלוקחת מרכיבים מסויימים מהחיטה או הקטניות יחד עם מגוון מרכיבים אחרים לאחר פירוק גמור של מרכיבי המצע ואין לך זרעו כלה גדול מזה. מסיבה זו, לא שמענו מעולם שהעושה עיסה מפטריות יתחייב בהפרשת חלה, כפי שטען לי הגר"י גנס).

חשוב להדגיש כי ב'רגל' של הפטריה, אף שיש מין 'חוטים' - אין זה התפטיר, אלו הם 'חוטים' שנוצרים בשלב של גידול הפטריה שחוטים אלו מעבירים את היניקה של החומרים השונים הנדרשים לצמיחת הפטריה, בדומה ממש לכל צמח שיש לו מערכת צינורות מסועפת שמעבירה את הנוזלים והאנרגיה וכו' לכל חלקי הצמח. גם כל תהליך היצירה של הפטריה הוא דומה לחלוטין לתהליכי היצירה המופלאים של כלל עולם הצומח שברא בורא עולם בחכמה נשגבה, של תהליכי מוטציות והתחלפויות שבסופו של דבר מביאים את היצירה החדשה לעולם.

ג - התרבות מכח חמץ איננה נחשבת חמץ כשבמהותה אינה מכילה קמח חיטה וחמץ

מה יהא הדין במקרה של שכבת קורי עובש שצמחה ע"ג פרוסת לחם לחה (לפני פסח), האם יעלה על הדעת שקורי העובש יחשבו לחמץ מחמת שהעובש התרבה ע"י מצע של חמץ, ק"ו כשהביא בידים נבגי עובש והניחם על הלחם כדי שיתרבו. אף שבמציאות היינו הך, ואין נ"מ אם באו הנבגים מהאוויר או בידים. אך ס"ס יש כאן שינוי מהותי ודבר אחר לגמרי מהחמץ.

גם בדברים שהתפרקו והשתנו, גם ללא תהליך צמיחה יש לדעת שאם היה שינוי מוחלט, בבחינת 'פנים חדשות באו לכאן', הרי שלדעת כמה ראשונים והפוסקים הרי"ז מותר מדינא, כפי שיתבאר להלן לפנינו. וכאן בנידון הפטריות, גם אילו נבוא לטעון שאין כאן 'תהליך צמיחה חדש', אך שינוי מהותי בוודאי שיש כאן ברמה של 'פנים חדשות', וחיטה שהפכה לפטריה אינו רק 'שינוי צורה' ו'צבע חדש', אלא שינוי גמור, כדבר איסור שהפך לדבש המבואר לקמן. [וכפי שכותב הגר"ש ואזנר (ח"ח סי' קיד): "ומלבד זה הלא ע"י הגדול נהפך הכל להיות כסברת נהפך המבואר בפוסקים או"ח סי' רט"ז במג"א ובח"י סי' תס"ז וכמה ר"א"].

ד - אין לאסור משום שנתרבה מאיסורי הנאה, שלפני פסח אין שייך דבר זה

הגר"ש וואזנר זצ"ל (שם) כותב בתשובה לשואל שרצה לאסור את הפטריות מכח שהתרבו מחמץ: "...הנה לא ראיתי בכל הדברים שהציע טעם מספיק לאסור עפ"י הלכה, מעיקר הדין, דדברי הר"ן בתשובה סי' ע', שהזכיר גם הגאון מהר"ם שיק או"ח סי' ר"ט אינו דומה כלל לנ"ד, דמש"כ הר"ן דכח המגדל בתוך הצמח התם איירי שכח המגדל הוא אסור בהנאה, ומאיסורים שגם אפרם אסור, ונהי דע"י הגדול כבר אינו קיים כלל מ"מ ס"ס נהנה מן האיסור, ומה זה ענין לחמץ לפני הפסח, והר"ן אסר רק במקום שאפשר לדון מצד הנאת איסור לא מצד מציאות ממשו של איסור. אבל לפני פסח שחמץ היתר גמור אין לאסור גדולי חמץ, כי כל מה שנזכר גדולי חמץ בפוסקים היינו או תוך הפסח, או בחמץ שעבר עליו הפסח בח"י סי' תמ"ג, וח"ס בתשובת או"ח סי' ק"ד ועוד, ועיקר מטעם חליפי איסורי הנאה, כמבואר בסוגית הש"ס והראשונים במס' נדרים והדברים עתיקים".

עוד יש לשים לב, הרב שרשבסקי מציין בענין זה למנחת יצחק (ח"י סי' לה) שאסר, אך שם במנחת יצחק דן מצד גורם של איסור בלבד (היינו שנוצר מכח האיסור), ודן בדין זוז"ג. (ויש לדון גם מצד נתפטה באיסור כל ימיה, ולש"ך דוקא באיסור"ג). אך כל זה לא שייך כלל בחמץ קודם הפסח שהוא היתר גמור.

ה - 'תערובת' ומעמיד

הגר"ש וואזנר זצ"ל בתשובתו (שם) שולל גם את הטענה שיש לאסור משום 'מעמיד' או 'זה וזה גורם', משום שאין כאן העמדה באיסור: "וגם אינו דומה כלל לדברי הרשב"א הידועים המובאים בב"י י"ד סי' קל"ד ומג"א או"ח סי' תמ"ב דכל שעיקר עשיתו ע"י תערובת לא שייך בטול, וכמ"כ כאן עיקר עשיתו ע"י כח החטים החמוצים, דאינו דומה כלל, דהרשב"א איירי דהאיסור עדיין בתערובת, ומן הדין ה' לו לבטול, וע"י סברת הרשב"א מסלקים רק דין ביטול ונמצא אוסר ע"י מעמיד או זוז"ג, משא"כ כאן דכח החטים הנמצאים בפטריות שגדלו לפני פסח אינם בגדר חמץ כלל, ואם ה' נעשה זה בזמן איסור חמץ היינו צריכים לדון ע"ז, לא עכשיו שנעשה בזמן היתר, וכבר כתבתי במק"א דמעיקר הלכה גם חומרת זוז"ג בפסח לא שייך בנעשה לפני הפסח, ובפסח גופא פקפק הגר"א מאד על חומרא זו, ועיין מש"כ בעניי בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' נ"ו. ולא נסתפק אדם מעולם בחטים מחומצות ממש שנזרעו לפני הפסח וגדלו לפני הפסח, גם לשיטת התוס' ע"ז מ"ט ע"א דקרקע עם הפרי לא הוי זוז"ג לאסור משום דכח החטה המחומצת בתוך הצמח".

ו - נפסל מאכילת כלב

מלבד כל האמור, יש לדעת שמלבד שבשלב האחרון (ה'קמפוסט') של הגידול כל מצע הגידול אינו ראוי לאכילת כלב, וגם יש שם רק תערובת חמץ (זוז"ג), אך יש להוסיף על זה שגם בשלב הראשון, גם אם גרגירי הדגן הם חמץ הראוי לאכילה, התפטיר הגדל עליהם, ודאי אינו ראוי לאכילה, עד שיוצאים ממנו פטריות הראויות לאכילה.

נמצא שגם אילו היינו דנים את התפטיר כחמץ, (משום שדינו כדין החמץ שגדל עליו כטענת הרב שרשבסקי), הרי חלק זה של החמץ אינו ראוי לאכילה. ופת שעטיפשה קודם הפסח מותרת. (וגם בשאר איסורים יש לדון לפי הכללים של איסור שנפסל מאכילה. עי' חז"א בכורות טז, טו).

שו"ר שכבר טען כן הגר"ש וואזנר זצ"ל בתשו' שם טוען עוד שאין כאן חשש משום שנפסל מאכילת כלב, ז"ל: "ומלבד זה כל הבקי קצת בעניני הטבע ידע דעיקר הגידול מכח הקורי עכביש שנעשה מעל גבי החטים, ונעשה כמין כסוי לבן ומתוך זה מפריחים הפטריות², והוא דבר מעופש שאינו בודאי ראוי אפילו לאכילת כלב, ועכ"פ הוא גורם היתר ולא גורם איסור, גם אם נדון על עצם כח החטים כגורם איסור, אבל גם זה אינו".

ז - כלל לא ברור שמשתמשים היום בחמץ

לאחר כל הדברים הנ"ל יש להוסיף ולציין, שכיום גם בשלב הראשון של הכנת התפטיר, לפי פרסומי החברות לא מצוי היום שימוש בחמץ אלא בקטניות. מדובר בחברות בודדות שמייצרות שלב זה ומשווקות אותו לחברות שמגדלות את הפטריות באירופה וברוב העולם. לפי הדיווחים שלהם בשנים האחרונות עברו לקטניות וחומרים אחרים. ראה: <http://www.sylvaninc.com/spawns>. (בארה"ב, משתמשים בכלל במצעים אחרים, הנותנים תפוקה גבוהה יותר, אבל פחות איכותית).

ז - הראיה מ'שמרי שכר'

הרב שרשבסקי מביא ראיה לאסור בנד"ד, מדין 'שמרי שכר' שאסר ראב"ן, אע"פ שגם השמרים מתרבים מכח סוכרי השיכר, מבחינה ביולוגית גם שמרים (כפי כינויים כיום), הם יצורים הבאים מהאוויר, הם מפרקים את סוכר הענבים או עמילן החיטה לצורך התרבותם. ומזה הוכיח שדבר שהתרבה מדבר נחשב כגוף הדבר שממנו בא.

בטרם נדון בעצם הסוגיה (שבה מבואר להיפך מדברי הרב שרשבסקי), יש להקדים ולדעת שמהות ה'שמרים' כפי שידוע היום גילו החוקרים רק כ-700 שנה לאחר הראשונים³, הראשונים ר"ת וכו' חיו בשנת ד' אלפים תת"ס עד תתקל"א (-1100 1171), כך שחז"ל והראשונים שדנו בדין 'שמרים', כלל לא התייחסו לייצורים הנקראים כיום 'שמרים', אלא אצל חז"ל שמרים היינו המשקע של היין (ואף של השמן), שאפשר להשתמש בו בשביל להחמיץ עיסה או להתסיס שכר אחר. (בגלל ייצורי השמרים המעורבים בו). חז"ל התייחסו למשקע כולו כפסולת של היין, וכתוצר של היין עצמו. ע"פ זה, אין ללמוד כלום מדין שמרים לדין דברים שנתרבו ע"י פירוק חומרי איסור.

נשוב בע"ה לדון בעצם הסוגיה הזו לקמן. (ראה בכותרת 'סוגיית שמרי יין' ואילך).

העולה לדינא

לדינא, מסתבר שהפטריות נחשבות במבט ההלכתי כדבר נפרד שגדל ממצע הגידול, וכשאר גידולי איסור, ולא כגוף האיסור. [אמנם 'אנזימים' וכד', שלעין האדם נראים כשינוי בצורת (או רק בטעם) החומר עצמו, (ובאנזימים, זה במידה מסוימת גם באמת כך, שכן זהו רק פירוק כימי פנימי של החומר), דינם כדין המצע. (ובדין שמרי חמץ באופן שהפרידו את ה'שמרים' [בכינויים כיום] מהחמץ, או שמרי יין מהיין ומפסולת היין, יל"ע לדינא. ע' להלן)].

וכך הורה הגר"ש וואזנר זצ"ל בתשו' הנ"ל, מסיים: "סו"ד לא ראיתי עפ"י הלכה צד נכון לאסור מדינא, אם לא לכתחילה מפני זהירות והרחקה בעלמא מן הכיעור אבל ודאי אין להרעיש ע"ז, ובשגם שנתוסף עוד ספק שלא כל המגדלים מגדלים בדרך הנ"ל".

וכן שמע אאמ"ר שליט"א מהגר"ש אלישיב זצ"ל שפטריות שגודלו על מצע של חמץ אין בהם שום חשש ומותרים בפסח, וכן מובא ב'הליכות שדה' מהגר"י אפרתי בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, שאע"פ שהורה לכתחילה להחליף לקטניות, אך מכל מקום הורה שלא ניתן לאסור על מוכר למכור.

תם ולא נשלם! יש עוד השלמת דברים שמקוצר הגליון לא נכנסה לכאן, ניתן לקבל את המאמר המלא בפניה לכתובת המייל: bv054845319@gmail.com יש לציין בשורת הנושא "פטריות"

בכתובת מייל זו ניתן לקבל גם את המאמרים שהתפרסמו בשנה שעברה בס"ד:

☞ **קמח בפסח ולאחריו • בירור דין הקמח בימינו** ☞

☞ **מכירות חמץ ע"י מפעלים ופרטיים • מכירות החמץ השונות בימינו** ☞

בכתובת המייל: bv054845319@gmail.com

יש לציין בשורת הנושא "קמח" או: "מכירת חמץ מפעלים"

² א"ה, מפליא הדבר המידע המדויק שהיה בידו של הגר"ש וואזנר זצ"ל.

³ עיי' Anton van Leeuwenhoek בשנת ת"מ (1680) ואת תפקידם גילה Louis Pasteur רק בשנת תרי"ז (1857).

בין אדם לחבירו

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גליון מספר 21

נושא בעול עם חבירו - ב

אייר תשפ"ג

שרצון ה' יתברך שמידותיו של האדם יהיו מתוקנות, ע"י זה שמחשבותיו אינם רק על עצמו אלא אף על האחרים.

ב. כדי להיות 'אחד' ממש

בדברי הימים (א יז כא) "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", וביארו המפרשים שכל נפשות ישראל הם באמת 'אחד', ובשמירת הלשון (שער התבונה פ"ו) הביא מהסמ"ג בשם הירושלמי שביאר בזה את מצוות לא תקום ולא תטור, שכמו שאם הרגל של האדם גרמה לו ליפול ולקבל מכה, לא עולה בדעתו לנקום ברגל ואין לו שום שנאה עליה, כך צריך האדם שלא לנקום ולטור לחבירו, כי את עצמו הוא נוקם ונטור.

וכן מצינו שרק אחרי שעם ישראל היו "כאיש אחד בלב אחד", יכלו לקבל את התורה, וכמשי"כ האור החיים הקדוש (יתרו יט, ג) שאחרי שנעשו כולם כאיש אחד, הם נעשו ראויים לקבלת התורה. לכן צריך אדם להרגיש בצרתו של חבירו שע"י מתאחד יותר עם חבירו ויגיע להיות "אחד" ממש. וכן ביאר הגר"י ממיר (דעת חכמה ומוסר ח"ג מכתב רצה) שמטרת 'נושא בעול' זה כדי להיות "אחד".

איך להגיע להיות "נושא בעול"

יגביר בלבו אהבת ישראל - כתב הסבא מקלם (חכמה ומוסר ח"א ס"א) שכדי לבוא למידת נושא בעול עם חבירו, אי אפשר אלא אחרי שהתרגל הרבה באהבת חברים במעשה ובמחשבה. וככל שיגביר בלבו אהבת ישראל, ע"י שיעשה פעולות חיזוניות כגון שיאיר פנים לכל אדם, וכן יתבונן במעלות שיש בהם, כך יותר בקלות יוכל לחוש בצערם וכן בשמחתם.

יתבונן בנוסח התפילה שהיא על הכלל - הנה כל התפילה ניתקנה בלשון רבים, וע"י שאדם יתבונן בשעת התפילה שעיקר בקשתו היא על הכלל (אלא שגם הוא חלק מהכלל), ע"י יוכל להגיע למעלת נושא בעול, וכ"כ הגר"י לוינשטין (אוי"י מידות עמ"ק קו).

דוגמאות ל"נושא בעול"

מידת נושא בעול אינה רק לסייע לחולה הסובל יסורים וכד', אלא בכל דבר שמדאיג או מטריד את חבירו, יש לראות ולהתבונן במה יכול לסייע בעדו, ואם לא יכול לסייע במעשה, לפחות ישתתף בצערו, ויתפלל עליו.

להצטער על אותם שאינם שומרים תורה ומצוות

יש להצטער על היהודים שלא זכו לשמור תורה ומצוות, ולהתפלל עליהם שיחזרו בתשובה, ומרן הרב שך זצ"ל במשך שנים רבות היה נמנע מלאכול ארוחת בוקר בשעה שמנה בבוקר,

לכבוד מערכת הגליון 'בין אדם לחבירו' - למעשה' שלום וברכה! יישר כח עצום על הגליונות המיוחדים, רציתי לשאול שאלה בנוגע לגליון הקודם שעסק בענין 'נושא בעול עם חבירו', שהוכחתם שהחיוב להיות 'נושא בעול' זה לא רק כשיכול לסייע בפועל לחבירו, אלא גם כאשר האדם אינו יכול לסייע בפועל, מ"מ צריך להתבונן בצרתו ובמכאוביו.

אלא שאני לא מבין דבר זה, מה מועיל לחבירי כאשר אני מצטער בצערו מבלי שאני מסייע לו בפועל כלום שהרי הוא לא יודע במה שאני מצטער בצערו?

בברכה מרובה. ד. מ. ה.

תשובה: נראה שבאמת יש תועלת לחבירו במה שמצטער בצערו, אע"פ שאינו מסייע לו בפועל, ע"פ מה שביאר הגר"י סלנטר זצ"ל את הפסוק "קל אמונה ואין עוול", דקשה לכא' מה השבח בזה על הקב"ה שאינו עושה עוולות.

אלא שכשהקב"ה מעניש אדם על עוונתו אינו כמו בשר ודם, אלא הוא לוקח בחשבון את כל מי שיצטער מחמת כן, ואם יש איזה אדם שלא מגיע לו צער זה, הקב"ה לא יתן את העונש לאדם שמגיע לו, כיון שמחמת יצטער האדם שלא מגיע לו צער זה. ולפי"ז מובן שע"י שמצטער בצערו של חבירו, אפשר שבגלל זה ירחם הקב"ה על האדם הסובל.

עוד אפשר לבאר לפי מש"כ במהרש"א (סוטה מ"ה:) שע"י שמחשבתו ורצונו בטובת חבירו, זה גורם לו תועלת, על דרך מה שכתוב "רצון יראיו יעשה".

ע"י מוריד מכמות היסורים שנגזר על חבירו

בשם הג"ר ירוחם ממיר זצ"ל מובא (הארת דרך עמ"ק רלו) שע"י שהאדם נושא בעול עם חבירו, זה מקטין את צערו של הסובל, כיון שנגזר עליו לסבול כמות מסוימת של יסורים, וכשחבירו מצטער הוא מוריד חלק ממה שנגזר עליו.

ובנוסף למה שביארנו שתמיד כשמשתתף בצערו של חבירו זה מועיל לו, ישנה גם מטרה בעצם הדבר שאדם מרגיש בצערו של חבירו, משום שתי סיבות.

א. תיקון המידות

לפי מה שביארנו בגליון הקודם שהקב"ה נושא בעול עם הבריות, ומצטער בצערן של ישראל, וכדאיתא במדרש (ש"ר ב' כג), ובגמ' סנהדרין (מו.) שהקב"ה מצטער אפילו על דמם של רשעים שנשפך. א"כ גם כאשר אינו מסייע בפועל לחבירו, מוטל עליו להשתתף בצערו משום מצוות "והלכת בדרכיו". וגדר הדבר הוא

בין אדם לחבירו

אנשים

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

יענה תשוע ויאמר הנני. וכתב רש"י שאף שכינוי בכלל "ומבשרך לא תתעלם". גם יש להתבונן **שהשכנים של האדם זה לא במקרה, אלא הכל בהשגחה פרטית מהקב"ה**. וצריך להשים לב אם יש להם דבר שיכול לסייע להם, וכן להתפלל להצלחתם.

סיוע בשידוכים - מצווה גדולה וחשובה להציע הצעות של שידוך, ובפרט כשמדובר באדם שמחכה זמן רב לשידוך, וגם ההורים מחכים לראות שנושאים עמהם בעול הקשה, והם שמחים כאשר הם רואים שחושבים עליהם, גם אם בפועל השידוך לא ייצא.

נושא בעול עם החברותא - צריך עבודה רבה להתרגל 'לשמוע' את מה שחבירו רוצה לומר, ולא רק לרצות לומר את מה שהוא רוצה... וכן לשבח אותו על הדברים שאומר.

וכתב ברוח חיים (פ"ו מ"ה) 'נושא בעול עם חבירו - **להראות פנים לסברתו** כמו שמצינו תרגמא רבא אליבא דאביי וכדומה בשי"ס, וחושב שמא הדין עם חבירו. ויש להתרגל בזה, לנסות באמת להבין את סברתו של החבר.

וכן יש להתבונן ולשים לב על האברכים שלומדים עמו בכלל, לתת לכל אחד הרגשה טובה. וכן יש להתרגל להחזיר למקום את הספרים שלומד בהם.

נושא בעול עם האנשים שאינו מכיר

פעמים רבות אפשר לקיים את המצווה החשובה של 'נושא בעול' אף עם אנשים שאינו מכיר.

כגון שרואה אדם שהפסיד את האוטובוס שרצה להספיק, או שרואה אנשים המחכים ב'פקק' תנועה וכד', יתבונן בצערם, ויחשוב בעצמו איך היה הוא מצטער אם זה היה קורה לו, ויתפלל להצלחתם. וכן כשרואה אדם המחכה ל'טרמפי', יתפלל שהקב"ה יסייע לו להגיע מהר למקום שצריך להגיע.

וכן כשרואה אדם שנאבד לו משהו, יתפלל לה' שימצא את מבוקשו. וכן כשרואה עני שמקבץ נדבות, יתפלל לה' שיצליח דרכו, ויהיה לו פרנסה ברווח וכל טוב.

וכן כשרואה מודעה על דירה למכירה או קניה, או שזקוקים לדירה לשבת, יתפלל לה' שימצאו בקלות את מה שצריכים. **וק"ו כשרואה שם של חולה הזקוק לרפואה**. וכן כשמקבל לביתו עלון התרומה, ויש שם סיפורים על אנשים הנמצאים במצוקה, ישתתף בצערם ויבקש עליהם רחמים.

להצטרפות לקבלת העלונים במייל: T089113355@gmail.com.

ניתן לקבל חינוך במייל, את הספר 'דרכי המלאכות - מלאכת בורר', ובו כ"ח סימנים (300 עמודים) מסודרים לפי הסוגיות, ביאור שיטות הראשונים והפוסקים, ודינים העולים למעשה. תועלתו מאד בעיקר ללומדי הסוגיות בעיון. כוללים הלומדים סוגיות אלו, יכולים לקבל את הספר בטלפון 089113355

ואמר איך יערב לי לאכול בשעה שמליון ילדים יהודים הולכים **כעת להתחנך בחינוך של כפירה**. והגר"ש פינקוס זצ"ל כתב (תפארת שמשון פסח) שאדם המגיע לכותל המערבי כדי להתפלל על קרוב משפחה וכד' הזקוק לישועה, **צריך גם להתבונן באנשים הנמצאים סביבו**, שיש להם על הראש בקושי כיפה קטנה, ולבקש אף עליהם רחמים שיחזרו בתשובה שלימה.

במיוחד יש להתבונן בצרתם הגדולה של משפחות רבות, שיש להם ילדים שפירשו מדרך התורה הקדושה, וכן בצרתם של הילדים עצמם (בעוה"ז ובעוה"ב), **ויש להתפלל עליהם מעומק הלב שיחזרו בתשובה שלימה**. ובמיוחד בכל פעם שנתקלים בנער כזה, יתפלל עליו תפילה קצרה שישוב בתשובה.

איך אפשר לקרוא עיתון

הגאון ר' ברוך בער ליבוביץ זצ"ל בימי המאורעות הטרופים היה מבקש לקרוא בעיתון, כדי לדעת מה שקורה בעולם, ואמר 'צריך לשאת בעול ולהצטער בצרת הכללי', והוא היה מצטער עד כדי שהדבר הזיק לבריאותו, עד שהוכרח להפסיק לקרוא את העיתון, ואמר '**איני מבין איך אפשר לקרוא עיתון? ממה נפשך אם לא מתעוררים ומצטערים בצרת הכלל הרי זה אכזריות נוראה**, ואם כן מתעוררים, איך אפשר לשאת כ"כ הרבה צרות!'

נושא בעול עם ההורים - בדרך כלל אחרי שהילדים מתחננים, הם מרגישים יותר עצמאיים ואינם צריכים את ההורים... אבל יש לשים לב שההורים רוצים לשמוע שהם עדיין חשובים להם, ושהילדים דורשים בשלומם, ורוצים לסייע להם, וחשוב להם הדיעה שלהם, **ולכן יש להתבונן איך אפשר לתת להורים את ההרגשה הזו, וכגון להתיעץ איתם על דברים**. וכל אחד לפי מה שמכיר בהורים שלו שישמח אותם. ועי"ז מקיימים גם מצוות כיבוד הורים.

וכן פעמים רבות יש סבא וסבתא וכד', שמחכים שיבקרו אותם או לפחות שיתקשרו אליהם, ויש לראות האיך אפשר לשמחם.

נושא בעול עם הילדים - על ההורים להתבונן לשאת בעול עם הילדים, ולתת להם הרגשה שהם משתתפים בצערם וכן בשמחתם, ולכן כשהילד מספר על דבר שאירע לו, הוא מחכה לראות שהאבא יהיה "איתו" ולא בטלפון וכד'.

נושא בעול עם האשה - בודאי מוטל על האדם תחילה, לשאת בעול עם האשה, ולהתבונן מה הם הצרכים שלה באופן פרטי, וכן מה יכול לסייע בעזרה בבית.

נושא בעול עם השכנים - כשמגיעים שכנים חדשים לבנין, בדרך כלל הם מרגישים לא כ"כ בנוח, **ולכן יש להתבונן ולחשוב איך יכול לסייע להם, ולהשתדל מאוד לתת להם הרגשה טובה**, וכגון לשלוח להם עוגה ומכתב ברכה וכד' ולהציע להם עזרה.

כמו כן צריך שימת לב גם על השכנים הישנים, וכמש"כ ביבמות סב. 'האובה את שכנינו וכו' עליו הכתוב אומר אז תקרא וה'

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' יורים משמחי לב' – אימתי הן
יורים כשיוצאין מפי ישר
מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל פולקוט
תהלים

פרשת אחרי מות - קדושים שנת תשפ"ג לפ"ק (שנה ד') * גליון 136 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

"קדושים תהיו"

מעלות הקדושה

האדם המקודש בקדושתו יתברך

כתוב במסילת ישרים (פרק א') כי האדם השלם הוא "המקודש בקדושתו יתברך", וכפי שאנו אומרים 'אשר קידשנו במצוותיו', וכן בתפילה אומרים 'וקידשתנו במצוותיך', ומבקשים 'קדשנו במצוותיך' לתוספת קדושה, שעל ידי עסק התורה והמצוות מתקדשים בקדושתו של הקב"ה, ועל זה אמרו (יומא לט, א) והתקדשתם והייתם קדושים - אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה, מקדש עצמו מלמטה מקדשים אותו מלמעלה.

וככל שאדם שקוע ומרוכז יותר בלימוד התורה, כך הוא מתקדש יותר בקדושת התורה, כל לימוד שהוא בעמקות ובריכוז המחשבה, כשלומד גמרא רש"י ותוספות, מהרש"א ומהר"ם, רא"ש ונימוקי יוסף, וכל הראשונים והאחרונים, אם הראש שקוע ומונח בזה הרי זה מקרב את הלב לאמונה, זוהי העצה לקבל אהבת ה' ולחיווק האמונה והיראה, על ידי דבקות ושקיעות בתורה.

והנה יש הרבה מעלות במסילת ישרים, זהירות וזריזות וכו', וזהירות עצמה יש הרבה מדרגות ופרטים, וכן בשאר המעלות יש הרבה מדרגות, ומרן המשגיח האור יחזקאל זצ"ל אמר פעם כי אמנם סדר העלייה הוא כמו שאמר רבי פינחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות ואחר כך זריזות וכו', אבל אין צורך להיות מושלם בזהירות כדי להתחיל ולעסוק בזריזות, אלא יש לקיים קצת מכל מדרגה כפי כוחו, קצת זהירות, וקצת זריזות, וכן בכל המעלות, אפשר לקיים קצת מכל מדרגה גם לפני שיש שלמות במדרגות הקודמות לזה.

ואפילו קצת קדושה גם כן שייך, איזה הנהגה של "והתקדשתם והייתם קדושים" וכפי שיבאר הרמב"ן בפרשתנו שייך קדושה גם בדברים פשוטים מאד. לכל אחד יש נשמה קדושה, וכבר הוא קדוש בקדושת הנשמה, רק צריך להוסיף על זה, להתקדש ולהתקדש, יש הרבה מדרגות בקדושה, והדבר שמקדש את האדם ביותר הוא לימוד התורה, ככל שאדם יותר מרותק לתורה ודבוק בתורה הרי הוא מתקדש יותר ומתעלה במדרגות הקדושה.

הפרישות היא הכרח לקדושה

ברישי פרשתנו 'קדושים תהיו' פירש רש"י - פרושים תהיו. כי הפרישות היא הקדושה. והרמב"ן שם כתב שיש "נבל ברשות התורה", שעושה דברים מותרים שאין בהם איסור, והתורה אינה אוסרת אותם, אבל הוא נבל, שמרבה בהנאות גשמיות ובמעשים גשמיים, ואף על פי שהם מותרים, הוא נחשב נבל - לא רק שאינו קדוש, וחסרה לו הקדושה, אלא יותר מזה.

ורבינו יונה בשערי תשובה (אל, כתב כי האדם מתקדש לפי מה שממעט בגשמיות, וזהו אחד מעיקרי התשובה, שבירת התאוה הגשמית, וכתב שם "כי כל זמן שהאדם הולך אחרי התאוה, נמשך אחרי תולדות החומר, וירחק מדרך הנפש המשכלת, ואז יתגבר יצרו עליו", היינו שהתאוה הגשמית מרחקת את האדם מן הקדושה, ומה שיותר גשמיות הרי זה פחות קדושה, ופחות גשמיות זה יותר קדושה. כל זה כמובן חוץ ממה שמוכרח לקיום הגוף, ומה שמוכרח - מוכרח.

ומעשה שהיה באברך צעיר, ששאל את מרן החזון איש זצ"ל, מהו הדבר העיקרי שעליו לדעת בעת, כי קודם הוא היה בחור בישיבה, ששם הכל מסודר, עם סדרי הישיבה, אבל עכשיו הוא כבר אברך, ומה הוא צריך לדעת, מהו העיקר שצריך לדעת?

ואמר לו מרן: "ששולחן גדול משולחנם", כך לשון המשנה בפרקי אבות (ו, ד) אל תתאוה לשולחנם של מלכים, ששולחן גדול משולחנם, וכתרך גדול מכתרם. זהו מה שכן תורה צריך לדעת, שהשולחן שלו יותר גדול משולחן מלכים! ונזכרו בלשון המשנה שני עניינים, "שולחן" ו"כתר", השולחן והכתר של בן תורה הם יותר משל מלכים.

וענין "שולחן" הוא משל להנאות העולם הזה, כמו שולחן שאוכלים עליו, ונהנים מהאוכל, ובא התנא לומר כי העולם הזה של בן תורה הוא יותר מהעולם הזה של אחרים, ואף יותר משולחן מלכים, העולם הזה של מלך הוא לא כמו האשריך בעולם הזה של בן תורה, אלא הרבה פחות, והחיים המאושרים של בן תורה הם יותר מאושרים מחיים של מלך.

ולכן אומר התנא - אל תתאוה לשולחנם של מלכים, כי שולחןך גדול משולחנם, בני תורה יש להם החיים המאושרים ביותר בעולם הזה!

ומלבד זאת, מצינו בחז"ל (סוטה מט, א) שהפליגו בגודל הזכות של מי שעוסק בתורה מתוך הדחק, שיש לו כדי חייו בצמצום, וכל צרכי הגוף הם בדוחק, "יש ליישב בדוחק", אבל כדי חייו, באופן שאינו מזיק לבריאות, רק מתוך הדחק, זוהי מדרגה גדולה וזכות גדולה מאד!

ושמעתי מפי מרן החזון איש זצ"ל שאמר לי פעם על עסק התורה מתוך הדחק "דער אויבערשטער האט דאס ליב" - הקב"ה אוהב שלומים תורה מתוך הדחק, מי שעוסק בתורה מתוך הדחק הוא אוהב על הקב"ה! מלבד הזכות שיש בזה, הוא גם אוהב, אוהב למעלה ומחמד למטה.

הדרך הראויה לנהוג בדרכי הקדושה

והנה המסילת ישרים בפרק א' כתב כי מאחר שכל העתיד של האדם, כל חיי הנצח עם התענוגים הנצחיים, הכל תלוי בהנהגתו בעולם הזה, ממילא "ראוי לו שתהיה כל

'ושפך את דמו וכסהו בעפר'

חיוב עשרה זהובים בחוטרף מצוה

איתא בחולין פז,א מעשה באחד ששחט וקדם חברו וכסה והייבו רבן גמליאל ליתן לו י' זהובים. והעתיק הרמב"ם הל' זו בהל' חובל ומזיק פ"ז ה"ד, ז"ל: וכן מי ששחט חיה או עוף ובא אחר וכסה הדם שלא מדעת השוחט חייב ליתן כמו שיראו הדיינים, ויש מי שהורה שהוא נותן קנס קצוב והוא י' זהובים. עכ"ל, וע' במ"מ שם.

פנייתו רק לבורא יתברך, ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה, אם קטן ואם גדול, אלא להתקרב אליו יתברך ולשבור כל המחיצות המפסיקות בינו לבין קונו", והיינו שיחשוב בכל המעשים שהוא עושה מה התועלת לחיי הנצח.

וזה נקרא קרבת אלקים, לשבור המחיצות המפסיקות בינו לבין קונו, ולהתקדש להיות האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, זו לא מדרגה רחוקה, כל אחד יכול להתקדש! יש מצוה והתקדשתם והייתם קדושים, ואמרו (יבמות א, כ) קדש עצמך במותר לך, ביד האדם להתקדש "בכל מעשה שיעשה" שתהיה כל כוונתו לשם שמים.

אמנם זה לא פשוט, אבל זה שייך. וכך כתב גם הרמב"ם בהלכות דעות (ג,ג) שאדם יכול להיות "עובד ה'" בכל מעשה שהוא עושה, והביא מה שאמרו באבות (ביב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, היינו גם כשעוסק בצרכי גופו, שייך שתהא כוונתו לשם שמים.

וכגון בשעה שהוא אוכל, אמנם הוא רעב ומוכרח לאכול, אבל יחשוב שעבודת ה' מחייבת אותו לאכול, כי הוא כמו חייל בצבא המלך שמוכרח לאכול ולהשיג על בריאותו כדי שיהיה לו כוח לעבודת המלך, ואם אינו אוכל הרי הוא מורד במלכות, כל אחד ואחד הוא חייל של מלך מלכי המלכים הקב"ה, ועבודתו היא עבודת קיום כל המצוות, וצריך לאכול כדי שיהיה בריא ויוכל לקיים תרי"ג מצוות, ואם יחשוב על זה באכילתו, אזי גם האכילה תיחשב לו לעבודת ה'.

ואמנם בדרך הטבע אדם אינו חושב על כך, ואוכל להנאתו, מפני שהתאוה מושכת אותו לזה, אך התאוה הגשמית היא יצר הרע, וצריך להשתדל עד כמה שאפשר למעט בתאוות האכילה, ולהפחית הטעם והמתקנות באכילתו, אמנם אי אפשר לאכול בלי שום טעם כלל, אבל עם פחות טעם עד כמה שאפשר. זה לא קל, ואי אפשר לדרוש מצעירים שיהגו ככה, אבל צריכים לדעת את המציאות הזאת.

וביסוד התשובה לרבינו יונה הביא בשם הראב"ד כי כשאדם אוכל ונהנה מאכילתו ישאר מעט לכבוד שמים, לשבור את התאוה הגשמית, ולהזכיר לעצמו שתאוה זה לא דבר טוב, אמנם אסור שלא לאכול כלל, וצריך להיות בריא כדי שיוכל לעבוד את ה', אבל למעט בתאוה עד כמה שאפשר, ובספק יש לנהוג לחומר לא להיזהר בבריאות הגוף.

עצות ספרי המוסר להתעלות ולהתקדש

זוהי הדרך להתקדש, והעצות לזה הן כמו שכתב במסילת ישרים, שלא להסיח דעת מחיי הנצח, וגם על ידי העצות הפרטיות שנותן המסילת ישרים בכל המעלות, בזהירות ובזריזות, כיצד למנוע קשיים ולהתרגל בעבודת ה', לכל יש עצות על פי חכמת הנפש.

ואפשר אפילו לשנות את הטבע, להתהפך ממידות רעות למידות טובות, כמו שכתב רבי ישראל סלנטר (אור ישראל י"ד) שלימוד המוסר מהפך את הטבע מרע לטוב, אמנם בלי לימוד המוסר לא שייך שישתנה הטבע, וצריכים ללמוד מוסר לידע את הדרכים כיצד לשנות את הטבע ולהתרגל במידות טובות על פי חכמת הנפש שבספרי המוסר, וההרגל נעשה טבע, על ידי הרגל בתורה מקבלים אהבת תורה, ועל ידי הרגל במידות טובות מקבלים מידות טובות, כמו שכתב הרמב"ם בפיה"מ (אבות ד, טו) שאם אדם עושה פעולות רבות של צדק מתוך אהבת חסד הוא מרגיל את עצמו בזה לאהבת חסד.

וכנה יש עוד עצות רבות המבוארות בכל ספרי המוסר, ובפרקי אבות, ולכולן יש מקורות בפסוקים, רק צריכים לעסוק בזה, בסדר המוסר הקבוע בישיבה, יחד עם תפילה... זהו החיווק הטוב ביותר שיכול להיות, ואשרי הזוכה והמוזכה!

והנה בגמ' דנו אם י' זהובים אלו הן שכר מצוה או שכר ברכה, ונ"מ אי חייב לשלם על כל ברכה וברכה, כגון בהמ"ז, אכן הרמב"ם השמיט נדון זה.

ולכאורה מאחר שפסק שהתשלום הוא לפי ראות עיני הדיינים, אין נ"מ בין ברכה אחת לב' ברכות, אך צ"ע א"כ דהא איבעי' להדיא בגמ' אי שכר מצוה או שכר ברכה.

עוד קשה שהרמב"ם השמיט שמשלמים על בהמ"ז, והנה אח"כ כתב הרמב"ם עוד, שיש שהורו שכל המנוע מבעלים לקיים מצוה משלם י' זהובים, משמע שמחלוקת היא

כעבד ישאף צל

בשבועות אלו של ספירת העומר נביא בס"ד מאמרים ממרן שליט"א בדרכי ההכשר לתורה וקנייניה. מדור 'בעקבי הצאן' יחודש אי"ה לאחר חג השבועות.

ואהבת לרעך כמוך'

אהבת הבריות - הכנה לתורה

אחת מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, היא מעלת 'אוהב את הבריות'. ובאמת אהבת הבריות היא מצוה, כמו שכתוב 'ואהבת לרעך כמוך', אך היא גם מקנייני התורה.

נמצא שיש שתי סיבות לחיוב אהבת הבריות, ראשית מפני שזו מצות עשה, ואהבת לרעך כמוך, אך בנוסף זה גם גורם להצלחה בתורה, וזוהי סיבה נוספת לחיוב אהבת הבריות, מצד הלכות תלמוד תורה!

ואמנם המציאות היא שלא לכל אחד יש את הטבע הזה, הכרתי אחד שלא היה לו כלל אהבת הבריות, והיה חושב רק על עצמו... בדרך כלל הטבע הוא שיש לאדם אהבה ואוהב את אחרים, אבל אצלו לא היה כלל הטבע הזה, ונולד בלי אהבת הבריות. מכל מקום המצוה היא ואהבת לרעך כמוך - לשנות את הטבע, ויש דרכים לזה.

ובאמת אפילו אדם שהוא בעל מידות טובות בטבעו, אבל שיהיה אהבת הבריות 'כמוך' בשלמות זו מדרגה גדולה, וידוע מבעלי מוסר שאמרו כי להצטער בצערו של חברו זה דבר לא קשה כל כך, אבל לשמוח בשמחת חברו, זו מדרגה גדולה מאד!

ואמנם גם להצטער בצערו של חברו, שיהיה הצער 'כמוך', זוהי גם כן מדרגה גדולה ולא פשוטה, ולהצטער על הקושי של השני כאילו זה הקושי שלי - כמוך ממש - זו מדרגה גדולה מאד, וכל שכן לשמוח בשמחת חברו שזה בודאי קשה מאד, אך זהו החיוב - ואהבת לרעך כמוך! להצטער וגם לשמוח 'כמוך', ועל זה אמר רבי עקיבא (ירושלמי נדרים ט, ד) זה כלל גדול בתורה.

ובאמת הרי אמרו בגמרא (יבמות סב, ב) שרבי עקיבא היו לו עשרים וארבעה אלף תלמידים וכולם מתו בין פסח לעצרת, וחטאם היה מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, ובמדרש אמרו (ב"ר סא, ג) שהיתה עיניהם צרה אלו באלו, וצריך ביאור מדוע זה חטא חמור כל כך, עד כדי כך שנתחייבו מיתה בידי שמים על זה.

והטעם פשוט, מפני שזו סתירה לתורה, וכפי שאמר רבי עקיבא 'זה כלל גדול - בתורה' וכן אמרו באבות פרק ששי שזה מהדברים שהתורה נקנית בהם 'אוהב את הבריות', וצריך שתהיה אהבת הבריות כמוך, ואם חסר ה'כמוך' חסר הצלחה בתורה, ואם כן החטא בזה הוא לא רק חסרון קיום מצות עשה, שהיא גם כן מצות עשה חמורה, אלא זה גם חסרון בתורה, נמצא שאין זה סתם חטא של חסרון מדרגה שיש משהו צרות עין, אלא זהו חטא של ביטול תורה.

ואמנם ודאי שגם על ביטול תורה זוהי מדרגה שנענשו כל כך, ורק תלמידי רבי עקיבא נענשו כן לפי גודל מדרגתם, כמו שאמרו חז"ל (יבמות קא, ב) שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, וכי יש מיתה בידי שמים על ביטול תורה? ואף שאמרו (אבות פ"ג) המפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, וכן המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה וכו' והשוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, ואם כן יש מיתה בידי שמים על זה, אבל סתם אנשים פשוטים לא מדקדקים עמם כל כך, ואילו תלמידי רבי עקיבא מפני גודל מדרגתם זה נחשב לחטא יותר חמור אצלם, ולכן נענשו כל כך, כי הם היו חסידים גדולים ובעלי מדרגה, שהקב"ה מדקדק עמם כחוט השערה.

ויתכן שזה הביאור במה שאמר רבי עקיבא ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, ויתכן כי זהו מפני שראה שתלמידיו נענשו, והבין שזו הסיבה, שהיה משהו חסרון שלמות באהבת הבריות, וכפי שמפורש במדרש שם שאחר כך הוא אמר לתלמידיו האחרונים: בני, הראשונים לא מתו אלא מפני שהייתה עיניהם צרה אלו לאלו, תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם. ולכן עמד רבי עקיבא וחיוכם כי ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה - שבלא זה חסר בתורה, וכמו שאמרו באבות כי אהבו את הבריות הוא מקנייני התורה.

אם כן יש לנו עבודה גדולה מאד, להיות בשלמות באהבת הבריות, ואין זה פשוט, שאהבת הבריות תהיה בשלמות כמוך וכמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"א שצריך להיות כמוך ממש, כמוך באהבת הבריות, כמוך בצער וגם בשמחה, כמוך ממש, זו מדרגה שאינה פשוטה, וכן שאר הדברים שהזכרנו: בענוה ומתרחק מן הכבוד, הם מדרגות התליות בלב, והם חיובים מצד עצמם וגם חיובים מצד הלכות תלמוד תורה, שרק כך זוכים להצלחה בתורה, וצריכים סייעתא דשמיא לכל המדרגות האלו.

*

והנה באבות נזכר קודם 'אוהב את המקום', ואחר כך 'אוהב את הבריות'. והטעם בזה נראה, משום שאהבת המקום זה לא כל כך קשה, כי מי שהוא בעל אמונה מבין ורואה את כל ההשגחה וחסדי שמים עליו, וממילא הוא מבין שהוא חייב לעשות רצון ה', ואוהב את המקום ומשמח את המקום.

אבל לאהוב את הבריות יותר קשה, ואף שבטבע האדם יש אהבת הבריות, שהרי זו המצוה 'ואהבת לרעך כמוך' ובהכרח שכל הטבע שיכולים לקיים את המצוה, אבל יש גם חשבונות ויצר הרע נגד זה, כי הרבה פעמים יש טענות ושנאה על חברו, ואמנם זוהי שנאת חנם ללא סיבה מוצדקת, אבל רק השכל מבין זאת, והלב נמשך אחר המידות הרעות.

וגם, כי הרי חברו לא עשה לו שום טובה, ולא קיבל ממנו כלום שיהיה חייב בהכרת הטוב אליו, ואהבת הבריות היא חיוב גם בלא שתהא סיבה מיוחדת לאהוב אותו.

ולכן הזכיר התנא קודם אוהב את המקום ואחר כך אוהב את הבריות, כי אהבת הבריות זה מדרגה יותר גדולה, שיותר קשה להגיע לזה.

(הערות וביאורים עמ"ס סנהדרין)

[א.ה. עי' מנ"ח להלן (מ' רפג) דאף מערה בעצמו י"ד בו מצד איסור ביאה ממש ולא רק משום מעשה האסור, ע"ש שר"ל דיאסר באנדרוגיניוס משום אחותו, ולדברי מרן שליט"א אין לדון כלל בכל כה"ג, דהערה דזכור וכל כדו' חשיבי שלא בדרך ביאה ואין בהן אלא מעשה איסור בעלמא].

וי"א שדוקא בשור ונטיעות וכיסוי הדם, שהזכרו בגמ', בהן צריך לשלם ולא בשאר מצוות, וקשה דא"כ היה לו להרמב"ם לפרט אף ברהמ"ז, שמבו' בגמ' שהחוטף צריך לשלם וכנ"ל, והרמב"ם לא הזכירה, וצ"ע.

(הערות וביאורים עמ"ס חולין סי' ל"ג)

'איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו כו'

לאו דלא תקרבו בזכור ובהמה

במנ"ח (מ' קפח) כתב דלאו זה של 'לא תקרבו' עובר גם הבא על הזכור ועל הבהמה.

ואינו נראה, דלא שייך לא תקרבו אלא היכא ששניהם אסורים זה בזה, אבל בזכור ובהמה אין האיסור אלא בעצם המעשה, וראי' לזה מסנהדרין נה, דלמ"ד משמש מת חייב גם המערה בעצמו חייב, ע"ש.

'והתקדשתם והייתם קדושים וגו' אני ה' מקדשכם'

סייעתא דשמיא מיוחדת להתקדש

אמרו חז"ל (יומא לט, א) 'והתקדשתם והייתם קדושים' - אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה, מלמטה מקדשים אותו מלמעלה. תשתדלו להיות קדושים ואתן לכם סייעתא דשמיא לזה, כי זוהי טובתכם, הטובה הנצחית...

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMEGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת אחרי קדושים תשפ"ג

ולפי זה יש לבאר דבתחילה דמיירי מהעונש מיתה, אמר הכתוב לשון קשה, משום חומר עונש מיתה, אולם האמירה השנית שהיא מיירי רק מהאזהרה, נאמר בלשון רכה.

ונתן את הקטרת על האש לפני ה' וכסה ענן הקטרת את הכפרת וגו'. (ט"ז, י"ג). כמשנה ביומא דף נ"ב ע"ב תנן דהכהן גדול לא יצא מבית קדשי הקדשים רק אחר שנתמלא הבית כולו עשן. ובחידושי מרן רי"ז הלוי כתב דדין זה נלמד מהכתוב כאן וכסה ענן הקטורת את הכפרת אשר על העדות.

ועוד כתב שם בחידושי מרן רי"ז הלוי דדין זה הוא דין מיוחד בקטורת דיוה"כ שקיום מצות הקטורת הוא במה שכל הבית מתמלא עשן ובזה מתקיים הדין 'וכסה', ובזה חלוק משאר הקטורות דכל השנה שבהם המצוה מתקיימת בנתינתן על האש ומשעת נתינה על האשים כבר נתקיימה מצותה לגמרי, ולכן יכול הכהן לצאת מיד, אבל בקטורת של יוה"כ שנאמר בו דין בקיום המצוה שהוא נגמר ונשלם רק כשכל הבית נתמלא, אין הכה"ג יכול לצאת עד גמר המצוה עכ"ד.

ונראה לבאר הענין שנאמר דין וכסה בקטורת דיוה"כ ואין נשלם ונגמר קיומה עד שכל הבית מתמלא עשן, דהנה במדרש (מדר"ר שיר השירים פ"א ס"א) איתא וכסה ענן הקטורת, הכסוי הזה אין אנו יודעין מהו, עד שבא דוד ופרשו נשאת עון עמך כיסית וגו'. ובמדרש תנחומא (תצוה ט"ז) איתא, וכסה ענן הקטורת, מהו וכסה לשון מחילה הוא כענין שנאמר כיסית כל הטאתם סלה. ומבואר מדברי המדרשים שהענין בזה הוא שש"י הקטורת מתכסים עונותיהם של ישראל, והקטורת מכסה על העונות.

ולפי זה יש לבאר שלכן נאמר הדין וכסה שהוא דין מיוחד שלא נשלם ולא נגמר קיום מצות הקטורת עד שיתמלא הבית כולו עשן, דכיון דהקטורת באה לכפר ולכסות על העונות, על כן מעיקר קיום ההקטרה הוא שנעשה כסוי ומכסה בזה על העונות.

ויש לומר שענין זה נכלל בכתוב במשלי 'על כל פשעים תכסה אהבה', דהנה הקטורת הוא הקרבן החביב יותר מכל הקרבנות, כמש"כ רש"י בפר' קורח, וא"כ י"ל דנכלל בזה שהקטורת של יוה"כ מכסה על כל הפשעים.

ויש להוסיף עוד בביאור הדבר שבית קדשי הקדשים הוא מקום הכיסוי של החטאים, על פי מה שכתוב בנפש החיים שהחטאים פוגמים בכל העולמות העליונים, ועל כן בית קדשי הקדשים שהוא מקום כסא הכבוד כמבואר במדרש בכ"ד, הוא המקום שבו נמצא פגם החטאים,

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני ה' וימותו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת וגו'. (ט"ז, א' ב'). הנה הכתוב מתחיל וידבר ה' אל משה וגו', ואינו מפרש מה נאמר בזה, וחוזר ואומר, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך וגו', וצריך ביאור מהו הכפילות שכפל הכתוב בפתיחת הפרשה שה' דיבר אל משה, ושוב חוזר, שה' אמר אל משה, ומפני מה כפל הכתוב את עצם ענין הדיבור של ה' אל משה.

עוד צריך לבאר דבתחילה כתוב לשון דיבור, ולכסוף כתוב לשון אמירה, וברש"י בפר' בהעלותך (פרק י"ב, פ"א) הביא הא דאיתא בספרי, דאין דיבור בכל מקום אלא לשון קשה, ואין אמירה בכל מקום אלא לשון תחנונים, וא"כ צ"ב מאי טעמא פתח בלשון דיבור שהוא לשון קשה, וסיים בלשון אמירה שהוא לשון רכה.

ונראה לבאר בזה, על פי דברי הגמ' ביומא דף נ"ג ע"א, תניא רבי אלעזר אומר, ולא ימות, עונש, כי בענן אראה, אזהרה, יכול יהיו שניהם אמורין קודם מיתת בני אהרן, ת"ל, אחרי מות שני בני אהרן, יכול יהיו שניהם אמורים אחר מיתת שני בני אהרן, ת"ל, כי בענן אראה על הכפורת, הא כיצד, אזהרה קודם מיתה, ועונש אחר מיתה, מאי תלמודא, אמר רבא אמר קרא כי בענן אראה ועדיין לא נראה, ואלא מאי טעמא איעונש, וכו' על שהורו הלכה בפני משה רבן.

ומבואר בדברי הגמ', דהאזהרה על כניסה לקודש הקדשים נאמרה קודם מיתת בני אהרן, והעונש מיתה ע"ז, נאמר לאחר מיתת בני אהרן. ונמצא דהך קרא ד'אל יבא בכל עת אל הקודש וגו' ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת', דבזה נאמר גם האזהרה וגם העונש, לא נאמר באותו זמן, אלא נאמר בשתי זמנים חלוקים, דהחלק של ואל יבא בכל עת אל הקודש, שזהו האזהרה, זה נאמר קודם מיתת שני בני אהרן, והחלק של ולא ימות, שזהו העונש, זה נאמר לאחר מיתת שני בני אהרן.

ולפי זה יש לפרש, דמשום שנאמרו בשתי אמירות נפרדות, לכן נכפל כאן פתיחת הפרשה, דהייתה אמירה על האזהרה, והייתה אמירה נפרדת על העונש, ולכן כפל הכתוב את ענין האמירה.

ולפי זה יש לפרש גם דמשו"ה פתח הכתוב בלשון דיבור וסיים בלשון אמירה, דהרישא ד'ידבר ה' אל משה', שהוא לשון דיבור, זה הרי מיירי ממה שאמר אחר מיתת שני בני אהרן, כמו שכתוב בפסוק להדיא שהיה זה אחרי מות שני בני אהרן, וא"כ זה איירי מהעונש מיתה, שזה נאמר אחר מיתת שני בני אהרן, וכמשנ"ת מדברי הגמ' ביומא, ולפי"ז האמירה שכתובה בסיפא ד'ויאמר ה' אל משה', זה איירי רק מהאזהרה.

ועל כן הוא המקום שבו צריך לכסות החטאים.

ובזה יש לבאר בהא דתנן ביומא שם שאחר שנתמלא כל הבית כולו עשן יצא ובא לו דרך בית כניסתו ומתפלל תפילה קצרה בבית החיצון, ולכאורה הרי יכול היה להתפלל מיד אחר נתינת הקטורת בעודו ממתין בבית קדשי הקדשים ולמה המתין מלהתפלל עד שימלא הבית עשן. אכן להמבואר שגמר קיום ההקטרה הוא רק כשמתמלא הבית עשן, א"כ רק אז הוא זמן הריצוי שהוא בעת גמר קיום ההקטרה, ובעת שנתכסו ונתכפרו עונותיהן של ישראל, על כן רק אז הוא הזמן להתפלל, ולכן המתין מלהתפלל עד שנתמלא הבית כולו עשן.

לא תגנובו. (י"ט, י"א). וכתב רש"י, אזהרה לגנוב ממונן, אבל לא תגנוב שבעשרת הדברות, אזהרה לגנוב נפשות וכו'. יש לומר דלכך בגנוב ממונן נכתב האיסור בלשון רבים, משא"כ באיסור גניבת נפשות, עפ"ד הגמ' בב"ב דף קס"ה ע"א דרוכס בגזל, ולכן איסור זה נכתב בלשון רבים.

ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה'. (י"ט, כ"ד). צריך לבאר מה בא לרבות באומרו כל פריו, וכל לרבווי מאי. ויש לומר דהנה דיני קודש זה של שנה רביעי ילפינן ממעשר שני, וכמו שהביא כאן רש"י דברי התו"כ, וא"כ יש לומר דאתא לאפוקי דלא נימא דדין שנה רביעית הוא דין מעשר והוא חל רק בעשירית הפירות כמו מעשר שני, וע"כ הוסיף הכתוב דבשנה הרביעית כל פריו קודש, ולא רק מעשר מהפירות.

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלוקיך וגו'. (י"ט, ל"ב). וברש"י הביא דברי הגמ' בקידושין דלכך נאמר ויראת מאלוקיך שהרי דבר זה מסור ללב של עושהו שאין מכיר בו אלא הוא. ויש לומר בזה עוד, דהנה בקידושין דף נ"ז ע"א איתא שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע

לאת ה' אלוקיך תירא פירש, עד שבא רבי עקיבא ולימד את ה' אלוקיך תירא לרבות תלמידי חכמים. וכתב שם רש"י בטעמיה דשמעון העמסוני שהיה ירא לרבות שום דבר להשוותו למורא המקום. ובטעמיה דרבי עקיבא דמרבח מורא תלמידי חכמים כתב במהרש"א בב"ק (דף מ"א ע"ב) דר"ע סובר דאין זה משהו מורא ת"ח למורא מקום, דהמורא מת"ח הוא מורא המקום כי מתוך שהוא ירא מה' הוא נשמע להם לקבל עליו יראת ה' ומצותיו. ולפי זה יש לפרש הא דסיים הכתוב ויראת מאלוקיך, לומר כי הכיבוד והיראה לזקן ותלמיד חכם הוא ענין אחד עם כבודו ויראתו של מקום.

ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרוגו. (כ', ט"ו). הא דאצל האישי נקט לשון מיתה, ואצל הבהמה נקט לשון הריגה, יש לבאר, דהנה חלוק חיוב מיתה של האיש, מהחיוב מיתה של הבהמה, דהאיש מיתתו הוא דין עונש על חטא, אבל הבהמה חיוב מיתתה, אינו בתורת עונש על חטא, אלא רק משום תקלה וקלון, כמבואר במושגה בסנהדרין דף נ"ד ע"א, וא"כ אין זה אלא דין הריגה בעלמא, ולא חיוב מיתה הבא בעונש על חטא. ולפי"ז יש לבאר, דלכך אצל האישי דהדין מיתה שלו הוא מכלל חייבי מיתות, נקט לשון מיתה, אבל הבהמה שדין מיתתה אינו אלא דין הריגה בעלמא, לכן נקט לשון הריגה.

ואיש אשר יקח את אשת אחיו וגו' ערירים יהיו (כ' כ"א). יש לבאר הא דנכתב עונש דערירים יהיו בערוה זו דאשת אחיו, אע"פ שהיא נוהגת בכל העריות, ועיין תוס' יבמות דף ב' ע"א ד"ה אשת אחיו, דהנה באמת הרי במקום יבום הותר לו ליקח את אשת אחיו, והטעם הוא להקים זרע לאחיו, ויש לומר דלכך נקט הכתוב דבזוקה אשת אחיו שלא במקום יבום ככה"ג לא יהיה לו זרע אלא אדרבה ערירים יהיו ולאפוקי מזוקה אשת אחיו במקום מצוה.

יתרון עמל התורה

מתוך דברים במעמד הסיומים בבית המדרש דקהילת 'שומרי שבת' ב"ב - ניסן תשפ"ג

שלמה המלך בקהלת אומר 'הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל', מה זה הבל, הבל זה דבר שעל פניו נראה שיש בו ממשות, אבל כשממששים בו נוכחים לדעת שאין בו ממש, הוא רק נראה כדבר שיש בו ממש, וזהו כל העולם על כל מה שיש בו, ועל כל מה שנעשה בו, כל הבריאה כולה מקצה המזרח ועד קצה המערב ומקצה הצפון ועד לקצה הדרום מבריאת העולם ועד סוף העולם כל מה שעשו ופעלו ורכשו וקנו ובנו והרשו והקימו כל אנשי העולם כולם, לכאורה היה נראה כי יש בזה איזה ממשות, יש בו איזה תוכן כלשהו, אבל הכתוב מלמד אותנו שאין בו ממש, אין בו כלום, הכל הוא הבל, הבל הבלים, זה רק נראה לכאורה שיש בו איזה ממשות, אבל כשמסתובגנים וממששים את תוכנו, נוכחים לדעת כי אין בו ממש.

חז"ל אומרים שמוזכר בפסוק שבעה פעמים הבל, לומר לך כי גם מידת ההבל שיש בו אינו הבל של קדירה, אלא הבל היוצא משבעה קדירות המונחות זו על גבי זו, וההבל היוצא מן הקדירה השביעית, זהו מידת ההבל שיש במעשי העולם, למדנו שגם הבל אינו, אלא רק כלשהו של הבל, הבל קלוש, הבל קל, כמו אותו ההבל היוצא מהקדירה השביעית. רש"י אומר 'קהלת קורא תגר ואומר על כל יצירת שבעת ימי בראשית שהכל הבל של הבלים הוא'. ואם כן צריך ביאור מה התשובה על זה. אכן באמת היתרון על זה נאמר מיד בתחילת בריאת העולם, מה שמביא רש"י בתחילת פרשת בראשית, שהבריאה נבראה בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית. כי הן אמנם שהבריאה מצד עצמה אין בה ממש, אבל היא נבראה לצורך ישראל שיעסקו בתורה, אתם בני הישיבות הק' עמלי התורה, שגם בימי בין הזמנים שקדחתם על תלמודכם, בני ציון היקרים המסלואים בפז שבתלמודכם החזקתם את עמוד התורה, והכל בהתנדבות, בלא שום חיוב מצד הסדרים, לא נתתם הפסק למשנתכם, אתם היתרון, בכך יש ממש, אתם התכלית של הבריאה, אתם התכלית של כל כלל ישראל אתם התקוה של הבריאה, בשבילכם נברא העולם, אתם הראשית שבשבילו נברא העולם.

קדושים תהיו ♦ ואהבת לרעך כמוך ♦ ואל יבוא בכל עת ♦ ועוד

או לא, והתשובה תהיה, תלוי, אם זה בחור משיעור א' עשה לו טובה אז הוא יכיר לו טובה, ואם זה בחור משיעור ב' אז הוא יהיה כפוי טובה. אין כזה דבר, מי שיש לו תכונה שהוא כפוי טובה לחצק'ל ולשמר'ל אז הוא יהיה גם כפוי טובה לגעצ'ל וליענק'ל. והוא גם יהיה כפוי טובה להקב"ה, זה לא נעצר באמצע. במידות אין 'פלגינן'.

אמר לי אחד שאבא שלו היה מגדולי התלמידים של המשגיח ר' חצק'ל, והוא אמר לי שזכינו לכוון לדברי המשגיח ר' חצק'ל שהוא אמר את זה שבמידות אין לחלק, אי אפשר להיות 'חפץ חיים' בין אדם למקום בלי להיות 'חפץ חיים' בין אדם לחברו. כזו אהבת ה', כזו אמונה חושית, לקבל הכל באהבה, זה מתחיל במידות של בין אדם לחברו. זו הקדמה ראשונה.

אנוכית שורש המידות הרעות, והפכה שורש המידות הטובות

הקדמה שניה, יש שורש אחד לכל המידות הטובות וההיפך של זה הוא השורש של כל המידות הרעות. מידה אחת שזה השורש של הכל, אתם יודעים איזה מידה? יש אדם שהוא אנוכי, בעברית אומרים אגוצנטרי, הוא רואה רק את עצמו תמיד. ויש אדם שמסוגל לצאת מעצמו והוא רואה את השני, חושב על השני, רגיש לשני. מי שרואה רק את עצמו זה השורש של כל המידות הרעות, מי שחושב על השני, יוצא מעצמו, רגיש לשני, חי את השני, זה השורש של כל המידות הטובות. והשורש הזה זה הן בין אדם לחברו והן בין אדם למקום.

מי שרגיל לראות רק את עצמו, כשיש התנגשות בין מה שמתחשק לו לטובת השני הוא תמיד יחשוב רק על עצמו. הוא מגיע לחדר אוכל, לא מענין אותו שלשני יהיה אוכל, מענין אותו רק הארוחה שלו. הוא כבר אוחר במנה השניה והוא לא קיבל מנה ראשונה, זה לא מענין אותו. ואותו דבר כשתהיה התנגשות בין היצרים שלו והמידות שלו למה שהקב"ה מצוה, תמיד החשק שלו ינצח. ואילו מי שיוצא מעצמו ויש לו מקום לשני, יש לו גם מקום להקב"ה. על פי שתי הקדמות האלו מיושב כל מה ששאלנו, ואהבת לרעך כמוך - תרגיש את השני כמו שאתה מרגיש את עצמך, זה כלל גדול בתורה - זה סולם העלייה גם לא רק למצוות של בין אדם לחברו אלא גם בין אדם למקום.

אותו גוי שביקש מהלל הזקן למדני כל התורה כולה על רגל אחת, אמר לו הלל דעלך סני לחברך לא תעביד - מה ששנוי

ואהבת לרעך כמוך כלל גדול בתורה גם בין אדם למקום בעזר ה' נתחיל משהו עם פרשת קדושים. חז"ל אומרים (ספרא ד יב, ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד) "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט יח) רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה. זה כלל גדול בתורה - זה כולל את כל התורה כולה. ולכאורה קשה הרי זה כולל רק את המצוות של בין אדם לחברו ומה עם המצוות של בן אדם למקום? אותו קושיה יש להקשות על הגמרא בשבת (לא). באותו גוי שבא להלל הזקן ואמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה על רגל אחת, ואמר לו הלל מה דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא זיל גמיר. אם יהיה לך את המידה הזאת 'מה ששנוי עליך לא תעשה לחברך' אז יש לך את השורש של המידות, ואת השאר תלמד אחר כך.

וצריך להבין, יש לנו ארבע חלקי שו"ע: אורח חיים, יורה דעה, חושן משפט ואבן העזר. זה שייך לחושן משפט. ואידך זיל גמור: גזל, ריבית, הונאה, עושק שכר שכיר, השבת אבידה. אבל איך זה קשור ליורה דעה? למאכלות אסורות? נבלות, טריפות, שחיטה, בשר בחלב? איך זה קשור להלכות שבת החמורות? הלכות תפילין, ציצית? הוא ביקש למדני כל התורה כולה, מה זה קשור ל'דעלך סני לחברך לא תעביד'?

במידות אין 'פלגינן'

רבנותי, התשובה על פי שתי הקדמות. הקדמה ראשונה: יש קשר בין 'בין אדם לחברו' ל'בין אדם למקום'. זאת אומרת ככה, במעשים יכול להיות פיצול, יכול להיות אחד שבבין אדם לחברו הוא יהיה מאוד נחמד לשני, עושה הרבה חסדים ובין אדם למקום הוא מזלזל במצוות או שהוא לגמרי פורק עול. ויש גם אנשים להיפך, בבין אדם למקום איזה מצוות, איזה אתרוגים, כמה שהוא משקיע במצוות. כל זה בבין אדם למקום, ואילו בין אדם לחברו אי אפשר לעמוד בד' אמות שלו. יש כאלה.

במעשים יכול להיות הפיצול הזה, פלגינן. אבל במידות אין פיצול. לא שייך להגיע למעלות העליונות של בין אדם למקום, אהבת ה', יראת ה', אמונה, ביטחון, לקבל הכל באהבה, אם אין את המעלות העליונות של בין אדם לחברו. זה לא הולך, אי אפשר לפצל את זה.

והדברים מפורשים בדברי חז"ל הקדושים 1: כל הכופר בטובתו של חברו סופו כופר בטובתו של מקום. למה? כי במידות לא שייך פיצול. אם ישאלו אחד האם יש לו מידה של הכרת הטוב

1 ראו כע"ז מדרש הגדול שמות ח, משנת ר"א ז' וש"ר א'.

עליך לא תעשה לשני. מי שלא רואה את השני ממטר הוא גם לא רואה את הקב"ה ממטר. אם תחשוב על השני, תהיה רגיש לשני, זה מפתח לא רק לחושן משפט, אלא גם ליורה דעה, גם להלכות שבת, לכל התורה כולה. את היסוד הזה צריך לדעת, לצאת מהאנוכיות.

עבודת האדם להרחיב את ה'אני' שלו גם לאחר

מענין לענין באותו ענין, יש בענין הזה של קדושים תהיו דברים נפלאים שהרבה הגדול ר' שמעון אומר בהקדמה לשערי יושר. הוא מחדש שזה הפשט בדרשת חז"ל (ויק"ר כד ט) קדושים תהיו יכול כמוני, אני לא הולך עם החידוש הזה, אבל אני מדבר על עצם היסוד שהוא אומר. יסוד שכדאי לדעת אותו, וזה מענין לענין באותו ענין שדיברנו.

יש כאלה שחושבים שהעבודה של האדם זה בעצם ללכת נגד הרצונות שלו, נגד עצמו, להילחם בעצמו. אומר ר' שמעון זו טעות גדולה, העבודה של אדם זה לא לצאת מעצמו, הקב"ה ברא באדם 'אהבת עצמו', בן אדם צריך לאהוב את עצמו. העבודה של האדם היא להרחיב את ההנאה של עצמו בהנאה של אחרים, שזו תהיה ההנאה העצמית שלו.

ניתן לזה דוגמה מהחיים, וזה יסוד גדול מה העבודה שלנו, הן בין אדם לחברו והן בין אדם למקום. יש תקופת צנע, רעב, אין אוכל, ויש שתי שכנות שלכל אחת יש כוס חלב בבית ותינוק בבית, הראשונה מעדיפה לתת את הכוס חלב לתינוק, השניה מעדיפה לקחת את הכוס חלב לעצמה. נו, מי יותר ערכית? מי יותר שפלה? ברור שזאת שנותנת לתינוק היא יותר ערכית. למעשה, כשנתעמק נראה ששתי הנשים האלה בחרו למצוץ מהכוס חלב הזאת מקסימום עולם הזה, מקסימום הנאה. זאת שלקחה את זה לעצמה כי היא רוצה להנות מהכוס חלב, זאת שנתנה את זה לתינוק שלה אתם יודעים למה היא נתנה? הסיפוק וההנאה שיש לה שהתינוק שלה שותה חלב הוא הרבה יותר גדול מהסיפוק וההנאה שיש לה כשהכוס חלב גולש לתוך הגרון שלה. אז בעצם שתיהן אוהבות את עצמן, שתיהן רוצות למצוץ מהכוס חלב מקסימום הנאה, אבל השאלה מה ההנאה שלך.

ויש שכנה שלישיית שלה אין תינוק בבית אבל היא לוקחת את הכוס חלב הזה ונותנת את זה לתינוק של השכן, היא בדרגה יותר גבוהה. אבל שוב אותו דבר, למה היא עושה את זה? אם היה לה יותר הנאה כשהחלב גולש לגרון שלה מאשר לתינוק היא היתה לוקחת לעצמה. אלא שההנאה שיש לה כשהתינוק של השכן שותה את החלב גדולה יותר מההנאה שיש לה אם היא תשתה את החלב בעצמה. אומר ר' שמעון, זו העבודה שלנו, והוא אומר שזה הפשט בדרשת חז"ל קדושים תהיו יכול כמוני.

לא מבקשים מהאדם להתאכזר אל עצמו, להיות רע לעצמו. מבקשים מאדם תצא מעצמך, תרחיב את ה'אני' שלך. אתה מאוד אוהב את עצמך? 'ואהבת לרעך כמוך' שההנאה של השני תהיה ההנאה שלך, שלתת להקב"ה זו יהיה ההנאה שלך.

אתם יודעים שדוד המלך היה בעל תאוה עצום? הוא לא נלחם בתאוה הזאת. אדוננו דוד משיח ה' אומר (תהילים סג ו) "כמו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי", כשהוא אומר רננות להקב"ה הוא מרגיש שהוא אוכל את הארוחה הכי

דשנה שבעולם. היתה לו תאוה. "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי" (שם סג ב) "כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלוקים" (שם מב ב). כשהוא היה אומר "נפשי איזיתך בלילה" (ישעיה כו ט) היתה לו תאוה עצומה לדבקות, ומעולם הוא לא הצליח להתגבר על התאוה הזאת, אף פעם. אנחנו בעלי תאוה ודוד בעל תאוה. השאלה מה התאוה שלך? זה הכל. תלך אחרי התאוות אבל שזו תהיה התאוה שלך. זו העבודה של האדם. הן בין אדם לחברו הן בין אדם למקום, ליהנות.

החפץ חיים ור' אהרן לייב היו מדושי עונג מלקיים מצוות ה'

הזכרנו פעם, שביקשו מהרב זילברמן שהיה מסתובב אצל החפץ חיים, והיה בן בית אצל החפץ חיים, לספר מופתים על החפץ חיים. והוא אמר: מופתים לא חסר לי אבל המופת הכי גדול שאני יכול להגיד הוא שאנשים התפלאו על האריכות ימים של החפץ חיים, שמקובל שהוא היה בן 69 כשהוא נפטר, והחזון איש אמר שהוא היה 01 שנים יותר, ובמשפחה אומרים שעוד יותר מ10 שנים. בכל אופן היתה לו אריכות ימים מופלגת, והוא היה בריא. התמונה שהתפרסמה לאחרונה שרואים אותו בכנסייה הגדולה שהוא נמרץ, לפי הגירסה הרשמית הוא היה אז בן 58, ולפי החזון איש, לפי שיעור חזון איש, הוא היה בן 59. נמרץ, מלא חיות.

אמר הרב זילברמן, אנשים התפלאו על האריכות ימים של החפץ חיים, ולדידי אם החפץ חיים היה חי מאתיים שנה זה לא היה מופת. הוא אומר, לא ראיתי בחיים אדם מדושן עונג כמו החפץ חיים. מדושן עונג. הוא כל כך נהנה מלהיטיב לשני, הוא כל כך נהנה מלקיים מצות ה', מדושן עונג.

הוא סיפר, שהחפץ חיים פעם התעלף במקווה, ולמרות שתמיד הוא היה חוזר ברגל, היו צריכים להביא בעל עגלה שיקח אותו. אחרי זה הוא מאוד שמח, שאלו אותו למה הוא שמח? הוא אמר הרווחתי היום מצוות 'ביומו תיתן שכרו' לבעל העגלה, הרווחתי 'ביומו תיתן שכרו', כל יום שישני אין לי את זה.

ראינו את ר' אהרון לייב, כמה עולם הזה היה לו? איזה אוכל? הדייסה העלובה שלו. מה היה לו? איזה מקרר, איזו מיטה. והוא היה האדם הכי שמח בתבל. היתה לו הנאה מלעשות להקב"ה, הנאה מלהיטיב לשני.

השמחה בשמחת השני כל ימיו כחגים

רבתי, אני מכיר יהודים שאתה רואה שכשהם מיטיבים לשני הם מרגישים כאילו הם אכלו עכשיו את הארוחה הכי טובה. וכל אחד יכול לקנות את המעלה הזאת. זו העבודה שלנו 'ואהבת לרעך כמוך'. שהשמחה שלך להיטיב לשני תהיה כמוך.

שמעתי פעם מיהודי, ר' שמשון דינר זכרוננו לברכה, הוא אמר מי ששמח בשמחה של השני כל ימיו כחגים. בן אדם עד שיש לו שמחה, עד שהוא מארס את הבת שלו, נפגשים ועוד פעם נפגשים ועליות וירידות, ואחרי שמתארסים כל הזמן הוא בודק כך וכך. ועד שנולד לו בן, נכד. אבל אדם ששמח בשמחה של השני, שבשמחה של השני הוא מרגיש שזו שמחה שלו, כל שבוע

כהן גדול בקדש הקדשים ביום כיפור - שיא הייחוד עם הקב"ה

כתוב (ויקרא טז יז) "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש" כתוב בירושלמי (יומא פ"ה ה"ב) והתוס' ישנים ביומא (לט:) מביאים אותו, "וכל אדם" אפילו מלאכים, שנאמר בהם (יחזקאל א י) "ופניהם כפני אדם", גם הם התרבו. וצריך להבין, לכאורה המלאכים מאוד עוזרים להעלות את העבודה, להעלות את התפילה, זו העבודה של המלאכים. לכאורה אין זמן שצריך מלאכים כמו ביום כיפור.

מה התשובה? יום כיפור הכהן גדול, השליח ציבור של כלל ישראל, נמצא בקודש הקודשים. קודש הקודשים זה השפיץ של ה'חדר יחוד' של הקב"ה עם כנסת ישראל. כרובים, תינוק ותינוקת מעורים זה בזה, חבוקה ודבוקה בך, בין שדי ילין. זה המקום של שיא שיא הייחוד. וכהן גדול נכנס לשם.

וכתוב (סנהדרין נח:) שבן נח ששבת חייב מיתה, למה? אומרים חז"ל (ש"ר כה טו) משל למלך ומלכה שמתייחדים ופתאום מישהו נכנס באמצע. שבת, אומר הקב"ה, זה היום שלי, אני נותן לכם אותה, אתם איתי, מטרוניתא. פתאום בן נח נכנס לפה, הוא מחלל את השבת, הוא מחלל את הייחוד עם כלל ישראל.

יום כיפור זה יום כל כך קדוש, קודש הקודשים מקום כל כך קדוש, הייחוד חזק כל כך שאפילו מלאכים, שרפים, אם הם נכנסים הם מקלקלים את הייחוד עם הקב"ה. תראו מה זה מעלת ישראל.

מעין מה שרש"י אומר בפרשת בלק (במדבר כג כג) "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל". אומר רש"י, עוד יבוא יום לעתיד לבוא שמלאכי השרת יהיו מבחוץ ואנחנו מבפנים עם השכינה והם שואלים אותנו כשאנחנו יוצאים מה הקב"ה אמר, איזה דברי תורה, המלאכים בחוץ וישראל בפנים.

שמעתי פעם דבר יקר מאוד בשם ר' לייב מינצברג זצ"ל: כל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קודשים (משנה פ"ג מ"ה). למה שיר השירים זה קודש קודשים? מה היה בקודש הקודשים? בקודש הקודשים היו כרובים מעורים זה בזה, חבוקה ודבוקה בך. השיא של הקירוב של הקב"ה עם כנסת ישראל כמו חתן וכלה. כל שיר השירים בנוי על זה, אחותי רעיתי יונתי (שיה"ש ה ב). הקב"ה קורא לנו ואנחנו קוראים לו, "אני לדודי ודודי לי" (שם ו ג), אני לדודי ועלי תשוקתו" (שם ז יא). כל שיר השירים נוגע בנקודה של העומק של עומק הייחוד, שיא, השפיץ של הייחוד שיש בקודש הקודשים. והייחוד הזה הוא כל כך מיוחד שאפילו מלאך מקלקל אותו ביחס למעלת ישראל.

הוא מחתן כמה ילדים ונולדים לו נכדים. השמחה של השני זה השמחה שלו. יש לו את כל החיים בשמחה, ואהבת לרעהו כמוך.

אזהרת אל יבוא אל הקודש בפרשת יום כיפור

נעבור לפרשת אחרי מות. כתוב (ויקרא טז ב-ג) "דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... בזאת יבוא אהרן אל הקודש". הפרשה הזאת מדברת על סדר עבודת יום הכיפורים, מה שייכת לפרשה הזאת אזהרה שכל השנה לא יבוא אל הקודש? זה צריך להיות כתוב כאזהרה של המשכן, מה זה שייך לפרשה הזאת?

התשובה היא, שהטעם לכך ש'אל יבוא בכל עת אל הקודש' זה מצד מעלת יום כיפור. סוד הענין הוא כזה, כתוב שאסור לאכול מצה בערב פסח, זה מאוד חמור, מי שאוכל מצה בערב פסח כאילו בעל ארוסתו בבית חמוי (תוספות פסחים צט: מירושלמי). מה הוא מפסיד? המצה מאבדת את הייחודיות שלה. ככה הממה מיוחדת לה, אבל אם הוא כבר טעם טעם מצה קודם זה כבר לא מיוחד לה.

מי שביום חול לובש בגדי שבת אז כשהוא לובש בשבת כבר אין לו 'בגדי שבת'. כל דבר זה כך. "ששת ימים תעשה מלאכה" (שמות לה ב) כתוב בגמרא: מי שעושה מלאכה ששת ימים אז הוא מרגיש את השביתה של שבת.

הרב שך זכרונו לברכה אמר ווארט יקר. כתוב (ברכות ה:) על רבי יוחנן שלפני הפטירה של ר' אליעזר הגדול "גלייה לדרעיה ונפל נהורא" הוא גילה את הזרוע שלו והיה לו כזה יופי שנהיה אור בחדר. שאל הרב שך, ולפני זה לא היה אור? מה עם הפנים שלו? למה הפנים לא האירו? למה רק הידיים? נו, תגידו תשובה. אמר הרב שך: מה שמגולה כל הזמן לא מאיר, מה מאיר? מה שמכוסה כל הזמן ופתאום מתגלה.

הרב שך התכוון פה למוסר השכל. זה נוגע לפעמים שאחד שכל הזמן מפרסם את עצמו זה לא כמו שמכוסה ומתגלה פתאום.

אמרנו פעם שזה הפשט במה שכתוב (שמות לט יג) שהאבן 'ישפה' היתה האבן האחרונה, ושל מי היא היתה? של בנימין. חז"ל (תנחומא ויצא ו) מסבירים למה קוראים לבנימין ישפה? יש פה. איזה פה היה לו? שכל השנים הוא לא סיפר על מכירת יוסף, הוא ידע והוא שתק. ומי ששותק כל הזמן אז כשהוא מדבר הדיבור שלו יש לו ערך, מיליונים, כולם מבקשים לשמוע. זה נקרא 'יש-פה'. מי שמדבר כל הזמן אז הפה שלו כבר לא שווה שום דבר.

אחרי כל ההקדמות האלה נבין "אל יבוא בכל עת אל הקודש כי בענן", המעלה של יום כיפור צריכה להיות שלא יבוא בכל עת אל הקודש, כי אם הוא הכהן יהיה רגיל לבוא כל השנה, אז הביאה של יום כיפור תהיה כמו שאמרנו, הראש לא מאיר, מה שמגולה כל הזמן לא מאיר, מה שמכוסה כל השנה הוא מאיר. המעלה של יום כיפור זה "אל יבוא בכל עת את הקודש" זה מהלכות המעלה של יום כיפור.

בס"ד נערך מחדש אייר תשפ"ג

חודש אייר – חודש ספירת העומר

תמצית: מהו עניין חודש אייר העומד בין ניסן לסיון - דברי ספר יצירה דהמליך ו' בחודש זה, הרהור ושבט יששכר - דברי בית שמואל דאייר ר"ת אברהם יצחק יעקב ורחל ודברי רעק"א דזהו המרכבה, מה השייכות לאייר? - דברי רש"י דחודש זה נקרא זיו שבו נולדו כבר האבות, והרי נולדו בניסן ומה הכונה שנולדו כבר? - דברי המהר"ל דספירת העומר מהלך ממאכל בהמה למאכל אדם - דברי בעל התניא שהולכים ממדרגה שלא זוכים מצד עצמם למדרגה שעומדים לעצמם - חודש אייר הוא עיקר ספירת העומר - ביאור דג' שותפים הם, ישראל וארייתא וקב"ה חד הוא - קב"ה הוא גילוי אלוהות ממש, וזהו חודש ניסן, תורה הוא מתגלה בחודש סיון, ישראל הם עם זו יצירתי לי תהלתי יספרו גילוי בתוך העולם הזה חודש אייר - חודש אייר הוא גילוי דרך ארץ קדמה לתורה, מעשה אבות סימן לבנים - זהו החודש המחבר בין חודש הגאולה "יכול מר"ח", לחודש השלישי שהוא מתן תורה - ולכן רמז אייר"ר הם האבות שהם המרכבה, המרכבה הוא איך הקב"ה רוכב על עולם הזה - חודש זיו שכבר נולדו האבות שזהו עיקר עבודתם עיקר "תולדותם" - ביאור אות ו' הוא ו' החיבור, ווי העמודים, שזה החודש העומד בין לבין - יששכר הוא השבט שמחדש חדשים עיקר תוספת האדם בעולם, ישראל דקדשינהו לזמנים - הרהור הוא השלב הראשון של האדם, שמחשבה הוא לכמה מה שמקבל מרבו, הרהור כנגד בינה כאן מתחיל תהליך המחשבה האמצעית, זהו חודש אייר תחילת האדם - חודש זה הוא גילוי האדם בעולם ומה שהוא מוסיף ולכן בו יש את פסח שני ול"ג בעומר מצוות שמגיעים מצדינו שזה עניין חודש זה - חודש ניסן נגמר במרה, ששם עדיין לא היה להם דבר מעצמם שקיבלו קצת מצוות להתעסק בהם, בחודש אייר מתחילים לקבל תורה בפרשת המן - ספירת העומר כנגד מ"ח קנייני התורה - ספר ויקרא נקרא בימי הספירה דוקא שספר שה הוא כנגד עבודת כלל ישראל

אברהם יצחק יעקב רחל. והוסיף רעק"א שם: שהם סוד המרכבה. ותמוה מאד דמה השייכות בין האבות לחודש זה. ועיין בגמ' ר"ה (יא.): רבי יהושע אומר מנין שבניסן נולדו אבות שנאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו, בירח שנולדו בו זיותני עולם", וביאר רש"י: "בחדש זיו - אייר הוא, שנולדו בו זיותני עולם" - כשנתחדש אייר נולדו כבר בניסן, פירוש שחודש זיו נקרא כן משום שבחודש ניסן כבר נודלו האבות. והדברים תמוהים עד מאד, דכיון שנולדו בניסן מדוע מתייחסים לחודש אייר שהוא החודש שבא אחרי שכבר נולדו?

ועוד יש להוסיף, דכמבואר ברעק"א הנ"ל אייר מרמז על סוד המרכבה. וכידוע ד' רגלי המרכבה תמיד הם אברהם יצחק יעקב ודוד (עיין זוהר ח"א קנו, שערי אורה שער ט'), וכאן הרגל הרביעי שבמרכבה היא רחל, ומדוע נשתנה כאן דוד לרחל?

ב.

מהלך ספירת העומר ממאכל בהמה למאכל אדם

הנה מבואר בדברי המהר"ל (תפארת ישראל פכ"ה) דהמהלך של ספירת העומר הוא מקרבן העומר הבא משעורים - מאכל בהמה,

א.

עניין חודש אייר, ודברי ספר יצירה בעניין חודש זה

הנה צריך ביאור מהו עניינו של חודש אייר, דחודש ניסן הוא חודש הגאולה, וחודש סיון הוא חודש מתן תורה, ואייר נמצא מונח בין שניהם וברור שהוא המשך המוביל מזה לזה, וננסה לבאר במאמר זה עניין חודש זה.

בספר יצירה (פ"ה מ"ז) כתוב: המליך אות ו' בהרהור וכו' וצר בהם שור בעולם ואייר בשנה" פירוש, שכל חודש הוא כנגד אות מה"ב פשוטות של הא"ב, וכנגד מידה בנפש האדם, ומה שמכוון כנגד חודש אייר הוא אות ו', והמידה של "הרהור" בנפש. ובגר"א שם מ"ג כתב: "ואמר רז"ל כי הי"ב החושין הנ"ל מיוחסין ל"ב שבטים וכו' הרהור ליששכר", נמצא דחודש אייר הוא אות ו', הרהור ושבט יששכר, וננסה לבאר מה השייכות בין ג' דברים אלה, ומדוע שבט יששכר שייך לחודש זה בדוקא.

אייר - אברהם יצחק יעקב רחל

הרמ"א באבן העזר (סי' קכו, ז) כתב שבגט יכתוב אייר בשני יודיין ואם כתב בחד יו"ד פסול, והוסיף הבית שמואל (ס"ק כ): רמז לדבר

מקבלי התורה, ותפקיד עם ישראל הוא לקבל התורה בצורה כזו שכל עניינו יהיה מוגדר עפ"י התורה, אבל עדיין הם בגד מקבלי התורה ולא התורה בעצמה.

דוגמא לדבר הוא מה ששמעתי ממו"ר צ"ל בעניין הנשמה, שהרי אנו אומרים בכל יום: נשמה שנתת בי, הנשמה ניתנה בתוך מי? - בי, והרי לכאורה האדם והנשמה חד הוא? אלא שהאדם אינו הנשמה (כמבואר בדברי הגר"א במשלי שעיקר האדם הוא הרוח), אלא הוא הכלי קיבול של הנשמה, ותפקידו הוא להיות כלי קיבול גמור, שיקבל הנשמה בלא הסתר שכל כולו יעלה למדרגת הנשמה, אבל עכ"פ הוא אינו מוגדר כנשמה עצמה. כן הוא בכלל ישראל, שצריכים הם להיות מקבלי התורה כדי שהתורה תתחבר עמם להיות אחד.

ודבר זה נמצא בתורה עצמה, שכדקשה הרש"י הראשון בתורה: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא בהחודש הזה לכם ראש חדשים - שם היא התחלת התורה עצמה, ומהי ההקדמה של קודם לזה? וביארו המפרשים בדברי רש"י שקאי על הדרך ארץ שקדמה לתורה, מה שהביאו האבות לעולם, שהוא המהלך של העולם הזה קודם שמקבלים תורה. שהרי התורה ניתנה לישראל בזכות האבות, והאבות הביאו לדרך ארץ שקדמה לתורה, הכשירו את עם ישראל להיות כלי קיבול מוכן לקבל תורה. נמצא דהתורה עצמה מורכבת מחלק שעניינו דרך ארץ קדמה לתורה, ורק אז באה התורה העצמה. כן הוא במהלך של כלל ישראל שקודם בא המהלך של בניין פרצוף כלל ישראל המוכן לקבל תורה, ורק אח"כ באים לקבלת התורה עצמה.

נמצא שאלו הם ג' החלקים: קב"ה - בורא העולם, התורה שהיא הצורה של העולם, וישראל מצד עצמם, פירוש שמביאים את הדרך ארץ שקדמה לתורה. יש מקום לבחינת עם ישראל שאינו חלק ממעשה המצוות ולימוד התורה מצד הצורה, אלא תוספת ששייך לאדם דוקא, לאדם שמביא לדרך ארץ קדמה לתורה, דו"ק.

ד.

האבות חידשו את הדרך ארץ שקדמה לתורה

ובדרך זה ביאר רבי צדוק הכהן (פרי צדיק אייר אות א) את השייכות של חודש אייר לאבות, דכיון שחודש אייר הוא הכנה למתן תורה, והדרך ארץ שקדמה לתורה באה מהאבות, נמצא שבחודש זה עובדים אנו על המהלך של האבות. ועל כן חודש אייר הוא כנגד אברהם יצחק יעקב ורחל. (הטעם שדוקא רחל מוזכרת מכל האמהות, עיין היטב בדברי הלשם בספר הקדו"ש שעיקר האמהות היא רחל, ובצורה המתוקנת יש רק אם אחת הנקראית רחל, אלא שבעולם הזה נחלקה לד' פנים, ואכמ"ל).

ובזה ביאר מו"ר צ"ל את כוונת הגמרא במה שאומרת דחודש זיו הוא כנגד האבות שכבר נולדו באייר, שבחודש זה אין אנו באים לעסוק במה שנעשה מלמעלה, לזה שייך חודש ניסן, אלא כאן

לשתי הלחם הבאים מחיטים - מאכל אדם. פירוש שהמהלך של כלל ישראל הוא גדילה ממדרגת בהמה בפסח, למדרגת אדם בשבועות.

וביאר בזה יותר הרב בעל התניא (ליקוטי תורה, ויקרא דף ג ע"א), דכאשר יצאו ישראל ממצרים לא זכו לגאולה מצד עצמם, וכפי שאמור המלאכים: הללו עובדי ע"ז והללו, וטעם היציאה היה גילי חסדו יתברך שהוציאם שלא על פי מדרגתם. ועיין מה שביארנו בזה במאמר פסח ע"ה, ומאמר מ"ט בשם הלשם (ספר הדע"ה ח"ב דרוש ה' ענף ב' סימן ה'), שזהו עניין החפזון של יציאת מצרים, שהיו במקום שהוא מעבר למדרגתם, והיו צריכים למהר וללכת משם.

אבל בקבלת התורה צריכים ישראל להיות במדרגה הראויה לקבל תורה. דמתן תורה נקרא "יום חתונתו", והוא הנישואין בין בורא העולם לישראל, ונישואין הוא רק בין שוים (ועיין מה שהתבאר בזה יותר בספרינו מענה יחזקאל במדבר-שבועות מאמר ב).

כל עניינה של ספירת העומר הוא שעם ישראל הולך ממדרגה למדרגה עד אשר משיגים את מדרגתם, מדרגת מקבלי התורה. ובזה מבואר היטב מדוע ספירת העומר סופרים כנגד הימים הנכנסים ולא כנגד הימים היוצאים, שהספירה אינה רק צפייה ליום מיוחל, אלא התקדמות ובנייה לקראת אותו היום.

ג.

קב"ה ישראל ואורייתא - כנגד חודשי ניסן, אייר, סיון

והנה, חודש אייר הוא כולו בתוך ימי ספירת העומר, וזהו ייחודו. דניסן הוא חודש הגאולה, יכול מר"ח, כל החודש מתעסקים בגאולת מצרים. וסיון מתחילתו הוא מתן תורה, שהרי ביום הזה באו מדבר סיני, נמצא דאייר הוא החודש העיקרי של ספירת העומר, שהוא החודש שכל עיסוקו הוא להביא מזמן של מאכל בהמה - גאולה, לזמן מאכל אדם - תורה.

והנה חז"ל לימדונו דאורייתא, ישראל וקב"ה חד הוא, פירוש שיש ג' צדדים לקשר. וביותר, די שג' אופנים של גילוי בעולם, גילוי ישיר, גילוי דרך תורה וגילוי דרך עם ישראל "עם זו יצרת לי תיהלתי יספרו". ולפי הנ"ל יראה לומר שחודש ניסן הוא כנגד קב"ה, ששם מתגלה גילוי הקב"ה בעולם, ושורש האמונה שייך לשם, וכדברי הרמב"ן בסוף פרשת בא שכל העולם הוא גילוי ניסן. וחודש סיון הוא כאמור זמן מתן תורה. וממילא חודש אייר הוא בניין פרצוף כלל ישראל, שבחודש זה עיקר המגמה הוא לבנות את כלל ישראל לקומת אדם שראויה לקבל תורה, קומת אדם שמביאה לתהילתי יספרו.

ישראל הוא בניין מקבלי התורה, דרך ארץ שקדמה לתורה

אלא דצ"ב דהיכן מצינו בניין כלל ישראל העומד לעצמו ואינו חלק מגילוי של תורה, שהרי דא ודא חד הוא? אלא שמבואר בדברי רבותינו, שודאי עם ישראל אינו התורה בעצמה, אלא הוא דרגת

תורה, וכדמבואר במפרשים על תוס' שבת פז: (ועי' מאמר בשלה תשע"ו).

פירוש שבזמן שהוא עדיין חודש ניסן אין להם קניין בתורה כלל, ותחילת מצוות ממש היה בחודש השני כשבאו למדבר סין, וקיבלו את פרשת המן. נמצא שתחילת הקניין - כדוגמת הרהור מתגלה בחודש אייר דווקא.

ומבואר בדברי רבותינו שמ"ח קניינים שהתורה נקנית בהם הם כנגד מ"ח ימי העומר ויום אחד כולל את כולם. פירוש שבימים אלה בונים צורת אדם שיש לו את כח הקניין של תורה, דרך ארץ שקדמה לתורה. והם הם הדברים.

ז.

ספר ויקרא בזמן ספירת העומר

ונקודה אחרונה שנוסיף בזה: הנה לעולם בימי ספירת העומר קוראים את ספר ויקרא. ובשנה פשוטה מגדילים לעשות שמצרפים בשלושה שבועות ששה מפרשיות אלה. וודאי שכפי המבואר בטור פרשת במדבר באה קודם עצרת (והארנו בזה במקום אחר), אך מ"מ צ"ב אם יש שייכות בין ספירת העומר וספר ויקרא. ולפי הנ"ל מתבאר היטב: הנה מבואר בדברי הגר"א (אד"א פרשת דברים) דהתורה מתחלקת כדלהלן: ספר בראשית הוא הקדמה (מעשה אבות סימן לבנים), ספר דברים הוא חזרה וסיכום (משנה תורה), ועיקר התורה היא ג' ספרים. ועיי"ש מה שמבאר זאת עפ"י קבלה.

ויש להוסיף על פי דבריו, דהחילוק בין החומשים הוא, דספר שמות הוא כולו גילוי יתברך בעולם, מתחיל מיציאת מצרים להודיע שאין כמוני בקרב הארץ, ממישך בקרי"ס ומתן תורה, וכלה בהשראת השכינה במשכן, שכדמתבאר ברמב"ן זהו עיקר תכלית יצ"מ וגילוי בעולם.

ספר ויקרא הוא ספר העבודה. ויקרא אל משה מאהל מועד, מקום העבודה. תורת כהים, וכל ישראל נקראו ממלכת כהנים.

ספר במדבר הוא החיבור של קב"ה עם ישראל ומגורתם יחד. הספר מתחיל במספר בני"ו ובסידור הדגלים סביב למשכן, וממשיך במהלך עם ישראל במדבר, כלומר העליות והמורדות של כלל ישראל בקשר שלהם עם קב"ה. (והארנו בזה בספר מענה יחזקאל במדבר).

ולפי"ז, ועל פי הנ"ל, נמצא דהמהלך הוא: ספר שמות - גילוי הקב"ה, ספר ויקרא - עבודת כלל ישראל, ספר במדבר - הנישואין של ישראל וקב"ה יחד, כלומר התורה. גם כאן מתחלק הדבר לישראל קב"ה ואורייתא דחד הוא.

ולפי זה מבואר להפליא דספר ויקרא שייך לימי הספירה דוקא, לימי הבניין של כלל ישראל. וכשמגיעים לסיון, לחודש של מתן תורה אז מתחלף הספר לספר במדבר. דו"ק היטב.

העסק הוא בעבודת האדם, מה האדם פועל בעולם, מה הדרך ארץ שמביא לעולם. חודש אייר האבות כבר נולדו, קיבלו את כליהם מלמעלה, ומעתה הם פועלים.

וזה הטעם שבחודש זה צורת המרכבה היא האבות והאם, ולא דוד, דבאים כאן לעסוק בזמן השייך קודם מתן תורה, באדם העומד לעצמו להיות כלי קיבול לתורה, וא"כ זמן זה הוא קודם שבא דוד המלך לעולם, והוא מתגלה בינתיים ברחל.

ה.

ביאור דברי ספר יצירה בעניין חודש אייר

ובזה מבואר היטב דברי ספר היצירה: השבט השייך לחודש זה הוא שבט יששכר, דישישכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל. יששכר הם הקובעים את החדשים, וישראל הם אלה דקדשינהו לזמנים (ברכות מט.). פירוש שמה שישראל מביאים לעולם הוא קדושת הזמנים התלויה בבי"ד, והשבט השייך לזה הוא שבט יששכר. נמצא דישישכר הוא השבט של מקבלי התורה, של האדם המביא לדרך ארץ קדמה לתורה השייכת לבניין צורת אדם בדוקא. יששכר הם אלה המביאים לגילוי יתברך דרך מה שכח האדם מתגלה בעולם.

והאות השייכת לחודש זה היא ו', שו' עניינו ו' החיבור, הוספה על הקיים, ווי העמודים, שזה עניינו של האדם להוסיף על הקיים. וזהו הרהור, דכידוע, מחשבה הוא חכמה מה שהאדם מקבל מלמעלה, שאינו יכול לעשות בעצמו, הפעולה הראשונה שהאדם עושה מעצמו היא הרהור שהיא כנגד בינה.

וכן שמעתי ממו"ר זצ"ל בדברי הגר"א שס"ל שאדם חייב לברך ברכת התורה גם על הרהור, קאי על הרהור דוקא ולא על מחשבה, שעל מחשבה לא שייך לברך. צורת האדם מתחילה להתגלות דרך הרהור. ולכן זוהי הפעולה השייכת לחודש זה.

ז.

עבודת חודש אייר - בניין צורת אדם

נמצא שעניין חודש זה הוא בניין האדם שיהיה מוכן להיות כלי קיבול לתורה. דרך ארץ שקדמה לתורה. צורת אדם. ולכן המועדים השייכים לחודש זה הם מעשים השייכים למה שצורת אדם מוסיפה בעולם: פסח שני שבאה מחמת טענת "למה ניגרע" - מצד האדם, ול"ג בעומר שהוא גילוי העמוק של תורה שבע"פ, התורה השייכת לאדם. זהו חודש בניין צורת האדם.

ודבר זה מדוייק היטב גם במהלך כלל ישראל במדבר. דהנה ישראל עלו מים סוף בכ"א ניסן, ואח"כ נאמר: "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, ויבואו מרתה" (שמות טו, כב-כג), ובמרה קיבלו "קצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם" (לשון רש"י שם פסוק כה), פירוש שעדיין לא היו ברשות עצמם אלא רק קיבלו "טעימה" של

ועלת הן

אחרי-מות קדשים תשפ"ג

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

על ידי אהבת כלל ישראל מתייחד שם הקב"ה

"ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (י"ט י"ח)

לאדם אחד לבדו אינו מותר למוסרו, וזהו לא תעמוד על דם רעך, רעך דוקא דהיינו נזק היחיד, אלא מה יש לך לעשות דום לה' והתחולל לו, וזהו שייים הכתוב אני ה' נאמן להפרע.

ואתי שפרי נמי מה שמצינו דאפקיה קרא ענין הרכילות בלשון הליכה. (דמלבד מה שפירש רש"י) עוד יש לומר שבא לרמז שאינו חייב ואינו נקרא רשע, רק כשהולך הוא מעצמו למוסר חברו, אבל אם נאנס על כך, אף על פי שעושה איסור אינו חייב, ועיין בשו"ע חו"מ סימן הנ"ל (סעיף ב'), שכתב וז"ל, במה דברים אמורים כשהראה המוסר מעצמו, אבל אם אנסוהו עכו"ם או ישראל אנס להראות והראה, הרי זה פטור מתשלומין וכו'. עכ"ל, ואם היה אומר לא תרגל בעמך וכיוצא בלא לשון הליכה, הייתי אומר שחייב על כל פנים, וכו'. עכ"ל"ק.

ב- וצ"ב מה החילוק בין אם מוסר או מצער את הרבים שאז מותר למוסרו ביד נכרי, ואם מוסר ומצער את היחיד אסור למוסרו ביד גוי כמבואר בשו"ע בסימן שפ"ח סעיף ט' וסעיף י"ב.

והנה החפץ חיים בהלכות רכילות כלל ו' אות י' כתב וז"ל, ועל פי זה תראה בחוש במה שנכשלין בעונותינו הרבים, שאם אחד יש לו היזק בעסקו מצד מלשינות וכדומה, ויש לו על ישראל דברים הנכרים שהוא עשה לו את הדבר הזה, על זה הסמך הוא הולך אחר כך ומלשין אותו גם כן, כי מרגלא בפומיהו דאנשי, שאם אחד הלשין על חברו מותר הוא גם כן אחר כך להלשינו, ובאמת הוא טעות גמור מכמה טעמים. א. דדין זה הוא דוקא אם על ידי מלשינות השניה תהיה תועלת על להבא, שהשכנגד לא יחזור וילשינו עוד, ואי אפשר להציל עצמו בדרך אחר, אז מותר, אבל אם הוא מתכוון רק לנקום נק, בודאי איסור גמור הוא, וכמבואר בחו"מ בסימן שפ"ח ס"ט בהג"ה. עכ"ל.

וצ"ב כפי מה שמבואר בחפץ חיים, מה החילוק אם הוא מוסר יחיד או שמוסר ציבור שאז מותר למוסרו אותו ביד גוי, דאם יש בזה תועלת שלא יחזור וימוסר אותו, א"כ גם כשמוסר יחיד יהיה מותר למוסרו, ואם אין בזה תועלת רק כונתו לנקום נקם, גם כשמוסר ומצער את הציבור לכאורה שיהיה אסור למוסרו ביד נכרי.

ונראה ליישב דהנה בגמרא בגיטין (דף ז' ע"א) איתא, שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר, בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות מהו, שרטט וכתב ליה, אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי, אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום, שלח ליה קא מצערי לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו, שלח ליה, דום לה' והתחולל לו, דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים, השכם והערב עליהן לבית המדרש והן כלין מאליהן וכו' עיי"ש.

וצ"ב הרי מר עוקבא שלח לו האם מותר למוסרם למלכות, ור' אלעזר אמר לו, שאע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום ואסור למוסרם למלכות, ומה שלח לו עוד הפעם קא מצערי לי טובא וכן מה ענה לו רבי אלעזר דום לה' וכו' והוא יפילם לך חללים חללים? ונראה כי הוא שלח לו שהם מצערים לו טובא, וכשהוא מוסר אותו למלכות, ועל ידי שהוא ימוסר אותו למלכות יהיה תועלת לו מזה להבא שלא יצערו עוד ולא ימוסרו אותו למלכות אזי מותר לו למוסרו אותו למלכות, ולכן שאל את רבי אלעזר האם באופן כזה מותר, וענהו רבי אלעזר שיש עצה אחרת דום לה' והתחולל לו, השכם והערב עליהן לבית המדרש והן כלין מאליהן, והוא יפילם לך חללים חללים, ובאופן שיש עצה אחרת אזי אסור למוסרו אותם למלכות כמו שמבואר בחפץ חיים, אולם יש בזה חידוש גדול, שפשטות דברי החפץ חיים שיש עצה על פי דרך הטבע שלא יצטרך למוסרו אותם למלכות. ולפי מה שביארנו אמר לו רבי אלעזר שגם כשיש עצמה

א- ומפרש"י: אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה (תו"כ). עכ"ל.
וכתב האור החיים הקדוש וז"ל: ואהבת לרעך כמוך, פירוש כי ה' חפץ שתהיה אוהב רעך כמוך. ונתן טעם לדבר, אני ה', פירוש, על דרך שאמרו (זוהר) שבאמצעות יחוד הלבבות מתייחד שמו יתברך, להיות שכל ישראל הם ענפי שם ה' ברוך הוא, דכתיב כי חלק ה' עמו (דברים ל"ב ט). עכ"ל.
נמצא שעל ידי אהבת כלל ישראל מתייחד שם הקב"ה.
ואפשר לבאר לפ"ז שבתפילת מנחה בשבת קודש אומרים 'אתה אחד ושמן אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', היינו שע"י ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, מתייחד שם הקב"ה אתה אחד ושמן אחד.

ב- ובספרים הקדושים כתוב שלפני קיום המצוות יאמרו לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה, ושם קוב"ה היינו שם הו"ה ושכינתיה היינו שם אדנות, ומבואר שע"י יחוד ב' השמות באים כל הברכות וההשפעות, וממילא ע"י אהבת ישראל, גוי אחד בארץ, שע"ז מתייחד אתה אחד ושמן אחד, היינו שם הו"ה ושם אדנות, באים כל הברכות וההשפעות, וזה עצה לזכות לכל טוב ע"י אהבת ישראל.

וכתוב בהאר"י הקדוש שלפני התפילה שיקבל עליו מצות של 'ואהבת לרעך כמוך'. ואפשר לבאר שע"י מצות ואהבת לרעך כמוך מתייחד שם הקב"ה, וזוכים לכל הברכות וההשפעות, וממילא התפילה מתקבלת. ומבואר בסה"ק כי יש ששים ריבוא שורשי נשמות ישראל, ולכל שורש נשמה יש אות בתוה"ק, וע"י אהבת כלל ישראל זוכים לאהבת התורה, כיון שאוהבים את כל שורשי אותיות התוה"ק, וזוכים ללמוד בהתמדה, ואפשר לבאר לפ"ז מה שמובא ברש"י בשם התו"כ, אמר ר"ע ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, היינו שזה כלל גדול שאפשר ללמוד התורה בהתמדה ולקיימה.

ולכן לפני קבלת התורה צריך להתחזק באהבת כלל ישראל כמו שלפני מעמד הר סיני כתוב ויחן שם ישראל כנגד ההר (שמות י"ט ב) ופרש"י כאיש אחד בלב אחד, שע"ז זוכים לקבל התוה"ק.

ההבדל בין מוסר יחיד למוסר ציבור שאז מותר למוסרו כדי להציל הציבור

"לא תלך רכיל בעמך, לא תעמוד על דם רעך, אני ה'" (ויקרא י"ט ט"ז).
כתב בספר זרע שמשון וז"ל, צריך טעם למה מתחילה אמר עמך, ולבסוף אמר רעך. ועוד צריך לבאר קשר הפסוק דסמיק ליה לא תעמוד על דם רעך. ומאי איצטרך הכא לומר אני ה'?

ומלבד פירוש רש"י דפירש אני ה' נאמן לשלם שכ ונאמן להפרע, יש לומר, דאיתא בשו"ע (חו"מ סי' שפ"ח סעיף ט'), אסור למוסר לישראל ביד גוי בין בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות, ואפילו היה מצד לו ומצערו עכ"ל. וילך לה מהאי דמר עוקבא (גיטין ז' ע"א) דשלח לרבי אלעזר בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות מהו, אמר ליה דום לה' והתחולל לו וכו' והוא יפילם לך חללים חללים. ועוד שם (סעיף י"ב) כל המוסר הציבור ומצערן, מותר למוסרו ביד נכרי להכותו ולאסרו ולקונסו, אבל מפני צער יחיד אסור למוסרו. עכ"ל.
ומשום הכי מתחילה הזהיר הכתוב על 'לא תלך רכיל בעמך' דמשמע בעושה מעשה עמך, כדאמרינן (בב"מ מח ע"ב) על ונשיא בעמך לא תאור, הא אם אינו עושה מעשה עמך מותר למוסרו ביד גוי, אבל כל זה הוא דוקא כשמוסר או מצער את הרבים, אבל אם מוסר או מצער

בכח התורה השכם והערב אליהן לבית המדרש והוא יפילם לך חללים חללים אסור למוסרם למלכות.

אולם לפי זה רק כשהוא מוסר ומצער ישראל יחיד יש העצה הזאת, אולם כשהוא מצער ומסור את הציבור, אז דוקא כשיש עצמה להנצל ממנו על פי דרך הטבע, אזי אסור למוסרו למלכות, אולם אם העצמה היא דום לה' השכם והערב אליהן לבית המדרש, בזה לא נאמר שאסור למסור אותו למלכות, שאם נוגע הדבר לציבור לכלל ישראל, צריך לעשות כל מה שאפשר על פי דרך הטבע להציל את הציבור ולא אומרים שיתפללו וילמדו בביה"ד והשית יפיל אותו חללים חללים, כי זה רצון השי"ת שיעשו על פי דרך הטבע כדי להציל את הציבור.

להתכוין בישוב הארץ לחיוב ארץ הקדושה ואזי אורה דארץ ישראל מחכים

"וכי תבאו אל הארץ" וגו' (י"ט פסוק כ"ג).

וכתב האור החיים הקדוש וז"ל, עוד ירמוז באומרו וכי תבאו אל הארץ, שלא תהיה הכונה לתיאבון המורגשות, אלא תהיה כונת בביאה אל הארץ, לחיוב ולחשק הארץ הקדושה אשר בחר ה' בה, ה' שמה, ואמר כי אין כונת דיבור זה להחליט המניעה מלהשתדל בישוב הארץ, אלא ונטעתם וגו'. הא למדת שמה שהתנה במאמר אל הארץ, הוא בבחינת תכלית המחשבה, שתהיה למעלת הארץ במושכלות לא להנאת הגוף. עכלה"ק. ומזה יש ללמוד כי צריך לכוין במצות ישוב ארץ ישראל לתאוה גשמית. אלא לחיוב ולחשק הארץ הקדושה אשר בחר ה' בה.

ובהמשך דבריו כתב האור החיים הקדוש וז"ל, עץ מאכל, שהם בני תורה, כי אורה של ארץ ישראל מחכים (ב"ב קנח:) ומטהר הנפש, ונקרא בן תורה עץ מאכל, כי ממנו מזון לנפש, וצא ולמד ממעשה של רבי עקיבא בכלה רבתי (פ"ב ה"ט) שלמד תורה לאותו תינוק שהיה אביו מת ונתון בצרה גדולה, ומיום שפתח פיו בדברי תורה, נהנה אביו בעולם העליון וכו' עכלה"ק.

והנה חז"ל אומרים כי אורה דארץ ישראל מחכים, ונראה דזה תלוי אם רוצים את אורה דארץ ישראל בשביל חיוב ולחשק הארץ הקדושה אשר בחר ה' בה. אזי האור של ארץ ישראל מטהר הנפש ומחכים, וכן לימוד התורה הזה מציל מכל הצרות, ואם הוא מציל את אביו בעולם הבא ודאי שהוא מציל אותו ואת אביו בעולם הזה.

ובהמשך דבריו כתב האור החיים הקדוש וז"ל, שלש שנים יהיה לכם ערלים, פירוש אטומים וכו' ובשנה הרביעית שהתחיל לדבר ילמדו לומר תורה צוה לנו (דברים ל"ג ד') שמע ישראל (שם ו' ב'). וזה יקרא קודש הילולים, ובשנה החמישית, תאכלו את פרוי. כמאמרם ז"ל, (אבות פ"ה מ"א) בן חמש שנים למקרא, ויתחיל להיות עץ מאכל עכלה"ק. שאם כשהתינוק בן שלש מתחילים ללמדו תורה צוה שמע ישראל, אזי כשמגיע לגיל חמש הוא לומד ומבין מקרא ונקרא עץ מאכל. שכולם נהנים ממנו.

ספירת העומר

"וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה" (ויקרא כ"ג, ט"ו)

א- וכתב האור החיים הקדוש וז"ל: אמרו 'לכם' לצד שיצו ה' לספור שבע שבתות, ואמרו ז"ל (זוהר) כי לצד שהיו בטומאת מצרים ורצה ה' להזדווג לאומה זו, דן בה כמשפט נידה שדינה לספור שבעה נקיים, וציוה שיספרו שבעה שבועות ואז היו מוכשרים להכניסתם כלה לחופה, והגם כי שם שבעה ימים וכאן שבעה שבועות, לצד הפלגת הטומאה וכו', והוא מאמר הכתוב כאן 'וספרתם לכם' פירוש, סיבת הספירה זו היא לסיבתכם לטהרתכם, שזולת זה תיכף היה ה' נותן להם התורה. ולדרך זה ידויק על הנכון טעם 'ממחרת השבת' ולא מיום השבת עצמו. כי כן משפט הספירה שיהיו כל הימים שלימים, ולצד שיום חמישה עשר בניסן שהוא יום השבת האמור כאן מקצת היום

היו עדיין בארץ מצרים לזה יצוה ה' לספור ממחרת, והגם כי זה היה בפסח מצרים, כמשפט הזה יעשה באותו פרק עצמו מידי שנה בשנה וכו' עכ"ל. מבואר באור החיים הקדוש, שהקב"ה רצה לתת תורה לכלל ישראל וציוה שיספרו שבע שבועות כנגד נדה שצריכה לספור שבעה נקיים ולצד הפלגת הטומאה לכן ציוה שיספרו שבעה שבועות והגם שזה היה בפסח במצרים כל שנה ושנה באותו פרק בחג השבועות הקב"ה נותן מחדש את התורה לכלל ישראל וצריכים להיטהר מכל הטומאות ולספור שבעה שבועות כדי להיטהר ולזכות לקבלת התורה.

ב- והחינוך בפרשת אמור מצוה ש"ו כתב וז"ל: משרשי המצוה על צד הפשט לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו השמים וארץ וכו' והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה ומפני כן נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף לליבנו כעבד ישאף צל וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו לצאת לחירות כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא וכו' עיי"ש. וכע"ז כתב **רבינו נסים** בסוף ערבי פסחים וז"ל: ובהגדה גם כאן אמרו בשעה שאמר להם משה 'תעבדון את האלוקים על ההר הזה' אמרו לו ישראל משה רבינו אימתי עבודה זו? אמר להם לסוף חמשים יום והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו מכאן קבעו חכמים לספירת העומר וכו' ע"ש. **מבואר בחינוך ובר"ן**, שענין ספירת העומר הוא בכדי להראות חפצינו להגיע אל הזמן קבלת התורה, ולכאורה זהו טעם אחר ממה שכתב האור החיים הקדוש בשם הזוהר שענין ספירת העומר כדי להיטהר מטומאת מצרים כדרך האשה שסופרת שבעה נקיים.

ג- ונראה דטעם החינוך משלים את הטעם שכתב האור החיים הקדוש, שהאיך האדם יכול לטהר את עצמו, זהו על ידי התורה והשתוקקות להשיג את התורה וכמו שמבאר **החפץ חיים** בשער התורה פרק א' וז"ל: ואיתא בספרי פרשת עקב 'פוצו מעינותיך חוצה' נמשלו דברי תורה למים מה המים חיים לעולם אף דברי התורה חיים לעולם, מה המים מעלים את הטמא מטומאתו כך דברי התורה מעלים את האדם מטומאה לטהרה שנאמר יראת ה' טהורה, וממילא כשם שמים מטהרים את האדם אף שהטומאה מתפשטת בכל אבריו כן התורה מטהרת את האדם מטומאת עונותיו אפילו אם נתפשטה עליו מכף רגלו ועד ראשו, וכשם שאין אדם ניטהר עד שיעלו המים על כל אבריו ולא תהיה שום חציצה בין האברים למים כן צריך שישעבד כל גופו ואבריו באמת לתורה ולא תהיה שום חציצה וכו' עכ"ל. וא"כ יש לומר, דספירת העומר מראה על הרצון החזק להגיע לקבלת התורה וכמו שכתב החינוך, וזהו הגורם ליטהר מכל הטומאות והאדם זוכה לקבל את התורה בחג השבועות כמו שכתב האור החיים הקדוש כמשפט הזה יעשה באותו פרק עצמו מידי שנה בשנה.

ד- הכלי יקר (בפסוק ט"ז) כתב וז"ל: "והקרבתם מנחה חדשה לה" סימן ליום מתן תורה כי התורה צריכה להיות חדשה אצל האדם בכל יום כאילו היום קבלה מהר סיני (ספרי), ומה שלא נזכר בתורה בפירוש כי יום זה מתן תורה וכו' שעל מתן תורה לא רצה ה' להגביל יום ידוע לפי שצריך האדם שהיה דומה לו בכל יום ויום מכל ימות השנה כאלו באותו היום קבלה מהר סיני. כי באמת אמרו רבותינו ז"ל (עירובין נד ע"ב) שהתורה נמשלה לדד זה שכל זמן שהתינוק ממשמש בה הוא מוצא בה טעם חדש, כך התורה כל ההוגה בה מוצא בכל יום טעם חדש, על כן דין הוא שיהיה דומה אליו בכל יום כאילו היום קיבלה מהר סיני ואם כן כל יום הוא מתן תורה אצל ההוגים בה. על כן אין ראוי להגביל יום ידוע לנתינתה וכו' ועל כן אין יום נתינתה מבואר בתורה יותר ממה שנירמז בהבאת מנחה חדשה להורות שהתורה מנחה חדשה בכל יום ויום עכ"ל.

באור החיים הקדוש שהבאנו לעיל מבואר שכל שנה בהגיע חג השבועות אנחנו זוכים לקבלת התורה. ובכלי יקר מבואר שכל יום ויום הוא מתן תורה אצל ההוגים בה, ונראה דהאדם זוכה כל שנה בחג השבועות לקבל את התורה וכמו שכתב האור החיים הקדוש ומכח מה שמקבל בחג השבועות מזה נמשך שזוכה בכל יום ויום כשלומד את התורה לקבל את התורה מחדש כמו שכתב הכלי יקר. וכעין זה כתב **בספר אוצר נחמד** להגאון הצדיק רבי שריה דבליצקי זצ"ל בשם הזכרון שלמה וז"ל: ביום שבועות מקבל האדם בכח את התורה והמצוות וכל ההרגשות הקדושות על כל השנה ובמשך השנה אם האדם משתדל ברגש חיות הוא מוציא לפועל את הכח שקיבל.

”בקרבתם לפני ה' וימותו”

אמר רבנו האור החיים הקדוש. מותם של בני אהרן היה מתוך שהתקרבו אל האור למקום ממנו לא היתה דרך חזרה והם נמשכו אל האור ומתו כמיתת כל הצדיקים - במיתת נשיקה אלא שכל הצדיקים ה"נשיקה" התקרבה אליהם ואילו הם התקרבו אליה.

כל ישראל היו במעמד הר סיני בסכנה גדולה ובייסורים גדולים "שנאמר: מן השמים השמיעך ה' את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אישו הגדולה". היו אפוא ייסורים במעמד הר סיני מה היו אותם ייסורים במעמד שעליו דרשו חז"ל שהיה מעמד של "אהבה בתענוגים"?

בני ישראל באו לפני משה ואמרו לו: "היום הזה ראינו כי ידבר אלוקים את האדם וחי" ובנשימה אחת ממשיכים ואומרים: ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה, אם יוספים אנו לראות את האש הגדולה עוד ומתנו. וממשיכים ואומרים: דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו האלוקים פן נמות!

והרי זה עתה אמרו כי ראו שידבר אלוקים את האדם וחי?

ארבעה נכנסו לפרדס. בן עזאי הציץ ומת. מותו של בן עזאי היה כמותם של נדב ואביהו. ניתן לכנות זאת "שכרון גבהים" (על משקל "שכרון מעמקים" בו נתקפים צוללנים שנמשכים אל עמקי המים ושוכחים עצמם ומתים) בן עזאי נמשך בכבלי קסם אל האור עד שיצאה נשמתו. ורק רבי עקיבא התגבר ויצא בשלום. ואמר רבנו צדוק הכהן שגם רבי עקיבא חשקה נפשו למות כבן עזאי. גם הוא רצה למסור עצמו אל האור הנפלא היוקד והמפתה, אך ידע כי יש לו תפקיד בעולם ואסר את נשמתו לגופו "בשלשלאות של ברזל" (לשון רבנו צדוק) וכשסרקוהו הרומאים במסרקות של ברזל והבין שכעת לא יוכל עוד למלא תפקיד כלשהו בעולם הזה שחרר את נשמתו ונמשכה עד שהתאחדה עם הבורא וזהו שנאמר "ויצאת נשמתו באחד" ולא הרשעים הם שהמיתוהו.

עם ישראל במעמד הר סיני ראו את האור ונמשכו אליו אך ידעו כי תפקידם להיות בעולם הזה ולפעול כאן בתוך החומר ולכן אזרו עוז ונסוגו. הם היסורים שהיו מנת חלקם במעמד הר סיני שעליהם נאמר "מן השמים השמיעך ה' את קולו ליסרך"

ועתה באו למשה רבנו ואמרו לו - פעם אחת עמדנו בנסיון אך חוששים אנו שפעם נוספת לא יעמוד לנו כוחנו, אם יוספים אנו לשמוע את קול ה' עוד ומתנו. ועל כך אמר הקב"ה למשה "הטיבו אשר דברו".

נדב ואביהו היו כמו כולם במעמד הר סיני, אך שלא כמו כולם, לא יכלו לשכוח את ה"אהבה בתענוגים" ונשמתם התגעגעה אל האור ובהגיע הרגע נכנסו אל בית המקדש נתנו עצמם להימשך אל האור והתקרבו אליו ומתו וזהו שאומר האור החיים הקדוש שמיתתם כמיתת כל הצדיקים.

אין ספק כי היה זה חטא אך גם אחרי החטא נאמר עליהם "בקרובי אקדש" גם אחרי החטא עדיין הם בגדר "קרובי".

כל העם ראו את המעמד כולם נמשכו אל האור, אבל נדב ואביהו לא יכלו להתנתק ממה שראו וחוו ובמשך שנה שלמה התגעגעו למראה, ולא יכלו להתנתק ממנו. עד שנכנסו אל הקודש ומתו.

אמר לי פעם בחור שחזר בתשובה באחד מאותם סמינריונים היסטוריים, סמינר שנמשך שמונה ימים אינטנסיביים שבהם נשמעו הוכחות חותכות למציאות הבורא ולאמיתות התורה. וכה היו דבריו: מי שנולד חרדי לא תמיד יוכל להבין אותנו, אנחנו ראינו פעם לרגע את האור, ראינו אותו בהיר ואמיתי. ומאז אנו מתגעגעים אליו, אל אותו רגע של בהירות. אין לשער מה היה הגעגוע של אלה שראו את האור עצמו, אור מעמד הר סיני. ויש להדגיש כי כל אחד ראה שמע והשיג לפי דרגתו שנאמר "קול לו, קול אליו, משה לפי כוחו אהרן לפי כוחו" וכל אחד לפי כוחו ודרגתו השיג את שיכול היה להשיג במעמד הר סיני. בהיות נדב ואביהו גדולים, לפחות מבחינות מסוימות, ממשה ואהרן, ודאי השיגו מרוממות המעמד מה שאין בריה יכולה להשיג. וכגודל ההשגה כך גדול היה הגעגוע ומכאן "בקרבתם לפני ה' וימותו".

הפרשה המתחילה ברוממות הגדולה הזאת, פרשה שלא בכדי נבחרה להיות פרשת הקריאה ביום הכפורים. מסתימת באסורים המאוסים ביותר. גם קטעים אלה, פרשת איסורי עריות, נקראים ביום הכפורים, בתפילת המנחה.

מהר"ל אומר שאיסורים אלה מהווים את שיא השקיעה בחומר, לכן אשה הנחשדת מביאה קרבן שעורים לומר ש"היא עשתה מעשה בהמה לפיכך קרבנה מאכל בהמה". הפרשה מורידה אותנו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, ללמדנו שגם אם נמצאים בפסגה, אם לא שומרים על עירנות לשימור הדרגה שהושגה עלולים ליפול לשאול תחתית, למקום טומאת החומר הנוראה ביותר.

מים זכים

זורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת אחרי מות - קדושים

- ב -

אמנם יעוי' במשי"כ הנצי"ב בשו"ת 'משיב דבר' (ח"ב סי' נ), שכל דברי הרמ"א הנ"ל שהבן אי"צ לשמוע לאב בעניין זיווגו, זהו רק באופן שאין בנישואיו לאשה שחפץ בה בזיון לאב, אך בגוונא שעיי נישואיו לאשה שחפץ בה יגרם בזיון לאב, אסור לבן לישא אותה, משום שזהו בכלל ארור מקלה אביו ואימו, וזה לא הותר לבן לגרום לאביו בזיון, עיי"ש.

ומעתה שוב צ"ע כיצד הותר לרחל להינשא לעקיבא שהי' אז ע"ה, והרי הדבר גרם לבזיון גדול לאביה שהי' עשיר מופלג ונכבד מאוד, ולא הי' ראוי לו לפי כבודו שביתו תינשא לע"ה, וא"כ לדברי הנצי"ב הנ"ל שוב צ"ע, כיצד הותר לרחל להינשא לעקיבא ולגרום בזה בזיון לאביה.

- ג -

והנה ידוע המעשה שמספרים, שפעם אחת האבן עזרא חלה בעיניו, והלך לרמב"ם שהי' רופא בכדי שירפאנו, ויהי כראות הרמב"ם את האבן עזרא, ציווה למשרתיו לקחת את האבן עזרא ולכלוא אותו בתוך דיר העיזים, ולהושיבו יחד עם העיזים בתוך כל הטינופת המצוייה שם.

והאבן עזרא לא הבין על מה ולמה הגיע לו כזאת, ומרוב צער על מצבו העגום שנכלא יחד עם העיזים במקום הטינופת שלהם למשך זמן לא ידוע על לא עוול בכפו, החל לבכות בבכייה גדולה במשך זמן רב עד למאוד.

והנה לאחר שהאבן עזרא בכה זמן רב בבכייה רבה עד למאוד, שבו המשרתים והוציאו את האבן עזרא מדיר העיזים והביאוהו לפני הרמב"ם, וכראות הרמב"ם את האבן עזרא בירך הרמב"ם 'ברוך רופא חולים'.

ואמר הרמב"ם לאבן עזרא, שהסיבה לכך שציווה להכניסו לדיר העיזים הייתה משום שהוא ראה שהרפואה היחידה לחולי העיניים שלו הינה רק עיי' כך שהאבן עזרא ישטוף את עיניו עם דמעות במשך זמן רב, ולא הייתה לרמב"ם שום דרך אחרת להצליח לגרום לאבן עזרא להוריד דמעות במשך זמן כה רב, אלא רק עיי' הכנסת האבן עזרא לדיר העיזים, וכפי שאכן קרה שהאבן עזרא באמת התרפא עיי' בכייתו הרבה שבכה שם.

[ואמנם יש גירסאות שונות בסיפור המעשה הנ"ל, אך כיון שלא מצאתי עדיין את המקור הקדום של המעשה הנ"ל, הבאתי את הגירסא המפורסמת יותר].

בין פסח לעצרת מתו תלמידי רבי עקיבא, - וידוע מה דאיתא בכתובות (סב:), שר"ע הי' בתחילה רועה צאנו של בן כלבא שבוע, וכאשר ביתו של כלבא שבוע ראתה שהוא צנוע ומעלי, שאלה אותו האם כאשר היא תתקדש לו הוא ילך ללמוד תורה, והשיב לה עקיבא 'כן'.

ואכן היא התקדשה לו בצינעא, ושלחה אותו ללמוד תורה, - וכאשר אביה שמע שביתו התקדשה לרועה צאנו עקיבא, הוא הוציא אותה מביתו והדיר אותה הנאה מנכסיו, - יעוי"ש כל המעשה.

ולכאוי' צ"ע טובא בזה, מדוע רחל ביתו של כלבא שבוע ראתה לנכון להתקדש בצינעא לעקיבא כנגד רצון אביה, והרי אביה העשיר הגדול בודאי הי' דואג לה לשידוך ראוי והגון עם חתן בן תורה מופלג, - וא"כ צ"ב מדוע התקדשה לעקיבא בצינעא, אע"פ שהדבר ציער והכעיס את אביה כ"כ, עד כדי שהדיר אותה הנאה מנכסיו.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה קיי"ל ברמ"א (יו"ד סי' רמ, כה) וז"ל 'אם האב מוחה בבן לישא איזה אשה שיחפוץ בה הבן, אי"צ לשמוע אל האב' עכ"ל, - וברמ"א לא נזכר האם הדין הזה הוא גם בבת, והאם גם היא אינה צריכה לשמוע לאביה בענייני שידוכיה, ויכולה להשתדך עם איזה איש שתחפוץ אף כאשר אביה מוחה בה.

אמנם יעוי' בשו"ת 'נודע ביהודה' (מהדו"ת אהע"ז סי' מה) שכתב בסוף דבריו וז"ל, 'בעסק זיווגא פשיטא שאין חילוק בין בת לבן, ואי"צ לשמוע דברי האב אם הוא נגד רצונה' עכ"ל, - ועיי' בשכנה"ג (יו"ד סי' רמ, כט), ובשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ד סי' קכד) וביקובץ תשובות' (להגריש"א זצ"ל, ח"ג סי' קמג).

[וזהו דלא כדברי הב"י בשו"ת 'תורה לשמה' (סי' רסז), שכתב שאם אב ציווה לביתו שלא להינשא כלל לאיש, הבת חייבת לשמוע בקולו משום כיבוד אב, כיון שאינה מחוייבת בפרו ורבו, - ורק אם חוששת שהדבר יגרום לה לחטא, תוכל להינשא כנגד דעת אביה, עיי"ש].

ומעתה י"ל דביתו של כלבא שבוע הייתה אישה חכמה ומשכלת, וראתה בחכמתה שבכוחות ובמידות הטמונים בעקיבא רועה הצאן הוא יכול להיות גדול הדור ממש בתורתו ובמידותיו, ולכן חפצה להינשא לו ולסייעו לגדול בתורה, וכפי שהבאנו לעיל דמותר לבת להינשא למי שתחפוץ אף כנגד דעת אביה, כדברי הרמ"א והנוב"י הנ"ל.

האב כעת, - (ואולי יש מקום לדחוק וליישב, שצריך שלבסוף האב יבין עוד בחיי חיותו שהדבר נעשה לטובתו, ולא מהני מה שיבין זאת רק בעוה"ב, ועיי' בזה).

אמנם יש לדחות שאין ראייה מהתם, כיון שמבואר בעירובין (יט.) שפושעי עכו"ם אפי' על פתחו של גיהנם אינם חוזרים בתשובה (ועיי' במהרש"א שם, ובגמ' גיטין נז.), ואי"כ נמצא שלבן הרשע הי' עתיד גם בעוה"ב להחשיב את מעשה גניבת התרפים כצער ורעה עבורו, ואין ראייה מהתם לאופן כזה שהאב עתיד להבין במשך הזמן, שהדבר שהבן עשה הי' באמת דבר טוב עבורו ולא דבר רע, (ויש לדחות עוד את הראייה מהתם ע"פ דרכים נוספות שנאמרו לבאר, מדוע רחל נענשה שם אע"פ שהתכוונה לטובה, ואכמ"ל).

- ז -

והנה בעצם מה שביארנו לעיל, שהי' מותר לרחל להתקדש לעקיבא אע"פ שהדבר גרם בזיון לאביה, ע"פ מה שדימינו זאת למעשה של הרמב"ם והאבן עזרא הנ"ל, יש לדחות מכמה צדדים שאליבא דאמת אין ראייה מהמעשה של הרמב"ם למעשה של רחל אשת ר"ע, וכדלהלן.

א. יש לחלק שלגבי כלבא שבוע שחיינו היו שלווים ורגועים, והוא לא הי' נתון בצרה, אין לנו ראייה לומר שאנן סהדי שאדם שחי בשלווה יסכים לחיות בצער כ"ד שנים, עד שיתברר לו שהוא זכה בחתן גדול הדור, - כיון שישנם אנשים שמעדיפים לחיות חיים רגועים ושלווים בלא צער בתחילה ובלא שמחה לבסוף.

ומשא"כ לגבי האבן עזרא שהי' נתון בצרה מחמת החולי בעיניו, שלגביו הי' אנן סהדי שודאי ירצה לסבול מעט בכדי להתרפא ממחלתו, ואי"כ אין ראייה מהתם למעשה של רחל ר"ע.

ב. ועוד יש לחלק, שלגבי האבן עזרא שבא בעצמו לבקש מהרמב"ם שירפאנו, ואע"פ שידע שישנן רפואות שדרך הריפוי שלהן כואבת מאוד, דמ"מ על דעת כן בא להתרפאות, ומשום הכי הותר לרמב"ם לגרום לרפואתו גם בדרך של צער ומכאוב כפי הבנתו, - ומשא"כ לגבי כלבא שבוע שלא ביקש מרחל שתלך להינשא לאיש באופן שהדבר יצער אותו, דאין ראייה לזה כלל מהמעשה של הרמב"ם.

ג. ועוד יש לחלק, ע"פ מה דקיי"ל בשו"ע (או"ח סי' שכח, ט) שהחושש בעינו ויש בו ציר, מחללין עליו את השבת משום דיש בזה סכנת נפשות, ואי"כ אולי גם בחולי עיניים של האבן עזרא הי' עלול להגיע לסכנת נפשות, ולכן הותר לרמב"ם לפגוע בו ולבזות אותו משום שהי' לצורך פיקו"נ, ולפי"ז אין ראייה מהתם לשאר דוכתי שלא עסקין בפיקו"נ.

ואמנם אע"פ שכאמור אין ראייה מהמעשה של הרמב"ם לגבי המעשה של רחל ר"ע, אך מ"מ ודאי שרחל נהגה בקידושיה כפי הראוי ע"פ ד"ת, וגם שיבחה על זה כידוע, ויתכן שהביאור בזה כפי שכתבנו לעיל, שהאמת היא שכבר בשעת הקידושין הדבר לא הי' מוגדר כלל כמעשה של בזיון לאביה, ולכן הותר לה הדבר וכנ"ל, ויל"פ.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

ולכאוי צ"ב בזה, כיצד הותר לרמב"ם לפגוע ולבזות את האבן עזרא במה שציווה בתחילה לכלוא אותו בדיר העיזים, והרי אסור לאדם לפגוע ולבזות את חבירו, - ובנוסף לזה יש עוד איסור גדול יותר לפגוע ולבזות חכם, שיש בזה בזיון לכבוד התורה, ואי"כ צ"ב כיצד הותר לרמב"ם לפגוע ולבזות את האבן עזרא.

ויש מקום לבאר בזה, שכיון שהי' ברור לרמב"ם שהאבן עזרא ישמח בעתיד מאוד ממה שעבר עליו בדיר העיזים, שהרי אחי"כ יתברר לו שעיי"ז התרפא מהחולי בעיניו, לכן הותר לרמב"ם לפגוע בו ולבזות אותו עיי' כליאתו בדיר העיזים, **משום שכבר כעת הדבר אינו מוגדר כלל כמעשה של בזיון ופגיעה באבן עזרא**, שהרי לבסוף עתיד להתברר שהאבן עזרא בעצמו היה רוצה מאוד לקבל את הצער הזה בשביל להתרפא מהחולי בעיניו.

- ה -

ומעתה לפי"ז יש מקום ליישב נמי בנידו"ד, שמה שהותר לרחל להינשא לעקיבא שהי' אז ע"ה, אע"פ שהדבר גרם לכאוי לבזיון גדול לאביה, זהו משום שרחל הכירה היטב את כוחותיה ואת כוחותיו של עקיבא, והי' ברור לה לחלוטין שכאשר הוא ילך ללמוד תורה, הוא עתיד להיות גדול בתורה.

ואי"כ הי' ברור לרחל שבעצם אין שום בזיון להינשא כעת לחתן כזה שעתיד ברבות הימים להיהפך להיות גדול הדור, וכל הסיבה שאביה החשיב את קידושיה לעקיבא כבזיון גדול עבורו, זהו רק משום שאביה בעצמו לא הכיר בכוחותיהם הגדולים של ר"ע ורחל, והוא לא ידע שבעצם הוא זוכה כעת בחתן שעתיד להיות גדול הדור.

ואכן מובא בגמ' (שם סג.), שכאשר נודע לכלבא שבוע שהוא זכה בחתן שנהי' לגדול הדור, הוא עמד ונתן לו חצי ממונו (לאחר שהותר נדרו), והיינו שלבסוף הוא שמח מאוד שהוא זכה לחתן גדול בתורה כר"ע, ואי"כ נמצא שכבר בשעה שרחל התקדשה לעקיבא, בעצם באמת לא הי' אז שום בזיון בקידושין האלו למי שהשכיל לדעת ולראות את העתיד.

ולכן י"ל דהותר לרחל להינשא לעקיבא אע"פ שכביכול הדבר גרם לבזיון לאביה, **משום שהאמת היא שכבר בשעת הקידושין הדבר לא הי' מוגדר כלל כמעשה של בזיון לאביה**, אלא האמת היא שכבר אז למי שהשכיל הי' ברור לחלוטין שסוף הכבוד לבוא.

[והדברים מבוארים מתוך דברי התוס' (שם בד"ה אדעתא) שביאר, שר"ע פתח לכלבא שבוע פתח להתיר נדרו ושאלו 'אדעתא דגברא רבה מי נדרתי, ואע"פ שאין פותחין בנולד, דמ"מ הכא לא חשיב נולד כיון שהלך לבי רב, ודרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול, עיי"ש ואכמ"ל].

- ו -

והנה ידוע מש"כ בזוהר הק', שרחל אמנו ע"ה נענשה על מה שציערה את לבן אביה בגניבת התרפים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין, ואע"פ שבעצם התכוונה לטובה להפרישו מע"ז, והובאו דבריו בשיורי ברכה' (יו"ד סי' רמא, ד).

ומבואר בזה, שאע"פ שבעצם רחל עשתה ללבן טובה גדולה בזה שהפרישה אותו קצת מהע"ז, אך מ"מ כיון שאביה לבן הרשע לא החשיב את זה כטובה אלא כרעה, לכן היא נענשה ע"ז, - **ואי"כ לכאוי יש מקום להוכיח מזה, שאסור לגרום לאב צער אע"פ שהאב טועה כעת ובאמת הבן גורם לאב טובה ולא רעה**, - ולכן לא הועיל בזה מה שהי' ידוע לרחל אמנו כעת, שבעתיד כאשר לבן יגיע לעוה"ב הוא יבין למפרע שהיא גרמה לו טובה ולא רעה בגניבת התרפים.

ואי"כ נמצא מבואר בזה דלא ככל מה שהעלינו לעיל שהצער והבזיון נקבעים לפי האמת ולא לפי מה שנראה בעיני

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

הפרשה המחכימה

פידורים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת אחרי מות-קדושים התשפ"ג גליון 256

זהירות ממאכלות אסורות

שאלה: האם שייך שהאדם יתמיד בלימוד התורה, ולפתע ירגיש שאינו מבין שום דבר מן התורה הקדושה?

א. ויקרא יח, ב: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם". כתב האור החיים "שמעתי בשם הרה"ק מהר"י לוריא זצוק"ל (האריז"ל), כי לפעמים יתהפך האדם וישתנה מטוב לרע בטבעו ובמזגו ולא ידע מאיזה סיבה, והוא עצמו יתמה, איך נהפך בדעתו? ואמר, כי זה יסובב לצד שלפעמים יאכל אדם מאכל אשר יש בו חלק מחלקי הרע... ותגבר בו בחינת הרע, מעתה השומר עצמו ממאכלות הרעות יתגבר החפץ בו בדברים הנוגעים לנפש, והוא אומר (תהלים מ, ט) 'לעשות רצונך אלקי חפצתי', וזה היה לי להיות (שם) 'ותורתך בתוך מעי'. וכבר הרחבנו בזה במק"א שהמאכלות האסורות הם כרעל לגוף ולנשמה, ומטמטמים את האוכלם ונהפכים לחלק ממנו, לכן צריך זהירות גדולה לשמור על הנכנס לפיו, והמקפיד על כך זוכה שמשמים יסייעוהו שלא ישל. **תשובה:** שייך שאדם יתמיד בתורה ולפתע ירגיש שאינו מבין בה כלום, הואיל ואכל מאכלות אסורות המטמטמות את האדם, ויש להזהר בכך מאוד.

הליכה אחר הזרם

שאלה: האם מנהג האומות סביבותינו מזכיה שניתן לנהוג כך?

ב. ויקרא יח, ג-ד: "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו, וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו, ובזוהקותיהם לא תלכו. את משפטי תעשו ואת זקותי תשמרו...". לפעמים יכול האדם לחשוב בלב: הלא 'כולם' עושים זאת, אפילו החשובים, לא שייך שכולם טועים, בודאי זה מותר, ומסתמא זה גם מצוה. אבל כאן נתבקש משה מהקדוש ברוך הוא לומר לבני ישראל מפורשות: "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה – לא תעשו, וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה – לא תעשו", אל תתנהגו לא כמו המקום שיצאתם משם, ולא כמו המקום שאתם מגיעים לשם. אל תסתכלו אחר כולם, אל תעשו כמעשיהם 'ובחוקותיהם – לא תלכו', רק "את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו". עלינו להיות גאים בכך שאנו בניו של מקום ועושי רצונו, ואל לנו להשגיח כלל על סביבותינו. וכבר כתבנו במק"א כי כאשר האדם יכול לשחות נגד הזרם, בזה הוא מוכיח שהוא 'חי', ואדרבה יש לו לעשות בדיוק להיפך ממעשי הרשעים, כי בודאי שכל עשייתם לרעה, ויכלכל מעשיו בתבונה.

מסופר (קובץ מאמרים להגר"א וסרמן א, ח) שפעם בעוד רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל היה ילד קטן, נשאל מאחד מחכמי הגויים: למה הוא נשאר להיות יהודי, הרי כתוב בתורה (שמות כג, ב) "אחרי רבים להטות", והואיל וכתוב (דברים י, י) "כי אתם המעט מכל העמים", ורוב העולם הם גויים, אם כן למה לא תקבלו את אמונתנו. השיבו רבי יהונתן: דין רוב לא נאמר אלא בספק ולא בודאי, לנו אין ספק באמיתת אמונתנו ולא יוכל הרוב להעבירנו מדעתנו. וכן הוא בדין 'ביטול ברוב', שאם האיסור ניכר – אינו בטל, וכן להיפך¹. וכן כתב בכתבי משה (פרשת לך לך) שדעת האומות שישראל בטלים ברוב לגבם והולכים אחר הרוב. ותירצו המפרשים שאינו נכון, כי מה שהולכים אחר הרוב, הוא דוקא במה שאנו מסופקים בו, אבל במה שאנו יודעים בברור, אין ללכת אחר הרוב, וכי אם יאמרו רוב העולם על אבן שהוא זהב נאמין להם. והרי הקדוש ברוך הוא נראה לנו במתן תורה ככתוב (שמות כ, יח) "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי

¹ **אבל** הגר"א וסרמן בעצמו (שם) תירץ, שהפסוק "אחרי רבים להטות" נאמר רק בדיינים שכולם כשרים לדון ואינם נוגעים, אבל אם רוב הדיינים נוגעים ומיעוטם אינם נוגעים, בזה שומעים להמיעוט. וכך הנהגת רוב העולם, אינו משום ידיעה אלא משום תאוות הרצונות, שמשחרים ומעוורים את עיניהם לעשות ככל העולה על רוחם. אלא מי נאמן, רק אלו שאינם נוגעים בדבר, ואלו חכמי ישראל, שביטלו את יצרם ובכל זאת מאמינים בתורה הקדושה. **משל** לאחד שעבר ליד בית מרוח, וראה קבוצת שיכורים מתגוללים על הריצפה, וקוראים לעברו: בא תשתה עמנו, ודאי שעל רוב כזה לא נאמר: אחרי רבים להטות...

יש מפרשים שתירצו שכלל זה ללכת אחר הרבים, נאמר רק כאשר שתי הכחות החלוקות הן שוות ערך, אבל כאשר הצד שכנגד היא ברמה פחותה, אין צריך ללכת אחר הרוב, כשם שרועה בקר לא צריך לכופף עצמו וללכת על ידיו בגלל רוב המקנה הסובב אותו. **ובזה** פירשו את הפסוק (דברים י, י) "ושמרתם ועשיתם, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", כלומר, למה עלינו לשמור את חוקי התורה, אף שרוב העולם אינו עושה כן? התשובה לכך: 'כי היא חכמתכם', ממילא אין הרוב נחשב כשווה ערך לשומרי התורה.

עמכם", וגם בקריעת ים סוף כתוב (שם טו, ב) "זה אלי ואנוהו", ופירש רש"י "בכבודו נגלה עליהם, והיו מראים אותו באצבע", ושוב נסתר טענתם. ולעיל (שמות כג, ב' הליכה אחר רוב הגויים) הארכנו עוד בזה.

תשובה: אין לנו ללמוד כלל ממעשיהם הרעים של הגויים הסובבים אותנו, אלא צריך להתרחק מהם.

שקיעות בלימוד

שאלה: במה צריך האדם להיות שקוע כל חייו?

ג. ויקרא יח, ד: "את משפטי תעשו ואת זוקותי תשמרו ללכת בהם". פירש רש"י (ומקורו בתורת כהנים) "ללכת בהם – אל תפטר מתוכם, שלא תאמר: למדתי חכמת ישראל, אלך ואלמד חכמת האומות", אלא כל עיקר הילוכו של האדם יהיה אך ורק בעניני התורה והמצוות. וזהו גם מה שאמר (להלן כו, א) "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו", ופירש רש"י "אם בחוקותי תלכו – יכול זה (ההליכה בחוקותי כונתה) קיום המצוות, כשהוא אומר 'את מצוותי תשמרו' – הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים 'אם בחוקותי תלכו'? שתהיו עמלים בתורה", כלומר, כי מן האיש הישראלי נדרש לא רק 'ללמוד' תורה – כחכמה חיצונית חלילה, וכשגומרה, פטור הוא ממנה. אלא התורה היא מלשון הוראה, שנאמר "והליכות עולם לו", ודרשו חז"ל "אל תקרא הליכות, אלא הלכות", ופירש הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל (ראש ישיבת בריסק בירושלים) שכל הליכות חייך יהיו על פי ההלכות. היהודי חי תורה, נושם תורה וכל מהותו על פי התורה. היא אינה כ'חכמה' נפרדת ממנו, אלא היא חלק בלתי נפרד ממנו (כדלעיל בראשית כה, ל' דר"א באכילה. דברים ח"א ד, א' עיקר שמירת התורה בעשיה ועוד). **בפרט תלמידי חכמים שנאמר עליהם (שבת פח:): שהתורה נעשית להם סם החיים, ופירש רש"י שהם "עסוקים בכל כוחם, וטרודים לדעת סודה".** וכלשון התוספות (סוטה כא. ד"ה מצוה) כי "סתם תלמיד חכם תורתו אומנותו, ועוסק ומהרהר בתורה בכל שעה, ואינו הולך ארבע אמות בלעד"ה" (ובבראשית מה, כד בנדפס מחדש 'שקיעות בלימוד', ובבבבב יט, יד 'שקיעות בלימוד, ובנעימות קול' הוספנו). **ואפילו המתעסק לפרנסתו, צריך להשתדל לחשוב בלימוד באותו זמן** (כמו שכתב הגר"ח מוולאז'ין ב'רוח חיים' אבות ב, ב וב'נפש החיים' א, ח), וכפי שהעיד על עצמו החכמת אדם (בהקדמתו ל'ד'') כי גם בעסקו לפרנסתו בהיותו ביריד, היה מחשב את הסוגיות ופסקי ההלכה והיה טרוד בהם (ובבראשית כח, יא 'מדידת עמוד התורה בניצול הזמן ללימוד' הרחבנו).

תשובה: על האדם להיות שקוע בלימוד התורה ולהיות כל מעייניו בה.

'חיים' אמיתיים

שאלה: מה הם נקראים חיים אמיתיים?

ד. ויקרא יח, ה: "ושמרתם את זוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וזוי בהם". בתרגום פירש 'וחי בהם – לחיי עלמא', דהיינו לחיי העולם הבא. מבואר בזה שחיים על פי התורה, חיים רוחניים של עבודת ה' – הם לבד הנקראים 'חיים' ולא חיים באופן אחר. וזהו שאמר (ברכות יח: ב"ר לט, ז. ק"ה ט, ד. תנחומא סוף פרשת ואת הברכה אות ז, ובוהר משפטים קו: ושם אדרא זוטא רפז): 'רשעים – בחייהם קרויים מתים'. וקשה, שהרי רואים שהם חיים וקיימים, ולמה קראם 'מתים'? אלא הדבר דומה לאב שהלך עם בנו למוזיאון באמריקה בו עומד הנשיא שמת מלפני שנים חנוט ונראה כאילו הוא חי, האב אמר לילד: לך אל הנשיא ותגוע בו, הילד אמר: אני מפחד, הוא יכול להרביץ לי. אבל אביו שכנעו שאפילו שהוא נראה חי, באמת הוא מת. עד שהבן הסכים והתקרב וראה שהוא עומד ללא זיע. לאחר מכן הלך האב עמו למקום עם בובות בעלי חיים המופעלים על ידי חשמל, גם כאן אמר האב לבן: לך ותגוע באריה ובדוב, אך הבן עמד מאובן, הוא לא העז לזוז, האב שכנעו שאינם אלא פרוות האריה והדוב שהולבשו על בובות חשמל. אמנם הבן פחד ולא העז להתקרב, הוא צעק: אבא, תראה איך הם זזים והולכים, ולמה אתה אומר לי שהם פרוות מתים. אבל מה האמת? כדברי האבא, פרוות של אריה ודוב מתים, ששמו על בובות פלסטיק שאין בהם ממש, ופשוט שאינן יכולות להזיקן, ומה יש לו לפחד. כך הרואה את הרשעים מהלכים 'חיים', ואינו מבין כיצד נקראים 'מתים', עליו להבין שהואיל ואין בהם חיים רוחניים של עבודת ה', אם כן נשמתם מתה (כלשון האור החיים) יח, ב הנ"ל 'רשעים... אין להם נשמה', ואין גופם אלא פלסטיק עם בטריות שהולכים.

ובספר מראה הבוקר כתב שידוע שרק אותם הימים שבהם עוסק האדם בתורה ומצוות ומעשים טובים, נחשבים הם לימי חיים, ככתוב "ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם". כל רגע שאדם לומד תורה ועושה מצוות, הוא חי באותו רגע, אך ברגע שאינו לומד או עושה מצוות, או שעושה שאר דברים הנצרכים לצורך הלימוד וכדומה, הרי הוא באותו הרגע כאילו מת, הוא רוצה את אותו הרגע, וכפי שהתבטא הגרא"מ שך זצ"ל (מחשבת מוסר ח"א עמ' שפ ואילך) 'גם אם ביטל תורה מחבירו אפילו לרגע הוא כענין רציחה, כי לקח ממנו רגע מהחיים!' הבה ננצל כל רגע בחיים שיהיה בו באמת חיות ונוכה לחיים נצחיים (וראה עוד מה שהרחבנו בדברים ח"א ד, ד' דביקות בתורה – חיים).

מסופר על אדם אחד שבא לעיר מרוחקת, בעודו הולך לאטו, עבר ליד בית הקברות, ולהפתעתו ראה דברים מוזרים, על כל הקברים כתוב: כאן נטמן פלוני בן פלוני בגיל חמש שנים, לידו כאן נטמן פלוני ממשפחת אלמוני בגיל שלש שנים, וכן כיוצא בזה. הוא פחד כבר להשאר בעיר כזו, שיש בה מגיפה כזו, שכולם נפטרים שם בצעירותם, ובפנותו לצאת מן העיר פגש באדם אחד שביאר לו פשרם של דברים והרגיעו, כאן לא סופרים את גיל האדם כפי שניו שחי בהם, אלא רק כפי השנים שלמד בהם תורה ועסק במצוות ובמעשים טובים, שאלו הם 'החיים האמיתיים'. זה שכתוב עליו שנפטר בגיל חמש, הכוונה כי בכל שנותיו היו חמש שנים מלאות

שבהם עסק בתורה ובמצוות. וכן זה שרשום עליו שנפטר בגיל שלש, הכוונה שסך כל שעותיו וזמניו שעסק בהם במצוות, היו שלש שנים של 24 שעות כפול 365 ימים, וכן כולם על זה הדרך. [ומכל מקום כשכל חייו מוקדשים לעבודת ה', אז גם שעות השינה והאוכל נחשבים לו למצוות (כדלעיל בבראשית ה, ה' חיים אמיתיים)]. **והואיל** והתורה היא החיים האמיתיים, לכן "תלמיד שגלה, מגלים רבו עמו, שנאמר 'חיי בהם' תעשה לו דברים שיוכל לחיות שם" (מכות י,). ובלא הרב אין לו חיים, כלשון הרמב"ם (הלכות רוצח ז, א על פי מכות י). 'וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד (תורה) כמיתה חשובין'.

תשובה: חיים אמיתיים אלו חיים רוחניים מלאי תורה ומצוות, אשר בלא זה נחשב האדם כמת.

איסור דברים המותרים

שאלה: האם שייך שדברים שלכאורה מותרים, יהיו באמת אסורים, אף שלא נכתב איסורם במפורש?

ה. **ויקרא יט, ב:** "דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם". כתב הרמב"ן בפירושו הכתוב "קדושים תהיו", כי לאחר שהתורה אסרה רק דברים מסויימים, יכול האדם בעל התאוה להרבות בדברים המותרים יותר מדאי להיות בסובאי יין וזוללי בשר וכדומה, ונמצא 'נבל ברשות התורה'². לכן, לאחר שפירט הכתוב את האיסורים הגמורים, ציוה בכללות שנהיה פרושים גם מן המותרות שאינן נצרכות לאדם (כל אדם לפי מה שהוא)³. **מבואר** שיש מצוות עשה של "קדושים תהיו", ו"קדוש" פירושו נבדל ומורם מעם, וזה גם מדברים המותרים. אפילו שמותר לאכול, אבל אין היתר לזלול. הגם שמותר לשוח שיחת רעים, אבל אין היתר להיות ממבלי עולם ויושבי קרנות. נמצא שאין טעם על כל דבר לשאול: היכן כתוב שזה אסור? הרמב"ן כבר השיב לנו שב"קדושים תהיו" נתחדש גדר חדש, 'לא להיות נבל ברשות התורה'.

לפעמים דבר זה אף חמור מן הדברים האסורים, שכן מי שעושה דבר אסור, לפחות יודע שעליו לחזור בתשובה, וצריך להיזהר שלא יכשל שוב. אבל החושב שעושה דבר מותר, ועוד יש לו על כך הכשר, הוא בטוח שהוא צדיק גדול ואינו יודע אף לחזור על כך בתשובה, וכאשר החולה לא יודע שהוא חולה, זה הדבר החמור ביותר⁴. **ובזה** מפרשים מה הטעם באיחור עונש סדום, שהרי כבר בתחילה כשבא לוט לשבת שם, אמר עליהם הכתוב (בראשית יג, ג) "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד", ופירש רש"י שחטאו בכין אדם לחבירו ובבין אדם למקום, וחז"ל (סנהדרין קט: ורש"י איוב כה, ד. ועיין בפרקי דרבי אליעזר, פרק כה) הביאו כמה דוגמאות על מעשי רשעותם, למשל, אורח שבא לעיר הניחוחו על מיטה, אם היה קצר – משכוהו ברגליו עד שיגיע לקצה, ואם היה ארוך – קצצו את רגליו כדי שיכנס בה. ורק הרבה לאחר מכן (פרק יח) כתוב (פסוק כ) "ויאמר ה', זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאוד", והודיע לאברהם שברצונו להפוך את סדום וכו'. **ולכאורה** למה דוקא כעת לא רצה הקדוש ברוך הוא להבליג והוצרך להחריב את עירם ולא קודם לכן, (ובפשטות אפשר לומר שהמתין להם הקדוש ברוך הוא שישבו בתשובה, עד שהגדישו כעת את הסאה וכדומה). **אלא מבארים** (וכעין זה ב'הגדה') שכתוב שם (יט, א) "ולוט יושב בשער סדום", ופירש רש"י (ומקורו בב"ר נ, ג. בתי מדרשות ח"ב מדרשת חסרות ויתרות פרשת לך, וילקוט שמעוני יט, פד) "ישב כתיב (חסר וא"ו, כי) אותו היום מינהו שופט עליהם". כל זמן שעשו את רשעותם בלא שופט, אף שזה נורא, אבל ניתן עדיין להאריך אפיים. אבל ברגע שממנים עליהם שופט, וכבר יש להם הכשר 'בד"ץ סדום' על מעשיהם, אז זה כבר נורא ואיום וכבר לא שייך להבליג, חייבים להחריב את העיר. כך בדומה לזה המצב אצלנו, בשעה שאדם מתבייש במעשיו הנלוזים, עדיין יש תקוה שמא ישוב בתשובה, אבל בשעה שיש כבר 'הכשר' על מעשיו, הכשר על פאות ארוכות או קניונים מסויימים, אז המצב גרוע יותר, כי חושבים עוד שעושים 'מצוה' ולא יודעים לשוב על כך בתשובה.

מסופר על הגר"י קנייבסקי זצ"ל (בעל ה'קהילות יעקב'), שהוצרך לגדל את נכדותיו, בנות חתנו הגר"ש ברום זצ"ל שנפטר על פניו. יום אחד באה לפניו אחת הנכדות וביקשה כסף לקנות... מסטיק. הסבא התפלא: מסטיק?! השיבה הנכדה בפשיטות: יש לזה הכשר מעולה. פנה הסב להג"ר יעקב גלינסקי זצ"ל ששהה שם בחדר, ואמר לו: ראה, היום כבר לא שואלים לשם מה זה נחוץ, עבור מה זה טוב, מה זה יועיל ומה זה יוסיף, העיקר שיש לזה 'הכשר' טוב... **כך** סיפר אברך אחד כי פעם לפני עשרות שנים ב'בין הזמנים' באו חברים של בנו מהישיבה, וקראו לו לצאת. לאן? שאל האב. השיב הבן: לפיצריה בקניון. האב היה המום: לפיצריה?! "הו, זה כשר למהדרין" השיב הבן, ולא הבין לתמיחה אביו. אמר האב: באותו העת נזכרתי בסיפור עם אותה אשה שמלחה בשר, המגש גלש מידיה, וחתכות הבשר

² **וכן** כתב החיד"א (לב חוד פרק טו ד"ה ובר) "האוכלים למעדנים ביום חול, ועושים משתאות וסעודות הרשות, ידעו נאמנה כי הוא חלק הסיטרא אחרא, ועתידין ליתן את הדין בפרטי פרטות. כי הגם כי המאכל היתר והשתיה כדת, הוא 'נבל ברשות התורה', וכמו שכתב הרמב"ן... שיקדש עצמו במותר לו... וכבר אמרו רז"ל במדרש (תנא דבי אליהו רבא, פרק טו) והובא בתוספות (כתובות קד. ד"ה לא נהנית) עד שאתה מבקש שיכנסו דברי התורה בקרבך, בקש שלא יכנסו מעדנים לתוך גופך, עיין שם.

³ **המסילות** ישרים (פרק יג) כתב בביאור מידת הפרישות, "שכל מה שאינו מוכרח לאדם בעניני העולם הזה ראוי לו שיפרוש מהם, וכל מה שהוא מוכרח לו מאיזה טעם שיהיה כיון שהוא מוכרח לו, אם הוא פורש ממנו הרי זה חוטא". ובדברי ה'חפץ חיים' (ביאור הלכה סימן א ד"ה הוא) בשם ספר החינוך (מצוה שפ) מבואר שהמתענג באופן שאין לו 'שום' מטרה להוסיף כח והשק בלימוד התורה וקיום המצוות, אלא סתם לשם תענוג בלבד, יכול להיכשל באיסור של "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". ונמצא שהאוכל ושבע מן המותרות בחינם, לבד ממה שיכול להיכשל באיסור "קדושים תהיו" כמבואר ברמב"ן, יכול לעבור גם באיסור זנות כמבואר בספר החינוך. ולעיל (בראשית כה, כ) 'בקשת המותרות' הרחבנו בזה. **וראה** עוד ברמב"ן (דברים כא, יח) בעצמו, שהזולל וסובא עובר על מה שנצטוונו "קדושים תהיו", והרמב"ם (בספר המצוות לא תעשה ס"ח קצה) כתב זאת בלאו נפרד מהנאמר (ויקרא יט, כ) "לא תאכלו על הדם", דהיינו שלא יאכל וישתה דרך זולל וסובא בימי הנערות, אכילה שמביאה לשפוך דם, כמובא במשנה ברורה (סוף סימן קנז).

⁴ **כעין** מה שפירש בשערי תשובה (שער א' אותיות נא, נב. ושער ג' אותיות ו, ט, י קמא) בתומרת העובר על איסור דרבנן, או על שאר עבירות קלות, מפני הזלזול בהם שאינו יודע שצריך לשוב על כך בתשובה.

נפלו אל הביוב. נחרדה האשה, ורצה אל הרב כדי לשאול שאלה: רבי, הבשר כשר, או טרף? אמר לה הרב: מה אומר לך? הבשר כשר, אבל מסריח... נכון הפיצריה בקניון כשרה למהדרין. אבל... אינה מקום לבחורי ישיבה. כמוכן שתלוי הדבר גם באיזה דור, ובאיזה מיקום, ובכל אדם לפי רמתו הרוחנית. אך הדברים אמורים בכלליות, לא כל דבר שהוא 'כשר', הוא מתאים לכל אדם...

ברמב"ן הזה למדנו שאין לפרוש רק מדברים האסורים, אלא לפעמים יש לפרוש גם מדברים המותרים, אם אינם כ'רצון התורה'. לא בכל דבר צריך לשאול: היכן זה כתוב? כי יש מצוה נוספת "קדושים תהיו", שלא להיות 'נבל ברשות התורה'⁵. **לא** נשאל היכן כתוב שלא ללבוש לבוש צורם, שלא להתבטא בשפה זולה ובשפת הרחוב. חז"ל אומרים (קידושין מ:): "האוכל בשוק, דומה לכלב", גם כאן ישאל השואל: אז מה, היכן יש איסור להתדמות לכלב? ובכן, זה לא איסור. אבל התורה אומרת (שמות כב, ל) "אנשי קודש תהיון לי". והמתדמה לכלב, מלבד שאינו 'קדוש', הוא גם אינו 'אדם'. וכל שכן 'בן תורה', שצריך להיזהר שלא לגרום חלילה לחילול ה' (כמו שהביאו על כך ביזמא פו. דוגמאות נוראות). והיה הג"ר יחזקאל אברמסקי זצ"ל אומר לבני הישיבה: בהיותי בן ישיבה, לא יצאתי מעולם לרחוב בלא ספר ביד! (מעייין השבוע עמ' רחצ).

ישנו מושג הנקרא 'שולחן ערוך החמישי', לא כל דבר כתוב באחד מארבעת חלקי השולחן ערוך, יש שולחן ערוך חמישי, שהוא שולחן ערוך של 'דעת ותבונה'⁶. ישנם דברים פשוטים, שכל מבין או לפחות הרוצה להבין, יודע שאין ראוי להתנהג כך. כמסופר על אחד הגדולים שאסר איזה דבר, העיז אחד ושאל: היכן זה כתוב? הצביע הרב על לבו, ואמר: 'כאן זה כתוב'... לא כל דבר צריך להיות כתוב, ישנם דברים פשוטים שהראש והלב אומרים שזה אסור. למשל הדוגמא שהזכרנו: היכן כתוב שאין ללעוס מסטיק ברחוב כבהמה מעלת גרה. והתשובה, באמת בשולחן ערוך לא מפורש שאסור (מלבד הרמז שאמרו 'האוכל בשוק, דומה לכלב' ופסול לעדות), אבל השכל אומר שאין זה דבר מכובד, ו'החכם, עיניו בראשו' (קהלת ב, יד).

כל דברים אלו אמורים בסתם אדם, אבל מי ששב בתשובה על חטאיו, כל שכן שעליו להתנהג כן, וכפי שכתב רבינו יונה (שערי תשובה א, ל) "העיקר התשיעי (של התשובה, הוא) שבירת התאוה הגשמית. ישיב אל לבו כי התאוה עוללה לנפשו לחטוא ולמשוך העוון בחבלי השוא, ויעשה גדר לשמור את דרך התשובה, ויפרוש מן התענוגים, ולא ימשך אחר תאותו גם בדברים המותרים, ויתנהג בדרכי הפרישות ולא יאכל רק לשובע נפשו וקיום גופו, כענין שנאמר (משלי יג, כה) 'צדיק אוכל לשובע נפשו'... כי כל זמן שהאדם הולך אחרי התאוה, נמשך אחרי תולדות החומר, וירחק מדרך הנפש המשכלת, ואז יתגבר יצרו עליו..."

תשובה: לפעמים גם דברים מותרים לכאורה מצד הדין, אין בהם רצון ה' כלל, ויש להימנע מהם.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה' על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים' (במעלת אותו היום ושהכל הולך אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה' (בני"ל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה להתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על ש"ס משניות, ולשומעים בקול הלשון' בשם 'הרב שילה בן דוד שליט"א – הפרק היומי במשניות', ובקו ישיר: 0733,211,612

ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), אמרי שילה – משניות מבוארות (ביאורים וביוריים כשפה ברורה על מסכתות כלים, אהלות, נעים פרה וטהרות), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"ו מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שתשובותיהן במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בהלב ותערובות י"ד פז-קיא, סיכום מפורט בעיקר הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים וביוריים, בהר"ם ומאירים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המשנה המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבוע חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ב' ג', הכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסינות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים וביוריים, ופולפולים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי - ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כ"ל בחודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על הנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלות שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אול לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מועדב ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תולדות אדם (בענייני גילאים ושנות האדם מקום לידתו עד אחר פטירתו), תורת עשר המכות (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפרד"ס) לפרטים, הארות והערות במלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים. נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקמטוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

5. כיוצא בזה מה שנהגו ישראל שלא לאכול בשר ולשתות יין בתשעת הימים או בשבוע שחל בו תשעה באב, כי רצונם היה שלא יסחו דעת מן האבילות. ומה ישנם שעושים כיום?: 'תפריטים לבין המצרים, מוזיקה ווקלית' וכדומה. האם באמת זה רצון חכמינו, שימישו לעשות את הכל, רק לא 'בדייק' באופן שמנעו. וכל שכן בדברים האסורים מדאורייתא, ומנסים למצוא להם 'פתרונות' כיצד להתיר 'על פי ההלכה'. **והחזון** איש (קובץ אגרות א, צו) כתב להגרא"ו מלצר על דרישת השלטון, שהתנהגה המעשית בבתי הדין הרבניים בחוק הירושה תקינים כמו שאר אומות העולם, שבת תירש במקום בנים. וביאר החזון איש שמכיון שזה בא מדרישת השלטון הכופר באמת של התורה, לכן אין לנו להסכים להם, אפילו ששייך למצוא לכך פתרונות בהלכה, וכלשונו: "מ'יצא אלה שדעתם שפילה, ויבקשו התבולות להשתחוות להכפירה, להשאיר את המשפט בחושן המשפט, אבל למעשה להתנהג ככל הגויים, שבת תירש במקום בנים, לתת תהילה לאויבינו, (הסבורים) כי אמנם אין חוק הנחלה שבתורה מתאים לפי העם הנאור, הודאה גמורה לתועבת הכפירה, או לאונים שכך שומעות". הרי שלא הסכים בשום פנים להתיר, שהרי עיקר רצונם רק שנעשה כמוהם, אלא שאומרים שנחפש לכך היתרים גם על פי תורתנו. וכך הוא בכל הדברים שאינם תואמים להתנהג בהם. **וכבר** אמרו חז"ל ש'כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדושה'. ברע שאתה מסייג וגודר עצמך מתאוות ועבירות, אתה מתקדש בזה, כי כשאתה אומר: 'לא' ופורש מדברים אסורים, הוא מתעלה ונעשה 'בן חורין' אמיתי, כאומרם (אבות ו, ב. אבות דרבי נתן ב. כלה ה) 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה', כי על ידי שעוסק בתורה יש לו חירות מיצרו ששולט עליו ועל תאוותיו.

6. והרבה מן השולחן ערוך הזה הוא מענייני המידות, שלא שייך עליהם שולחן ערוך מסודר, משום שהדבר משתנה לפי העת והזמן, האדם והמקום, וכפי שכתב בבית אבות (נכד של בעל 'מעלות התורה' לאחי הגר"א) שהמידות אין להם קץ לפי רוב השינויים, ואין להם שיעור מוגבל לומר זו הדרך לכו בה, לפי שהיא מסורה לכל אדם לשקול בשכלו תמיד לפי דרכו וענינו, ולכן לא נכנסו המידות בכלל המצוות בתורה, כי המצוות אין לשנות בשום אופן, מה שאין כן המידות שהם לפי הענין, עד כאן דבריו. ומעין זה כתב הגר"א (משלי יד, ב. ובקצרה באבן שלמה א, ד) ש'כל אחד צריך לגדור את עצמו מן העבירות לפי טבע מזגו, אף שאין דרכו נכונה בעיני הבריות, שאינם מכירים בטבעו'. (ומזה יש להעיר על הספרים היוצאים בזמננו כמו 'שולחן ערוך המידות' וכדומה, שאין לקבוע בזה מסמרות של הלכה פסוקה, רק להביא את רוח הדברים ברצון התורה, אבל להראות פנים לכאן ולכאן באופנים השונים שדיברו בהם המפרשים).

פרי'
אחרי - קדושים
גיליון קצ"ג
שנה ד'
אייר תשפ"ג

בדרכו אמונה

במשנת מרן רשכבה"ג הדרך אמונה זללה"ה

אחר ככלות השנה - מכוון דרך אמונה מוסיפים בהפצת תורתו.

כינוס רבני וחברי המכון בבית רביה"ק זיע"א - בראשות בנו חביבו הגרי"ש קניבסקי שליט"א

ואשר על כן במלחמת המפרץ שהבטיח על סמך ברכת החזו"א שלא יפול טילים בב"ב, חשש למאן דאמר שאין ברכת הצדיקים עומדת לאחר סילוקם, ואמר את כל התהילים עד שפניו היו ירוקות, כי ידע שסומכים על ברכתו והבטחתו.

כמה חס על זמנו ועם כל זה הקדיש מזמנו לכולם, גם ילדי תשב"ר היו באים לשאלות ואפ"י על צבע הרצועה כדי לקבל יחס, שיצבע לתפילין ביד קדשו. בענווה אמר לי פעם מי מכיר אותי בחו"ל, אולי כאן בלדרמן או בכולל חזו"א, והמציאות שבאו אנשים בטיסה מכל העולם לכמה שעות להתייעצות ולברכה בדברים הרי גורל.

כמה הכרת הטוב אנו חייבים לבנו חביבו מורינו הגאון ר' יצחק שאול שליט"א שפתח והדלה והשקה ומשקה הלאה מתורתו, ומשתמשים אנו רבות בספרי דעת נוטה באגדה והל' שבכל השנים האחרונות, שמענו מפה קדשו של רבינו זיע"א שסומך עליו ביותר שימסור את הדברים בנאמנות כמקורם, וא"א לפרט הכל.

הגאון רבי אהרן גרנדש מח"ס תשובות הגרי"ח ומרבני הקו א"ל שרבינו הביא מדרש על בנימין שבו זקונו בין כתפיו שכן, והפליג עימו שכעת שנחלש בתקופה קודם סילוקו שמשאיר בנו, ודרכו ימשיך מסירת תורתו.

והנה זמן קודם עלות הענן זכינו שאמר בפה מלא ולא בר"ת ברכה והצלחה לפעולת הקו, **ושמח ששמע שיום יום ידרשון ומפיצים תורתו בהלכה ואגדה.**

והנה ה' שתל בית רבי וחכמי הדורות, ורבינו נשמה קדושה וגדולה שמעל הדור כידוע ממרנא הח"ח זיע"א שהקב"ה מוריד נשמות שלא כערך הדור

בחרדת קודש התקבצו רבני וחברי מכון "דרך אמונה" שליט"א אחר ככלות השנה מעת חשכו המאורות, לכינוס בקודש הקדשים בית רשכבה"ג מרן רבינו זיע"א, בראשות בנו חביבו הגאון הגדול ר' יצחק שאול שליט"א.

לייסד ולחזק לדורות משנתו ומורשתו של רבינו זיע"א לעילוי נשמתו הטהורה ע"י המכון, עם תחילת שנה החמישית מהקמת המכון ולרגל פתיחת שיעורים חדשים נוספים בקו מתורתו.

...

במרכז המעמד ביקשו רבני המכון מהגאון רי"ש קניבסקי ברכת הצלחה להמשך פעילות הקו, שהעתיר מברכתו: **שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה לעשות לטובת נשמתו, ותזכו לקיים מכבדו בחייו מכבדו במותו.**

...

רבני המכון נשאו דברים נרגשים על הזכות הגדולה בהפצת התורה ע"י המכון.

הגאון ר' יששכר ברוך גולדנטל: ברגשות קודש לבוא לחדר הורתינו בבחינת תלמידים כבנים, כאן כולנו רבני הקו המשיבים ומגידי השיעורים בקו הקדוש, ינקנו וקבלנו אהבה וחום בין כותלי מעון קדשו של אדוננו אבינו מו"ר רש"י שה"ת זצוק"ל הבית שהיה תל תלפיות של כל כלל ישראל מתוך ענוה וחסידות רבינו זצ"ל קירב כולנו כקטן וגדול.

זכינו שכבר לפני קרוב למ"ה שנה אמר מרנא האבי עזרי זצוק"ל לאאמו"ר זצ"ל שיקח את רבינו להיות הסנדק שהוא יהיה גדול הדור, וכאן גדלנו מסביב לדמות קדשו בתור שכנים.

יש מחלוקת תנאים בין ר' יוסי בר"י לבין רשב"י אם ברכת הצדיקים עומדת לעד לאחר סילוקם.

לעצור את ירידת הדורות, ולא בכדי שאצל רבינו ראו שאין טבע ואין רופאים.

ולא תגורו מפני איש בפני הכל היה אומר תוכחת אמת מאהבת אמת והיה מתקבל, ולא בכדי שנקבר שהתחילו במנחה בשבת פרשת שמיני, ששמיני מעל הטבע, ובגימטריא שמו המלא של רבינו הפסוק בפרשה את השריפה אשר שרף ד'.

והראתי למרן את דברי הח"ח שנדפס ע"י הגר"ש גריינמן זצ"ל שכתב ששרה צחקה ונתבעה רמז לבניה שבאחרית הימים יעמוד אחד מגדולי ישראל ויכין את ישראל לבקש ד' ולשוב בתשובה שלמה שע"י כל נזכה לגאולה השלימה.

וכך רבינו נשאל בתחילת הקורונה אם זה מה שכתוב בחז"ל שיהיה דבר גדול קודם התגלות המשיח, והשיב: הכל מוכן, המשיח כאן בדלת רק צריך שנרצה זאת בכל לב, כמו שכתוב בהושע ג' ה' ברש"י וברד"ק שאין מראין לישראל סימן גאולה עד שיבקשו שלשתן.

שאינא קמי' רבינו, דברמב"ן עה"ת וכן בראב"ד במשניות עדיות, כתוב שבמצרים ה' אמר שיהיה ארבע מאות שנה השעבוד, ואח"כ כתוב שהיה ד' מאות שנה ושלושים שנה.

הרמב"ן שואל איפה נתווסף שלושים שנה, ואומר שכבר נגזר להם שיזכו להגאל אבל עד שלא ביקשו לא קיבלו, כמו שכתוב ברש"י בבראשית בפסוק "שיח שדה טרם יצמח" שלא היה אדם שהתפלל לגשם לכן הקב"ה לא הוריד עד שביקשו, ולכן במצרים על אף שהגיע הזמן חיכו עוד שלושים שנה עד שביקשו את הגאולה, הרמב"ן אומר שאותו דבר יהיה בגאולה העתידה.

והראב"ד תירץ שיש קץ השנים דהיינו ארבע מאות שנה שה' אמר לאברהם, וקץ השנים כבר הגיע, אבל עדיין צריך קץ הדורות שהדור צריך להיות ראוי לקבל את הגאולה.

וכן בגאולה העתידה שכתוב שיש קץ בעיתו, שיהיו כך וכך שנים בגלות כמבואר בדניאל שהקב"ה אמר לו קץ שנים, אבל עדיין יצטרכו קץ הדורות שהדור יהיה ראוי לקבל את המשיח.

הרב כתב לי א"כ נתקיים מה שהראב"ד אומר גם החלק הזה כמו שכתוב בסוף כתובות שדור שבן דוד בא יהיה קטגוריא בתלמידי חכמים, וזה היום קורה ביתר שאת ובתוקף עוז, ומסבא ניכר שהוא זמן הכי קרוב לגאולה שלימה, אבל צריכים להתפלל.

כמו שהרמב"ן אומר שצריך להתפלל ע"ז. כי שום דבר לא מגיע בלי תפילה, ככתוב בנביא בבכי יבואו ובתחנונים אובלים.

ואמרתי לרבינו שהגר"ח ברים אמר בשם החזו"א שמלכות הזלה לא ימסרו למלך המשיח, אלא

שקודם הגאולה, יום א' יפתחו את החלון ויראו שהכל קורס וזה מה שקורה כעת.

רבינו היה אומר שבארץ ישראל יש הבטחה ב"הר ציון תהי' פליטה והיה קודש" ובחז"ל סכנה, שבאטום יכול להחריב הכל, ומה שכאן עומדים עלינו לכלותינו בא"י יש שמירה והשגחה עליונה, וכך עודד במלחמת המפרץ.

וכן בקורונה אמר שאדרבא ע"י שילמדו זה ההצלה, והיו כאלו שרח"ל לא הבינו והשכילו, אך הקו הקדוש "דרך אמונה" מסר לאלפים שהתקשרו לשמוע דעת תורתו של רבינו זיע"א.

והנה שם רבינו שיי"ח מבואר שאליעזר עבד אברהם בגי' שיח הגר"א חבר מביא בשם אדונינו הגר"א וכן כתב רבי צדוק הכהן דיאוש עולה בגי' שי"ז א' פחות, אבל ע"י חיזוק באמונה באחד עולה שי"ח, וזה מה שאברהם השריש אמונה, וזה רבינו השריש לכולנו אמונתך בלילות עד שנזכה בקרוב לאור חדש בגאולה השלימה.

הפסוק שהיה אומר רבינו, שהוא תחילת שמו הראשון וסוף השם השלישי כנודע, הוא הפסוק בתהילים (ל"ז ל"ז) "שמור תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום".

ויעוי' בגמ' נדרים (ל"ב ע"א) אמר ר' יצחק כל המתמים עצמו הקב"ה מתמים עימו שנאמר (תהילים י"ח כ"ו) עם חסיד תתחסד עם גבר תמים תתמם, א"ר הושעיא כל המתמים עצמו שעה עומדת לו, שנאמר התתהלך לפני והיה תמים וכתוב והיית לאב המון גויים (בראשית י"ז ד').

ועי' נתיבות עולם למהר"ל (נתיב התמימות פ"ב) שהתמים שאינו מתחכם מדעתו יותר ממה שנתן לו הקב"ה הוא מתעלה עד שהוא נחשב עם השי"ת, וזה כוונת הגמ' שהקב"ה מתנהג עמו בתמימות.

ועיין מהרש"א, שאברהם אע"פ הטבע והמזל שהראו לו חוקרי השמיים באיצטגנינות שאין לו המשך וזרע, וכיוון שהתהלך בתמימות וישרות זכה להיות אב המון גויים ולהפוך למעלה מן הטבע.

והנה שמו דרבינו קא גרים (כמבוי' ביומא פ"ג ע"ב, וברכות ז' ע"ב) שהלך בתמימות כפי חלקו המיוחד לו, להעמיד היושר וסלל ארחותיה, בעולם של "חשבונות הרבים" ועקמימות.

ודבריו שבאו מלב אוהב ויר"ש נתקבלו על הכל כקטן כגדול, מכל העדות והחוגים, שועי עולם ופשוטי עם, קטנים עם הגדולים, וקיים לא תגורו מפני איש, וכאמרם (ברכות ו' ע"ב) כל אדם שיש בו יראת שמיים דבריו נשמעים וכו' עיי"ש.

והנה תוקף קדושתו וגדלותו זה כבר התוצאה, אבל עשה כל מה שבכוחו לפי טבעו וחלקו בעולם בלי חיקויים עד שהגיע לדברים הרבה, שזוכה העוסק בתורה לשמה, בפרט מעלת "אש תמיד", קביעות

תמיד עדיף על מקודש כמו שפסק הרמב"ם, ומאז שבוטל התמיד מיד היה חורבן.

וכיוון שנסתלק רבינו אור העולם זיע"א, כולם דיברו מגדולי ישראל שזה לפעול ולקרב הגאולה השלימה, שנרגיש שאין לנו על מי להישען רק על אבינו שבשמיים, ואין לנו שיור רק התורה הזאת, ותמיד ה' מעמיד מנהיגים בכלל ישראל.

וב"ה שממשיכים בתורתו, בנו חביבו שמעמיד ישיבה על קברו במעון קדשו, ובספריו ובכתב יד קדשו, שיו"ל ע"י מכון שיח אמונה, ושאר מפעלותיהם.

והקו דרך אמונה והגליון בדרכו אמונה שיו"ל ע"י מכון דרך אמונה שמפיץ תורתו בגאון ובעוז, וזכה לעידודו וברכתו המלאה של רבינו זיע"א להמשיך תורת חסד על לשונו, כדאי בסוכה (מ"ט) איזהו תורת חסד ללמדו לאחרים.

וזה היעסוק בתורה וגמילות חסדים להנצל מחבלי משיח שכל יום ויום ידרשון בשיעורים מגדולי תלמידיו תלמידי חכמים, שזכו לדלות ממנו בהרבה חלקי התורה.

ודולים ומשקים עם ה' ג"כ מאלפי תשובות שהודפסו ושעמהם מלבנים זה עם זה, בתוך חדרי חדריו מהו משנה ראשונה ומהו אחרונה, במשנתו ותורתו ודרכו אמונה בהלכות והליכות לעודד עם ה'.

ות"ח גדולים מאזינים לקו וכפי שאמר אי מרה"י החשובים בישיבה קטנה בק"ס אי"ל שבלכתך בדרך הולך ושומע הקו ומשאיר לנו הערות והערות כדרכה של תורה, וכן עוד רבנים חשובים העידו, עד בחורים משיבות גדולות וקטנות, ואפי' מחו"ל ברזיל ארגנטינה מקסיקו צרפת ועוד.

רואים שהעולם גועש ורועש בפני מלחמת עולם שלישית, כמו שאמר הח"ח זיע"א שבה היה מכתב מרן רבינו האחרון, והי' רגלי מבשר כמש"כ הח"ח עה"ת שהיום שאין נביאים יעמוד אי מגדולי ישראל חכם עדיף מנביא, **וכמה רבינו הכין אותנו בשמיטה לחזק קדושת הארץ ולחזק לבוא לא"י, כי קרוב יום ד', ולבקש ע"ז בכל לב.**

רואים שפך דם אחים ואחיות רח"ל, ובסוכה (כ"ט א') דע"ז החמה לוקה, ובקרוב תכלה המלכות הזלה, השופטים ושוטרים הרעים מישראל, (כדאיתא בשבת דף קל"ט וסנהדרין דף צ"ח ובמגילה דף י"ז ע"ב).

ובקרוב נזכה להתגלות מלכותו השלימה בגה"ש, ורבינו יעתיר בעדינו לזכות לזה בקרוב, ומחכי קץ ישועתו יקיצו בראשונה (כמש"כ הריטב"א בתענית שרבינו היה מצינו רבות), ורבינו זיע"א בראשם אכ"ר.

...

הגאון ר' משה חליווה: הייתי רוצה להביא נקודה קטנה של הכרת הטוב שכל הדור כולו חייב להגרי"ש שליט"א, הרי תמיד אומרים מאחורי אדם גדול עומדת אישה גדולה.

באמת הגאון ר' יצחק שאול שעמד לימינו במשך שנים, כל המכתבים האלה שלקחו במשך שעות ארוכות כמו שכתוב בהקדמה לדעת נוטה, שזה זירז אותם להוציא את זה כדי שלא ילך לטמיון.

אני לא יודע אם בהיסטוריה היה כזה דבר שאדם אחד כתב כ"כ הרבה תשובות, **נראה לי זה המשיב הגדול בכל הזמנים לכל הגילאים, בכל העינים, אין דבר כמעט שמחפשים ולא מוצאים תשובה ממרן רבינו, כל דבר שמחפשים יש, רק השאלה אצל זה או אצל זה.**

כאן בבית הכל גנוז, הייתי עכשיו אצל הגאון הגדול רבי מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א, הוא אמר לי **מי יכול לענות בכן ולא, רק ר' חיים יכול לענות בן ולא.**

אבל הכן ולא של רבינו זה לא כן ולא סתם, הכן ולא של רבינו זה התורה אומרת כן והתורה אומרת לא, שהוא אומר אולי, זה לא כמו שאנחנו אומרים אולי, אלא הפשט אם יש כזה צד בתורה או שאין כזה צד בתורה.

גם כאן בקו דרך אמונה, ב"ה כבר כארבע שנים, ניגשים בחרדת קודש אמיתית לתשובות רבינו, יודעים שמאחורי הכן והלא של רבינו אפשר לעשות חבורות שלימות.

עכשיו שהוצאתי את הפתחי חיים כתבתי בהקדמה שאמרו לי תרחיב קצת בהערות למטה, אמרתי אם נבוא להרחיב זה יכול לקחת שנים רבות, (רק הגרי"ש שיש לו מכון גדול עם הרבה ת"ח יכולים לבוא ולפלפל על כל דבר ודבר ולהוציא בזמן יותר מהר), אז לכן הוצאתי כך, ואי"ה עוד חזון למועד להרחיב.

עכ"פ הגישה הגדולה לדבר הזה לבוא לכל תשובה בחרדת קודש אמיתית, אני חושב שזה העילוי נשמה הכי גדול שעוסקים בתורתו של מרן רבינו.

כמו ששמעתי שמרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א אמר **את הדבר הזה, שמה שנשאר לנו עכשיו, זה הספרים זה התורה של הרב, זה הדרך שהרב הנחיל לנו.**

וכמובן אי"א לשכוח את הכרת הטוב לבית חיינו למרן רבינו זצוק"ל, והרבנית ע"ה, אשר כידוע מסירותם של מרן זצוק"ל והרבנית ע"ה לקבל את כולם בחביבות בספר פנים יפות, אני באופן אישי במשך עשרים שנה שהייתי כאן בבית, ימים ולילות, זמנים לא זמנים, **הכל היה כאן הפקר כידוע ומפורסם.**

אני זוכר שעשו פעם איזה משהו בבית הרב, אז ביתו הרבנית חנה שטינמן ע"ה שאלה אותו מי עשה, מה עשה, אז הוא אמר: **כל אחד עושה פה מה שהוא**

רוצה, כאן זה הפקר, הוא לא אמר את זה בתור טרונייה ח"ו, אלא בפשטות: מה את רוצה ממני, זה לא בית שלי, זה בית של כולם.

ב"ה בשנה האחרונה מסרנו שיעורים בקו בספר "ארחות יושר" לע"נ רבינו, והתחלנו כעת את "השם ארחותיו", יש אנשים שהם כותבים אבל הם לא עומדים מאחורי מה שהם כותבים.

אבל אצל רבינו שאני קורא מה שהוא אמר, **אני רואה שזה בבחינת "הוא היה אומר"**, מה שהוא כתב זה מה שהוא אחז, בכל דבר ודבר שכתוב בספר רואים מפורש זה היה הרב, כזה ראה וקדש.

בעזרת ה' במורשת הזאת נזכה להמשיך, והגריי"ש ימשיך בעז"ה את המורשת המפוארת בהרבצת תורה, ונזכה גם אנחנו כאן בקו להמשיך את תורתו ואורו של מרן רבינו עד ביאת גוא"צ ועד בכלל.

...

הגאון ר' יוסף ברנר: התאספנו כאן במקום הקדוש הזה בו רבנו ז"ל יגע בתורה והתפלל עשרות בשנים, איני ראוי לדבר בכזה מקום קדוש, אבל דבריו של רבינו עצמו בספרו אורחות יושר נתן לי את החיזוק לעמוד ולדבר.

בפרק ט"ו על כבוד רבו ות"ח שואל רבינו למה החמירו כ"כ עד שמי שמהרהר אחר רבו נחשב כמהרהר אחר השכינה, ועונה על כך בזה"ל: **אבל הענין הוא כי כל התורה אנו מקובלין דור מפי דור עד משה רבינו ע"ה**, וכמו שמנה הרמב"ם בהקדמתו ארבעים דורות ממשה רבינו עד רב אשי וכן הלאה כל דור מוסר לדור שלאחריו.

וכמו שאמרו בספרי סוף פרשת האזינו: "אשר תצום את בניכם" וגו' אמר להם: צריך אני להחזיק לכם טובה שתקיימו את התורה אחרי, **אף אתם צריכים להחזיק טובה לבניכם שיקימו את התורה אחריכם**.

משה גדול הוא ואילו לא באו אחרים לא היתה תורתו שוה, אנו על אחת כמה וכמה, וכן התורה נמסרת מדור לדור וכמו שאמרו בריש אבות משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו', וכן

בכל דור ודור כל רב לתלמידיו, ואילו לא סמכו על רבם היתה כל התורה בטלה.

הנה כתב לנו פה מרן רבינו זצוק"ל מעין צוואה שתמשיכו את דברי תורתנו כדי שתהיה תורתנו שווה ואני אכיר לכם טובה על כך.

ובוודאי שאנו פה שממשיכים בלימוד ועסק בתורתנו בספריו ובמסורת תורתו שבע"פ מקיימים את דבריו ורצונו, ואנו עצמינו צריכים להכיר לו על כל מה שהוא העמיד לנו, **והוא בודאי מכיר טובה על כל המפעל הגדול "מכון דרך אמונה"**.

וכעת שזכינו לראות את השגחתו יתברך בכל המפעל הגדול הזה **איך שזימן לנו השי"ת כל מיני ידיעות ממרן רבינו זצוק"ל בדיוק כשהיו שאלות בענינים אלו**, כגון ששאל השואל איך הדין להוריד את הרצועות התפילין מכף היד כאשר עושים הגבהה וגלילה, ובדיוק אסתייעא מילתא שהזדמן ספר הנחת תפילין כהלכתו ששם הביא את זה בשם רבינו שאמר לו כן בשם אביו הקהילות יעקב.

כעת בתקופה הזאת שזכינו להתחיל חלק חדש בסדר הלימוד של שונה הלכות הנלמד מידי יום ע"פ סדר הלימוד של דרשו, ראינו כמה זייק רבינו בכל מילה שם.

נקוה להשי"ת שנצליח הלאה בס"ד בהמשך המפעל הגדול הזה בשיעור שונה הלכות ושאר השיעורים והתשובות.

וברכה מיוחדת לרבנים המצטרפים כעת בהפצת שיעורים נוספים, ועל כולן לידידינו ראש הקו הי"ו אשר טורח בכל האפשרויות ביום ובלילה להוסיף חיל מתורתו של רבינו זצוק"ל שנזכה כולנו לס"ד.

...

בסיום הכינוס העלו הרבנים בדיבוק חברים את זכרונות ההוד מעת זכו לקנות הודם והדרם בלשכת הגזית מרביה"ק מרן זיע"א.

עוד השתתפו בכינוס תלמידי רבינו, רבני המערכת הגאונים (לפי סדר א' ב'): רבי יהושע אייזנשטיין. רבי אהרן גרנדש. רבי חיים משה דרורי. רבי שמעון ויסברג. רבי מנשה מועלם. רבי חיים מלין. רבי משה פוליסנסקי. רבי אברהם מאיר הכהן קפלן. רבי אברהם חיים שציגל. וכמה שואלים קבועים מרחבי הארץ.

יו"ל ע"י מכון "דרך אמונה" בקול ובכתב - קו דרך אמונה: 0799-211-666 לקבלת הגיליון במייל: a0799211666@gmail.com ייש"כ לידידינו נכדו חביבו ונאמן ביתו של מרן זצוק"ל הרח"ג ר' יעקב ישראל קניבסקי שליט"א על תרומתו בחפץ לב להדפסת הגיליון

לקראת שבת מלכתא

אצל מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל ניגש פעם בעל תפילה, שהתפלל באופן עילג עד שהצחיק את כל המתפללים מאחור. והנה במשך כל התפילה עמד הגאון ברצינות, ולא הוציא אפילו שחוק קל מפיו. לאחר התפילה ניגש אליו תלמיד אחד ושאל: "למדנו רבינו, היאך הצלחתם לעמוד כך מבלי למתוח את השפתיים לצדדים?" השיב לו הגאון...

הגה"ח רבי שמעון שפיצר שליט"א, על אהבת ישראל ואהבת ה' שאחוזים ודבוקים זו בזו

מאליהם. ולדוגמא: בשמחת נישואין אפשר לראות את האיש המנגן באצבעותיו על הפסנתר (onaip) ומשמיע קולות של שירה וזמרה, המלווים בקולות של צלילים מצלילים שונים, תופים ומחולות. והנה אם יביט עליו אי מי שלא למד חכמת המוסיקה מעולם, יעמוד כמשתומם בראותו איך הוא מעביר את אצבעותיו ברגע אחד מהכא להתם ומהתם להכא, ויתפלא איך הוא מסוגל לאמץ כל-כך את מוחו ואת ידיו. אך אם יביט עליו אחד שלמד חכמת המוסיקה, לא יראה בזה כל חידוש, ויידע שלאחר שהתרגל האיש לנגן באצבעותיו על הפסנתר, אין הוא זקוק לאמץ כמעט לא את מוחו ולא את ידיו, כי הם פועלים את פעולתם כמו מאליהם, עד שיוכל שיוכל אפילו להתעסק בדברים אחרים בו בזמן שהוא מנגן.

כן הדבר במי שלומד לנהוג במכונית (rac) בתחילה יצטרך להיכנס לזה בכל כוחו ומוחו, ויזדקק לחשוב הרבה על כל תנועה שהוא עושה, היאך לפנות ימינה, היאך שמאלה והיאך לנסוע אחורה. אך לאחר שיתרגל לנהוג במכונית, יוכל לעשות כל הפעולות בלי לחשוב כמעט, ויוכל אפילו לעשות כמה פעולות בבת אחת.

זהירות בלי שום מאמץ

יש ואנשים מתלוננים: היאך אוכל להיזהר בדיבורי שלא יבוא על ידיהם צער לאף אחד בעולם? הלא איש בין אנשים הנני ומשוחח עם חברים וקרובים לפי תומי - ומה אעשה ותמיד, בכל מה שאדבר, יהיו אנשים שייעלבו ממנו. וכי תחפוץ שאשתוק או שאומר רק פרפראות על הפרשה?! והלא גם אם אומר פרפראות על הפרשה יתכן שייעלבו ממני אנשים, באשר בחרתי בפרפראות שמקורם קדוש בגדולי הדור שאינם נמנים על גדוליהם...

אולם התלונות שלו באות רק מפי אנשים שלא הכניסו את עצמם לעולם של אהבת ישראל, כי המכניס את עצמו לעולם של אהבת ישראל, אין הדבר קשה לו כלל. אדם כזה יכול לדבר עם כל בני דורו יום אחר יום ולא ייפגעו ולא ייעלבו ממנו כלל, שהרי ממילא ובלי שום מאמץ יבחר באותן פרפראות השוות לכל נפש, ובאותן מילים המתיישבות על לב שומעיהן.

אצל החפץ חיים זה לא היה קורה

באחד מימי ראש השנה, בעת ההפסקה שלפני קריאת התורה, עבר אחד עם כוס מלא שוקו בידו ונשפך ממנו מעט על טליתו של הגה"ח רבי אברהם אויערבאך שליט"א. התחיל רבי אברהם להתרעם, אך לא

"לא תונו איש את עמיתו"

בפרשה זו נאמר (כה, יז): "ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך כי אני ה' אלוקיכם", ופירש רש"י: כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו, לפי דרכו והנאותו של יועץ. ואם תאמר, מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר ויראת מאלוקיך, היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו "ויראת מאלוקיך".

והנה דבר זה נוגע בפרט בימים אלו, ימי הספירה, באשר אנו אבלים בהם על תלמידי רבי עקיבא שנפטרו על שלא נהגו כבוד זה בזה. והנה במקורות חכמינו ז"ל (בבא מציעא נח, ב) אנו מוצאים שהפליגו בחומרתה של אונאת דברים עד שאמרו שהיא חמורה יותר מאונאת מומן!

אכן לפעמים נמנעים בני אדם מלעסוק בענין איסור אונאת דברים, מפני שיודעים שדברי חז"ל שנאמרו בענין חריפים ושנונים עד למאוד, וחוששים על לבם ונפשם. ומעוד טעם אחר הם נמנעים מכך, מפני שהנזהרים מאונאת דברים, הם בדרך כלל אנשים שיש להם מדרגה גדולה של יראה, ומה נעשה ובימינו מרחיקים את העבודה המיוסדת על היראה, ומקרבים את העבודה המיוסדת על האהבה.

אהבת ישראל מתוך אהבת ה'

אמנם העצה היעוצה היא להיזהר מאונאת דברים מתוך האהבה ולא מתוך יראה, כי הנה התורה אמרה "ואהבת לרעך כמוך", וגילו לנו צדיקי עולם זיע"א שאהבת ישראל ואהבת ה' אחוזים ודבוקים זו בזו והאחת גורמת לשניה שתבוא - הנוטע אהבת ישראל בקרבו, ממילא יבוא ממנה לאהבת ה', והנוטע אהבת ה' בקרבו, ממילא יבוא ממנה לאהבת ישראל.

יאמר האדם לעצמו: הלא כל מי שהוא מזרע יהודי, בין חכם ובין טיפש, בין נאה ובין מכווער, בנו של הקב"ה הוא, והוא אוהב אותו אהבה נצחית. ואם כן אעשה את כל אשר לא-ל ידי, כדי שלא להעליבו או לצערו, כי אם אעליב אותו או אצער אותו חלילה, אקלקל בזה את אהבת האב. ואדרבה, אעורר בלבי אהבה גדולה אליו ובוזה תגדל האהבה גם ביני לבין מלך מלכי המלכים הקב"ה.

הרגל נעשה טבע

אם נתבונן סביבנו נראה, שכל הלומד איזה מקצוע של חולין, כיון שהוא נכנס עמוק למלאכת עבודתו, אין הוא צריך יותר לחשב בכל רגע היאך להפעיל את ידיו ואת רגליו, אלא הללו עושים את פעולתם כמו

על טליתו שלו שהורטבה בטופח על מנת להטפח והוכתמה בכתם חום, אלא על שמרוב הדוחק שהיה בבית הכנסת נגעה טליתו בטלית של זולתו והתלכלכה אף היא. בניו ניסו להניח את דעתו באמרם לו שזה אונס גמור. אמר להם רבי אברהם בזה הלשון: "אצל החפץ חיים, דבר כזה לא היה קורה!".

החפץ חיים נכנס כל כולו לעולם של אהבת ישראל, ונשמר מכל משמר שלא לפגוע בכבוד הזולת, ולכן אצלו זה לא היה קורה. מדוע אצלו זה לא היה קורה? הרי מדובר באונס גמור! אינני יודע, אבל זה לא היה קורה. כי זוהי המציאות - הנכנס לעולם של אהבת ישראל, מוחו פועל ממילא באופן שאינו פוגע בזולתו.

אין להכחיש שבתחילה יצטרך האדם לעמול הרבה, כדי להכניס את עצמו לעולם של אהבת ישראל, וכדרך שהלומד לנהוג במכונית או לנגן בפסנתר צריך בתחילה לעמול הרבה, וכבר אמרו חז"ל (ראה רש"י שמו"ט, ה) "כל ההתחלות קשות". אך לאחר שיתרגל האדם וייכנס לתוך עולם זה, יערבו לו חייו ובלי שום מאמץ יכבד את זולתו ולא יצער שום אדם באשר הוא.

החשבון ששמר את הגאון מן הצחוק

אצל הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל ניגש פעם בעל תפילה, שהתפלל באופן עילג עד שהצחיק את כל המתפללים מאחור. והנה במשך כל התפילה עמד הגאון ברצינות ולא הוציא אפילו שחוק קל מפיו - שעה שכל המתפללים התגלגלו מצחוק. לאחר התפילה ניגש אליו תלמיד אחד ושאל: "ילמדנו רבינו, היאך הצלחתם לעמוד כך מבלי למתוח את השפתיים לצדדים?" השיב לו הגאון: "ראה בני! בשעה שהתעורר בי הצורך לצחוק, נזכרתי במה שאמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"א): המלבין פני חברו ברבים אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא". אמרתי לעצמי שאם אוציא מפי אפילו שחוק אחד, כל כרכי חזון יחזקאל שהוצאתי ילכו לאיבוד - ולא צחקתי!".

כך הם פני הדברים. גדולי העולם שהכניסו את עצמם לעולם של אהבת ישראל, עמדו בניסיונות הקשים ביותר, ומעולם לא פגעו באיש. ואם היה קשה להם, היו מזכירים לעצמם מאמר אחד ממאמרי חז"ל וניצולים מן המכשול.

תוספת קדושה לעוצר את פיו

והנה נוסף לכל זה, כדאי מאוד לשנן מה שאמרו חז"ל שכל מי שבאה עבירה לידו וניצול הימנה נחשב לו כאילו עשה מצוה, וכן כדאי לשנן מה שאמר הרה"ק בעל 'בית אהרן' זיע"א מקארלין, על הפסוק (ויקרא טז, ט) "וטהרו וקדשו" ששניהם עולים הן על מצוות עשה והן על מצוות לא תעשה, כי גם על-ידי קיום מצוות עשה זוכים לתוספת טהרה, וגם

על-ידי ההימנעות מן העבירה זוכים לתוספת קדושה. וכשנזכור כל זה יהיה לנו יותר קל להיזהר מלפגוע באחרים, כי נרגיש בלבנו משעה שאנו עוצרים במילים כדי שלא לצער את זולתנו, שאנו כאילו מקיימים בכך מצוה בקום ועשה, ומוסיפים אהבה על אהבה בינינו לבין לאבינו שבשמים.

להעפיל אל פסגת המדרגות

סיפר לי יהודי אחד, שפעם שאל את הגאון רבי עזריאל טויבער זצ"ל: אם אנו רואים בימינו שבלחיצה אחת יכול האדם לשקוע בשאל תחתית, הלא בוודאי מוכרח הדבר שיוכל האדם גם להעפיל לפסגת המעלות בלחיצה אחת, שהרי זה לעומת זה עשה האלוקים, ומדוע אפוא אין אנו מוצאים דבר זה? והשיב לו הגאון על אתר: "בוודאי יש, כי כפי שהלוחץ לחיצה אחת שוקע בשאל תחתית, כמו כן מי שנמנע ואינו לוחץ לחיצה זו, מעפיל לפסגת המדרגות".

תשובתו של הגאון נכונה להפליא גם לענייננו. אם חז"ל אמרו שהמלבין פני חברו ברבים מאבד ברגע אחד את כל אשר לו, הלא מוכרח להיות שיוכל האדם להרוויח עולם ומלואו ברגע אחד, והיכן היא היכולת זו? הוי אומר: בצדו השני של המטבע, דהיינו במי שעוצר את עצמו בשעת ניסיון, ומונע את עצמו מלהלבין פני חברו.

והלא כן אנו מוצאים תמיד, שככל שהאיסור חמור יותר, כך הנמנע ממנו מתקדש ומתגדל יותר, וכמו שאמרו לענין עריות שהיא מג' עבירות החמורות - כל שאתה מוצא בו גדר ערווה, אתה מוצא בו קדושה.

על מה מסתכלים בשמים

כשנשא הרב רבי שלמה פרישטיק זצ"ל את נכדתו של הרה"ק רבי שלמק'ה מזוועהיל זיע"א, בא לשאול את זקנו היאך להתנהג לענין מצות מכונה, מפני שבבית אביו נהגו לאכול אותן. השיב לו זקנו: "בשמים אין מסתכלים על דברים אלו, בשמים מסתכלים אם שמרו על העיניים ואם נזהרו שלא לפגוע ברגשות אחרים".

נתכוון אותו צדיק לסבר את האוזן, כמה חמור לפגוע בכבוד הזולת, ולהורות שאם השמירה על המנהג עלולה לפגוע בכבוד הזולת, שמא כדאי לוותר עליה כדי שלא ייצא שכרה בהפסדה.

ועל דא אמרו - "לא עם הארץ חסיד". כי אם אין האדם יודע להבדיל בין עיקר לטפל, הוא מאמץ לעצמו קפידות ועניינים ובדרך הוא דורך על אנשים וקונה לעצמו גהינום. אבל גדולי העולם ידעו תמיד לוותר על קפידות ועניינים, אם היה מתעורר בלבם אפילו חשש קל שבקלים, שאלו עלולים לפגוע בכבוד זולתם.

(מתוך הספר 'הביניני' פסח - סוכות)

כשמוע המנהל המסור של בית-הספר רבי שרגא סיני זצ"ל, את טוב לבו של תלמידו הקשה, משך בחוזקה בשערות זקנו וצווח: "אוי לנו שלא הכרנו אותנו עד עכשיו. שמונה שנים הוא לומד אצלנו ולא הכרנו את לבו הטהור והרחמן. רק את הרע שבו ראינו".

מעט מזעיר מעבודת-הקודש של חינוך ילדי ישראל, של הגאון רבי משה טורק זצ"ל

הדגולים בדור האחרון, שיצא שמם בהעמדת תלמידים לשם ולתפארת. אנשי חינוך רבים; מורים, מנהלים, מפקחים, ראשי-ישיבות לצעירים, משגיחים, כמו גם הורים לילדים מתקשים ובחורים מתמודדים - סרו לביתו ליטול ממנו עצה ותושיה ולשמוע את חוות-דעתו בלבטים

"ואליהם תאמר איש איש מבית ישראל" (י"ז, ח')

עשרות שנותיו של רבי משה טורק בעבודת-הקודש של חינוך ילדי ישראל, הוציאו לו שם ומוניטין של מוחנך בה"א הידיעה, ושל בר-סמכא מובהק בתחום החינוך, והציבו אותו בכותל המזרח של המחנכים

שלי בכינוס הנוכחי, ביכולתי להשפיע על גורלו של גדול הדור הבא, ואולי של כל הדור ההוא. אם כן זהו פחד עצום לדבר! לפיכך - יראתי!".

רבי משה היה משנן תמיד את ששמע מפי ראש ישיבת פוניבז', מרן הגאון רבי **שמואל רוזובסקי** זצ"ל: "מחנך שאינו מרגיש את ערך ומעלת תפקידו, אסור לו לעבוד בעבודת קודש זו". אם אין ערך, אין אחריות. ומתוך כך אתה למד על גודל הזכות ללמד דרדקי.

רגיל היה רבי משה לצטט את דברי הזהר הקדוש (זהר חדש לך לך מב, ב) המדבר בגודל מעלת מלמדי תינוקות, שהועתקו בספר 'יסוד ושורש העבודה'. זו לשונו: "אמר רבי תנחום: בוא וראה כמה חביבה התורה לפני הקדוש ברוך-הוא, שבשבילה זוכה האדם לחיי העולם הבא, וכל המלמד תורה לאחרים, יותר מכולם. בוא וראה מה כתיב כאן: 'ואם אקח מכל אשר לך' - אותם הרשעים הראויים לך, 'בלעדי רק אשר אכלו הנערים' - חוץ מאותם המורים תורה לאחרים ולתינוקות, ששכרם כפול; דאמר רבי יצחק: המלמד תורה לתינוקות - דירתו עם השכינה... ואמר: 'רק אשר אכלו הנערים' - חוץ מאותם אשר לימדו לנערים תורה. 'וחלק האנשים אשר הלכו איתי' באותו העולם, תדע שאחזיק בהם ולא אתנם לך אף על פי שראויים ליענש!".

והיה רבי משה ממחיש: מגיע יהודי לשמים ומתייצב לפני בית דין של מעלה. פוסקים את דינו לגן-עדן, אך תחילה עליו להודיך ביסורים בגלל חטאים שנכשל בהם. כשהוא מוקף מלאכי חבלה נלקח היהודי לגיהנום, אך לפני השערים ממתין אברהם אבינו. דמותו ממלאת את הפתח והוא אינו מניח למלאכי החבלה להכניסו פנימה! מדוע? כי יהודי זה היה מלמד תינוקות. הוא ממשיך דרכו של אברהם אבינו המצווה את בניו אחריו לשמור דרך ה'!

אף אם מדובר במלמד 'פשוט', שלצד מקצועו היה אדם רגיל שנכשל בעבירות, העובדה שהוא מלמד תינוקות תציל אותו.

חינוך באהבה

חינוך מתוך קרבת-דעת הוא תנאי להצלחת המלמד. ולא רק תנאי, אלא הבסיס של מלאכת החינוך. ידוע שמרן ה'חזון איש' זצ"ל אמר לראש הישיבה מרן הגרמ"י **ליפקוביץ** זצ"ל, כי התנא באבות (א, יב) מסדר את דבריו "אוהב את הבריות. ומקרבן לתורה"; ראשית, יש לאהוב, ועל ידי כך מקרבן לתורה. החינוך עובר דרך צינור של אהבה. המלמד צריך ליצור משמעת מתוך אהבה ויראת-הכבוד, ולא מתוך יראת-העונש.

באסיפת מחנכים אמר רבי משה שלא מצא דרך חינוכית זולת אהבה, ועוד אהבה, ושוב אהבה. ואהבה זו עליה לשאת אופי של אהבת אב לבנו. אבא מתנהג עם בנו בתקיפות לעתים, אבל על זה מסוככת אהבה בלתי נסתרת. גם בעת ביקורת צריך שהילד ירגיש שבסופו של דבר: "על כל פשעים תכסה אהבה" (משלי י, יב).

בתכום, היה רבי משה מייעץ לפעמים להורים שיתנו מתנות למלמד - כדי שתיכנס בלבו אהבה אל הילד.

ילד שמתחנך על ידי מכות וצביטות, לא יזכור את נעימות החוויה ואת מתיקות הלימוד. בזיכרון יחזיקו רק העונשים. אבל עלינו לחנך ל"שמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה". ברוקח (הלכות חג השבועות אות רצו) כתוב שילד הנכנס ללימוד התורה לוחך אותיות של דבש ופורסים לו עוגת דבש. זו דרכה של תורה. הרמב"ם (הל' ת"ת ב, ב) כבר מתיר הכאה ב"רצועה דקה" כדי "להטיל אימה",

ובשאלות שעל סדר יומם. ורבי משה, בצדקת-דרכיו וטוב-עיניו וליבו נענה לכולם בנועם, בסבלנות ובאורך-רוח. השתדל לכוונם אל האפיק הנכון, ולהחכימם בעצותיו והדרכתיו הנבונות. כך במשך עשרות שנים, עד זקנה ושיבה מופלגים, היה תל-תלפיות שרבים פונים אליו.

שעות רבות הקדיש מזמנו כדי לשבת על המדוכה בבעיות חינוכיות רגישות, בצוותא עם גדולי-תורה ואישי-חינוך נודעים, שסמכו על טוהר-ליבו, זפנות-שכלו ונסינו רב השנים, ונתנו בו את אימונם המלא. כדוגמת: הגאון רבי **גדליה נדל** זצ"ל, מחשובי תלמידי ה'חזון איש', ומלפנים מראשי כולל 'חזון איש'; הגאון רבי **צבי מרקוביץ** זצ"ל, ראש ישיבת קרלין ורב העיר רמת-גן; הגאון רבי **שרגא פייבל שטיינברג** זצ"ל, מראשי ישיבת 'תפארת ציון' ומחשובי תלמידי ה'חזון איש'; הרה"ג רבי **מאיר מונק** זצ"ל, מנהל ת"ת 'תורת אמת'; הרה"ג רבי **אברהם יוסף וולף** זצ"ל, מנהל סמינר 'בית יעקב' בני-ברק ועוד.

היו גם מחנכים שסיפרו כי באו אליו בשליחות גדולי ישראל עיני-העדה; ראש הישיבה מרן הגרא"מ **שך** זצ"ל, ראש הישיבה מרן הגרמ"י **ליפקוביץ** זצ"ל ועוד אחרים. הם שהכירו את רבי משה כאיש חינוך ותיק ועתיר-נסיון וכבעל עקרונות מוצקים והשקפת עולם בהירה, ובכוחו להשיב על אתר תשובה כהלכה שאין בה סטייה כמלוא-נימה מדרך אבותינו. כבר הוזכרה התבטאותו של הרב שך אודותיו באוזני רבי **אברהם ישראל גומבו שליט"א**, מנהל ת"ת 'קרלין-סטולין' ויו"ר ארגון 'אחיה' בבני-ברק: "לך תתייעץ עם רבי משה טורק בכל דבר, הוא מוסמך בחינוך עוד מה'חזון איש..."

בכישוריו הפדגוגיים ובתבונתו העמוקה בהלך-נפשם של מתחנכים צעירים, הצליח רבי משה לפתור בעיות רבות בעילות ובמקצועיות. הוא שפע רעיונות מקוריים והצעות מעשיות. כל מי שהתייעץ עמו, שמע דבר חידוש; רכש תיאוריות, שיטות-פעולה ועצות מעשיות שלא ידע קודם. גם אם שמע דברים 'פשוטים' שכבר ידע, כשאלו יצאו מפיו של המחנך המנוסה, הם קיבלו תוקף ומידת-הארה שלא היתה בהם קודם.

רבי משה עורר תמיד כי כל מי שמקבל על עצמו לאלף ולהורות תינוקות של בית רבן, חייב להיות מודע לחשיבות והאחריות שבמלאכת הקודש. ללמד תורה לתשב"ר זה 'מעמד הר סיני' שלהם. הם כמקבלי התורה מפי המלמד. על הרב המלמד לדעת שהוא שונה להם "תורת חיים". הגמרא בחגיגה (ג, ב) אומרת: "למה נמשלו דברי תורה לדרבן? לומר לך, מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה להוציא חיים לעולם - אף דברי תורה מכווין את לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים". מי שמאלף את תלמידיו בתורה הוא מנהיג רוחני המכוונם ל"דרכי חיים" ומעצב את כל דמותם.

הוא סיפר, כי היה נוכח פעם באסיפת מחנכים בפתח-תקוה, שבראשה עמד המשגיח הגה"צ רבי **אליהו אליעזר דסלר** זצ"ל, ואת דבריו הוא פתח ברטט במילים הבאות: "יראתי בפצותי שיח... אני עומד כאן וחושש לדבר..."

וביאר: "סבורים אתם שאני עומד לדבר רק לפני כמה עשרות מחנכים... לא ולא! אני עומד כאן, ורואה למול עיני אלפי ילדים! כל תלמידיכם בהווה, וכל התלמידים שיבואו במהלך השנים, כולם תלויים בגישה שלכם למלאכת החינוך. מי יודע אצל מי מכם יופקד גדול הדור הבא. אולי בכיתתו של אחד מכם יצמח רבי עקיבא איגר, חתם סופר, חפץ חיים... את גודל השפעת המחנך על תלמידו אין לשער. בדיבור אחד

כלומר להשיג משמעת, אך לא "הכאת אויב" בשוטים ובמקלות. אך אין זה עיקר דרך החינוך. המטרה בחינוך היא להעניק טעם בתורה ומצוות. הדבר אפשרי רק באמצעות אהבה. דליים של אהבה.

למצוא עבור כל תלמיד שפה משלו

רבי משה היה מצטט הגדרה מרשימה ששמע ממורו ורבו הגה"צ רבי חיים זאב פינקל זצ"ל. לדבריו, סבו, ה'סבא מסלבודקה', דיבר בישיבתו עם שלוש מאות בחורים - בשלוש מאות שפות. עם כל תלמיד דיבר בשפתו.

זו אומנות המחנך! עליו לגשת לכל ילד ולכל נער בשביל המוליך אליו. להתאים את החינוך לאופיו ולפתח את תכונותיו שלו.

רבי משה שמע מבוחר בתלמוד-תורה, שהיה תלמיד שבמשך כל השבוע לא פתח את פיו וגם בבחינות התעטף בשתיקה ולא היה משיב לשאלות. באותה כיתה למד תלמיד אחר, מוצלח מאד, שתמיד הכין את עצמו למבחן, ובעבורו הכין ה'בוחר' שאלות מסובכות במיוחד. אך הנה, היחיד שענה על השאלות האלו היה התלמיד השתקן. דווקא הסגנון הזה הצליח לפתוח את לבו הסגור. אם כן כיצד נדע מה טמון בכל אחד ואחד? אנחנו חייבים להכיר כל תלמיד על בוריו.

סיפר רבי משה: "כאשר לימדתי בכיתה ח' בבית-ספר 'יסודי התורה', שנים אחדות לאחר מלחמת תש"ח, היה לי תלמיד קשה; מזיק וחוצפן. הילד התקוטט עם כולם, וגם ספג מכות מהוריו כל יום. בכתה ח' נסענו ליוזמיים למקומות הקדושים. בלילה ישנו בצפת, ולמחרת נסעו למירון. בדרך, בעלייה לצינן הרשב"י, שמנו לב שהתלמיד הזה לא נמצא. נכנסנו לבהלה גדולה מפני שרק ערבים היו באזור. רק כעבור כשעתיים וחצי ראינו אותו עולה מהכביש. התברר לנו מה אירע:

"נסע איתנו ילד יתום שהיתה לו שמיכת צמר יקרה מאד, והוא שכח אותה בצפת. מצאנו אדם שנסע לצפת והילד הצטרף אליו. ה'מזיק' שלנו חשש שהילד ייסע שנית מצפת למירון ולא ימצא אותנו, ולכן החליט שהוא מחכה לו בכביש למטה. וכך עברו עליו שלוש שעות בשמש הלוהטת. מצאנו אותו סמוק כעגבניה. כשמוע המנהל המסודר של בית-הספר הרב רבי שרגא סיני זצ"ל את טוב לבו של תלמידו הקשה, משך בחוזקה בשערות זקנו וצווח: 'אוי לנו שלא הכרנו אותו עד עכשיו. שמונה שנים הוא לומד אצלנו, ולא הכרנו את לבו הטהור והרחמן. רק את הרע שבו ראיתי. אני ממש לא בסדר'. המנהל היה בצער בגלל המקרה הזה זמן רב אחרי כן. [אגב, במרוצת השנים אותו תלמיד צמח לאישיות חינוכית חשובה, וכיהן כמנהל בית ספר].

סיפור נוסף שמע רבי משה מאיש החינוך הצדיק הנודע ד"ר רבי משה איערבאך זצ"ל מפ"ת: היה לו תלמיד שבזמן מסוים היה מופרע. כמעט שהתפתה לנזוף בו, אך לא! קרא לו לחדרו, ומתוך השיחה נודע כי אמו מאושפזת בבית-החולים. אביו שוהה סמוך למיטתה והבן נותר חסר תשומת לב. סיים אותו מחנך ואמר: "אילו הייתי כועס עליו, הייתי נחשב כפושע לכל דבר וענין".

כשבאו אל רבי משה הורים והביעו בפניו חשש מהילד שלהם שמשתובב, היה מרגיע אותם ואומר שאם משקיעים בשובבים האלו הם יוצאים מוצלחים ביותר. לילד שובב יש הרבה אנרגיות, וחובה לתעל אותן לכיוון הנכון, וכשמצליחים בכך, אזי התוצאות מצוינות.

מתוך הכרה בטבעם השובב של ילדים אומרים חז"ל (יומא ע"ב) שצריך לקנות כלים לילדים כדי ישברו אותם. צריך לאפשר לילד להוציא את מרצו.

בצעירותי, זכיתי להיות תלמיד של מרן הרב רבי אליעזר מנחם מן שך זצ"ל. מלבד גדלותו הנדירה בתורה, היתה לו גדלות יוצאת דופן ברדיפת חסד והטבה לבריות. פעם כאשר הייתי נוכח לידו, נכנס אלי אדם ושאל על מעשה מסויים אם לעשותו או לא. אמר לו הרב שך: "אלמד אותך כלל"

על מידותיו האציליות של הגה"צ רבי אברהם ישעיהו הבר זצ"ל

השיחה סיפר לי בהתרגשות שהוא נוסע כעת במונית עם רעייתו לבית החולים לבקר את בנו וכלתו עם לידת בנם הראשון.

"איחלתי לו כמובן מזל טוב, והזכרתי לו שזו הפעם השניה בה אני מגלה, איך הרב מסוגל גם בשעות של התרגשות שיא, להיות קשוב לפונים אליו".

מספר תלמיד: "לאחר נישואי נזקקתי לעצה לגבי ענין מסוים. פנית אל הרב, ביררתי אצלו על אנשים המומחים בתחום והתייעצתי עימו לאן כדאי לפנות.

"במקום לקבל מילים קיבלתי מעשים.

הרב החל לפעול ולברר, כדי להגיע לאנשים הנכונים ולכוון אותי אל הגורמים הטובים ביותר. בשעות הערב שב אלי עם משוב גדוש ועמוס בעצות, כאילו לא היה לו ענין אחר להתעסק בו באותו יום.

"בתקופה האחרונה לחייו, התקיים מעמד 'דינר' מטעם הישיבה - בהשתתפות מאות בוגרים ואוהדים, כמובן שהרב פיאר את שולחן הכבוד, על מרומי הבמה, בהארט פנים מיוחדת.

"ואהבת לרעך כמוך"

התמסרותו של רבי אברהם ישעיהו הבר זצ"ל לכל פניה מצד התלמידים, לא ידעה גבולות. הוא מסר את כולו לזולת, בלי להתחשב כלל בענייניו האישיים. כל תלמיד קיבל את מלוא היחס, בכל עת ובכל שעה, סביב השעון.

"פעם התקשרתי אליו בשעת ערב סתמית", מספר תלמיד, "ביקשתי להתיעץ עמו בנושא שיגרתי שעמד על הפרק. הוא שמע את בקשתי והתחיל לענות לי, אלא שאז, שמת לי לב כי ברקע מפסיקים אותו בברכת 'מזל טוב'. הוא לתומו הסביר לי בפשטות: 'אני בעיצומו של אירוסי בני וזה פשר ההמולה שאתה שומע ברקע'.

"נבוכתי ומיהרתי לשאול אותו, למה לא אמר לי מיד שאין זו שעת הכושר המתאימה לשאלות, הרי שאלתי אינה כה 'בוערת' והיא סובלת דיחוי לזמן אחר. אולם הוא אמר לי, שגם כעת חשוב לו מאוד שאצא עם המענה הדרוש לי.

"זימנה ההשגחה העליונה, ובחלוף זמן שוב התקשרתי אליו בשעת בוקר, והוא ענה לי באורך רוח ושוחח איתי בניעמויות רבה. לקראת סיום

"לפתע הבחין בי ממקום מושבו ופנה אלי לשאול אותי בתנועות ידיים - אם הכל הסתדר בענין ההוא שלגביו התייעצתי איתו. הנהנתי לו בראשי, בהתרגשות רבה, ופניו לבשו ארשת של שביעות רצון וקורת רוח.

"לא אשכח את הרגעים הללו, בהם התעלם מן הנסיבות שהיה מצוי בהן באותה שעה - על גבי הבמה הכבודה, אל נוכח פניהם של מאות - ומצא לנכון להתעניין בנעשה עימי".

מספר אחד המחנכים באחת הישיבות בירושלים: "אחד מתלמידיי, בחור נחמד ונעים, נקלע לבעיה - בכל עת שהגיע לפגישה בענייני שידוך, נאלם פיו מרוב מבוכה ולא הצליח לנהל שיחה ראויה. ניסיתי לעזור לו רבות אך ללא הועיל. באחת הנסיעות שעשינו בצוותא מירושלים לבני ברק, עלה ברעיוני להתקשר אל הרב ולקבל עצה מפיו. מיד כאשר שמע את הענין, ביקש לשוחח ישירות עם הבחור - אף שלפני כן לא היתה לו כל היכרות עימו. שיחתם נמשכה על פני כארבעים דקות, משך כל אותה נסיעה, ופני הבחור אורו. הרב הבין למועקתו והעניק לו הדרכה שתיטיב עימו. בסיום השיחה, ביקשתי את מכשיר הטלפון, והודיתי לרב על התמסרותו המיוחדת ועל הזמן היקר שהקדיש לתלמידי. "אגיד לך את האמת", אמר לי בכנות, "כשהתקשרת אכן הייתי באמצע פגישה עם רופאים אך הפסקתי ופיניתי את הזמן - כי גם כאן מדובר בהצלחת נפשות..."

רבים מתלמידי מספרים על עצות יקרות שהעניק להם מאוצר עצותיו, השמורות עימם עד עצם היום הזה. לפנינו פנינים אחדות ממש, מתוך מאות סיפורים:

קבוצת תלמידים צעירים מגיעה אל הרב לקבל הדרכה לימים הקדושים. ליבם דרוך, מתוח, מבקש להיטיב דרך ומוכן גם ללכת בגדולות; לקבל על עצמם קבלות טובות הגבוהות מכפי ערכם ויכולתם. איש מהם אינו מתכוון לדברים שעומד הוא להשמיע באוזנם. סבורים כי ידבר על גודל השעה, על החובה הקדושה לפשפש במעשים, לטהר מחשבות, לקבל קבלות. הוא, לעומתם, חושב אחרת. בעיני רוחו רואה כבר את הירידה העתידית שתיגרם בעקבות "עומס המתח", מבקש אפוא לעודדם "להישאר על הקרקע", לקבל על עצמם קבלה קטנה שיש בידם לעמוד בה, והיא כבר תהיה בסיס לכל המשך הטוב שיבוא בעקבותיה. לא להגזים עם קבלות העשויות להשליך שלא לטובה על הנפש ועל המצב הרוחני...

כדרכו אינו מדבר "מלמעלה למטה" אלא "בגובה העיניים". החל לשתף אותם בסיפור אישי על כך שבעבר היה לו הרגל לכסוס בשינוי קילופי עור שצמחו סביב לציפורני ידיו - ובהגיע שבת היה עליו להיאבק עם עצמו שלא להיכשל בכך ולעבור על איסור-שבת חס ושלום. "באחת השנים", סיפר "קיבלתי על עצמי ביום הכיפורים לתור אחר משחה מתאימה שתורפא את התופעה - ובכך למגר את הבעיה. זו היתה הקבלה שלי באותה שנה. מאחר שהסתפקתי בה ולא חיפשתי קבלות גדולות ממנה - הצלחתי בחסדי שמים לבצע אותה, והיא זו שנתנה בי כוח וחשיק להמשיך הלאה והלאה".

אחד התלמידים שהתמודד עם הרגל שלילי מסויים, ביקש לשמוע מהרב דרכים לרכישת שליטה עצמית. גם כאן, מצא לנכון הרב לשתף אותו באתגר אישי עימו התמודד בעצמו, ולהעניק לו את ההרגשה הנעימה שאין כאן "הטפת מוסר" אלא שיח ידידים.

"אף אני", פתח ואמר לו בקול נעים, "התמודדתי קשות עם הרגל שלילי, הלא הוא הרגל העישון. ככל שניסיתי להתגבר ולהימנע מעישון, לא עלה בידי בהצלחה. עד שמצאתי טכסיס שסייע לי בסופו של דבר להיגמל. החלטתי שאני לא עומד להפסיק לגמרי לעשן. הצבתי לעצמי אתגרים קטנים שיותר קל לעמוד בהם. אמרתי לעצמי שהמשימה שלי תהיה רק לדחות את הסיגריה הבאה - שהיא רק אחת ואיתה אני עוד יכול להתמודד. רכשתי לעצמי חפיסת סיגריות חדשה והנחתי אותה בכיס, עם מצית להדלקת אש, כדי שהכל יהיה מוכן ומזומן עבורי בכל עת שאחפוץ לעשן. במשך שנה תמימה התהלכתי כאשר בכיסי חפיסה. מידי חודש החלפתי אותה בחדשה, שתהיה 'טריה'. אלא שבהגיע רגע שבו התגברה בי התאוה לעשן, וידי כמעט נשלחה אל הכיס - החלטתי לדחות את הסיגריה הזאת בשעה אחת. "במרבית הפעמים כאשר חלפה השעה כבר הייתי עסוק בדברים אחרים ולא זכרתי מהעישון, לפעמים חלפו שעתים ויותר, עד שהתגברה התאוה בשנית, ואז דחיתי את הסיגריה בשעה נוספת. אחרי הכל היא בכיסי ובכל עת שארצה תמיד יהיה בידי להוציאה. המשכתי באופן זה עד שנגמלתי מן העישון לגמרי".

התלמיד התפעל מן הדברים. צורת התנהגות זו, שונה מדרך החשיבה המקובלת - שצריך להרחיק את הסיגריה מהישג-ידך ככל הניתן, כי אם היא תהיה זמינה לך, אין ספק שתיכשל בה.

"הרב חידש לי, כי עליך להאמין בעצמך שתצליח להתמודד מול עישון אחד ויחיד. מותר לך להתהלך כשבכיסך חפיסה מוכנה ומזמינה, היא לא תגרום לך להיכשל, אתה חזק ממנה - שהרי מדובר בסך-הכל על דחיית סיגריה אחת... לא אחת מתמודד אדם עם שאלה וספק, מה עליו לעשות איך עליו לנהוג. הרב סיפר לא אחת את הסיפור הבא, ממנו ניתן לקחת כלל חשוב איך למדוד כל מעשה - אם הינו כדאי ומומלץ לעשותו או שמא כדאי לדחותו:

"בצעירותי", סיפר, "זכיתי להיות תלמיד של מרן הרב רבי אליעזר מנחם מן שך זצ"ל. מלבד גדלותו הנדירה בתורה, היתה לו גדלות יוצאת דופן ברדיפת חסד והטבה לבריות. פעם כאשר הייתי נוכח לידו, נכנס אלי אדם ושאל על מעשה מסויים אם לעשותו או לא. אמר לו הרב שך: 'אלמד אותך כלל: כל החיים שלך תעשה רק מעשים שאתה מוכן שיכתבו על המצבה שלך לאחר מאה ועשרים, מה שאתה לא מוכן שיכתבו על המצבה אל תעשה! זה יהיה ה'ברומטר' שלך למדוד איזה מעשה כדאי לעשות ואיזה לא כדאי לעשות'. סיים הרב בענוותנות ואמר על עצמו: "אני משתדל מידי פעם, להיזכר במידה הזאת ולקחת אותה לתשומת ליבי".

(מתוך הספר 'הרב הבר, האיש הלב והכליות')

ה'קונטרס הספיקות'

קווים לדמותו וחיבוריו המאירים

של האי כהנא רבה

רבי יהודה כהנא זצלה"ה

בעל קונטרס הספיקות ותרומת הכרי

רב ואב"ד סיגעט וגליל מרמרוש

גלב"ע ב"ז ניסן תקע"ט

הרה"ג ישי לסר

בק"ק לבוב כל ימי משך הדפוס, ראה ויספרה ויחקרה ודבר אמת והקרוב אליו יקריב על מזבח הדפוס, וכל מה שהוא מדרך הפלפול לא ירצה, ועליה דידיה קא סמיכנא, הפליא עמי חסדו, בנפשו בגופו ומאודו, יהי ה' מגן בעדו, ותהי כזית הודו".

[דוגמא אפשרית להגהת רבינו בקצוה"ח, ציינו בתולדות רבינו שבקונטה"ס מהדו' בית הספק תשנ"ח: בקונטה"ס כלל ב' סעי' ז-ח מובאת קושיית הקצוה"ח בסי' פח סקי"ב ותירוצו. רבינו דוחה שם את תירוצו. אולם לפנינו בקצוה"ח מוזכרת הקושיא בלבד. יתכן כי הוא השמיט את התירוץ לשיטתו בקונטה"ס.]

עוד ציין הקצות שמחותנו של אחיו רבי יהודה, ר' בנימין מנדבורנא, הרים תרומה להוצאת הספר.

אקדמות מילין

רבי יהודה עצמו כתב הקדמה לקצוה"ח, בה כתב: "והנה חבלי עבותות אהבת המחבר, אחי מורי ה"י (-ה' ישמרהו) מעיין המתגבר, מביתי משכוני, והלום בית הדפוס הביאוני, לפקח בעניניו, ולעמוד על צפוניו, להרים מכשוליו ולהסיר בדיליו. לא שקטתי ולא נחתי עד שת"ל בכי טוב גמרתיהו, לפי שראיתי שדבר זה לא היה בכוחו לבדו עשוהו. והמו מעי לו בזכרי העמל והיגיעה שהיו לו בו רבות בשנים, וגם לילות שם כימים, הא למיגמר הא למיסבר העמיק בעיונים".

התשוקה לפרסם החידושים

בתוך הקדמתו מתאר את התשוקה הגדולה של המחבר להפיץ מעיינותיו חוצה "וגם ידעתי את נפשו וגודל תשוקתו, להפיץ חוצה מעייני חכמתו, כי כן דרך כל משכיל יתאוה להודיע

הקצות מזכירו בספרו עשרות פעמים.

בשנת תקמ"ח הוציא הקצוה"ח את ספרו לאור, והמביא לבית הדפוס היה אחיו רבי יהודה, כאשר הקצות מוסר בידו את ההחלטה מה לקרב ומה לרחק (ונקל לשער כמה קשה למחבר להשמיט חלקים מספרו, וכאן הוא סמך לגמרי על 'סכיננו החרפה' של אחיו. ואכן אנו רואים את ההצלחה הכבירה של ספר הקצוה"ח, ובודאי שזה גם הודות לעריכתו הטובה של רבי יהודה). וכך כתב הקצוה"ח בהקדמתו:

"והנה בזמן עסק הדפוס היטיב לעשות עמי אחי החכם השלם טובינא דחכימי מוהר"ר יהודה הכהן ש"ן (-שיחיה נצח) שתקע אהלו

יהודה יעלה

הגאון רבי יהודה כהנא זצ"ל בעל קונטה"ס ותרוה"כ, הידוע כאחיו הגדול של הקצות החושן - נולד בעיר קאליש בערך בשנת ת"ק, בכור לארבעת בניו של רבי יוסף הכהן כהנא, אשר היה דור רביעי לבעל התוספות יום טוב, רבי יו"ט ליפמן הלר (ועל כן פעמים אנו מוצאים ששם משפחת רבינו ואחיו היא כהנא-הלר).

רבי יוסף כהנא היה נכבד בעמו וגדול בעירו. בנו בעל הקצוה"ח בהקדמה לספרו מעיד על אביו: "מארי דעובדין וחד מבני עליה".

אודות שנות צעירותו של רבי יהודה אין אנו יודעים פרטים.

בהיותו בעל בעמיו, שלח ידו במסחר ואחרי כן פתח בית מציגה בכפר קטן סמוך לעיר מולדתו קאליש. וגם אז עשה תורתו לעיקר ופרנסתו לטפל, נכדיו ידעו לספר אגדות שונות גם מעשי ניסים שאינה ה' לידו במסחרו, אולם אחרי שחדל מסחרו ליתן פרי, עזב מקומו ונסע ללבוב והיה למלמד, שם למד תורה עם בחורים מופלגים. ושם התיידד עם בעל הפרי מגדים שגם היה מלמד בלבוב. (ספר מצבת קודש לר' יקותיאל יהודה גרינוואלד)

לאחר מכן נסע למונקאטש ונתמנה שם לדיין. משם עבר לעיר סעליש ושם נתמנה לרב ואב"ד בעיר וגלילותיה. בשנת תקס"ב נתמנה להיות גאב"ד סיגעט והגליל מרמרוש.

כהנא מסייע כהנא

קשר מיוחד והדוק היו בין האחים הקדושים והגאונים - רבינו ואחיו בעל הקצוה"ח, הצעיר ממנו בכמה שנים (וכן עם שאר האחים שהיו גאונים בזכות עצמם). הם עסקו בתורה יחד, וגם הוציאו לאור את הספר קצות החושן, יחד.

בהוראה. מהם נפוצו משפחות אפרתים לשם ולתפארת, עד היום הזה. (ענף שלם ממשפחתו התקרב לחסידות, ואדמו"רי ספינקא הם נכדיו).

דבריהם הם זכרונם

רבינו נפטר בסיגעט ביום כ"ז ניסן תקע"ט ונטמן שם. קודם פטירתו ציווה שלא יכתבו שום תארים על מצבתו חוץ מתואר הרב, וזה אשר נכתב במצבה: "פ"נ הרב מ' יודא כהנא בעל מחבר ספר קונט' הספיקות בן המנוח מ' יוסף כהנא. נפטר ביום וכו'".

תרומה מתרומותיו

בחיינו נדפס ממנו רק חיבורו קונה"ס, וגם אחר פטירתו שאר כתביו לא ראו אור עולם, ורבים נאבדו. עד שבשנת תר"ח, ארבעים שנה אחר פטירתו, קם הגאון רבי שמואל גינצלר אב"ד אויברווישווה, חתן נכדו של רבינו, וע"י יגיעה רבה בחיפוש מטמוני נכדי הגהמ"ח, עלה בידו לכדי חיבור שלם, ואף שמו ניתן לו 'תרומת הכרי', כביטוי לכך שמדובר במעט מזעיר מהמון הכתבים שהותיר אחריו רבינו: "הוא תרומה אשר הורם ואשר הונף, אחד מחמישים ממכתבים אשר כוננו ידיו והשאיר אחריו ברכה", ו"הכר" ראשי תיבות "הרב ר' יהודה כהנא".

לפני העורך היו המון כתבים מעורבבים ללא סדר, "פעם עד סדר הש"ס, ופעם על דרך חידוד ופולפל וסדר השו"ע, לא קרב זה אל זה, כדרך הכותב לעצמו למזכרת...", והחליט כי תועלת החיבור הוא לערוך הכתבים על סדר חו"מ "ויהי כי קרבתי אל המלאכה השקיפו רעיוני כי רק על סדר חו"מ יהיה למו סדרים..."

פתח השער

בפתח החיבור תרוה"כ, הציב העורך פתיחה באגדתא, המלוקטת מכתבי רבינו. ומנמק שכך מקובל אצל גדולי המחברים, שמציבים בפתיחה דברי אגדה. ונימוק מעניין נוסף: "והיה גם האיש אשר לא ימצא לבבו לרדת בעמק הבכא בעיון הגפ"ת, גם לו אצלתי ברכה, יפתח שעריו לכל באי חדריו כעם ככהן".

את ספר תרומת הכרי עיטרו בהגהות וחידושים מתתן בתו - הגאון רבי יהודה מודרן מגדולי תלמידי החת"ס.

ומפורסם, ופנו אל רבי יהודה הכהן, שהיה אז רבה של העיר סעליש, ליקח על שכמו את משרת הרבנות דסיגט והגליל. אולם ראשי הפלך ובראשם משפחת שטרן חפצו למנות לרבם את עצמם ובשרם רבי מנחם שטרן, תלמיד בעל הנתיבות. שני הצדדים עמדו בדעתם ולא רצו לוותר, אלה נסעו לסעליש עם שטר הרבנות בידם לתיתו לרבי יהודה כהנא, ואלה נסעו לקאליש להגיש את כתב הרבנות לרבי מנחם שטרן. ושני הרבנים הגיעו לסיגט. אכן שני המינויים בעצמם עשו ביניהם שלום. הרב יהודה היה האב"ד, ורבי מנחם ראש בית דין ורב דגליל, וכך זכתה סיגט לשני גדולי ישראל שיפצו אורם בה.

מחילת עונות

הג"מ יהודא כהנא בעל תרוה"כ היה מקודם אב"ד קהילת סוליש, ואח"כ נתקבל לאב"ד בסיגוט. וישאלו אנשי סוליש מדוע הוא עוזב אותם והולך לסיגוט, כי בעד בצע כסף לא היה אז המנהג לעשות כן. והשיב להם בחכמה כי הנה ידוע מאמר חז"ל דמי שעולה לגדולה מוחלין לו על עונותיו, והנה למי שעונותיו מועטין די לו שעולה לגדולה בין אנשים מועטים, אבל למי שעונותיו מרובים, צריך לעלות על גפי מרומי קרת בעיר גדולה רבתי עם, כדי שימחלו עונותיו. (שיחת חולין של ת"ח דף כא. ויש שפקפקו בסיפור זה)

תולדותיהם יוצא בהן

רבינו העמיד שבעה בנים ובת אחת, כולם זרע ברך ה' ת"ח מופלגים וחלקם אף שמשו

לזולתו מכל מה ששיג וישכיל מעוצם בינתו. והרב מהר"י מוסקאטו ז"ל כתב שאם היה אפשר לאדם עלותו השמימה לראות בצבא מעלה סדרם וישרם לא היה מתענג בהשגתו עד שובו הנה לספר לחביריו את המראה הגדול ההוא".

הקצוה"ח צירף לחיבורו את קונטרס הספיקות מאת אחיו, והם נכרכו יחד כתרי רעין דלא מתפרשין.

בבית הספק

ספר קונטרס הספיקות חובר בתחילה כהגהות על ספר 'תקפו כהן' להש"ך. בתרומת הכרי מזכיר במספר מקומות "ובהגהותי לספר תקפו כהן", כשכוונתו לדבריו הנמצאים בקונטה"ס.

בהקדמתו לקונטה"ס נכתב:

כאשר באתי להתלמד בדיני ספיקא דמונא ופולוגתא דרבוותא וספקא דדינא, ראיתי אותם מפורדים ומפוזרים בפניני לשונות הראשונים מאירים כספירים, ונושאי כלי החושן לא שמו לבותם לאספם במקום מיוחד, **זולת הנשר הגדול שבצל כנפיו נחסה הרב הש"ך ז"ל שחיבר בהו ספר מיוחד והוא יקר ונפלא שמו נאה לו תקפו כהן**, ולי מה יקרו אמרותיו הטהורות ומה עצמו ראשיהן... ומה אני לספר הודו הלא כל הארץ האירה מכבודו, אבל עדיין השאיר אחריו פרט ועוללות...

סלע הויכוח בין אותם שני כהנים גדולים, נכתב בקצרה בהקדמת רבינו: "וגם להיות שאני רואה שהרב ז"ל מאלים כח התפיסה בכל כוחו ואונו, ובעניותי איכא מסתברא".

עם גדולי ישראל

רבינו התכתב עם בעל הבית אפרים, ותוך הדברים מספר שביקר אצלו בביתו.

גם הגאון החת"ס התייחס אליו בכבוד רב, וכאשר פרצה מריבה בקארלסבורג שבמדינת זיבנירגן אודות הרב דמתא שנבחר לתפקידו הודות לקשריו עם השלטונות, ורינו אחריו כי אינו ראוי לאיצטלא זו. וכשפנו אל החת"ס, הורה לראשי הקהילה שהרב יסע לנסיון לפני "ידיד נפשי הרב הגאון הגדול המפורסם מו"ה יהודה כהנא אב"ד דגליל מרמרוש (שם נמצאת העיר סיגט)".

מרבים שלום בעולם

אודות פרשת מינויו לרב בסיגט, מספר במצבת קודש (גרינוואלד): בשנת תקס"ב פנו אנשי קהילת סיגט להעמיד עליהם רב נכבד

"שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך"

ונשלמה פרים שפתינו.

בשורה נפלאה לכל עמלי התורה
ואבלי ציון וירושלים מאמינים בני מאמינים

— **הופיע וראה אור הספר הנפלא** —

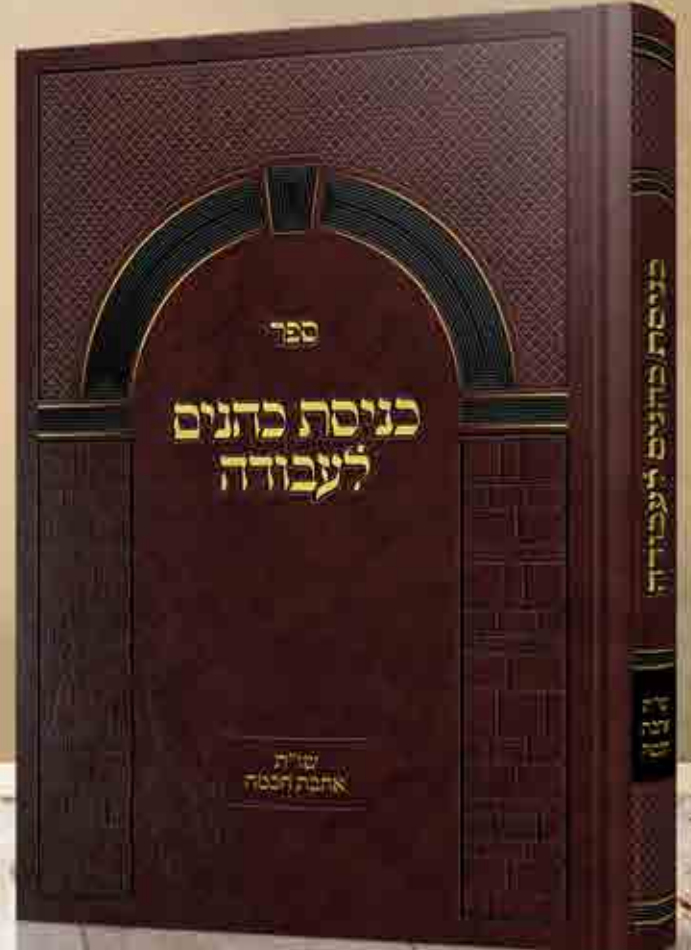
כניסת כהנים לעבודה

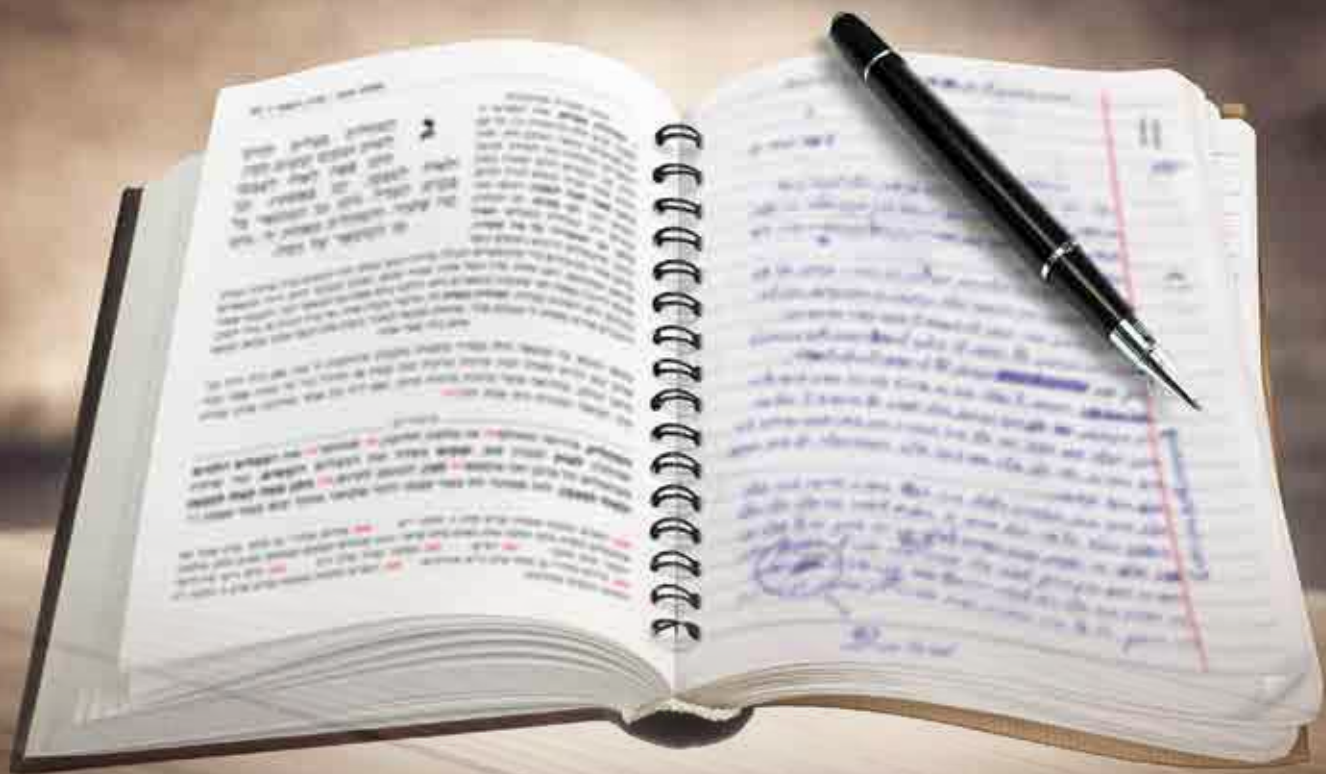
הספר כולו כתוב בשפה בהירה השווה לכל נפש,
שפתים ישק משיב דברים נכוחים
בהסכמת גדולי הרבנים וראשי הישיבות.

בו יבואו הלכות מעשיות
במתכונת משנה ברורה וציון הלכה,
על תחילת עבודת הכהנים, הכהנים הראויים
לעבודה, חינוך הכהנים ומנחת חינוכם,
זמן עבודתה ומעשה המנחה,
וכן הלכות מעשה החביתין של כהן גדול
והקרבתם.

ונספח בסופו שו"ת "אהבת חכמה" בחשיבות
לימוד קדשים והלכותיהם וכמה בירורים
עמוקים בעניני קדשים.

מומלץ
מאוד
לכל הבאים
בשערי
קדשים!

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה !?

בצוף הוצאת ספרים, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

יח"צ פרסום הפצה הדפסה גרפיקה עימוד עריכה לשונית עריכה תורנית הקלדה

נתן פלדמן • 054-8401840 • 02-6504055 • zuf@zuf.co.il • www.tzufbooks.co.il

החדשים של צוף | ספרים חדשים מבית 'צוף' הוצאה לאור

חדש על המדף

שיעורי רבינו יהושע העשיל
יבמות נדרים
 משעוריו של רבינו הגאון הגדול
 רבי יהושע העשיל אייכנשטיין שליט"א
 ראש ישיבת 'יד אהרן'

כניסת כהנים לעבודה
 על הלכות כניסת הכהנים לעבודה
 מנחת חינוך, מעשה החביתין
 מאת הרה"ג יוסף ניסים כהן שליט"א

כבוד מועד
 ביאורים בהלכות יום טוב
 מאת הרה"ג איתמר יהושע
 ב"ר שלום גלבר שליט"א

ברכת יצחק
 כולל חידושים על ענינים שונים בש"ס
 וביאורים בשיטת הראשונים
 מאת הגאון רבי אברהם יוסף דוד שמושי שליט"א
 מחשובי כולל ישיבת פונוב'ז'

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | הוצאה לאור צוף | הפצה: קולמוס 072-2441670